

VIDZEMES PLĀNOŠANAS REĢIONA PAŠREIZĒJĀS SITUĀCIJAS ANALĪZE

2015

SATURA RĀDĪTĀJS

IEVADS.....	3
1. VIDZEMES PLĀNOŠANAS REĢIONA VIZĪTKARTE	4
2. GLOBĀLĀS TENDENCES UN STARPTAUTISKAIS MĒROGS.....	5
3. ESOŠĀ SITUĀCIJA.....	8
3.1. Iedzīvotāji (cilvēkresursi)	8
3.1.1. Demogrāfiskā situācija.....	8
3.1.2. Izglītība, prasmes	12
3.1.3. Labklājības rādītāji	16
3.2. Vide (resursi)	29
3.2.1. Reģiona ģeogrāfiskais novietojums.....	29
3.2.2. Dabas un kultūrvēsturiskie resursi	30
3.2.3. Aizsargājamās dabas teritorijas.....	34
3.2.4. Atjaunojamie energoresursi	37
3.2.5. Riska teritorijas	40
3.3. Ekonomika un uzņēmējdarbības vide	43
3.3.1. Tautsaimniecības rādītāji.....	43
3.3.2. Reģiona specializācijas priekšrocības esošās un perspektīvās uzņēmējdarbības jomas	53
3.4. Infrastruktūra un pakalpojumi.....	57
3.4.1. Apdzīvojums.....	57
3.4.2. Transporta infrastruktūra	65
3.4.3. Inženiertehniskā infrastruktūra.....	75
3.4.4. Sociālā infrastruktūra un vietas pievilcība	80
3.5. SADARBĪBA UN FUNKCIONĀLĀS SAITES	96
3.5.1. Funkcionālās saites	96
3.5.2. Pārvaldība	102
3.5.3. Sociālās un kultūras saites	109
SECINĀJUMI	115
VIDZEMES REĢIONA SVID ANALĪZE	116
KOPSAVILKUMS	119
PIELIKUMI.....	122

IEVADS

Saskaņā ar Teritorijas attīstības plānošanas likumu plānošanas reģiona ilgtspējīgas attīstības stratēģija ir ilgtermiņa teritorijas attīstības plānošanas dokuments, kurā nosaka plānošanas reģiona ilgtermiņa attīstības redzējumu, stratēģiskos mērķus, prioritātes un telpiskās attīstības perspektīvu rakstveidā un grafiskā veidā.

Plānošanas reģiona attīstības programma ir ilgtspējīgas attīstības stratēģijas īstenošanas dokuments un nosaka vidēja termiņa prioritātes, to īstenošanai paredzēto pasākumu kopumu un attīstības programmas īstenošanas uzraudzības kārtību.

Norvēģijas finanšu instrumenta līdzfinansētā projekta Nr.4.3.-24/NFI/INP-002 „Latvijas plānošanas reģionu un vietējo pašvaldību teritoriālās attīstības plānošanas kapacitātes palielināšana un attīstības plānošanas dokumentu izstrādāšana” ietvaros ir izstrādātas Vidzemes plānošanas reģiona ilgtspējīgas attīstības stratēģijas laika periodam no 2014.-2030.gadam un attīstības programmas laika periodam no 2014.-2020.gadam 1.redakcijas.

Esošās situācijas raksturojums ir abu minēto Vidzemes plānošanas dokumentu kopīgā sadaļa, kurā raksturota un analizēta Vidzemes plānošanas reģiona un tajā ietilpstošo pašvaldību attīstība, noskaidrotas reģiona attīstības tendences, problēmas un izaugsmes iespējas, lai noteiktu Vidzemes attīstības potenciālu.

1. VIDZEMES PLĀNOŠANAS REĢIONA VIZĪTKARTE

1.1. att. Vidzemes plānošanas reģions

TERITORIJA

Platība - 15 245,43 km² Pašvaldības - 26 Republikas pilsēta - Valmiera

6 reģiona nozīmes centri - Alūksne, Cēsis, Gulbene, Madona, Smiltene, Valka

IEDZĪVOTĀJI

Iedzīvotāju skaits (2014) - 201 915

Iedzīvotāju skaita izmaiņas (2007-2014) -12,90% jeb 29,91 tūkstoši cilvēku

Iedzīvotāju blīvums - 13,24 cilvēki/km²

EKONOMIKA

IKP (2011) - 6555 EUR/iedz. Iedzīvotāju ienākuma nodoklis (2013) - 380 EUR/iedz.

Ekonomiski aktīvās vienības (2012) - 16 594 Vidējā darba samaksa (2013) - 560 EUR

2. GLOBĀLĀS TENDENCES UN STARPTAUTISKAIS MĒROGS

Starptautiskā perspektīvā Vidzemes plānošanas reģionu varētu raksturot kā salīdzinoši mazu, attālinātu lauku reģionu, ar zemu iedzīvotāju blīvumu, lielu attālumu starp apdzīvotām vietām, sarūkošu iedzīvotāju skaitu, izkliedētu apdzīvotību un policentrisku funkcionālo struktūru. Vidzemei atšķirībā no vairākiem lauku reģioniem nav pilsētas ar iedzīvotāju skaitu, kas pārsniegtu 50 tūkstošus un kas atbilstu Eiropas Komisijas un OECD 2012. g. kopīgi izveidotajai pilsētu definīcijai. Tāpēc galveno lomu pakalpojumu nodrošināšanā un nodarbinātības veicināšanā spēlē mazās un vidējās pilsētas.

2.1. tabula

Vidzemes plānošanas reģiona starptautiskais salīdzinājums

	Tendences	Līdzīgie reģioni
Cilvēks	<ul style="list-style-type: none"> • Strauja depopulācija šobrīd ar nākotnes tendenci • Zems un vietām ļoti zems iedzīvotāju blīvums • Sabiedrības novecošanās 	<p>Austrumeiropas pierobežas lauku reģioni, kā arī reģioni, kuri atrodas pie ES ārējās robežas;</p> <p>Atsevišķi Centrāleiropas valstu vidienes lauku reģioni</p> <p>Dienvideiropas lauku reģioni</p>
Ekonomika	<ul style="list-style-type: none"> • Aptuveni trešā daļa no ES reģionu vidējā rādītāja • Agrāra tautsaimniecības struktūra 	<p>Austrumeiropas pierobežas lauku reģioni, kā arī reģioni, kuri atrodas pie ES ārējās robežas</p>
Teritorija	<ul style="list-style-type: none"> • Izkliedēts apdzīvojums • Policentrisks funkcionālā struktūra, kurā dominē neliels skaits vidējo un mazo pilsētu • Neliela apbūves intensitāte • Liels dabisko ainavu īpatsvars ar zemu cilvēciskās darbības ietekmi 	<p>Attāli lauku reģioni Skandināvijas valstīs;</p> <p>Atsevišķi Dienvideiropas, jo īpaši Francijas vidienes lauku reģioni</p>

[Autoru veidots]

Cilvēks

Vidzemes iedzīvotāju blīvums ir zems ne tikai Latvijas kontekstā, bet arī citu ES reģionu kontekstā. Zems apdzīvotības blīvums ir izteikts Somijas, Zviedrijas, Norvēģijas, Skotijas Ziemeļu reģioniem, kā arī Īrijas, Spānijas, Francijas un Grieķijas vidienē. Vidzemē ir jūtama strauja iedzīvotāju skaita samazināšanās zemās dzimstības, iekšējās migrācijas un emigrācijas dēļ. Līdzīgas tendences skar vairākus reģionus Austrumeiropā un Austrumvācijā. ESPON pētījums "Demogrāfiskās un migrācijas plūsmas Eiropas reģionos un pilsētās" DEMIFER, kas modelē demogrāfiskās situācijas attīstību NUTS2 līmenī, prognozē, ka neskatoties uz dažādiem politikas scenārijiem, Latvijas demogrāfiskās tendences 40 gadu laikā būtiski nemainīsies. Tas nozīmē, ka iedzīvotāju skaits darba spējas vecumā ievērojami samazināsies. Līdzīga situācija ir raksturīga arī vairākiem citiem perifēriem reģioniem Austrumeiropas

valstīs. Nākotnē Vidzemē būtiski pieaugs gados vecu iedzīvotāju īpatsvars. Tas jāņem vērā izvirzot attīstības prioritātes un izstrādājot risinājumus t.s. "sudraba ekonomikas" attīstībai reģionā. Reģionā ir salīdzinoši zems iedzīvotāju skaits ar augstāko izglītību, kā arī augsti kvalificētu speciālistu skaits atsevišķās nozarēs. Tomēr reģiona priekšrocība ir labi attīstītā skolu infrastruktūra, reģionālā augstskola Valmierā un bioekonomikas jomā specializētie institūti Priekuļu novadā.

Ekonomika

Vidzemes IKP 2010. gadā bija 35% no tā gada visu ES27 reģionu vidējā rādītāja.

2.2. tabula.

Latvijas reģionu IKP (% no ES vidējā rādītāja)

	% no ES vidējā rādītāja 2010.g.
Rīga	90
Pierīga	42
Vidzeme	35
Kurzeme	42
Zemgale	35
Latgale	28

[Autoru veidots]

Saskaņā ar ESPON EDORA pētījumā veikto lauku reģionu ekonomikas salīdzinošo novērtējumu, Vidzeme ir izteiktas agrāra reģiona īpašības. Par to liecina salīdzinoši lielais lauksaimniecības un ieguves nozarēs strādājošo īpatsvars un augstā pievienotās vērtības proporcija šajās nozarēs, kas 2010. g. pārsniedza vidējo rādītāju ES 27 valstu reģionos. Vidzemes ekonomiskajai struktūrai ir vairāk līdzību ar reģioniem, kuri atrodas pie Eiropas ārējās robežas, kā arī ar vairākiem lauku reģioniem Grieķijā, Bulgārijā un Rumānijā. Lauksaimniecības aktivitātes nav dažādotas un laukos vēl nav izveidojies pietiekami spēcīgs pakalpojumu ekonomikas sektors. Ekonomikas struktūrā līdzīgi reģioni Vidzemei ir atrodami arī Rumānijā, Bulgārijā, Grieķijā, Ungārijā, Itālijā, Lietuvā un Polijā.

Ekonomiskās krīzes laikā reģionā strauji samazinājās nodarbinātība. Lai arī nodarbinātības rādītāji tuvinās pirmskrīzes līmenim, šobrīd nevar runāt par būtisku ekonomiskās situācijas atjaunošanos. Vērtējot reģionu IKP un nodarbinātību pirms un pēc krīzes ESPON pētījums "Ekonomiskā krīze un reģionu elastīgums" neuzrāda būtiskas rādītāju uzlabošanās tendences 3 gadus pēc krīzes, lai arī visos Igaunijas un gandrīz visos Lietuvas reģionos ekonomiskie rādītāji straujāk atgriežas pirmskrīzes līmenim. Līdzīgas tendences kā Vidzemē var novērot Somijas, Zviedrijas, Polijas vidienē esošajos attāļajos lauku reģionos, ka arī lielākajā daļā Bulgārijas, Rumānijas, Grieķijas, Spānijas, Portugāles un Īrijas lauku reģionos, kas atrodas ārpus lielajām pilsētām. Saskaņā ar pētījumu, elastīgumu palielina vietējās ekonomikas dažādošana, tirgu dažādošana, augstākas kvalifikācijas darba spēks, labāka reģiona pieejamība, kvalitatīvs platjoslas internets. Ekonomikas ar augstāku inovāciju līmeni mēdz būt arī elastīgākas. Pozitīva ietekme uz ekonomikas atlabšanu ir arī lielākajām

pilsētām un sekundārās nozīmes pilsētām. Pēckrīzes posma sekmīgai pārvarēšanai Vidzemei šobrīd iztrūkst vairāki no minētajiem nosacījumiem.

Teritorija

Eiropas teritoriju apsekojumi liecina, ka Vidzemes teritorijai ir raksturīga zema apbūves intensitāte un tajā ir salīdzinoši liels dabisko ainavu īpatsvars ar zemu cilvēciskās darbības ietekmi. Līdzīgi reģioni sastopami Eiropas Grieķijā, Polijā, kā arī Eiropas Ziemeļos. Ap lielākajām pilsētām novērojamas aglomerācijas tendences un pēdējos gados dažāda veida zemes apbūve ir kļuvusi intensīvāka. Tomēr pilsētu teritorijas kopumā ir salīdzinoši kompaktas. Vidzemei ir izteikta policentriska struktūra, kurā ekonomiskā aktivitāte koncentrējusies vienā nacionālas nozīmes un vairākos reģionālas nozīmes attīstības centros. Reģions neatrodas lielas pilsētas ekonomiskās ietekmes tuvumā, tas nav arī integrēts lielo pilsētu funkcionālajos tīklos, lai arī reģiona Rietumu daļa iesniedzas Rīgas aglomerācijas ietekmes areālā.

Lielākā daļa no reģiona teritorijas atrodas ilgāk kā 45 min braucienā no lielajām pilsētām. Šajā ziņā Vidzeme ir līdzīga Skandināvijas valstu (Somijas, Zviedrijas, Norvēģijas) Ziemeļu reģioniem, kuros iedzīvotājiem līdz lielajām pilsētām ceļā jāpavada ilgs laiks. Reģionā ir labi attīstīts ceļu tīkls, kas gan visur netiek kvalitatīvi uzturēts vajadzīgā kvalitātē. Jāņem vērā, ka agrārā ekonomikas struktūra padara reģionu atkarīgu no kvalitatīviem savienojumiem. Teritoriju nešķērso ātrgaitas satiksmes koridori un dzelzceļa transports ir samērā vāji integrēts kopīgajā Eiropas transporta sistēmā. Tas atspoguļojas Vidzemes zemajos multimodālās pieejamības rādītājos, kas ir līdzīgi arī Igaunijā un dažos Polijas Austrumu reģionos. Tomēr liela daļa Vidzemes lauku teritoriju atrodas pie satiksmes plūsmās. Attālinātā darba iespējas Vidzemē var nodrošināt salīdzinoši kvalitatīvais interneta pārklājums.

Lai arī Vidzemē ir salīdzinoši liels lauksaimniecībā izmantojamo teritoriju, īpatsvars, vairāk kā pusi teritorijas aizņem meži, tāpēc reģionam var būt nozīmīga loma dabas daudzveidības saglabāšanā, augstas pievienotās vērtības koka apstrādē, bet kopumā - ekoloģiskas ekonomikas nozaru attīstībā un atjaunojamās enerģijas ražošanā.

Ievērojamu daļu no Vidzemes veido pierobežas teritorija, kurā attīstības rādītāji parasti ir zemāki, jo tajos vērojami nomales efekti - salīdzinoši mazāks iedzīvotāju skaits, t.sk. arī iedzīvotāju skaits darba spējas vecumā, mazāks jauniešu īpatsvars. Pierobežas raksturo samērā zems ceļu kvalitātes līmenis, nepietiekams sabiedriskā transporta nodrošinājums.

Klimata maiņas ietekme uz reģionu plašākā kontekstā ir salīdzinoši mērena. Sagaidāms, ka tuvāko 50 gadu laikā mazināsies vidējais gaisa mitruma līmenis. Tas palielina iespējamus postījumus no ugunsgrēkiem. Lai arī plūdu risks salīdzinājumā ar citiem reģioniem vēl ir salīdzinoši zems, tam ir tendence pieaugt. Pieaug stipru lietusgāžu risks. Tomēr sniegoto dienu skaits varētu saglabāties samērā stabils. Lai arī kopējā ietekme klimata izmaiņu ietekme Vidzemē varētu būt mērenas, Baltijas valstu reģionu ekonomiskās spējas pielāgoties klimata izmaiņām šobrīd vēl pietiekami stipras, ņemot vērā lauksaimniecības un mežsaimniecības nozaru specifiku.

3. ESOŠĀ SITUĀCIJA

3.1. IEDZĪVOTĀJI (CILVĒKRESURSI)

3.1.1. DEMOGRĀFISKĀ SITUĀCIJA

Vidzemes plānošanas reģionā 2014.gada sākumā dzīvo 201 915 iedzīvotāju jeb nedaudz vairāk kā desmitā daļa Latvijas iedzīvotāju (10,1%). Lielākajās Vidzemes pilsētās (Valmierā, Cēsīs, Gulbenē, Madonā, Alūksnē, Smiltēnē un Valkā) dzīvo aptuveni trešdaļa (34%) no plānošanas reģiona iedzīvotājiem. Lielākais iedzīvotāju skaits koncentrējas Valmierā (23 657) un Cēsīs (15 828). Pēc iedzīvotāju skaita lielākie ir Madonas un Gulbenes novadi, kuros ir virs 21 tūkstoša iedzīvotāju¹.

2014.gadā Vidzemes plānošanas reģionā reģistrētas kopumā 79 800 mājsaimniecības, kurās vidēji dzīvo 2,49 personas. 2007.-2014.gadā mājsaimniecību skaits samazinājies par 7700 mājsaimniecībām².

Salīdzinot ar 2007.gadu, iedzīvotāju skaits Latvijā kopumā ir sarucis par vidēji 9,39%, bet Vidzemes plānošanas reģionā par 12,9% jeb 29,91 tūkstošiem cilvēku. Iedzīvotāju skaita samazināšanās vērojama visos reģiona novados un attīstības centros. Kopumā kopš 2000 g. iedzīvotāju skaits reģionā ir sarucis par 21,2%.³

Divās trešdaļās visu *novadu* iedzīvotāju skaits ir samazinājies vairāk kā vidēji reģionā, un tikai četros novados (Beverīnas, Kocēnu, Burtnieku un Pārgaujas) iedzīvotāju skaita kritums ir nedaudz mazāks par Latvijas vidējo rādītāju (9,39%). Tikai sešos no 131 reģiona *pagastiem* iedzīvotāju skaits ir pieaudzis vai saglabājies nemainīgs. Iedzīvotāju skaita kritums ir zemāks par reģiona vidējo rādītāju 75 pagastos, tostarp 11 no tiem kritums ir lielāks par 10%⁴. Divpadsmit no kopumā 15 *novadu attīstības centriem* iedzīvotāju skaits ir samazinājies par vairāk kā 10%⁵.

2014.gadā
Vidzemes
plānošanas
reģionā dzīvo
par

29,91

tūkst. cilvēku
mazāk ka
2007.gadā

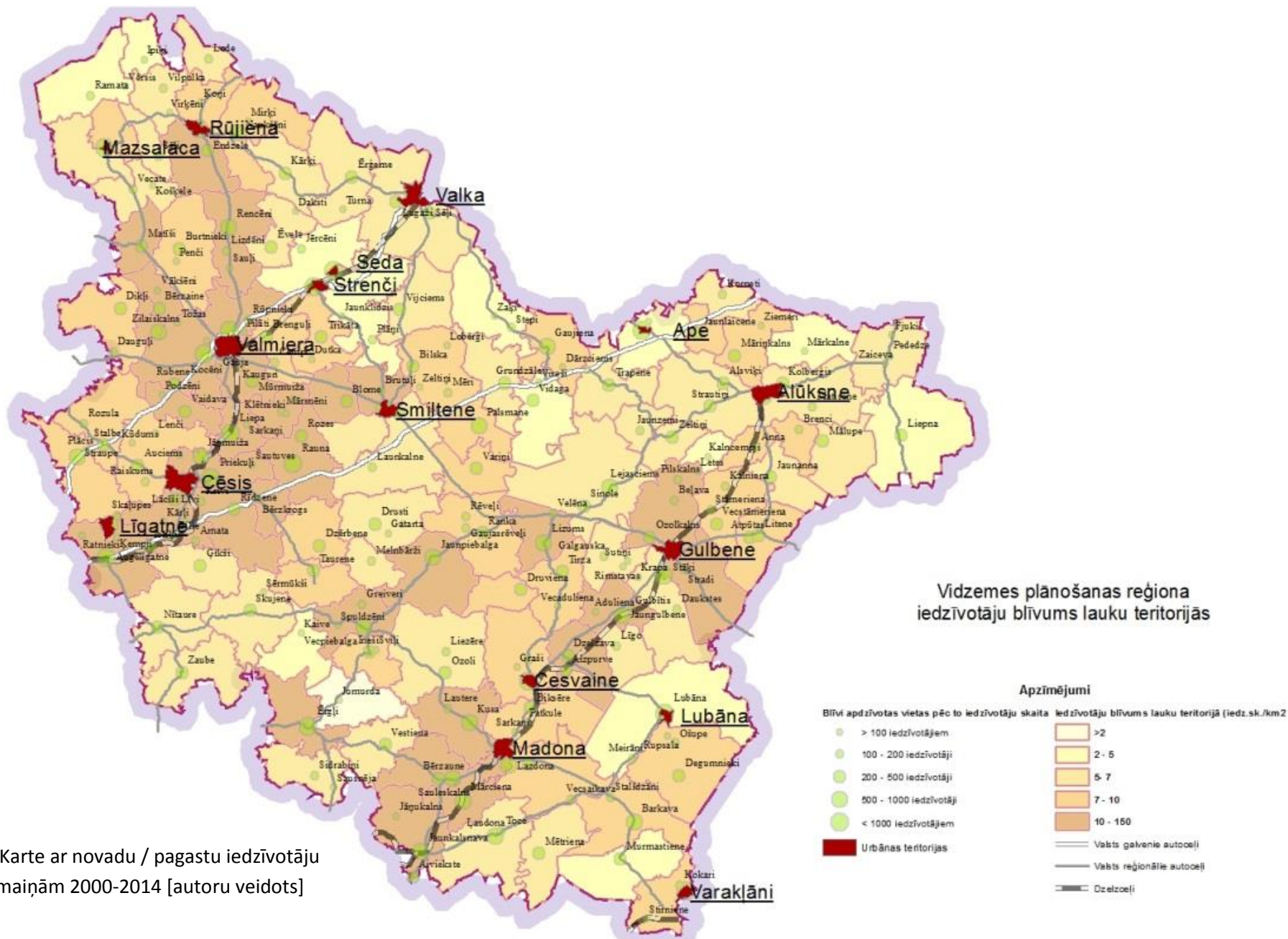
¹ Pastāvīgo iedzīvotāju skaits statistiskajos reģionos, republikas pilsētās un novados gada sākumā, Centrālā statistikas pārvalde, 2014

² Mājsaimniecību kopējais skaits un mājsaimniecības vidējais lielums, Centrālā statistikas pārvalde 2014

³ SIA "Grupa 93" un SIA "Karšu izdevniecība Jāņa Sēta" pētījums "Publisko individuālo pakalpojumu klāsta izvērtējums atbilstoši apdzīvojumam" (VARAM 2014/14)

⁴ Iedzīvotāju skaits, Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde, <http://pmlp.gov.lv>, 2014

⁵ Pastāvīgo iedzīvotāju skaits novadu pilsētās, Centrālās statistikas pārvalde, 2014

3.1. att. Karte ar novadu / pagastu iedzīvotāju skaita izmaiņām 2000-2014 [autoru veidots]

Iedzīvotāju skaita samazināšanās rezultātā vidējais *iedzīvotāju blīvums* Vidzemē, kas jau tradicionāli ir visretāk apdzīvotais reģions Latvijā, salīdzinot ar 2007.gadu ir samazinājies no 15,9 uz 13,24 iedz./km². Visretāk apdzīvotie ir Apes (6,6 iedz./km²), Naukšēnu (6,7 iedz./km²) un Lubānas (7,13 iedz./km²) novadi. Vislielākais iedzīvotāju blīvums ir Valmierā (1 314 iedz./km²), Cēsu 99,7 (iedz./km²), Priekuļu (26,7 iedz./km²) un Līgatnes novados (21 iedz./km²)⁶.

Iedzīvotāju *dabiskais pieaugums* (starpība starp dzimušo un mirušo skaitu) Vidzemes reģionā, tāpat kā visā valstī ir negatīvs, tomēr salīdzinot ar 2007.gadu vērojama mirušo pārsvara pār jaundzimušajiem samazināšanās. Demogrāfiskā slodze (bērnu un pensijas vecuma iedzīvotāju attiecība pret darbaspējīgajiem iedzīvotājiem) kopš 2011.gada konstanti palielinās no 579 uz 606 pārsniedzot valsts vidējo rādītāju⁷.

Saskaņā ar Centrālās statistikas pārvaldes datiem 2012.gadā vidējais populācijas vecums Vidzemes reģionā bija 40,9 gadi. Iedzīvotāju *vecumstruktūra* liecina, ka Vidzemes reģionā ir viens no zemākajiem iedzīvotāju īpatsvaram darbības vecumā Latvijā (62,8%); vēl zemāks rādītājs ir tikai Kurzemes reģionam. Arī nākotnes darbaspēka - bērnu un jauniešu – īpatsvars ir zems (14%); vēl zemāks rādītājs konstatēts tikai Latgales reģionā. Visstraujāk augošā vecuma grupa reģionā ir pensijas vecuma iedzīvotāji (iedzīvotāji, kas vecāki par 65 gadiem), savukārt, visstraujāk rūkošā – jaunieši vecumā no 15-29 gadiem⁸.

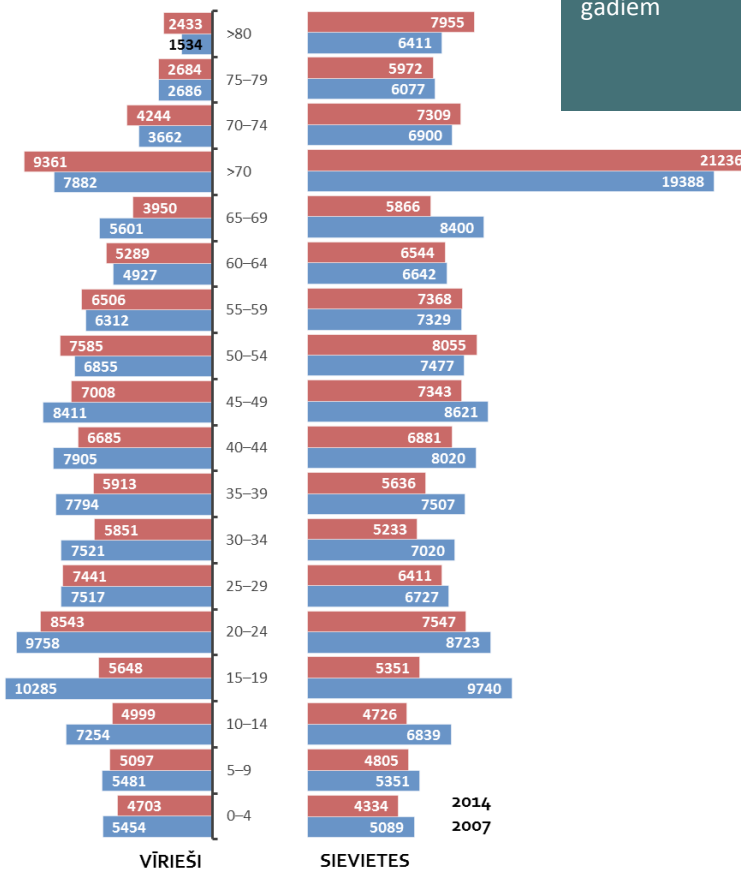
Latvijā un arī Vidzemes reģionā mirstības rādītāji vēl joprojām ir augstāki par dzimstības rādītājiem,

Reģionā vidēji dzīvo

13,24
iedz./km²

30%

reģiona iedzīvotāju ir vecāki par 65 gadiem

3.2. att. Vidzemes plānošanas reģiona iedzīvotāju vecumstruktūra 2007 un 2014.gadā [Avots: CSP]

⁶ Platība un iedzīvotāju blīvums reģionos, republikas pilsētās un novados gada sākumā, CSP 2014

⁷ Demogrāfiskās slodzes līmenis statistiskajos reģionos, republikas pilsētās un novados gada sākumā, CSP

⁸ Vīriešu un sieviešu vecuma struktūra statistiskajos reģionos, CSP

veicinot negatīvu dabisko pieaugumu. Saskaņā ar CSP datiem 2013.gadā Vidzemes reģionā piedzima 1871 dzīvi dzimuši jaundzimušie, kas ir līdzīgs rādītājs 2010. gada līmenim. Savukārt 2013.g. reģionā nomira 3030 iedzīvotāji, kas ir mazāks rādītājs kā 2010.gadā.

Salīdzinot ar pārējiem reģioniem Vidzeme ir vismazāk apdzīvotais reģions, reģions ar vismazāko iedzīvotāju blīvumu Latvijā, reģionā ir salīdzinoši maz iedzīvotāju darbības vecumā.

3.1.2. IZGLĪTĪBA, PRASMES

Vidzemes reģionā, salīdzinot ar citiem reģioniem, ir visaugstākais iedzīvotāju ar arodizglītību īpatsvars (35,35%), viszemākais iedzīvotāju ar vispārējo vidējo izglītību īpatsvars (22,47%). Salīdzinoši daudz iedzīvotāju ar pamatizglītību (22,93%) un augstāko izglītību (18,98%). Salīdzinot ar 2007.gadu Vidzemē visstraujāk ir pieaudzis iedzīvotāju skaits ar augstāko izglītību (+8,16%) un arodizglītību (+4,52%), savukārt, samazinājies iedzīvotāju skaits ar pabeigtu pamatizglītību (-9,47%) un pabeigtu vispārējo izglītību (-3,21%)⁹. Vidzemē kopumā 2013.gadā 77,07% iedzīvotāju ir pabeigta augstākā izglītība, arodizglītība vai vidējā profesionālā izglītība un vispārējā vidējā izglītība.

Vispārizglītojošās skolas

2014. gada 1.septembrī 1. – 6. klašu grupā VPR mācības uzsāka 11 755 skolēni 137 izglītības iestādēs. Aptuveni 47% no šiem skolēniem mācās reģionālas un nacionālas nozīmes attīstības centru (pilsētu) izglītības iestādēs. Lielākajā daļā izglītības iestāžu šajā vecumposmā skolēnu skaits ir mazāks par 100 (**sk. 33.attēlu**). 7. – 12. klašu grupā VPR 2014. gada 1. septembrī bija 9 903 skolēnu 135 izglītības iestādē. Lielākajā daļā skolu skolēnu skaits šajā vecuma grupā ir mazāks par 50. Bieži lauku teritorijās saglabājusies tikai pamatskola līdz 9. klasei.

Atbilstoši IZM uzstādījumam 7. – 12. klašu grupā perspektīvās vidusskolās un ģimnāzijās republikas pilsētās ir jābūt vismaz 400, bet ārpus pilsētām - 300 skolēnu. Tātad 7. – 12. klašu grupā VPR būtu jāveic izglītības tīkla reorganizācija, vidusskolas būtu jāizvieto tikai republikas pilsētās un reģionālajos centros (Smiltene, Gulbene, Alūksne, Madona, Cēsis, Madona) (**sk. 34.attēlu**). Tomēr, veicot tīkla reorganizāciju, jāņem vērā arī skolu sasniedzamība, tāpēc atsevišķos gadījumos būtu jā saglabā arī mazākas skolas. Ņemot vērā, ka skolēnu skaits pirmskolas izglītības iestādēs ir mazāks nekā 1. – 6. klašu grupā, īpaši lauku reģionos raksturīgas negatīvas demogrāfiskās tendences, tad pastāv iespēja, ka tuvākā nākotnē arī 1. – 6. klašu grupā skolēnu skaits varētu samazināties. Tā rezultātā būs nepieciešams optimizēt skolu tīklu VPR, kas īpaši varētu skart mazās lauku skolas.

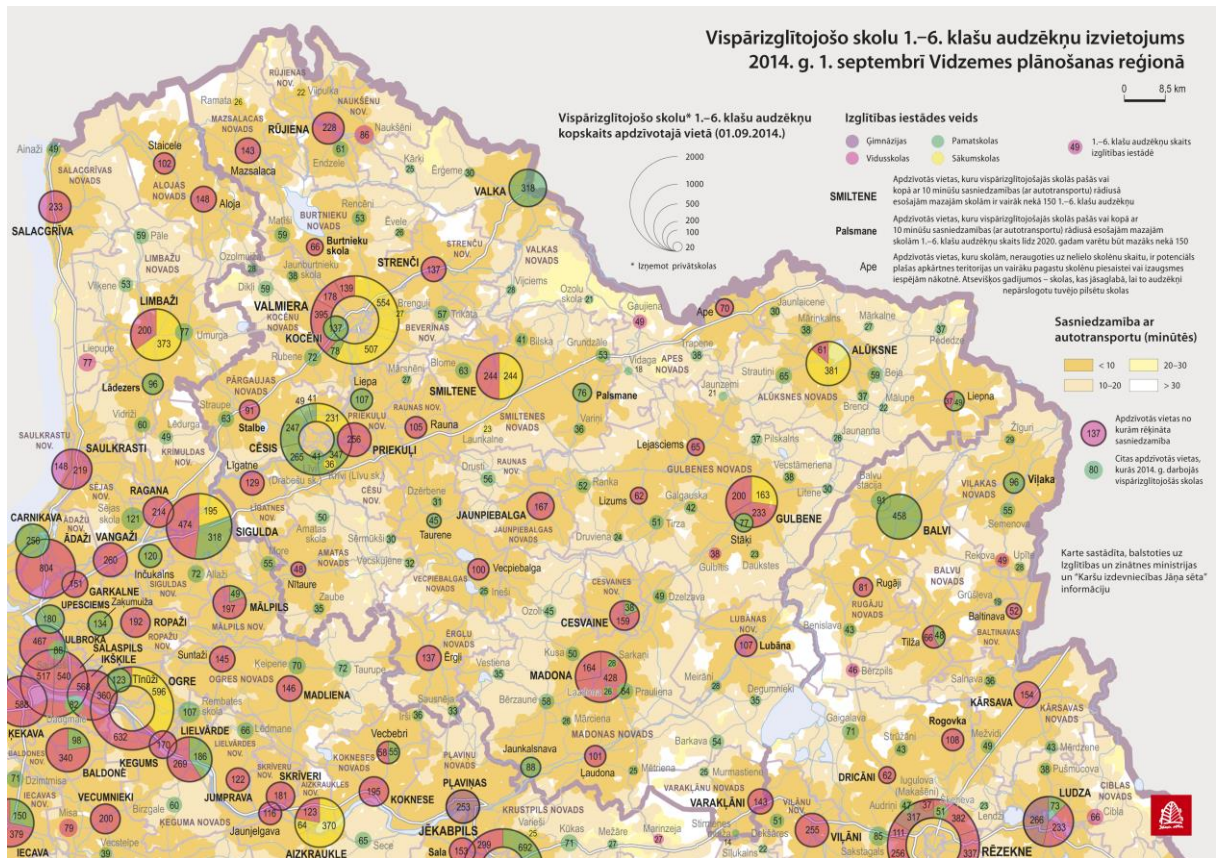
77,07%

reģiona
iedzīvotāju
izglītība ir
augstāka par
pamatizglītību

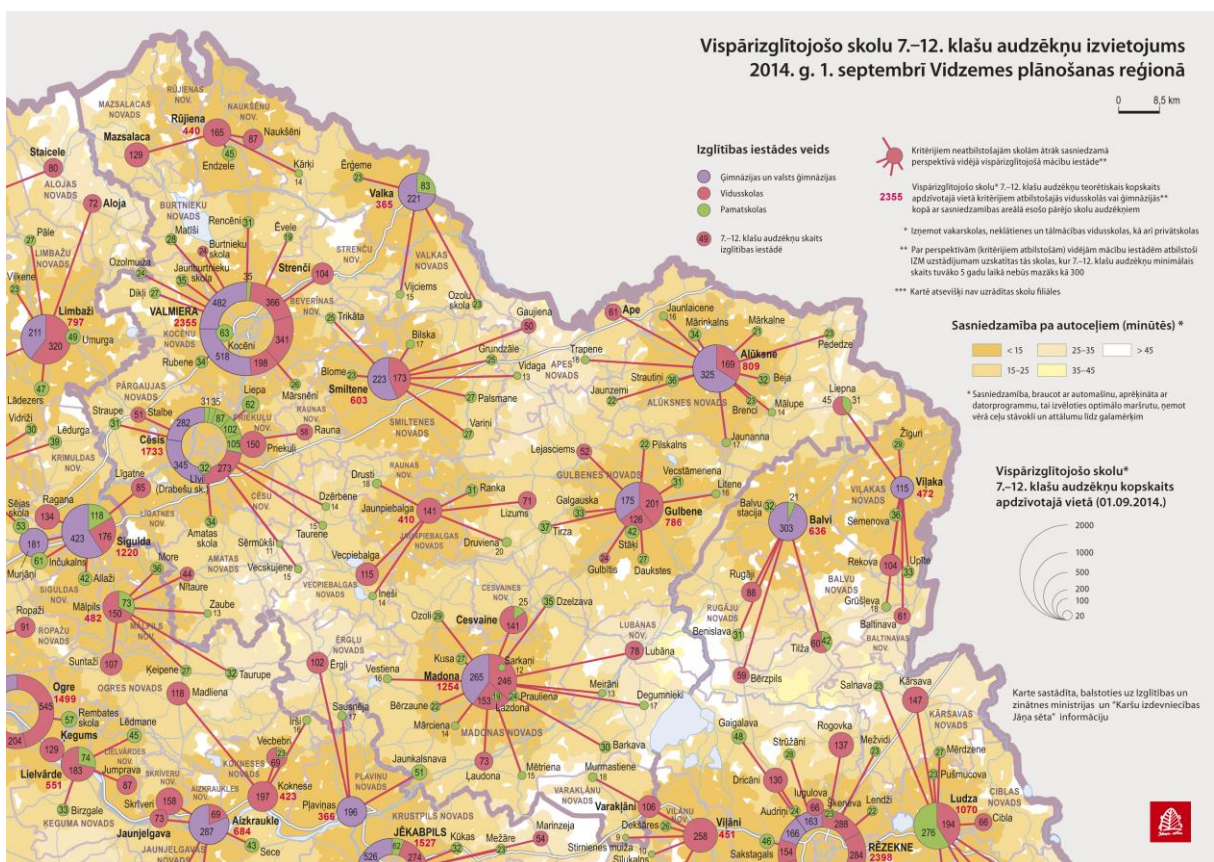
22%

iedzīvotāju
Vidzemē 30-34
gadu vecumā ir
augstākā
izglītība, kas ir
viszemākais
rādītājs Latvijā

⁹ Iedzīvotāji pēc ekonomiskās aktivitātes statusa un izglītības līmeņa reģionos. CSP 2014

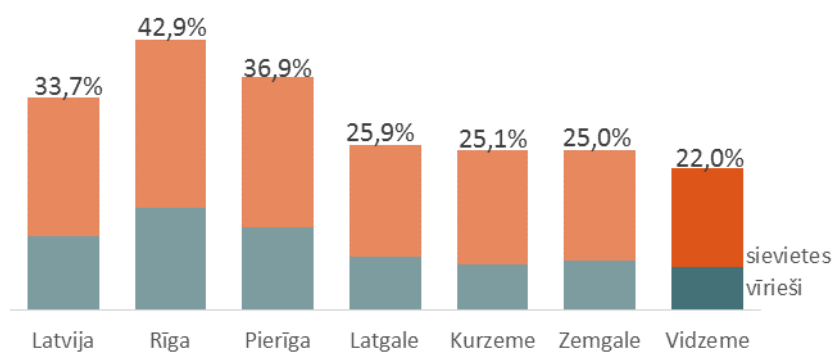
3.2. att. Vispārīzglītojošo skolu 1. – 6. klašu audzēkņu izvietojums 2014. gada 1. septembrī VPR (IZM, Grupa93 un Jāņa Sēta)

3.4. att. Vispārīzglītojošo skolu 7. – 12. klašu audzēkņu izvietojums 2014. gada 1. septembrī VPR (IZM, Grupa93 un Jāņa Sēta)

Pašvaldību dalījumā augstākais iedzīvotāju ar *augstāko izglītību* īpatsvars ir Cēsu novadā (21,7%), kas nedaudz pārsniedz Valmieras rādītāju (21,4%). Par reģiona vidējo augstāks iedzīvotāju īpatsvars ar augstāko izglītību ir arī Priekuļu novadā (18,9%), kas saistāms ar Valsts Priekuļu laukaugu selekcijas institūta, kā arī Vides pētījumu institūta atrašanos šajā novadā. Augsts iedzīvotāju ar augstāko izglītību īpatsvars ir arī Kocēnu, Pārgaujas, Amatas un Alūksnes novados.

Saskaņā ar tautas skaitīšanas datiem 2011.gadā Vidzemes plānošanas reģionā bija viszemākais jaunākās paaudzes iedzīvotāju (30-34 gadu vecumā) īpatsvars ar augstāko izglītību, kas ievērojami atpaliek no Latvijas vidējā rādītāja, kā arī no Eiropa 2020 kvantitatīva mērķa (40%).

3.3. att. Iedzīvotāju (30-34 gadu vecumā) īpatsvars ar augstāko izglītību (2011) [Avots: CSP]

Lielākais iedzīvotāju ar *arodizglītību* īpatsvars ir Apes, Varakļānu, Smiltenes un Beverīnas novados, iedzīvotāju ar *vispārējo izglītību* īpatsvars - Valmierā, iedzīvotāju ar *pamatizglītību* Naukšēnu un Mazsalacas novadā, iedzīvotāju ar *zemāku kā pamatzglītību* Strenču, Apes un Rūjienas novados, savukārt, vislielākais *lasīt un rakstīt nepratēju* īpatsvars ir Rūjienas novadā.

Dati par *izglītojamo īpatsvaru* vispārējā un profesionālajā izglītībā 2012./2013.m.g., liecina, ka Vidzemē kopumā situācija atbilst vidējiem rādītājiem valstī kopumā: vispārējā vidējā izglītībā izglītojamo skaits ir augstāks, nekā profesionālajā izglītībā attiecīgi 61% un 39%. Raksturīgi, ka pilsētās ir augstāks vispārējā vidējā izglītībā izglītojamo skaits, piemēram, Valmierā (68%), savukārt reģionā kopumā ir augstāks profesionālajā izglītībā izglītojamo skaits (41%).

Salīdzinot izglītojamo procentuālo sadalījumu vispārīzglītojošajās vidusskolās un profesionālās izglītības iestādēs, vienīgi Vidzemē profesionālās izglītības programmu audzēkņu skaits pārsniedz vispārīzglītojošajās dienas apmācības programmās 10 - 12. klasēs izglītojamo skaitu.

**Vispārējās vidējās un profesionālās izglītības audzēkņu proporcijas reģionos,
2012./2013.m.g.**

Plānošanas reģions	Vispārējā vidējā izglītība		Profesionālā izglītība	
	dienas apmācības programmas 10 - 12. klasēs	% no kopējā izglītojamo skaita	profesionālās izglītības programmas	% no kopējā izglītojamo skaita
Rīgas reģions	3413	58,04	2467	41,96
Vidzemes reģions	2760	48,02	2988	51,98
Kurzemes reģions	1991	50,70	1936	49,30
Zemgales reģions	2137	60,08	1420	39,92
Latgales reģions	2983	68,67	1361	31,33

[Avots: Izglītības un zinātnes ministrija]

Vidzemes reģionā ir salīdzinoši augsts *radošās šķiras* īpatsvars (27,1%), kuru apsteidz tikai rādītāji Rīgā, Pierīgā un Zemgales reģionā (visas šīs teritorijas iekļaujas Rīgas metropoles reģionā). Pašvaldību dalījumā augstākais radošās šķiras īpatsvars ir Cēsu novadā (30,9%), kam seko Valmiera (30,1%), Priekuļu novads (29,3%), Varakļānu novads (28,4%), Alūksnes novads (28,1%), Jaunpiebalgas novads (27,8%) un Madonas novads (27,2%)¹⁰.

Zinātnes un inženierzinātņu jomas pārstāvju īpatsvars reģionā ir viszemākais starp Latvijas reģioniem (3,3%). Pašvaldību dalījumā augstākais zinātnes un inženierzinātņu jomas pārstāvju īpatsvars ir Valmierā (4,2%), kam seko Priekuļu novads (4,0%), Cēsu novads (3,9%), Pārgaujas novads (3,8%), Madonas novads (3,7%), Burtnieku un Jaunpiebalgas novadi (abos 3,6%).

¹⁰ Pētījums „Vidzemes plānošanas reģiona Viedās specializācijas iespējas”, SAFEGE Baltija, 2014

3.1.3. LABKLĀJĪBAS RĀDĪTĀJI

Vidzemes reģionā ir zemākā *ekonomiski aktīvo* iedzīvotāju proporcija kopējā reģiona iedzīvotāju struktūrā. 2013. gadā saskaņā ar CSP datiem ekonomiski aktīvo iedzīvotāju īpatsvars 15-74 gadu vecuma grupas iedzīvotāju kopskaitā bija 61,3% (vidēji Latvijā 66%). Vidzemē ir trešais augstākais darba meklētāju īpatsvars ekonomiski aktīvo iedzīvotāju vidū – 13,1% 2013. gadā (11,9 % vidēji Latvijā), neskatoties uz salīdzinoši zemu ekonomiski aktīvo iedzīvotāju proporciju. Vidzemes reģionā ir otra augstākā demogrāfiskā slodze starp Latvijas reģioniem (aiz Kurzemes): 606 bērni un pensijas vecuma iedzīvotāji uz 1000 iedzīvotājiem¹¹

Vidzemes plānošanas reģionā salīdzinot ar citiem reģioniem ir maz iedzīvotāju darbaspējas vecumā (62,8%), arī nākotnes darbaspēka - bērnu un jauniešu ir maz (14,0%). Reģionā ir salīdzinoši augsta vecāka gadagājuma iedzīvotāju daļa. Sekojoši arī *nodarbinātības līmenis* Vidzemes reģionā iedzīvotājiem vecumā no 15 līdz 74 gadiem ir salīdzinoši zems (53,3%), apsteidzot tikai Latgales reģionu. Vidzemē ir visaugstākais ekonomiski neaktīvo iedzīvotāju īpatsvars (38,7%)¹². Vecuma grupā no 15 līdz 64 gadiem Vidzemes reģionā bija nodarbināti 61,1% iedzīvotāju, kas ievērojami atpaliek no Eiropa 2020 noteiktajiem kvantitatīvajiem mērķiem (75%).

Proporcionāli visvairāk iedzīvotāju *līdz darbaspējas vecumam* dzīvo Valmierā, Smiltenes un Amatas novados (> 14%), vismazāk Ērgļu novadā (11,30%). Iedzīvotāji *darbaspējas vecumā* visvairāk dzīvo Naukšēnu, Kocēnu, Vecpiebalgas, Priekuļu, Gulbenes un Madonas novados (>66%). Kopumā vairāk kā puse reģiona novadu šai rādītājā pārsniedz Latvijas vidējo rādītāju (64,94%). Proporcionāli vismazāk iedzīvotāju darbaspējas vecumā dzīvo Mazsalacas, Strenču un Varakļānu novados (<63%). Vislielākais *senioru* īpatsvars dzīvo Strenču, Ērgļu, Varakļānu un Mazsalacas novados (>25%), bet vismazāk Naukšēnu, Priekuļu, Kocēnu un Smiltenes novados (<20%)¹³.

Novadu centru griezumā visaugstākā jauniešu koncentrācija ir Valmierā, Smiltenē un Cēsīs; visvairāk iedzīvotāju darbaspēka vecumā dzīvo Cesvainē, Gulbenē, Alūksnē un Madonā, savukārt, visvairāk senioru dzīvo Mazsalacā, Līgatnē, Sedā un Varakļānos.

61,1%

iedzīvotāju
vecumā no 15-
64 gadiem ir
nodarbināti

20,47%

visu Latvijas
kvalificēto tirgus
lauksaimniecības
darbinieku strādā
Vidzemes
reģionā

¹¹ SIA "Grupa 93" un SIA "Karšu izdevniecība Jāņa Sēta" pētījums "Publisko individuālo pakalpojumu klāsta izvērtējums atbilstoši apdzīvojumam" (VARAM 2014/14)

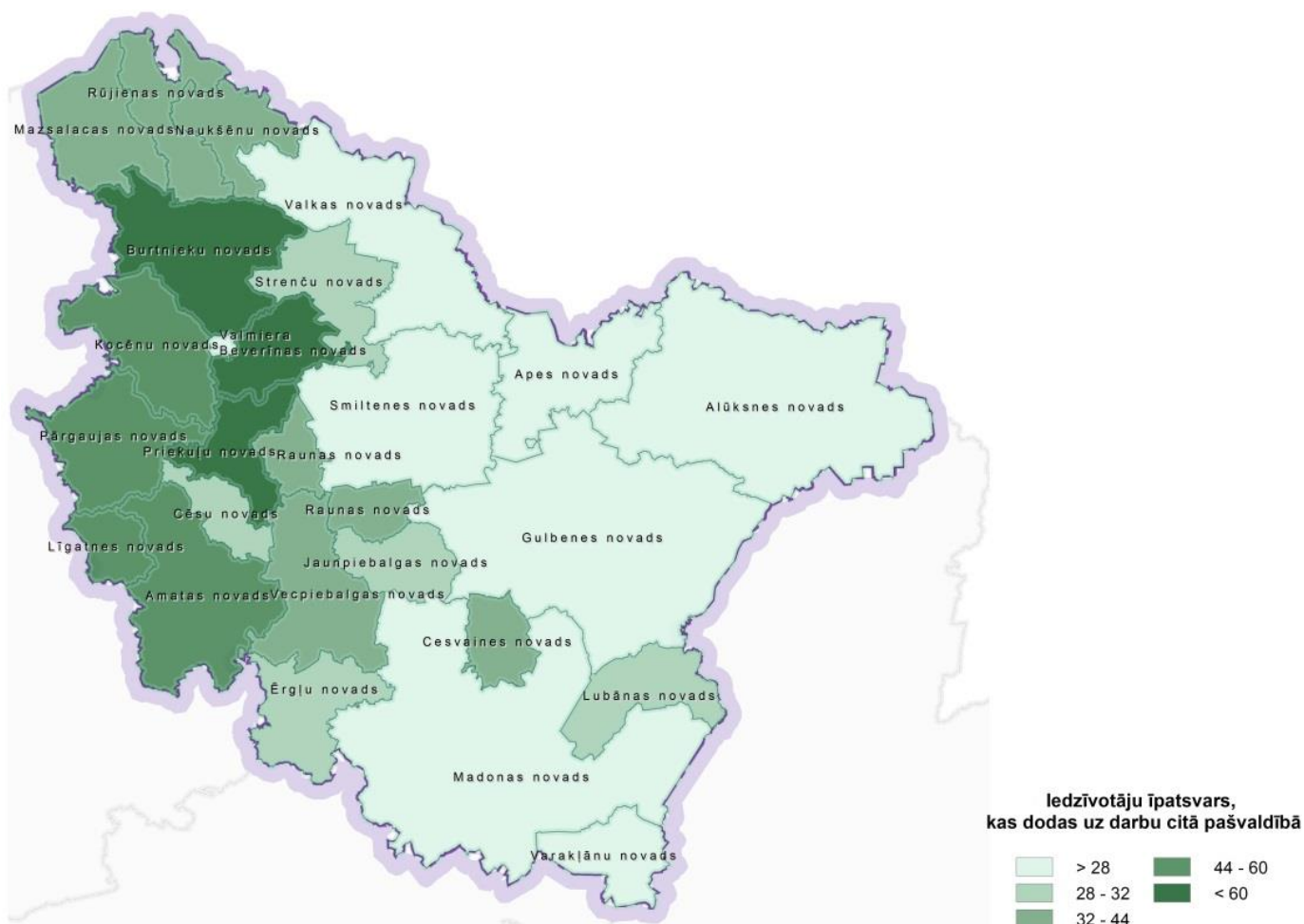
¹² Iedzīvotāji pēc ekonomiskās aktivitātes Latvijas reģionos, CSP, 2014

¹³ RAIM aprēķini par darbaspējas vecuma un dzimuma struktūru pašvaldībās uz 2013.gada 1.janvāri.

Salīdzinot ar citiem reģioniem visvairāk Vidzemes iedzīvotāju ir *nodarbināti* tirdzniecībā (7,85%), pārtikas produktu pārstrādē (6,89%), izglītības jomā (6,23%), kokapstrādē, amatniecībā, rūpniecisko iekārto apkalpošanā, būvniecībā, lauksaimniecībā, mežsaimniecībā un zivsaimniecībā, kā arī veselības aprūpes jomā. Vidzemē ir salīdzinoši vismazāk informācijas un komunikācijas tehnoloģiju (IKT) jomas speciālistu (0,33%).

Ņemot vērā zemo apdzīvotības līmeni Vidzemes reģionā, reģiona iedzīvotājiem jābūt gataviem mērot lielākus attālumus līdz darbavietai. Dati apliecina, ka reģionā ir viens no augstākajiem *svārstmigrējošo darbinieku* īpatsvaram (30,4%) valstī. Augstāki rādītāji ir tikai Pierīgā, kur liela daļa strādājošo strādā Rīgā, un Zemgales reģionā, kur arī daļa dzīvojošo ikdienā brauc uz darbu vai nu Rīgā vai Jelgavā.

Pašvaldību dalījumā visaugstākie svārstmigrācijas rādītāji redzami novados ap Valmieru, kas skaidri norāda Valmieras kā attīstības centra ietekmi darba vietu nodrošināšanā. Burtņieku novadā 65,8%, Beverīnas – 60,6% un Priekuļu novadā 60,4% strādājošo dodas uz darbu ārpus dzīvesvietas pašvaldības. Salīdzinoši augsti svārstmigrācijas rādītāji ir arī pašvaldībām, kas atrodas reģiona rietumos, kas norāda uz svārstmigrāciju vai nu

uz Rīgu, vai arī Valmieru.

3.4. att. Iedzīvotāji kustība reģionā [autoru veidots]

2013.gadā Vidzemes plānošanas reģionā viens strādājošais mēnesī vidēji saņēma 560 EUR *pirms nodokļu nomaksas*, kas ir otrs zemākais atalgojuma līmenis aiz Latgales un atpaliek no Latvijas vidējā atalgojuma (715 EUR) par 156 EUR. 2008.-2013.gadā vidējā darba samaksa reģionā ir pieaugusi par 18 EUR, kas gandrīz divas reizes mazāk kā Latvijā vidēji (+34EUR). Vidējā darba samaksa *pēc nodokļu nomaksas* reģionā 2013.gadā ir 410 EUR, kas atpaliek no Latvijas vidējā samaksas apmēra par 106 EUR¹⁴.

Starp reģiona pašvaldībām visaugstākā mēneša vidējā darba samaksa 2013.gadā bija Valmierā (706 EUR), Priekuļu, Pārgaujas, Cēsu, Kocēnu, Smiltenes un Līgatnes novados, kur viens strādājošais pirms nodokļu nomaksas vidēji saņēma vairāk kā 600 EUR. Alūksnes, Raunas, Ērgļu, Cesvaines un Varakļānu novados mēneša vidēja darba samaksa 2013.gadā nerasniedza 500 EUR. 2009.-2013.gadā visaugstākā darba samaksa ir bijusi pieejama Valmieras, Priekuļu, Cēsu, Pārgaujas, Kocēnu un Smiltenes novadu iedzīvotājiem¹⁵.

Visaugstākā mēneša vidējā samaksa reģionā 2013.gada bija nemetālisko minerālu izstrādājumu ražošanā, inženierbūvniecībā, dzērienu ražošanā, radio un televīzijas programmu izstrādē un apraide un ūdens ieguvē, attīrīšanā un apgādē strādājošajiem, kas vidēji saņēma vairāk kā 800 EUR mēnesī. Viszemākā mēneša vidējā samaksa bija strādājošajiem izmitināšanas un ēdināšanas, veterināro pakalpojumu un tekstilizstrādājumu ražošanas jomās¹⁶.

Bezdarba līmenis Vidzemes plānošanas reģionā 2014.gada sākumā ir salīdzinoši augsts (8,5%), tomēr zemāks kā Latgales (14,6%) un Kurzemes reģionā (9,1%). Reģionā ir otrs augstākais ilgstošo bezdarbnieku īpatsvars (38,2%), kas pārsniedz Latvijas vidējo rādītāju. Vidzemē un Latgalē ir visaugstākā invalīdu-bezdarbnieku attiecība. Reģionu griezumā Vidzemē ir visaugstākais bezdarba risks personām pēc bērnu kopšanas atvaļinājuma un pirms pensijas vecuma vīriešiem. Vidzemē ir proporcionāli vismazāk bezdarbnieku vecumā no 30-44 gadiem un proporcionāli daudz bezdarbnieku vecumā no 45-59 gadiem¹⁷. Vidējais bezdarbnieka pabalsta apjoms ir 2013.gadā bija 163,77 EUR, kas ir otrs zemākais pabalsta apjoms starp reģioniem.

Strādājošais
vidēji mēnesī
saņem

560 EUR

pirms nodokļu
nomaksas

Vidzemē katrs
desmitais
bezdarbnieks ir

jaunietis

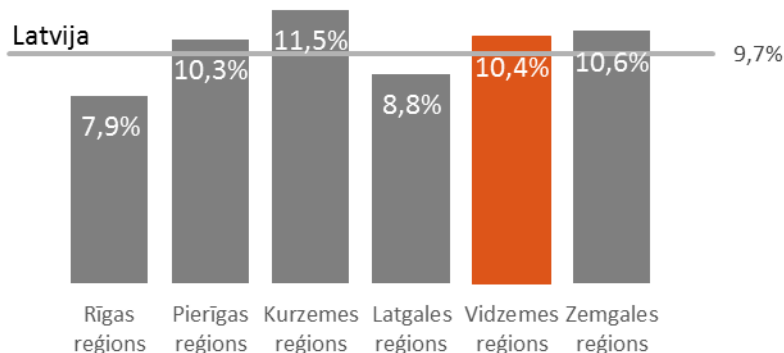
vecumā no 15 -
24 gadiem

¹⁴ Strādājošo mēneša vidējā darba samaksa Latvijas statistiskajos reģionos, CSP 2013

¹⁵ Strādājošo mēneša vidējā darba samaksa republikas pilsētās un novados, CSP 2013

¹⁶ Strādājošo mēneša vidējā bruto darba samaksa pa darbības veidiem statistiskajos reģionos, CSP 2013

¹⁷ NVA Bezdarbnieku skaits sadalījumā pa pilsētām un novadiem 2014.gada 31.janvārī

3.5.att. Jauniešu bezdarbnieku skaits vecumā no 15 - 24 gadiem

[Avots: NVA, 2014]

Visaugstākais bezdarba līmenis starp pašvaldībām ir Alūksnes (13,7%), Valkas (12%), Ērgļu (11,9%), Lubānas (11,7%), Madonas (11,6%), Cesvaines (11,3%), Varakļānu (10,6%), Strenču (10,2%) un Gulbenes (9%) novados, kur bezdarba līmenis pārsniedz reģiona vidējo rādītāju. Viszemākais bezdarbs ir Valmierā (5%), Naukšēnu (6,1%), Pārgaujas (6,3%), Smiltenes (6,4%) un Burtnieku (6,6%) novados.

Vidzemē 2013.gadā 27,5% visu reģiona iedzīvotāju ir *pensionāri*, no kuriem visvairāk ir vecuma pensijas saņēmēju, invaliditātes un apgādnieka zaudējuma pensiju saņēmēju. Salīdzinot ar citiem reģioniem Vidzemē ir otrs lielākais kopējais pensiju saņēmēju īpatsvars aiz Latgales. Proporcionāli visvairāk pensionāru dzīvo Strenču, Varakļānu, Ērgļu, Lubānas, Rūjienas un Mazsalacas novados, kur vairāk kā 30% iedzīvotāju ir pensionāri. Vismazāk pensionāru dzīvo Naukšēnu novadā (23,6%). Visvairāk invaliditātes pensijas saņēmēju dzīvo Varakļānu, Lubānas un Rūjienas novados (vairāk kā 5%), bet vismazāk Naukšēnos un Valmierā (mazāk ka 3%). Visvairāk apgādnieka zaudējuma pensijas saņēmēju dzīvo Varakļānu novadā (1,8%), bet vismazāk Ērgļu novadā (0,75%). Visvairāk izdienas pensijas saņēmēju dzīvo Valkas novadā (0,77%).

Vidzemē salīdzinoši ir otrs zemākais vidējās pensijas (242,24 eur), vecuma pensijas (259,59 eur), izdienas pensijas (320,53 eur) un invaliditātes pensijas (157,65 eur) apmērs valstī un viszemākā apgādnieka zaudējuma pensija (126,59 eur) starp reģioniem. Visaugstākā vidējā pensija ir Valmierā, Cēsu, Priekule un Smiltenes novados. Visos pārējos novados vidējā pensija ir zemāka par reģiona vidējo¹⁸.

Vidzemes reģionā ir Latvijai salīdzinoši zemi ienākumi uz vienu mājsaimniecības locekli. Vienas Vidzemes *mājsaimniecības ienākumi* 2012.gadā bija vidēji 659,15 EUR mēnesī, viena mājsaimniecības locekļa

30,7%

Vidzemes iedzīvotāju 2012.gadā bija pakļauti nabadzības riskam

Sociāla palīdzība un pabalsti veido gandrīz

trešo daļu

Vidzemes mājsaimniecību ienākumu

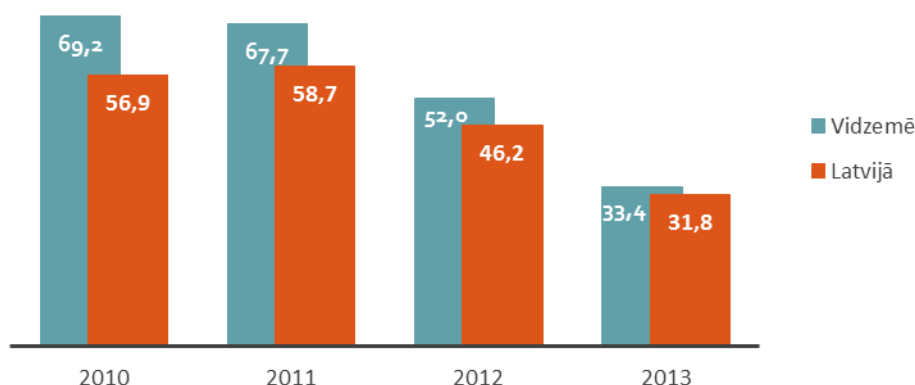
Vidzemē ir viszemākie pašvaldību budžeta izdevumi sociālā atbalsta pasākumiem uz 1 iedzīvotāju

¹⁸ Plānošanas reģionu, republikas pilsētu un novadu attīstības pamatrādītāji 2013.gadā. VRAA

rīcībā ir vidēji 260,37 EUR mēnesī. Salīdzinot ar 2007.gadu kopējie vienas mājsaimniecības ienākumi ir samazinājušies (par 80,34EUR), bet ienākumi uz vienu mājsaimniecības locekli palielinājušies (par 11,52 EUR). Aptuveni divas trešdaļas no ienākumiem (70,3%) veido ienākumi no darba algas, pašnodarbināto ienākumi un ienākumi no īpašumiem. Gandrīz trešo daļu (29,8%) ienākumu veido sociālā palīdzība un pabalsti. Salīdzinot ar 2007.gadu sociālās palīdzības un pabalstu radīto ienākumu īpatsvars ir pieaudzis par 10%, attiecīgi samazinoties ienākumiem no darba algas, pašnodarbinātības un īpašuma¹⁹.

2013.gadā reģionā kopumā 26 015 personas no 11 829 ģimenēm saņēma dažāda veida *sociālo palīdzību un pabalstus*. Salīdzinot ar 2010.gadu visos reģiona novados, izņemot Vecpiebalgas novadu, palīdzību un pabalstus saņēmušo personu un ģimeņu skaits ir samazinājies par 13547 un 5171 attiecīgi²⁰. Vidzemes reģiona pašvaldības vidēji uz 1 iedzīvotāju sociālā atbalsta pasākumiem 2013.gadā izmaksāja 29,42 EUR. Pašvaldību budžeta izdevumi sociālā atbalsta pasākumiem Vidzemē tradicionāli ir viszemākie Latvijā.

Garantētā minimālā ienākumu līmeņa pabalsta (GMI pabalsts) saņēmēju skaits Vidzemes plānošanas reģionā salīdzinot ar 2010.gadu ir samazinājies uz pusi, tomēr tas joprojām ir augstāks nekā Latvijā vidēji.

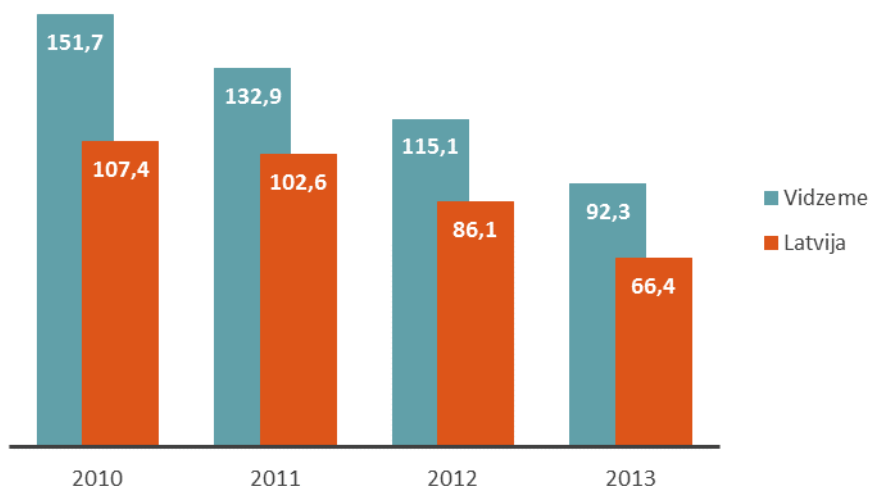
3.6.att. GMI saņēmēji uz 1000 iedzīvotājiem [Avots: Labklājības ministrija]

Visvairāk GMI saņēmēju uz 1000 iedzīvotājiem 2010.gadā bija Mazsalacas, Amatas, Rūjienas, Cesvaines, Alūksnes un Varakļānu novados, kur GMI saņēma gandrīz desmitā daļa iedzīvotāju. 2013.gadā visvairāk GMI saņēmēju uz 1000 iedzīvotājiem ir Strenču, Cesvaines, Valkas, Rūjienas un Alūksnes novados. Vismazāk GMI saņēmēju ir Smiltenes, Vecpiebalgas, Cēsu novados un Valmierā.

Trūcīgo personu skaits Vidzemē būtiski pārsniedz valsts vidējos rādītājus. Salīdzinot ar 2010.gadu trūcīgo personu skaita dinamika krītas, tomēr joprojām 2013.gadā gandrīz katra desmitā persona reģionā ir trūcīga.

¹⁹ Mājsaimniecību rīcībā esošie ienākumi Latvijas statistiskajos reģionos. Mājsaimniecību rīcībā esošo ienākumu sastāvs un struktūra Latvijas statistiskajos reģionos vidēji uz vienu mājsaimniecības locekli mēnesī. 2013

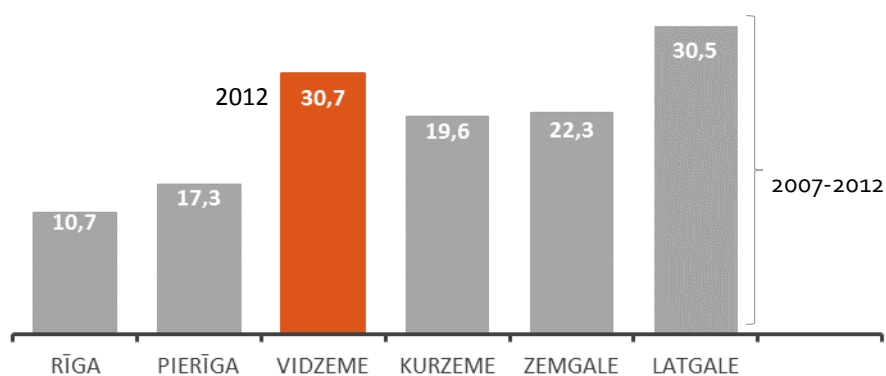
²⁰ Valsts statistikas pārskati Sociālie pakalpojumi un sociālā palīdzība. www.lm.gov.lv 2013

3.7.att. Trūcīgās personas uz 1000 iedzīvotājiem [Avots: Labklājības ministrija]

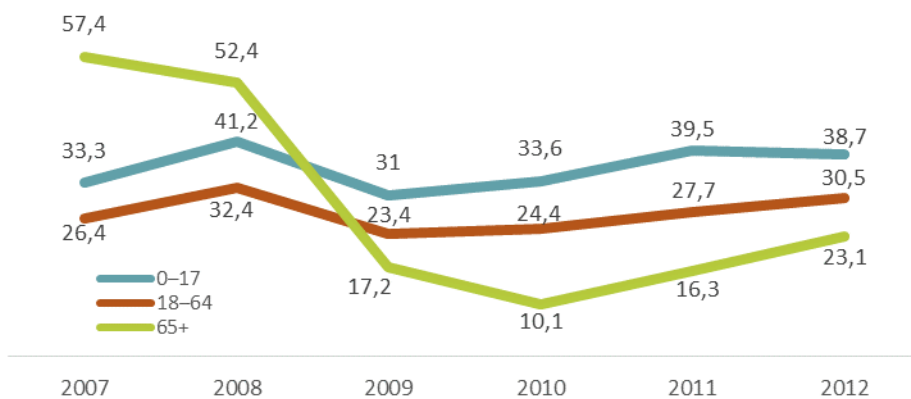
Visaugstākais trūcīgo personu īpatsvars vērojams no centriem attālākajos novados. Tā 2010.gadā Amatas, Mazsalacas un Varakļānu novados uz 1000 iedzīvotājiem vairāk kā trešā daļa bija trūcīgi. 2013.gadā situācija gandrīz visās pašvaldībās ir uzlabojusies, izņemot Līgatnes un Vecpiebalgas novadus, kur trūcīgo skaits ir būtiski pieaudzis, salīdzinot ar 2010.gadu.

Vidzemes reģionā *nabadzības riska indekss* jau ilgstoši ir viens no augstākajiem Latvijā. 2007.-2012.gadā Vidzeme šajā rādītājā ir atpalikusi vienīgi no Latgales, bet 2012. gadā pat to apsteidza. Laika posmā no 2009.gada līdz 2012.gadam nabadzības riskam pakļauto iedzīvotāju skaits Vidzeme pieaudzis par gandrīz 11 tūkstošiem un aptver 64 079 iedzīvotājus.

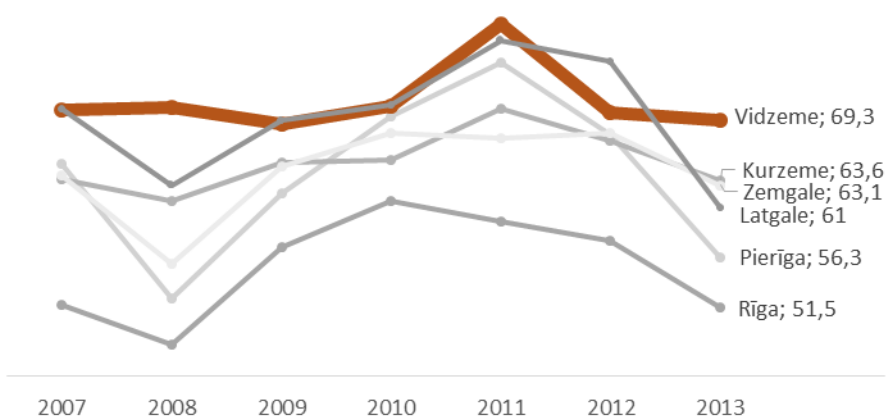
3.8.att. Nabadzības risks valstī [Avots: CSP]

Raugoties uz nabadzības riska indeksu pēc vecuma grupām, satraucoši, ka tieši jauniešu (īpaši jaunu vīriešu grupa) un senioru (īpaši vecu sieviešu grupa) nabadzības riskam pakļauta visbiežāk.

3.9.att. Nabadzības risks iedzīvotājiem Vidzemes reģionā [Avots: CSP]

Iepriekš uzskaitīto iemeslu dēļ Vidzemes reģiona iedzīvotāji kopumā izjūt visaugstāko ekonomisko spriedzi valstī.

3.10. att. Patēriņa ierobežojumi mājsaimniecībās ekonomiskās situācijas dēļ [Avots: CSP]

Saskaņā ar pētījumu centra SKDS aptaujas par indivīdu nedrošības un drošības faktoriem rezultātiem²¹, 60,2% Vidzemes reģiona iedzīvotāju izjūt nedrošību par savu nākotni. Atbilstoši aptaujas rezultātiem būtiskākie cilvēkdrošību apdraudošie faktori Vidzemes reģionā ir risks zaudēt/neatrast darbu; risks nespēt segt ārstēšanās izdevumus; risks nespēt samaksāt par īri un komunālajiem pakalpojumiem; risks nesaņemt pietiekoši lielu pensiju un risks nesaņemt pietiekoši lielu algu, kas segtu pamatvajadzības. Savukārt būtiskākie cilvēkdrošību veicinošie faktori Vidzemē ir līdzdalība sociālos tīklos (NVO, biedrībās un pašdarbības kolektīvos); cieša saikne ar kaimiņiem, draugiem un kolēģiem; izglītība un pašvaldību sociālās palīdzības sistēmas

²¹ Aptauja veikta visos Latvijas reģionos 2013.gada maijā Valsts pētījumu programmas Nacionālā identitāte projekta "Nacionālā identitāte un cilvēkdrošība" ietvaros

23,9%

Vidzemes reģiona iedzīvotāju jūtas droši par savu nākotni

Visstraujāk nabadzības riskam pietuvojušies iedzīvotāji, kas vecāki par 65 gadiem

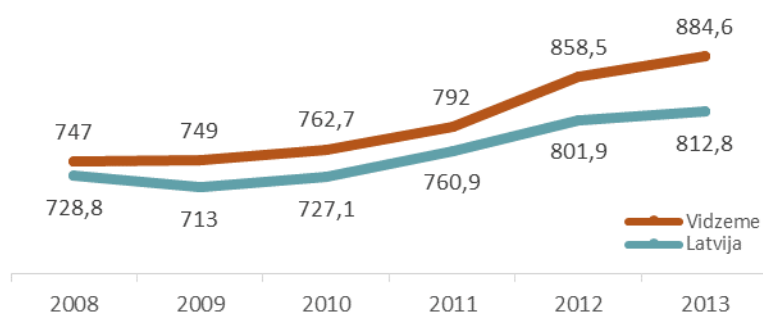
69,3%

mājsaimniecību izjūt patēriņa ierobežojumus

pieņēmums. Šo faktoru ietekmē Vidzemes reģiona iedzīvotāji tomēr kopumā izjūt salīdzinoši augstu drošības sajūtu uz pārējās Latvijas fona²².

Sabiedrības veselības rādītāji Latvijā un Vidzemes reģionā (mirstība no sirds un asinsvadu slimībām, onkoloģiskām slimībām, ārējiem nāves cēloņiem u.c.) ievērojami atpaliek no Eiropas Savienības vidējiem rādītājiem. Ņemot vērā sabiedrības novecošanos, neinfekciju slimības ieņem aizvien nozīmīgāku vietu gan mirstības, gan saslimstības rādītāju vidū ne tikai Latvijā, bet arī Vidzemes reģionā. Pusei no visiem nāves gadījumiem Latvijā cēlonis ir sirds un asinsvadu slimības, bet piektajai daļai iedzīvotāju nāves cēlonis ir ļaundabīgais audzējs. Trešā izplatītākā mirstības cēloņu grupa ir ārējie nāves cēloņi.

Līdz ar sabiedrības dzīvesveida izmaiņām un sabiedrības novecošanos *sirds un asinsvadu slimības* ir kļuvušas par nozīmīgu sabiedrības veselības problēmu Latvijā. To apliecina augstie mirstības un saslimstības rādītāji. Sirds un asinsvadu sistēmas slimības 2012. gadā ir bijis visizplatītākais nāves cēlonis ne tikai Latvijā, bet arī Vidzemes reģionā. Pēc Slimību profilakses un kontroles centra datiem Vidzemes reģionā mirstība no sirds un asinsvadu slimībām tāpat kā Latvijā pieaug, 2013.gadā sasniedzot 884,6 uz 100 000 iedzīvotājiem. Salīdzinot ar citiem Latvijas reģioniem un Latvijas kopējiem rādītājiem, Vidzemes reģionā ir otrā augstākā mirstība no sirds un asinsvadu slimībām pēc Latgales reģiona²³.

3.11.att. Mirstība no asinsrites sistēmas slimībām uz 100'000 iedzīvotājiem 2008.-2013.gadā [Avots: SPKC]

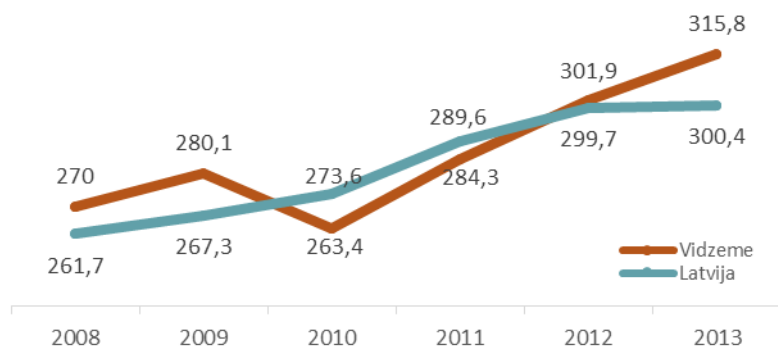
Lai mazinātu saslimstību un mirstību no sirds un asinsvadu slimībām, būtiska ir riska faktoru (aptaukošanās, nepietiekama fiziskā aktivitāte, neveselīgs uzturs, alkohola lietošana un smēķēšana) negatīvās ietekmes uz veselību mazināšana, veicinot veselīgus paradumus un dzīvesveidu, kā arī slimību profilakse (asinsspiediena, kopējā holesterīna līmeņa un cukura līmeņa kontrole). Tāpat svarīga ir laicīga slimību diagnostika un kvalitatīva ārstēšana.

Vidzemē ir
otrs
augstākais
mirstības
līmenis
no sirds un
asinsvadu
slimībām

²² Ročāns K. Rīcībpolitikas rekomendācijas Vidzemes plānošanas reģionam cilvēkdrošības jomā, 2014

²³ Statistikas dati par iedzīvotāju mirstību. Slimību profilakses un kontroles centrs, 2014 www.spkc.gov.lv

Ļaundabīgie audzēji ir otrs nozīmīgākais nāves cēlonis Latvijā un arī Vidzemes reģionā, kura dēļ ik gadu tiek noteikta pirmreizējā invaliditāte. Pēdējos gados Vidzemes reģionā strauji ir pieaugusi mirstība no ļaundabīgiem audzējiem 2013.gadā pārsniedzot Latvijas vidējos rādītājus un sasniedzot 315,8 uz 100 000 iedzīvotājiem²⁴.

3.12.att. Mirstība no ļaundabīgiem audzējiem uz 100'000 iedzīvotājiem 2008.-2013.gadā [Avots: SPKC]

Gadu no gada gan Latvijā, gan Vidzemes reģionā pieaug arī *pirmreizēji reģistrēto gadījumu skaits* ar ļaundabīga audzēja diagnozi. 2011.gadā Vidzemes reģionā ar pirmreizējo diagnozi ļaundabīgs audzējs tika reģistrēti 532,2 pacienti uz 100 000 iedzīvotājiem, kas ir par 25,7 pacientiem mazāk kā Latvijā kopumā. Salīdzinot ar 2007.gadu šādu pacientu skaits Vidzemē ir pieaudzis par 58,7 pacientiem uz 100 000 iedzīvotājiem (Latvijā par 92,3). Līdzīgi kā ar sirds un asinsvadu slimībām, arī vairāk kā 30% no vēža izraisītās mirstības varētu novērst, ietekmējot piecus galvenos riska faktoros: paaugstinātu ķermeņa masas indeksu, nepietiekamu augļu un dārzeņu lietošanu uzturā, fiziskās aktivitātes trūkumu, alkohola un tabakas lietošanu.

Būtiska loma vēža profilaksē un novēršanā ir arī profilaksei, savlaicīgai diagnostikai un ārstēšanas uzsākšanai. Kopš 2009.gada Latvijā tiek īstenota valsts apmaksāta vēža savlaicīgas atklāšanas programma, kas ietver krūts, dzemdes kakla un kolorektālā (zarnu) vēža profilaktiskās pārbaudes. Uzaicinājuma vēstules krūts un dzemdes kakla vēža skrīningam tiek izsūtītas 95% mērķa grupas, taču atsaucība (piedalīšanās skrīningā) ir būtiski zemāka par starptautiski pieņemtajiem minimuma rādītājiem (mērķa grupas populācijas aptverei jāsasniedz vismaz 75%).

Ārējie nāves cēloņi ir viena no trim galvenajām iedzīvotāju nāves cēloņu grupām – aiz sirds un asinsvadu sistēmas slimībām un ļaundabīgajiem audzējiem Latvijā un arī Vidzemes reģionā. Latvijā mirstība no ārējiem nāves cēloņiem ir apmēram divas reizes lielāka nekā vidēji ES, tomēr pēdējos desmit gados šis rādītājs samazinās gan Latvijā, gan ES. Vidzemes reģionā mirstība no ārējiem nāves cēloņiem no 2008.

Vidzemē uz 100 000 iedzīvotāju

148,5

reģistrēti kā atkarību izraisošu vielu lietotāji

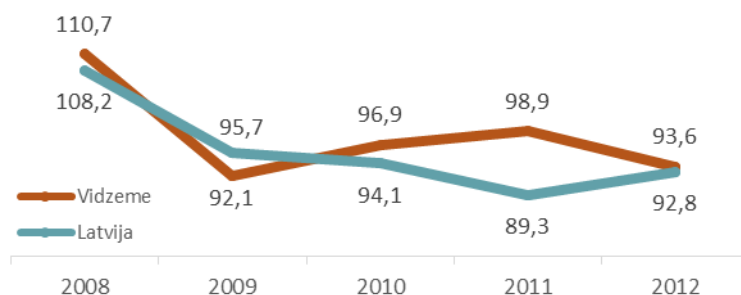
Vidzemē ir

zems

saslimstības ar psihiskiem un uzvedības traucējumiem līmenis

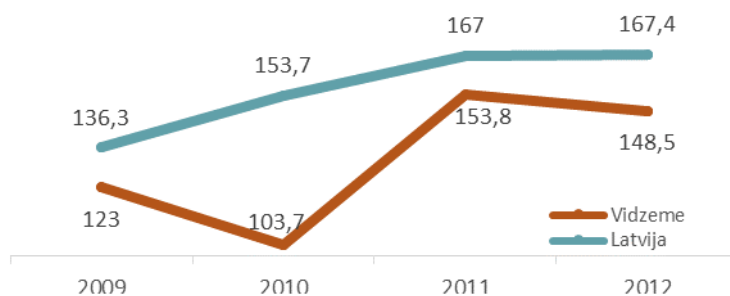
²⁴ Turpat.

gada līdz 2012. gadam ir samazinājusies, tomēr salīdzinot ar Latvijas vidējiem rādītājiem Vidzemes reģionā tā ir augstāka un 2012.gadā sasniedza 93,6 uz 100 000 iedzīvotāju. Biežākie ārējie nāves cēloņi ir tišs paškaitējums, vardarbība, transporta nelaimes gadījumi, noslīkšana, nosmakšana, nejauša saindēšanās un kritieni.

3.13.att. Mirstība no ārējiem nāves cēloņiem
uz 100'000 iedzīvotājiem 2008.-2012.gadā [Avots: SPKC]

Atkarību izraisošo vielu lietošana ir nozīmīgs vairāku hronisku slimību, tādu kā onkoloģisko, sirds un asinsvadu, elpošanas sistēmas slimību, diabēta u.c. riska faktors. Nav pieejami dati iedzīvotāju paradumiem reģionu griezumā, bet arī esošie pētījumi par situāciju Latvijā parāda esošās problēmas. Pēc Latvijas iedzīvotāju veselību ietekmējošo paradumu pētījuma datiem 2011.gada datiem Latvijā ikdienā *smēķē* 56% iedzīvotāju, kas vidēji dienā izsmēķē vairāk nekā pusi paciņas jeb desmit cigaretes, tostarp 9% iedzīvotāju patērē vairāk par vienu standarta paciņu (20 cigaretēm) dienā. 2012. gadā vidēji viens Latvijas iedzīvotājs patērēja 8,8 litrus absolūtā *alkohola*, jeb 10,3 litrus, rēķinot uz 15 gadus veciem un vecākiem iedzīvotājiem. Laikā no 2007. gada līdz 2010.gadam absolūtā alkohola patēriņš samazinājās, bet pēdējos divos gados vērojams neliels alkohola patēriņa pieaugums. Savukārt Latvijā jebkuras *narkotikas* dzīves laikā pamēģinājuši 14,3% Latvijas iedzīvotāju vecumā no 15 līdz 64 gadiem. Pēdējā gada laikā 4,4% Latvijas iedzīvotāju lietojuši nelegālās vielas, bet pēdējā mēneša laikā tās lietojuši 1,8% iedzīvotāju. Kopumā narkotiku lietošanas rādītāji ir atgriezušies aptuveni 2003. gada līmenī. Pirmreizēji reģistrēto narkoloģisko pacientu un personu, kuras lieto atkarību izraisošas vielas, skaits uz 100 000 iedzīvotāju kopš 2009.gada ir pieaudzis gan Latvijā, gan Vidzemes reģionā, 2012.gadā sasniedzot 148,5 uz 100 000 iedzīvotāju.

3.14.att. Pirmreizēji reģistrēto narkoloģisko pacientu un personu, kuras lieto atkarību izraisošas vielas, skaits uz 100 000 iedzīvotājiem 2009.-2012.gadā [Avots: SPKC]

Vidzemes reģionā *saslimstība ar psihiskiem un uzvedības traucējumiem* ir viena no zemākajām starp Latvijas reģioniem. Pēdējos gados novērotā saslimstības ar psihiskiem un uzvedības traucējumiem pieauguma tendence ir apstājusies un 2012.gadā ir vērojams šī rādītāja kritums gan Latvijā kopumā, gan Vidzemes reģionā. Tajā pašā laikā gan Latvijā un Vidzemes reģionā viena no būtiskākajām sabiedrības veselības problēmām joprojām ir pašnāvības gan bērnu, gan pieaugušo pašnāvību un pašnāvnieciskās uzvedības profilakse jāuzskata par vienu no sabiedrības veselības prioritātēm Latvijā. Laba sabiedrības garīgā jeb psihiskā veselība ir būtisks nosacījums stabilas, drošas un labklājības sabiedrības veidošanai. Svarīgākie sabiedrības garīgās veselības uzlabošanas aspekti ir psihisko slimību un pašnāvību profilakse, psihiskās veselības un labklājības uzlabošana, somatiskās veselības uzlabošana, cilvēku resursu un potenciālu pilnvērtīga realizācija, aizspriedumu un diskriminācijas mazināšana, speciālistu pieejamība, starpsektoru sadarbība, resursu piesaiste u.c.

Lai mazinātu mirstību un saslimstību no dažādām hroniskām saslimšanām, palielinātu jaundzimušo paredzamā mūža ilguma rādītāju un uzlabotu dzīves kvalitāti Latvijas un Vidzemes iedzīvotājiem, ir nepieciešami pasākumi valsts un reģionu līmenī veselības veicināšanas, slimību profilakses un veselības aprūpes kvalitātes un pieejamības uzlabošanai. Īpaša uzmanība jāpievērš veselību uzlabojošu paradumu veicināšanai, tostarp jāveicina iedzīvotāju aktīvāks dzīvesveids. 2009.gadā vidēji 27% Latvijas iedzīvotāju 1-2 reizes nedēļā nodarbojās ar fiziskām un sportiskām aktivitātēm.

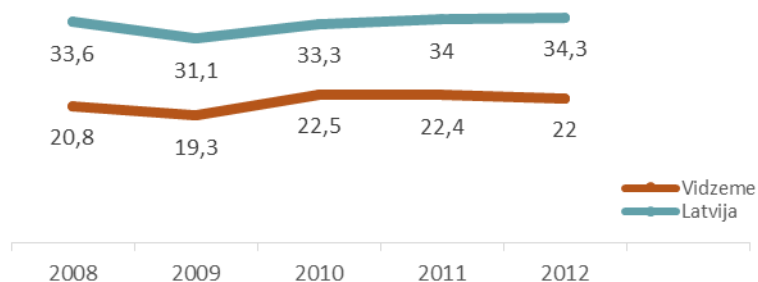
Analizējot datus par *ārstu nodrošinājumu* reģionālajā griezumā salīdzinājumā ar citām ES valstīm, secināms, ka Latvijā pastāv viena no lielākajām atšķirībām ārstu reģionālajā izvietojumā, jo ārsti lielākoties strādā galvaspilsētā. 2013.gada 1.janvārī Rīgā pamatdarbā strādāja 4 295 ārsti jeb 62% no kopējā ārstu skaita, bet Latvijas reģionos (pilsētās un novados) – 2 651 ārsti jeb 38% no kopējā ārstu skaita²⁵. Rīgā ārstu skaits uz 100 000 iedzīvotāju 2013.gadā bija 667, bet reģionos – tikai 192. Savukārt Rīgā pamatdarbā strādāja 4 640 māsas jeb 50,1% no kopējā māsu skaita, bet Latvijas reģionos – 4 624 māsas jeb 49,9% no kopējā māsu skaita²⁶. Rīgā māsu skaits uz 100 000 iedzīvotāju 2013.gadā bija 721, bet reģionos – 335.

Uz 10 000 Latvijas iedzīvotāju 2012.gadā bija 34,3 ārsti un šis skaitlis salīdzinot ar iepriekšējiem gadiem ir pieaudzis. Vidzemes reģionā ārstu skaits uz 10 000 iedzīvotājiem 2012.gadā ir zemāks kā vidēji Latvijā, bet ir saglabājies 2010.gada robežās.

Vidzemē
2012.gadā bija
22 ārsti
uz 10 000
iedzīvotāju

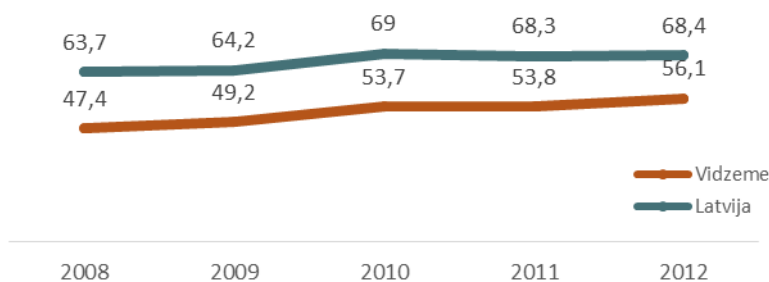
²⁵ Veselības inspekcijas reģistra dati, 2013

²⁶ Veselības inspekcijas reģistra dati, 2013

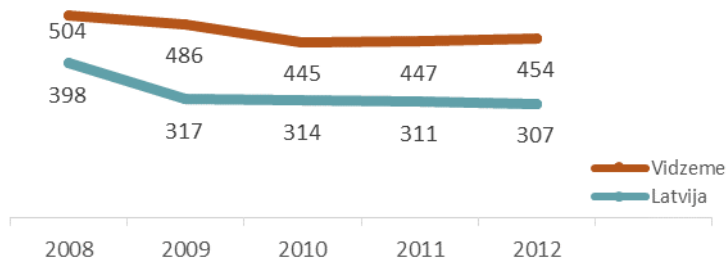
3.15. att. Ārstu skaits uz 10 000 iedzīvotājiem visās veselības aprūpes iestādēs [Avots: SPKC]

Pozitīvi, ka kopš 2008.gada Latvijā un Vidzemes reģionā ir pieaudzis **ārstniecības personu skaits** ar vidējo medicīnisko izglītību, lai arī 2012.gadā tas nesasniedz Latvijā vidējo (68,4) - Vidzemes reģionā rādītājs ir 56,1 ārstniecības personas ar vidējo medicīnisko izglītību uz 100 000 iedzīvotāju.

3.16. att. Ārstniecības personu skaits ar vidējo medicīnisko izglītību uz 10 000 iedzīvotājiem [Avots: SPKC]

Vidzemes reģionā un arī Latvijā kopš 2008.gada ir samazinājies **iedzīvotāju skaits uz vienu praktizējošo ārstu**. Tajā pašā laikā Vidzemes reģionā 2012.gadā uz vienu praktizējošo ārstu bija 454 iedzīvotāju, kas ir gandrīz par 150 iedzīvotāju vairāk kā vidēji Latvijā kopā. Vidzeme šai rādītājā ir otrajā vietā starp reģioniem, atpaliekot vienīgi no Rīgas reģiona.

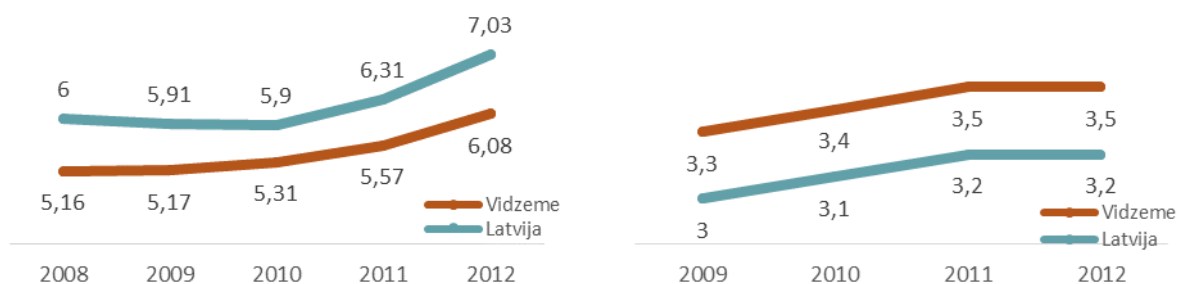

3.17. att. Iedzīvotāju skaits uz vienu praktizējošo ārstu visās veselības aprūpes iestādēs [Avots: SPKC]

2012.gadā viens praktizējošais ārsts vidēji apkalpoja **454** iedzīvotājus

Viens Vidzemes iedzīvotājs 2013.gadā vidēji **5,3** reizes apmeklēja ārstu ambulatorā

Gan Latvijā, gan Vidzemes reģionā ir pieaudzis *ambulatoro apmeklējumu skaits* pie visiem ārstiem uz 1 iedzīvotāju, pieaudzis ambulatoro apmeklējumu skaits pie PVA speciālistiem²⁷, kā arī samazinājies stacionāra vidējais gultu skaits. Izmaiņas rādītājos izskaidrojamas ar pēdējos gados veiktajām strukturālajām reformām veselības aprūpē, pārvietojot lielāku pacientu plūsmu no stacionārās uz ambulatoro aprūpi, attīstot ambulatoro aprūpi (aprūpi mājās, dienas stacionārus, ambulatoros pakalpojumus) un stiprinot primāro veselības aprūpi (otrā māsa piesaiste ārstu praksei darbam ar hroniskiem pacientiem, primārās un sekundārās profilakses attīstīšanai utt.). Zīmīgi, ka Vidzemē tradicionāli ambulatoro apmeklējumu pie visiem ārstiem īpatsvars ir zemāks nekā Latvijā vidēji, bet ambulatoro apmeklējumu skaits pie PVA speciālistiem ir tradicionāli augstāks.

3.19. att. Ambulatoro apmeklējumu skaits pie PVA speciālistiem uz 1 iedzīvotāju [Avots: NVD]

stiprās puses:

Augsts iedzīvotāju ar augstāko izglītību īpatsvars attīstības centros, visaugstākais iedzīvotāju ar arodizglītību īpatsvars starp reģioniem
 Augsts svārtsmigrējošo iedzīvotāju īpatsvars

vājās puses:

Mazs apdzīvotības blīvums un iedzīvotāju skaits
 Iedzīvotāju novecošanās un to skaita sarūkšana nākotnē palielinās nepieciešamību pēc sociālajiem pakalpojumiem un veselības aprūpes un sociālajiem pabalstiem
 Iedzīvotāju izglītības, prasmju un profesiju piedāvājuma neatbilstība darba tirgus kvalitātes un strukturālām prasībām
 Izglītota un kvalificēta darbaspēka aizplūšana no reģiona.
 Zemi iedzīvotāju vidējie ienākumi
 Pieaugoša demogrāfiskā slodze

iespējas:

Uz cilvēku vajadzībām veidotu pakalpojumu pieejamība

draudi:

Iedzīvotāju skaita samazināšanās un cilvēkresursu kvalitātes pazemināšanās
 Iedzīvotāju ekonomiskās aktivitātes pazemināšanās
 Ienākumu pazemināšanās un nabadzības riska pieaugums
 Darbaspēka skaitliskā un kvalitatīvā potenciāla pazemināšanās

²⁷ Primārās veselības aprūpes ārsti, māsas, ārstu palīgi, vecmātes un dežurārsti.

3.2. VIDE (RESURSI)

3.2.1. REĢIONA ĢEOGRĀFISKAIS NOVIETOJUMS

Vidzemes plānošanas reģions atrodas ES Ziemeļaustrumos un Latvijas ziemeļaustrumos. Tā ārējā robeža ar ES dalībvalsti - Igaunijas Republiku ir 290 km gara un Krievijas Federāciju 46,4 km gara. Vidzemes reģions pēc platības ir lielākais reģions Latvijā, tas aizņem 23,6% no Latvijas teritorijas. Vidzemes reģiona teritorijā lielāko platību aizņem meža zemes, to īpatsvars ir 51,7%, lauksaimniecībā izmantojamā zeme aizņem 34% no kopējās platības.

Vidzeme aizņem

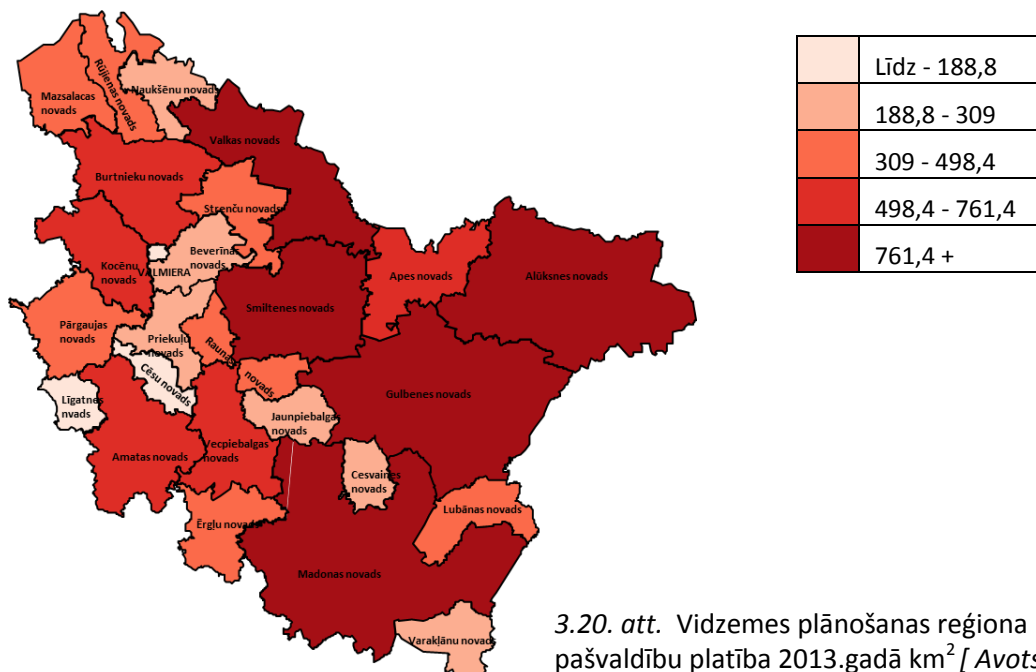
23,6%

Latvijas
teritorijas

Vidzeme ir Eiropas Savienības robežreģions, ko šķērso vairāki nozīmīgi starptautiskie transporta koridori, nodrošinot Vidzemei tiešus sakarus ar lielākajiem reģionu centriem kaimiņu valstīs - Tartu un Tallinu Igaunijā, un Pleskavu, Novgorodu un Sanktpēterburgu Krievijā. Ap šiem transporta koridoriem veidojas Baltijas jūras reģiona integrācijai nozīmīgas stratēģiskās attīstības zonas- *VHB Zone Hanseatica* attīstības koridors, Dienvidbaltijas loka attīstības koridors, kā arī *VIA Baltica*. Vidzemei nav tiešas pieejas ne Baltijas jūrai, ne tās ostām, nav arī lidostas.

Gan telpiski, gan funkcionāli Vidzemes plānošanas reģions ir cieši saistīts ar Rīgas plānošanas reģionu, ņemot vērā piekļuvi Vidzemes jūrmalai un ostām, un saikni ar galvaspilsētu kā valsts administratīvo centru un transporta mezglu. Ar Latgales un Zemgales reģioniem Vidzemi saista dažādu valsts iestāžu sniegtie pakalpojumi, kultūras un izglītības iestādes un to sniegtie pakalpojumi, kā arī tūrisma objekti un aktīvās atpūtas iespējas.

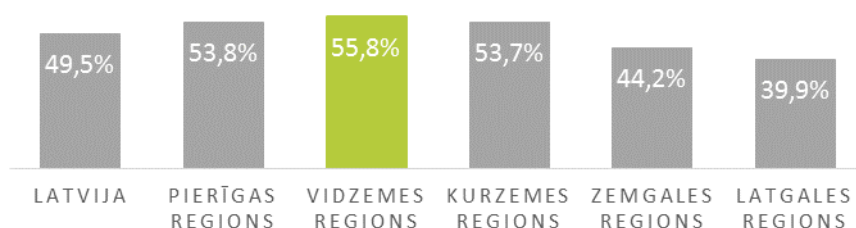
Reģiona apdzīvojuma struktūru veido 16 pilsētas, vairāk kā 950 ciemi lauku teritorijās un lauku viensētas, kuru kopējais skaits sniedzas pāri 80 tūkstošiem. Pašvaldību dalījumā lielākie novadi ir Madonas novads (2 159 km²), Gulbenes novads (1 872 km²), Alūksnes novads (1 698 km²), Smiltenes novads (947 km²) un Valkas novads (908 km²).

3.20. att. Vidzemes plānošanas reģiona pašvaldību platība 2013.gadā km² [Avots: CSP]

3.2.2. DABAS UN KULTŪRVĒSTURISKIE RESURSI

Vidzeme ir *mežiem* visbagātākais reģions Latvijā – procentuāli, tie aizņem 55,8% no reģiona teritorijas. Salīdzinot ar 2007.gadu meža zemju īpatsvars ir pieaudzis par 7,2% jeb 108,7 tūkst. ha, lielākoties uz aizaugošo lauksaimniecības platību rēķina. 54,9% mežu platības aizņem lapu koki. Mežu daudzums un to kvalitāte nosaka Vidzemes piederību reģioniem, kam mežu produkcija kalpo ne tikai vietējā patēriņa apmierināšanai; tie ir arī būtiska mozaīkveida ainavu veidojošā sastāvdaļa un nozīmīgs rekreācijas potenciāls.

3.21. att. Mežu teritorijas īpatsvars [Avots: CSP 2014]

Novadu griezumā vismežainākie reģiona novadi ir Lubānas (63,5%) un Valkas novadi (61,8%), savukārt pagastu griezumā Liepnas pagasts (756,3%), Launkalnes pagasts (74,3%), Virešu pagasts (71,9%) un Vijciema pagasts (70,6%). Vismazāk mežu ir Varakļānu novadā (23,2%)²⁸.

Vidzemes reģionā samazinās *lauksaimniecībā izmantoto zemju* īpatsvars. 2010.gadā lauksaimnieciski tika apstrādātas 33,1% Vidzemes plānošanas reģiona teritoriju, bet 2012.gadā 32,7%. Novadu griezumā visvairāk lauksaimnieciski izmantoto zemju ir Varakļānu novadā (48,1%), Priekuļu novadā (43,9%), Cescvaines novadā (43,1%) un Burtnieku novadā (41,3%), bet pagastu griezumā Smiltenes pagastā (64%) un Varakļānu pagastā (63,9%).

Vidzeme uz citu reģionu fona neizceļas ar nozīmīgiem derīgo izrakteņu krājumiem; samērā plaši izplatītie būvmateriālu izejvielu resursi - *smilts, smilts-grants, dolomīts, māls*, lielākoties sastopami nelielās, vietējas nozīmes atradnēs.

Pašvaldību dalījumā lielākie *būvmateriālu* izejvielu krājumi ir Apes novadā (20 992,93 tūkst. m³), kur iegūstams dolomīts un smilts. Apjomīgi krājumi ir arī Madonas novadā, kur pieejams gan dolomīts (10 592,58 tūkst. m³), gan arī smilts, smilts-grants un kūdra. Vislielākie kūdras apjomi ir Madonas novadā (6 912,18 tūkst. t), kam seko Lubānas, Strenču un Apes novadi.

55,8%

Vidzemes reģiona teritorijas klāj meži

Vidzemē 2012.gadā lauksaimnieciski apstrādā

32,7%

teritorijas

²⁸ Valsts zemes dienesta dati, 2010

Rūpniecībā izmantojamu *kvarca smilts* iegulas Vidzemes reģionā sastopamas augšdevona Gaujas svītas nogulumos Valmieras un Cēsu rajonos. Neskatoties uz Gaujas svītas plašo izplatību, tīru, stikla ražošanai piemērotu, smilšu iegulas ir samērā reti sastopamas. Līdz šim detāli pētītas ir tikai Bāles-Bērziņu un Bērziņu atradnes Cēsu rajonā, bet iepriekšējā izpēte veikta Cīruļu atradnē Cēsu rajonā. Pie tam, tikai Bāles-Bērziņu atradnes smilts tika īpaši pētītas kā izejviela stikla ražošanai. Bērziņu atradnes pētītas veidņu smiltīm, bet Cīruļu - stikla ražošanai un veidņu smiltīm. Agrāk veiktās tehnoloģiskās pārbaudes liecina, ka Latvijas kvarca smilts ir izmantojamas metalurģijā (veidnēm) un stikla ražošanā, bet tikai pēc to bagātināšanas. Jaunu stikla un veidņu smilšu atradņu atklāšanas iespējas saistās galvenokārt ar Valkas rajona Vijciema un Mārsnēnu perspektīvajiem laukumiem, kuros prognozēti ievērojami krājumi (līdz pat 1,8 miljardi t).

Augstvērtīga būvkeramikas izejviela ir Gaujas svītas Lodes rindas *māls*, tas izplatīts Cēsu rajona Liepas ciema apkārtnē, kur izpētītas divas atradnes: Liepa - Gaujas kreisajā krastā un Gāršas - labajā krastā. Liepas atradnē iegul divu paveidu māls: tumši sarkanbrūns raibs, liess, viegli kūstošs, no kura iespējams ražot tumši sarkanus, tā saucamā "Lodes tipa", apdares ķieģeļus un gaiši pelēks, trekns, grūti kūstošs māls, kas noderīgs par izejvielu vairākiem vērtīgiem izstrādājumiem - kanalizācijas caurulēm, sienu un grīdas flīzēm, melnā balzāma pudelēm, klinkera oļiem, kā arī būvkeramikas šihtas uzlabošanai. Atradni izmanto a/s "Lode", Vidzemes reģionā atrodas uzņēmuma Liepas ražotne.

Vidzemes reģionā sastopamo *dolomītu* izmanto galvenokārt šķembām un ceļu būvei. Valsts nozīmes dolomīta atradnē Apē iegūtais dolomīts tiek izmantots šķembām, asfalta ražošanai un augsnes kaļķošanai. Smilts ir galvenā izejviela būvniecībā, ceļu un meža ceļu būvē, tāpat arī būvniecībā, ceļu būvei un remontam izmanto smilti-granti.

Smilts un smilts-grants atradņu reģionā ir daudz, lielākās iegulas izplatītas galvenokārt augstieņu rajonos un lielo upju ielejās. Vidzemes reģionā lielākā smilts-grants un smilts atradne „Pāvuli” Raunas novadā Vidzemes augstienes ziemeļu nogāzē ir viena no trim valstī šobrīd visintensīvāk izmantotajām. No kopējiem 3,49 milj.m³ izpētīto krājumu 2,67 milj.m³ ir smilts- grants materiāls¹, un, pieaugot būvniecības un ceļu būves un remonta darbu apjomam, prognozējams tā ieguves apjoma pieaugums.

Labvēlīgie apstākļi kūdras veidošanās procesiem nodrošina reģionu ar *kūdras resursiem*, kā arī kūdras eksportu uz ārvalstīm. Lielākās kūdras purvu aizņemtās platības ir zemieņu teritorijās. Kopumā uz 2012. gada 1. janvāri izpētītās kūdras daudzums ir 25 702 tūkst. tonnu ar mitrumu 40%. Kūdras krājumu ziņā Vidzemes reģions seko Pierīgai un Latgales reģionam, kur kūdras krājums ir lielāks.

Palsmanes un Virešu apkaimē konstatēti nelieli vietējas nozīmes *ģipšakmeni* saturoši slāņi – lielākā ir Plevnas atradne ar novērtētajiem krājumiem 0,71 milj.m³. Lielākajā daļā Vidzemes ezeru ir sastopams *sapropelis*.

Svarīgs teritorijas ilgtspējīgas attīstības priekšnoteikums ir kvalitatīvs *dzeramais ūdens*. Reģionā potenciāli ir lieli pazemes dzeramā ūdens krājumi, visā reģiona teritorijā iespējams nodrošināt ūdens apgādi. Reģiona teritorijā ir sastopami *minerālūdeņi*; plašāk izplatīti hlorīda – nātrija tipa iesāļūdeņi un sālsūdeņi. Pašlaik galvenokārt tiek izmantoti galda minerālūdeņi.

Vidzemē ir

lieli

pazemes
dzeramā ūdens
krājumi

Saistībā ar reģiona resursu efektīvāku izmantošanu, VPR ir attīstības iespējas *bioloģiski noārdāmo atkritumu* pārstrādē. Vidzemes reģionā ir 8 organisko atkritumu kompostēšanas laukumi ar pārstrādes jaudu 14,11 tūkst.t gadā. Tikai Zemgales un Ziemeļvidzemes reģiona pašvaldības ir apzinājušas organisko atkritumu pārstrādes nepieciešamību tuvāk to radīšanas vietai. Piemēram, Ziemeļvidzemes reģionā ir plānoti 11 kompostēšanas laukumi ar dažādu pārstrādes jaudu atbilstoši iedzīvotāju skaitam pašvaldībās un bioreaktors ar jaudu 10 tūkst.t gadā pārtikas atkritumu pārstrādei.

Vidzemes reģionā atrodas 5 biogāzes ražošanas stacijas, kas ražo biogāzi no kūtsmēsliem, zaļmasas, SIA Biodegviela izmanto kā izejvielu spirta ražošanas šķiedeni. Un 2 biogāzes ražošanas stacijas kā izejvielu izmanto sadzīves atkritumus (SA poligons „Daibe”) un pārtikas rūpniecības atkritumus (ZS „Zemturi”). Vidzemes reģions ieņem pirmo vietu starp pārējiem Latvijas plānošanas reģioniem biogāzes ražošanas staciju skaita ziņā.

Ziemeļvidzemes atkritumu apsaimniekošanas reģionā tiek īstenota attīstītākā atkritumu apsaimniekošanas prakse Latvijā. SIA „ZAAO” ir galvenais atkritumu apsaimniekošanas uzņēmums Ziemeļvidzemes reģionā. „ZAAO” ir ieviesis dalītu atkritumu vākšanas sistēmu papīram, kartonam, stiklam, metālam, plastmasai un PET pudelēm. Tas piedalās *UrbanBiogas* projektā “Biometāna ražošana no sadzīves atkritumiem ievadīšanai gāzes apgādes tīklā un izmantošanai pilsētas sabiedriskajā transportā”, kuru atbalsta Eiropas Komisija programmas „Inteliģenta enerģija Eiropai” ietvaros. Projekta *UrbanBiogas* mērķis ir veicināt organisko sadzīves atkritumu izmantošanu biogāzes un biometāna ražošanai, lai to ievadītu dabasgāzes tīklā vai izmantotu kā transportlīdzekļu degvielu piecās Eiropas valstīs – Austrijā, Horvātijā, Latvijā, Polijā un Portugālē.

Vidzemes reģionā ir daudzveidīgs un bagāts *kultūrvēsturiskais mantojums*, kas pārstāv ne tikai Latvijas, bet arī Eiropas kultūras mantojumu un ietver gandrīz divus tūkstošus dažādu objektu – pilis, muižu ansambļi, baznīcas, zemnieku sētas, pilsētu teritorijas. Vidzemes reģionā, saskaņā ar Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcijas datiem, ir 1725 valsts aizsargājamie kultūras pieminekļi, tai skaitā:

- 816 arheoloģiskie pieminekļi (448 valsts nozīmes un 368 vietējās nozīmes),
- 539 arhitektūras pieminekļi (269 valsts nozīmes un 270 vietējās nozīmes),
- 29 vēstures pieminekļi,
- 3 valsts nozīmes pilsētbūvniecības pieminekļi,
- 2 valsts nozīmes industriālie pieminekļi,
- 336 mākslas pieminekļi²⁹

Vidzemē tiek
īstenota
attīstītākā
atkritumu
apsaimniekošan
as prakse Latvijā

Vidzemē ir
1725 valsts
aizsargājamie
kultūras
pieminekļi

²⁹ Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcija, www.mantojums.lv, skatīts 2014

Pašvaldību īpašumā ir 362 kultūras pieminekļi.

Lielākie pieminekļu kompleksi ir kultūrvēsturiskās zonas: Cēsu viduslaiku pils komplekss un Cēsu vecpilsēta, Āraišu muzejparks, Ungurmuižas un Veselavas muižu ansambļi, krēslinieku sētas Vaidavas pagastā, Lielstraupes pils un senpilsēta, arī Hanzas pilsētas Valmiera un Cēsis, u.c. Galvenie objekti, kas izsenis dominē Vidzemes kultūrainavā, ir baznīcas, krogi, muižas un muižu parki, pilis, senkapi, upurozoli, pilskalni, Livonijas laika pilsdrupas, baznīcas, tautas celtniecības pieminekļi - zemnieku sētas, skolas, kultūras vai saieta nami. Vēl nepietiekami novērtēti savdabīgi jaunāko laiku arhitektūras pieminekļi, piem., Sedas pilsēta ar tradicionālo 50.-to gadu pilsētas plānojumu un apbūvi.

Reģiona teritorijā daudz visdažādākā veida *mākslas* pieminekļu – senākie no tiem atrodas baznīcās- altārglezņas, vitrāžas, podiņu krāsnis; unikāli ir iekštelpu gleznojumi Ungurmuižā. Reģiona savdabību pasvīturo tikai šim novadam raksturīgie amati - koku pludināšana pa Gaujas upi, pārceltuvju darbinieka amats, krēslu meistars; daudzie pasākumi, kas popularizē un saglabā kultūras mantojumu: Bruņinieku svētki, viduslaiku mielasti Cēsu muzejā, 9.gs. mielasti Āraišu ezerpilī u.c.

Reģionā saglabāts bagāts *nemateriālās kultūras mantojums*. Topošajā tautas nemateriālo kultūras vērtību reģistrā tiek iekļautas gan tradicionālās kultūras telpas, piem., Vecpiebalga, Jaunpiebalga un Gaujiena, Gaujas zvejnieku un plostnieku un viņu pēcteču kopienu kultūrtelpas, mazpilsētas ar tradicionālo un kultūrvēsturisko vidi- vietas, kas pasvīturo savdabību, sekmē lietišķo mākslu prasmes saglabāšanos, tautas mākslas izpausmes un nacionālās identitātes saglabāšanos.

Kultūras mantojuma neatņemama sastāvdaļa ir *ainava*, kas ne vien dod savu ieguldījumu cilvēku labsajūtas radīšanā, bet arī veido ekonomiskajai aktivitātei labvēlīgus resursus. Eiropas ainavu konvencijas izpratnē ainava ir dabisku vai dabisku un cilvēku veiktu mijiedarbību iespaidā veidotas teritorijas vizuālā uztvere un svarīga cilvēku dzīves kvalitātes daļa jebkurā vietā- pilsētās un laukos. Atzīstot, ka notiek Vidzemes tradicionālās mozaikveida ainavas degradācija, būtiski ir veicināt sabiedrības izpratni par ainavas vērtību, radīt iespēju piedalīties ainavu apsaimniekošanā un plānošanā, un tādā veidā sajūst, ka tai ir jāuzņemas atbildība par to, kas notiek ar ainavu.

Reģiona bagātais kultūrvēsturiskais mantojums kalpo kā pamatresurss kultūras tūrisma attīstībai. Kultūras mantojuma esamība inducē pievilcīgu dzīves vidi augsti kvalificētu un prasmīgu cilvēkresursu piesaistīšanai prioritārajās ekonomikas jomās. Ar kultūras mantojumu tiek saprasts kustamais un nekustamais mantojums (muzeji, kolekcijas, bibliotēkas, arhīvi), arheoloģiskais un arhitektūras mantojums, dabas mantojums (ainavas un dabas skati), lingvistiskais un gastronomiskais mantojums, kā arī tradicionālās profesijas.

Ainava ir
būtisks
Vidzemes
nākotnes
attīstības
potenciāls

3.2.3. AIZSARGĀJAMĀS DABAS TERITORIJAS

Vidzemes reģionā ir 188³⁰ īpaši aizsargājamās dabas teritorijas un dabas pieminekļi, (Latvijā - 632), kas kopā aizņem 29,9% (ieskaitot ZVBR, pēc GIS projekta aprēķiniem) no kopējās īpaši aizsargājamo dabas teritoriju platības. 87 no 336 Latvijā esošajām Natura 2000 vietām atrodas Vidzemes reģionā³¹.

Vidzemē sastopami visi nacionālās nozīmes aizsargājamo teritoriju veidi: 2 dabas rezervāti, 64 dabas liegumi, 6 dabas parki, 1 nacionālais parks, 4 aizsargājamo ainavu apvidi, 44 dabas pieminekļi, 20 dabas pieminekļi - aizsargājamās alejas, kā arī 1 biosfēras rezervāts. Dabiskie biotopi tiek saglabāti valsts mežos, izdalot dabisko meža biotopu koncentrācijas vietas, kuras nākotnē varētu kļūt par liegumu teritorijām.

Starp novadiem ar vislielāko īpaši aizsargājamo dabas teritoriju skaitu izceļas *Apes novads*: Veclaicenes un Ziemeļgaujas aizsargājamo ainavu apvidi, Kornetu – Peļļu, Gaujienas priežu un Melnupes mežu dabas liegumi, daudzie purvu dabas liegumi (Ašu purvs, Lepuru purvs, Melnsalas purvs, Sloku purvs, Tetersalas purvs) u.c. – kopā 23 teritorijas, kas aizņem kopumā 6,15% no kopējās novada teritorijas.

Daudz īpaši aizsargājamo teritoriju atrodas arī *Amatas novadā*, kur atrodas kopumā 22 īpaši aizsargājamās dabas teritorijas – Melturu sila un Spinduļu mežu dabas liegumi, 15 dabas pieminekļi, kas lielākoties atrodami Amatas upes krastos.

Salīdzinoši daudz īpaši aizsargājamo dabas teritoriju atrodas arī *Alūksnes novadā*, kur atrodas Veclaicenes aizsargājamo ainavu apvidus, Dēliņkalna un kopš 1926. gada balsts aizsardzībā esošais Indzera ezera salu dabas liegumi, daudzie purvu dabas liegumi (Baltais purvs, daļa no aizsargājamo ainavu teritorijas „Ziemeļgauja” u.c.) – kopā 17 teritorijas.

Bagāts ar īpaši aizsargājamām dabas teritorijām ir *Madonas novads*, tajā atrodas Krustkalnu dabas rezervāts un daļa Teiču dabas rezervāta, aizsargājamo ainavu apvidus „Vestiena” (AAA „Vestiena”), 4 dabas parki, starp tiem arī visiem labi zināmais Gaiziņkalna dabas parks, un dažādi dabas liegumi (Ilziņa ezers, Kāla ezera salas, Lielsalas purvs, Lubāna ieplakas un Lubāna mitrājs, pavisam 15 ĪADT. Salīdzinoši daudz īpaši aizsargājamo dabas teritoriju atrodas arī Gulbenes (15), Kocēnu (14), Burtnieku (11) un Mazsalacas novados (11). Tikai pa vienai īpaši aizsargājamai dabas teritorijai ir Līgatnes, Naukšēnu, Raunas, Varakļānu novados un Valmieras pilsētā.

Vidzemē
sastopami

visi

nacionālās
nozīmes
aizsargājamo
teritoriju veidi

³⁰ Avots: Dabas pārvalde www.daba.gov.lv

³¹ Vidzemes plānošanas reģiona teritorijas plānojums 2007-2027, Telpiskās struktūras apraksts

Daļa ĪADT atrodas vairāku novadu teritorijās. *Gaujas nacionālais parks*, kas Gaujas senlejā un tās apkārtnē aizsargā unikālas dabas vērtības, vienlaikus nodrošinot gan rekreācijas, gan dabas aizsardzības funkcijas atrodas 7 novadu teritorijās – Amatas, Beverīnas, Cēsu, Kocēnu, Līgatnes, Pārgaujas un Priekuļu novados. *Ziemeļvidzemes biosfēras rezervāts* aptver Burtnieku, Kocēnu, Mazsalacas, Naukšēnu, Rūjienas, Strenču un Valkas novadus. *Ziemeļgaujas aizsargājamo ainavu apvidus* stiepjas caur Apes, Beverīnas, Strenču, Valkas un Burtnieku novadiem. *Teiču dabas rezervāts* atrodas Madonas un Varakļānu novados. Arī vairāki dabas liegumi atrodas divu un vairāku novadu teritorijās, piemēram, *Sedas purvs*, kas izvietojies Burtnieku, Strenču un Valkas novados, *Vidusburtnieka* dabas liegums, kas atrodas Burtnieku, Mazsalacas un Rūjienas novados, *Lubāna mitrājs* (Lubānas un Madonas novadi), *Rūjas paliene* (Mazsalacas un Rūjienas novadi), *Paļu purvs* (Ērgļu un Vecpiebalgas novadi), *Lielais purvs* (Gulbenes un Smiltenes novadi), *Kornetu – Peļļu* dabas liegums (Apes un Alūksnes novadi) un *Vestienas aizsargājamo ainavu teritorija* (Ērgļu un Madonas novadi).

3.2. tabula

Latvijas nacionālo parku un dabas rezervātu salīdzinājums

	Moricsal- las DR (1912)	Slīteres NP (1921)	Grīņu DR (1936)	Gaujas NP (1973)	Krustkal- nu DR (1977)	Teiču DR (1982)	Ķemeru NP(1997)	Rāznas NP (2007)
Kopējā aizsargājamā platība, ha	818	16 361	1 491	92 260	2 979	19 779	38 167	59 615
Augu sugu skaits	565	1 252	440	...	974	953	1 250	...
no tiem aizsargājami augi	12	152	15	129	68	71	129	42
Zīdītāju sugu skaits	20	42	15	51	40	47	47	...
no tiem aizsargājami zīdītāji	2	12	1	20	12	15	14	15
Putnu sugu skaits	48	213	50	165	153	211	237	99
no tiem aizsargājami putni	2	66	2	51	42	74	67	44

Zivju sugu skaits	10	18	7	37	16	12	32	24
-------------------	----	----	---	----	----	----	----	----

[Avots: DAP]

3.2.4. ATJAUNOJAMIE ENERGORESURSI

Latvijā atjaunojamie energoresursi aizņem vienu trešo daļu primāro energoresursu bilancē un divi visvairāk izmantotie atjaunojamo energoresursu veidi ir koksne un hidroresursi, kas 2013. gadā aizņēma 34,2% no kopējā energoresursu patēriņa. Vēja enerģija un biogāze tiek izmantoti ievērojami mazākā apmērā. Saules enerģiju šobrīd izmanto tikai ļoti nelielos apjomos pilotprojektu formā. Kopējais atjaunojamo energoresursu patēriņš (AER) Latvijā 2013. gadā bija 68 petadžouli (PJ). Salīdzinājumā ar 2012. gadu AER patēriņš samazinājās par 2,5%. Tas ir saistīts ar elektroenerģijas ražošanas apjomu samazinājumu hidroelektrostacijās³². Vēja elektrostaciju kopējā jauda Latvijā 2013. gadā, salīdzinot ar pērnā gadu, palielinājās par 13,6%, biogāzes koģenerācijas staciju elektriskā jaudā palielinājās par 23,3%, bet biomasas elektrostaciju un koģenerācijas staciju elektriskā jauda palielinājās par 139%.

Galvenie Vidzemē pieejamie energoresursi ir fosilais kurināmais un atjaunojamie energoresursi – biomasas, kūdra, hidroenerģija, saules enerģija, vēja enerģija un ģeotermālā enerģija.

Biomasa ir visplašāk izmantotais un plaši pieejamais enerģijas avots Vidzemē. Biomasas avoti ir mežizstrādes, kokapstrādes atlikumi, lietota koksne, krūmi, enerģētiskās koksnes plantācijas, lauksaimniecības atlikumi un dažāda veida organiskie atkritumi. Vidzemē sadedzināšanas iekārtās (katlu mājās, rūpniecībā un citos sektoros) 2011.gadā vairāk nekā 75% tika izmantota koksne. Tā lielākoties ir malka, šķelda, granulas un kokapstrādes atgriezumā. Lielais atjaunojamo energoresursu (AER) lietojuma īpatsvars VPR ir saistīts ar to, ka 56% VPR teritorijas klāj meži, izejmateriāli koksnei ir pietiekami, reģionu šķērso koksnes eksporta tranzītceļi un dabas gāze ir pieejama tikai daļā teritorijas. Jau vairākus gadus kurināmā koksne stabili aizņem ceturto daļu (2010. gadā – 25,6%, 2011. un 2012. gadā – 25,4%, 2013. gadā – 28%) no kopējā energoresursu patēriņa Latvijā. Savukārt tās īpatsvars starp AER 2013. gadā bija 78%³³.

Kūdra ir tūkstošiem gadu garumā veidojies nogulumiezis, kas sausā veidā satur vairāk kā 50% organisko vielu. Kūdras veido pilnīgi vai daļēji sadalījušās, palielināta mitruma apstākļos uzkrājušās augu atliekas. Pēdējos gadus desmitos kurināmās kūdras ieguve un izmantošana Latvijā ir būtiski samazinājusies, taču, atkarībā no novada specifikas, kūdras ieguves potenciāls var tikt izvērtēts. Vidzemē ir pieejami ievērojami kūdras resursi, taču to izmantošana enerģijas ražošanā ir niecīga.

Latvijā darbojas vairāk nekā 150 mazās *hidroelektrostacijas* (HES), kuru kopējais saražotās elektrības apjoms ir vairāk nekā 50 MWh gadā. Uz Vidzemes reģiona upēm uzceltas 50 mazās HES (no tām 9 uz Gaujas, 5 uz Abula). Šo hidroelektrostaciju enerģētiskais potenciāls ir neliels, daļa no tām iekļautas vidi nelabvēlīgi ietekmējošo mazo HES sarakstā,

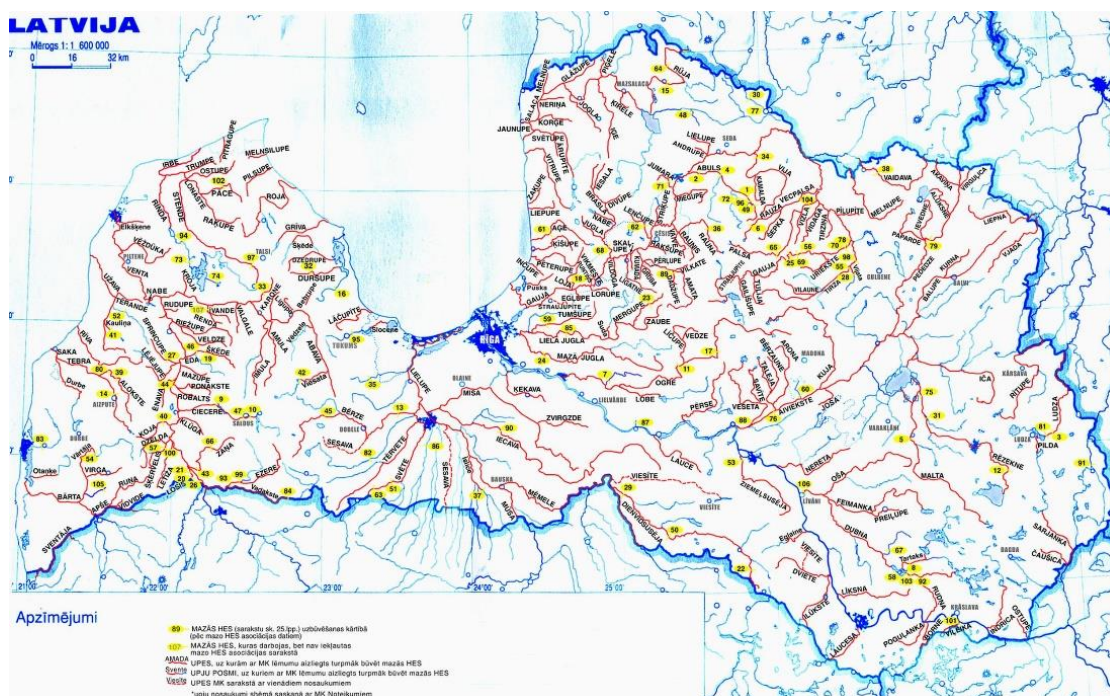
Galvenais
atjaunojamās
enerģijas avots
Vidzemē ir

biomasas

³² Pieaug atjaunojamo energoresursu patēriņš un to saražotās enerģijas apjoms, CSP, 02.09.2013

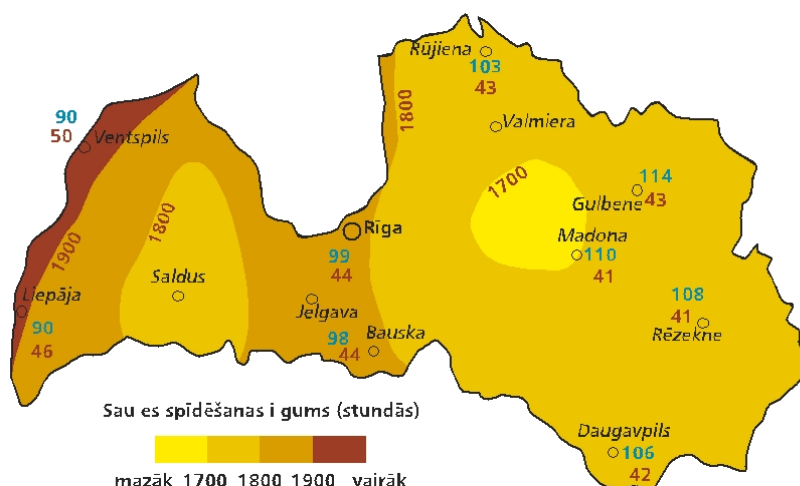
³³ Atjaunojamo energoresursu patēriņš pērn samazinājās par 2,5%, CSP, 02.09.2014

piemēram, Augstāres un Ilzēnu HES uz Gaujas, Kalnakārķļu HES uz Kujas, Vecpiebalgas HES uz Orisāres u.c.

3.22. att. Mazās hidroelektrostacijas Latvijā [Avots: Pasaules Dabas fonds]

Saules enerģiju var izmantot gan siltumenerģijas, gan elektroenerģijas ražošanai. Enerģijas un siltumenerģijas izstrādi Saules enerģijas iekārtās ietekmē laika apstākļi. Saules enerģijas izmantošanu ierobežo Saules radiācijas ilgums un intensitāte, kas atkarīga no gada laika, klimatiskajiem apstākļiem un ģeogrāfiskā stāvokļa. Saules starojums uz horizontālas virsmas Baltijas jūras valstīs ir robežās no 900 līdz 1100 kWh/m². Lielāko daļu no tās iegūst vasaras periodā. Saules radiācijas enerģiju Vidzemē var izmantot vidēji 1700 stundas gadā.

3.23. att. Saules spīdēšanas intensitāte Latvijā [Avots: Latvijas ģeogrāfijas atlants]

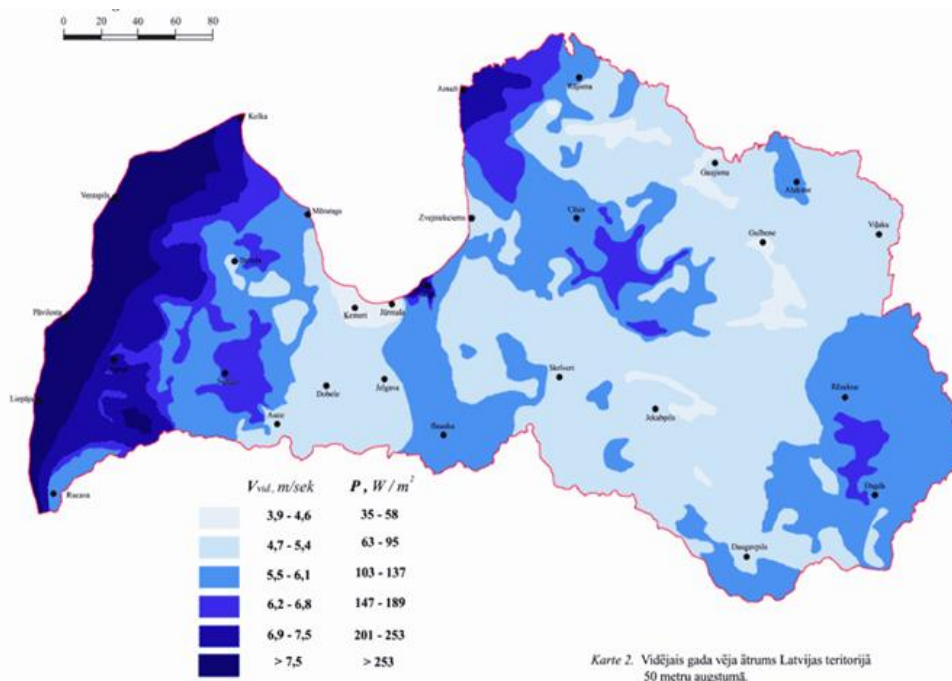
Saules kolektoru izmantošana Vidzemē ir iespējama ar labiem rezultātiem. Saules globālā radiācija mūsu platuma grādos mainās atbilstoši laika sezonām no maija līdz septembrim no 1 m² saules kolektora var iegūt 700-740 kWh/m², no oktobra līdz aprīlim –

200-240 kWst/m², no novembra līdz februārim - 40-50 kWst/m². Apkures periodā Saules enerģiju siltumapgādē iespējams veiksmīgi izmantot, kombinējot to ar citiem energoresursiem, piemēram, koksnes granulām. Saules kolektoru izmantošana Vidzemes reģionā ir palielinājusies, pateicoties ES līdzfinansētu programmu finansējumam.

Atšķirībā no biodegvielas vai saules enerģijas tehnoloģijām *vēja enerģija* visticamāk nepiedzīvos lielus tehnoloģiskus lēcienus, tomēr pakāpeniski uzlabojumi noteikti stiprinās jau ievērojamo vēja enerģijas konkurētspēju. Pašlaik ražoto turbīnu jauda ir 3 MW. Ja tiek uzlaboti tehnoloģiskie risinājumi, tad samazināms arī laiks, kad turbīna nedarbojas tehnisku iemeslu dēļ, kas iepriekš tika uzskatīts par nopietnu problēmu.

Vēja turbīnu darbība ir balstīta uz vēja kinētiskās enerģijas izmantošanu elektroenerģijas izstrādei. Vēja turbīnu jauda ir sākot no vairākiem kilovatiem un var pārsniegt pat 5 megavatus. Tā kā tehnoloģiju attīstība ir strauja, nav problēmu vēja ģeneratorus novietot jebkurā vietā un dažādos augstumos, kur ir pietiekams vēja enerģijas potenciāls, lai nodrošinātu drošu, centralizētu vai kļiedētu enerģijas ražošanu.

Kopējo Baltijas vēja enerģijas potenciālu vērtē no 4,5 līdz 7 TWh gadā (Igaunijā – 4 TWh, Latvijā līdz 1,5 TWh, Lietuvā – 1,5 TWh). Vislabākie apstākļi VES izveidei Latvijā ir Kurzemes piekrastē, nedaudz sliktāki – Vidzemes piekrastē pie Igaunijas robežas. Ainažu VES (1,2 MW, 1996. gads) bija pirmā vēja elektrostacija Baltijā, bet SIA Vēja parks VES Grobiņā (19,8 MW, 2002. gads) – pirmais lielais vēja parks Baltijā. Pašlaik Latvijā ir uzstādīti vēja ģeneratori ar kopējo jaudu 30 MW, galvenokārt Kurzemē. Vidzemes plānošanas reģionā enerģijas ražošana, izmantojot vēja enerģiju, potenciāli ir iespējama Vidzemes augstienē, kur ir pietiekama vēja intensitāte.

3.24. att. Latvijas vēju karte, vidējais vēju ātrums 50m augstumā [Avots: www.windenergy.lv]

Transporta sektors Eiropas Savienībā sastāda aptuveni 30% no kopējā enerģijas patēriņa. Automobiļi, kravas automobiļi un viegie transporta līdzekļi patērē 80% no kopējā enerģijas patēriņa transporta nozarē. Latvijā pamazām attīstās arī *elektroautomobiļu* un hibrīdautomobiļu lietošana, kas veido nepieciešamību attīstīt elektromobiļu uzlādes stacijas

tīklu. 2010. gadā ar privātu iniciatīvu un AS „Latvenergo” atbalstu tika atklātas 3 publiski pieejamas elektroautomobiļu un vieglo elektrisko transportlīdzekļu uzlādes kolonnas. 2011.gadā - AS „Latvenergo” un Bezizmešu mobilitātes atbalsta biedrības (BIMAB) sadarbības rezultātā tika atklāta „Elektrisko transportlīdzekļu publiskās pieejas uzlādes punktu interneta karte”. 2014.gada nogalē Gulbenē plānots izveidot pirmo publiskās pieejas elektriskās uzlādes punktu Vidzemes plānošanas reģionā.

3.2.5. RISKĀ TERITORIJAS

Reģionā atrodas ūdens erozijas, pazemes ūdeņu piesārņojuma, applūšanas un paaugstinātas ugunsbīstamības riska teritorijas. Salīdzinot ar citiem reģioniem, Vidzemē ir mazāk valsts nozīmes un reģionālas nozīmes paaugstinātas bīstamības objektu. Vidzemes plānošanas reģionā atrodas kopumā četri valsts nozīmes paaugstinātas bīstamības objekti: trīs objekti, kur ražo, lieto, apsaimnieko vai uzglabā bīstamās vielas, un viena laboratorija, kur var tikt izmeklēti paraugi 3. riska grupas bioloģisko aģentu noteikšanai.

Būtiskākie reģionālas nozīmes paaugstinātas bīstamības objekti Vidzemē ir hidroelektrostacijas, plūdu apdraudētās vietas un maģistrālie gāzes vadi. Vidzemē atrodas 29 no kopumā 88 B drošuma klases hidroelektrostaciju hidrotehniskajām būvēm. VPR ir kopumā 20 plūdu apdraudētās vietas. Reģionu šķērso maģistrālais gāzes vads Izborska – Inčukalna pazemes gāzes krātuve un tā atzars Vireši-Tallina. Uz šo gāzes vadu trases izvietotas kopumā 7 gāzes regulēšanas stacijas.

Vidzemē ir
salīdzinoši
mazāk
paaugstinātas
bīstamības
objektu

Riska objekti klasificēti atbilstoši riska avotam³⁴:

- *Ražošanas avāriju riska objekti* – gan stacionārie ķīmisko produktu ražošanas, pārstrādes un uzglabāšanas objekti - minerālmēslu noliktavas, amonjaka saldēšanas iekārtas pienotavās u.c., gan teritorijas, kuras var tikt ietekmētas pārrobežu darbības rezultātā (piem., Sanktpēterburgas atomelektrostacijas noplūdes gadījums);

- *Transporta riski* – maģistrālais gāzes vads (gāzes vadi Vireši – Tallina un Izborska – Inčukalna pazemes gāzes krātuve un tā atzari), dzelzceļi (Meitene – Lugaži), valsts galvenie autoceļi (caur reģionu ejošie A2 un A3);

- *Vides apsaimniekošanas rezultātā radītie riski* – gan pazemes ūdeņu piesārņojuma riska teritorijas – vecās sadzīves atkritumu izgāztuves, vecās artēziskās akas, bijušās PSRS armijas karaspēka bāzes (Galgauskā) un teritorijas, gan ar virszemes ūdeņu izmantošanu saistītie riski – slūžas, mākslīgie ezeri;

- *Ugunsbīstamības riska teritorijas* – naftas bāzes (Madonā, Valkā, Gulbenē), degvielas uzpildes stacijas un gāzes uzpildes stacijas (Valmierā), sadzīves atkritumu izgāztuves, kokapstrādes uzņēmumi, meži, purvi un pļavas uz kūdras slāņiem, dzelzceļa teritorijai pieguļošie meži, kūdras purvi. Paaugstinātas ugunsbīstamības riska teritorijas ir lielle saimnieciski nozīmīgie mežu masīvi reģiona ziemeļrietumos un rekreācijas meži Gaujas nacionālā parka teritorijā un pie lielākajām pilsētām. Negatīvi ietekmēt vides kvalitāti un radīt lielus materiālus zaudējumus var purvu degšana – reģionā tie aizņem ievērojamas

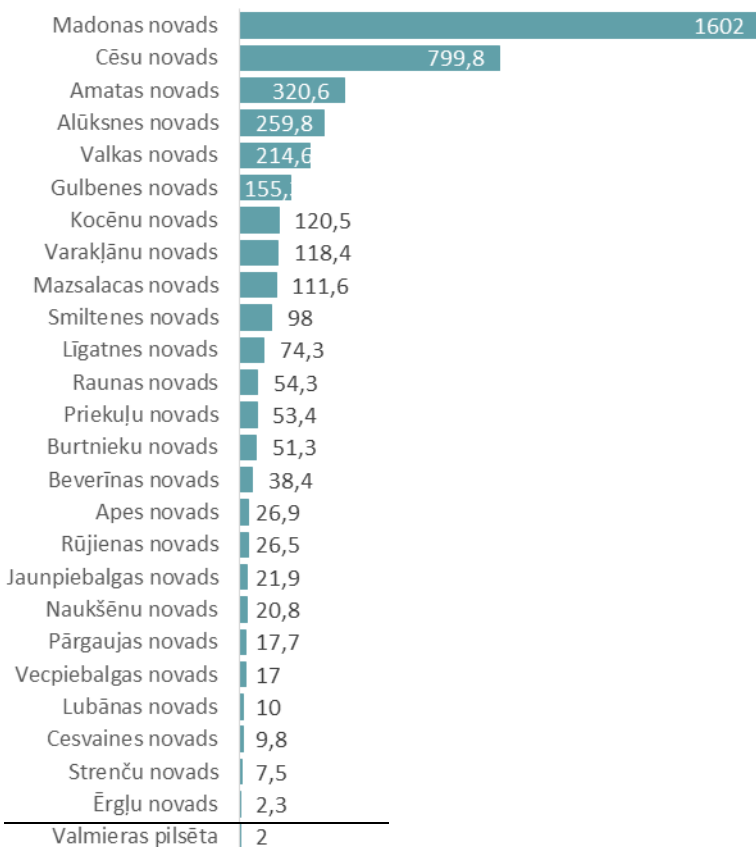
³⁴ VPR teritorijas plānojums 2007-2017

teritorijas, un tiek izmantoti gan rūpnieciskai kūdras ieguvei, gan rekreācijai un tūrismam. Ik gadus materiālus zaudējumus rada kūlas dedzināšana;

- *vidi nelabvēlīgi ietekmējošie mazie HES* (Augstāres un Ilzēnu HES uz Gaujas, Kalnakārķļu uz Kujas, Vecpiebalgā HES uz Orisāres, Ērgļu HES uz Ogres);

Dabas procesu izraisītā riska objekti:

- *applūšanas riska teritorijas* (Lubānas līdzenuma teritorijas un Zvidzienes polderis, Gaujas upes baseins). Visbiežāk applūšanas situācijas vērojamas pavasaros, arī pēc ilgstošām lietavām vasarās vai rudenos. Sakarā ar Vidzemes reģiona attālumu no jūras un teritoriju absolūto augstumu, salīdzinoši mazāka ir ZR vētru ietekme;
- *eksogēnie ģeoloģiskie procesi* - upju sānu un dziļuma erozija (galvenokārt Gaujas un tās pieteku ieleju nogāzēs), vēja erozijas procesi (galvenokārt Vidzemes un Alūksnes augstienēs), karsta un sufozijas riska teritorijas (pie Braslas ielejas Straupes apkārtnē, pie Līgatnes, Kazugrava pie Cēsīm u.c.);
- lielās *latvāņu platības*, kas 2007.gadā veidoja 88% no latvāņu aptvertajām teritorijām Latvijā;
- lielie *mitrāju masīvi* (Lubāna klāni, Sedas purvs) – populārākās putnu migrācijas vietas – risks infekciju izplatībai;
- *nepietiekami koptu un uzturētu mežiem un krūmiem klāto platību* īpatsvara pieaugums - kā risks inficēto (ērču encefalīts, laima slimība) ērcu izplatībai;
- *epidēmisko risku teritorijas* – bijušās Sibīrijas mēra kapsētas un bijušās fermas, kurās tikusi reģistrēta dzīvnieku saslimšana.

Latvijas vides, ģeoloģijas un metroloģijas centra uzturētajā Piesārņoto un potenciāli piesārņoto vietu reģistrā Vidzemes plānošanas reģiona teritorijā norādīta informācija par 23 piesārņotām, 600 potenciāli piesārņotām un 49 vietām, kas nav potenciāli piesārņotas³⁵.

Visās reģiona pašvaldībās ir atrodamas ar Sosnovska latvāni invadētas teritorijas, kas reģionā kopumā aizņem 4234,7 ha. Visvairāk ar latvāni invadētas teritorijas ir Madonas, Cēsu, Amatas un Alūksnes novados.

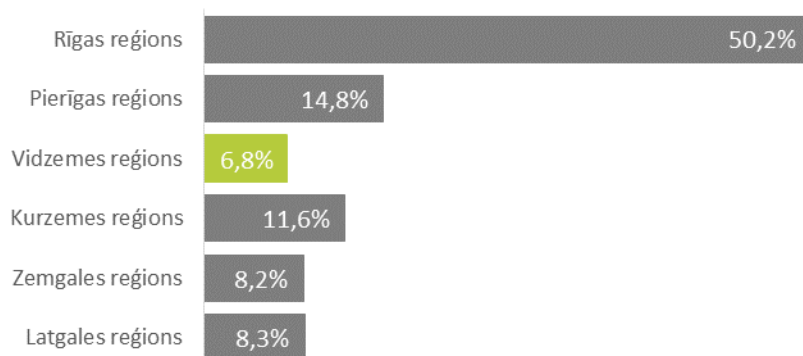
³⁵ Piesārņoto un potenciāli piesārņoto vietu reģistrs, Latvijas vides, ģeoloģijas un metroloģijas centrs http://oas.vdc.lv:7779/p_ppv.html

3.25. att. Ar Sosnovska latvāni invadēto teritoriju platības reģiona pašvaldībās, ha
[Avots: VARAM, 2012]

3.3. EKONOMIKA UN UZŅĒMĒJDARBĪBAS VIDE

3.3.1. TAUTSAIMNIECĪBAS RĀDĪTĀJI

Vidzemes plānošanas reģiona saražotā *iekšzemes kopprodukta* (IKP) īpatsvars Latvijas IKP 2011.gadā pēc Centrālās statistikas pārvaldes datiem bija 6,8 %, tas ir 1 378 373 tūkstoši eiro. Uz vienu iedzīvotāju IKP bija 6 555 eiro. Vidzemes reģiona IKP īpatsvara rādītājs tradicionāli ir viszemākais starp reģioniem.

3.26. att. IKP Latvijas reģioniem [Avots: CSP, 2011]

Reģiona kopējā pievienotā vērtība labi raksturo reģiona konkurētspēju. Reģiona kopējā pievienotā vērtība ir ražošanas vienības ekonomiskās darbības novērtējums. Pievienotā vērtība tiek noteikta kā preču un pakalpojumu izlaides un starppatēriņa (ražošanā izlietoto pirktu preču un pakalpojumu vērtība) vērtības starpība atbilstošā gada faktiskajās cenās.

Latvijas reģionu konkurencē Vidzemē ir viszemākā pievienotā vērtība – 2013.gadā tie ir 1,235 miljardi eiro, kas ir tikai 6,8% no Latvija saražotās pievienotās vērtības. Šo rādītāju ietekmē nevienmērīgais iedzīvotāju skaita sadalījums Latvijas reģionos.

Pievienotā vērtība uz vienu nodarbināto Vidzemes reģionā ir augstāka par vidējo rādītāju valstī. Tas daļēji skaidrojams ar zemāku iedzīvotāju un līdz ar to nodarbināto skaitu reģionā, t.i., lai gan Rīgā tiek saražota visaugstākā pievienotā vērtība, arī strādājošo skaits Rīgā ir ļoti augsts un tikai daļa no tiem veic darbu ar augstu pievienoto vērtību, tāpēc arī vidējās rādītājs Rīgai ir zemāks nekā citiem reģioniem ar mazāku nodarbināto skaitu. Vidzemes reģionu apsteidz Kurzemes un Zemgales reģioni, tātad pastāv iespējas palielināt pievienoto vērtību arī esošajā tautsaimniecības struktūrā.

Vidzemes reģiona IKP uz 1 iedzīvotāju 2011.gadā ir

6555

EUR, kas ir viszemākais Latvijā

Pievienotā vērtība uz vienu nodarbināto Vidzemes reģionā ir **22,2** tūkst. eiro

Vidzemē ir visaugstākais

primāro

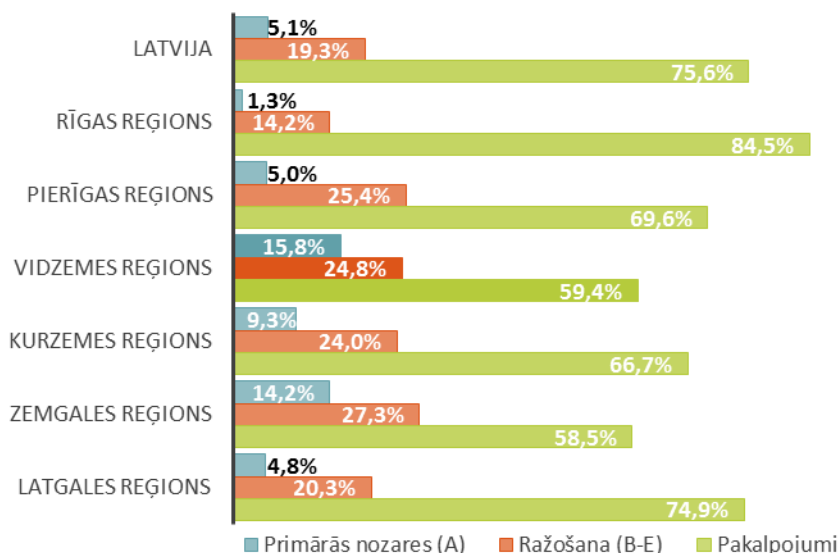
nozaru īpatsvars tautsaimniecības struktūrā

Pievienotā vērtība reģionos

	Kopējā pievienotā vērtība, tūkst. EUR	Pievienotā vērtība uz vienu nodarbināto, tūkst. EUR
Rīgas reģions	9 130 967	19,5
Pierīgas reģions	2 685 967	21,3
Vidzemes reģions	1 235 068	22,2
Kurzemes reģions	2 109 521	27,4
Zemgales reģions	1 498 860	23,4
Latgales reģions	1 512 958	21,1

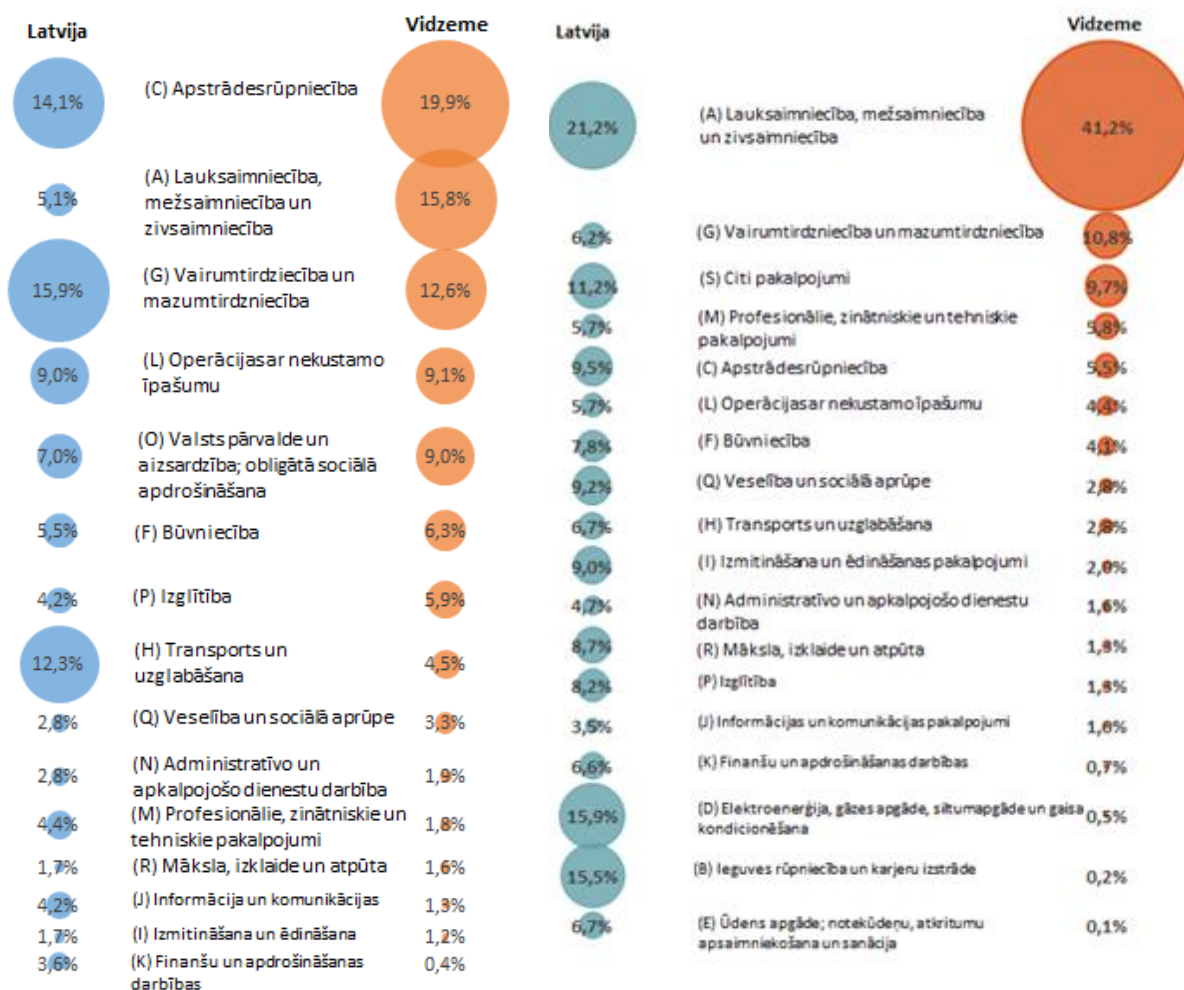
[Avots: CSP, 2013]

Reģionu griezumā Vidzemē ir visaugstākais primāro nozaru (lauksaimniecība, mežsaimniecība, zivsaimniecība) īpatsvars reģiona tautsaimniecības struktūrā (15,8%), līdz ar to reģiona ekonomikā dominē nozares, kurās līdz ar produktivitātes pieaugumu samazinās nepieciešamība pēc darbaspēka. Vidzemē ir otrs zemākais pakalpojumu īpatsvars (59,4%) tautsaimniecības struktūrā, kas norāda uz nozares izaugsmes potenciālu, attīstot uzņēmējdarbību jomās, kas rada augstu pievienoto vērtību uz vienu nodarbināto.

3.27. att. Primāro nozaru īpatsvars tautsaimniecības struktūrā [Avots: CSP]

Skatoties pa nozarēm visaugstāko pievienoto vērtību Vidzemē 2011.gadā radīja apstrādes rūpniecība, lauksaimniecība, mežsaimniecība un zivsaimniecība, vairumtirdzniecība un mazumtirdzniecība; automobiļu un motociklu remonts, operācijas ar nekustamo īpašumu, valsts pārvalde un aizsardzība; obligātā sociālā apdrošināšana,

būvniecība un izglītība. Apstrādes rūpniecībai, lauksaimniecībai, mežsaimniecībai un zivsaimniecībai Vidzemē ir augstāks pievienotās vērtības īpatsvars kā vidēji Latvijā.

3.28. att. Pievienotās vērtības īpatsvars pa nozarēm (NACE 2) 2011.gadā [Avots: CSP]

3.29. att. Pievienotās vērtības īpatsvars pa nozarēm (NACE 2) 2011.gadā [Avots: CSP]

Pēc darbības veida (NACE 2.red.) Vidzemes reģionā visvairāk *ekonomiski aktīvo vienību* 2012.gadā darbojās mežsaimniecībā un mežizstrādē; augkopībā un lopkopībā, medniecībā un saistītajās palīgdarbībās; koksnes, koka un korķa izstrādājumu ražošanā un izmitināšanā. Šajās nozarēs reģionā tradicionāli darbojas visvairāk reģiona uzņēmumu un šo jomu uzņēmumiem Vidzemē ir visaugstākās salīdzinošās priekšrocības, salīdzinot ar Latvijas kopējo situāciju. Salīdzinošās priekšrocības norāda nozares uzņēmumu skaita īpatsvara Vidzemes reģionā attiecība pret nozares uzņēmumu skaita īpatsvaru Latvijā kopumā.

Lauksaimniecības, mežsaimniecības un zivsaimniecības jomā 2012. gadā Vidzemes reģionā darbojas 41,2%, vairumtirdzniecības un mazumtirdzniecības jomā 10,8%, citu pakalpojumu 9,7%, profesionālos, zinātniskos un tehniskos pakalpojumus sniedz 5,5%, bet reģionam nozīmīgajā apstrādes rūpniecībā darbojas 5,5% ekonomiski aktīvo vienību.

Salīdzinot ar 2009.gadu vērojams uzņēmumu skaita pieaugums gandrīz visās jomās. Visstraujāk audzis ekonomiski aktīvo vienību skaits lauksaimniecības, mežsaimniecības un

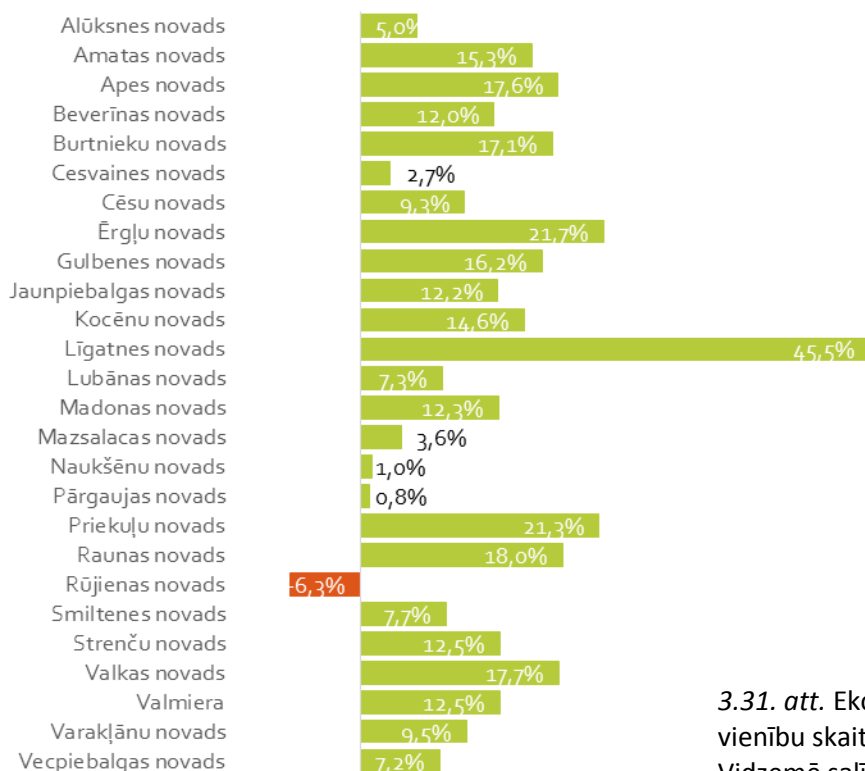
zivsaimniecības jomās (+391) un profesionālo, zinātnisko un tehnisko pakalpojumu (+197), izglītības (+84), būvniecības (+82), apstrādes rūpniecības (+75) un informācijas un komunikācijas pakalpojumu jomā (+55). Uzņēmumu skaita kritums vērojams operāciju ar nekustamo īpašumu (-50) un finanšu un apdrošināšanas darbību (-8) jomās.

2012.gadā Vidzemes reģionā uz tūkstoš iedzīvotājiem bija 74 ekonomiski aktīvās tirgus sektora statistikas vienības. Vidzemes reģionā visvairāk ir pašnodarbināto personu (41,8%), komercsabiedrību (28,7%) un zemnieku saimniecību (17,7%). Vidzemē darbojas proporcionāli visvairāk zemnieku un zvejnieku saimniecību starp visiem reģioniem.

	Pašnodarbinātas personas	Individuālie komersanti	Komerc-sabiedrības	Zemnieku, zvejnieku saimn.	Fondi, nodib. un biedrības	Valsts budžeta iestādes	Pašvaldību budžeta iestādes
Latvija	31,7%	4,7%	49,2%	7,7%	5,9%	0,2%	0,5%
Rīgas reģions	19,3%	2,8%	71,5%	0,1%	5,9%	0,3%	0,0%
Pierīgas reģions	32,9%	4,5%	48,9%	6,7%	6,1%	0,1%	0,9%
Vidzemes reģions	41,8%	4,8%	28,7%	17,7%	6,1%	0,1%	0,7%
Kurzemes reģions	40,7%	7,0%	31,6%	12,9%	6,9%	0,1%	0,8%
Zemgales reģions	37,6%	7,2%	32,2%	16,2%	5,7%	0,1%	1,1%
Latgales reģions	49,2%	6,8%	24,2%	14,1%	4,7%	0,1%	0,8%

3.30. att. Ekonomiski aktīvo vienību īpatsvars salīdzinājumā pa reģioniem [Avots: CSP, 2012]

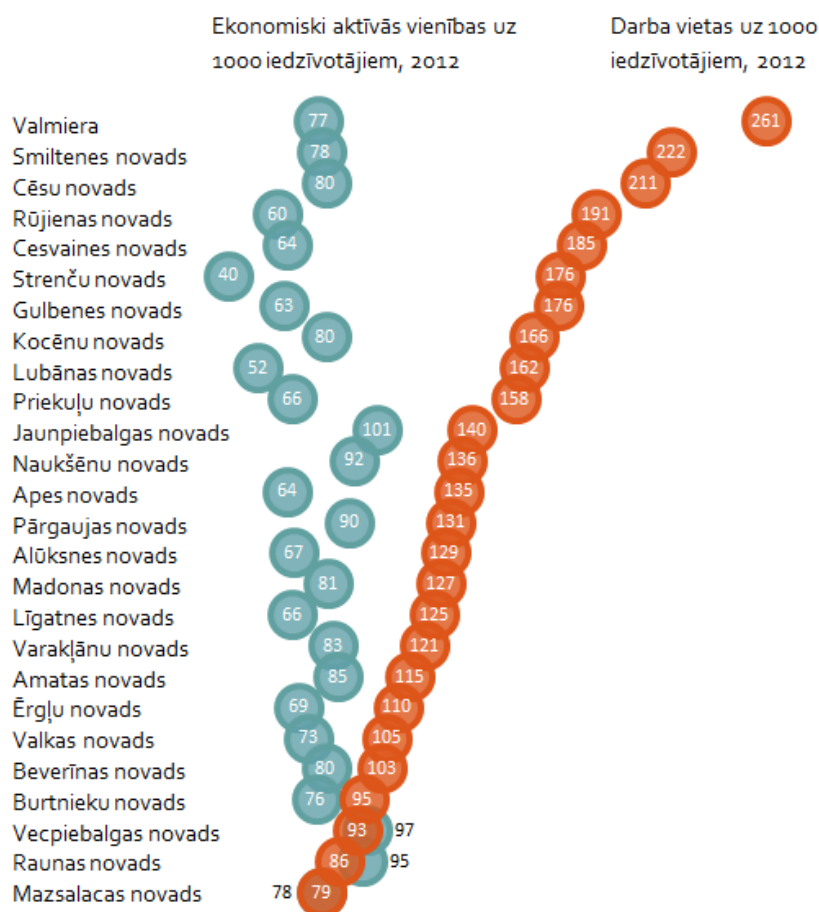
Salīdzinot ar 2009.gadu ekonomiski aktīvo vienību skaits ir audzis par 10,43%. Pieaudzis pašnodarbināto, komersantu, zemnieku un zvejnieku saimniecību, fondu un nodibinājumu skaits, samazinājies individuālo komersantu skaits, valsts budžeta un pašvaldību budžeta iestāžu skaits. Novadu griezumā vislielākais ekonomiski aktīvo vienību skaita kāpums novērojams Līgatnes (+45,5%), Ērgļu (+21,7%), Priekuļu (+21,3%), Raunas (+18%) un Valkas (+17,7%) novados. Vismazākais kāpums Pārgaujas (+0,8%), Naukšēnu (+1%), Cesvaines (+2,7%) un Mazsalacas (+3,6%) novados. Vislielākais kritums vērojams Rūjienas novadā (-6,3%).

3.31. att. Ekonomiski aktīvo vienību skaita izmaiņas 2012.gadā Vidzemē salīdzinot ar 2009.gadu [Avots: CSP, 2012]

Pašvaldību dalījumā visvairāk ekonomiski aktīvu vienību uz 1000 iedzīvotājiem ir Jaunpiebalgas (101), Vecpiebalgas (97), Raunas (95), Naukšēnu (92) un Pārgaujas (90) novados. Vismazāk ekonomiski aktīvu vienību reģistrētas Strenču (40), Lubānas (52) un Rūjienas (60) novados.

Ekonomiski aktīvo vienību skaits uz 1000 iedzīvotājiem visos Vidzemes reģiona novados ir pieaudzis. Vislielākais ekonomiski aktīvo vienību skaita uz 1000 iedzīvotājiem pieaugums salīdzinot 2009.gadu vērojams Raunas (+26), Līgatnes (+25), Jaunpiebalgas (+21), Valkas (+21) un Ērgļu (+20) novados. Vismazākais pieaugums vērojams Strenču (+9), Cesvaines (+8), Lubānas (+8) un Rūjienas (+1) novados.

3.32. att. Ekonomiski aktīvo vienību un darba vietu skaita salīdzinājums Vidzemē [Avots: CSP, 2012]

Visvairāk darba vietu uz 1000 iedzīvotājiem ir Valmierā (261), Smiltenes (222) un Cēsu (211) novados. Vismazāk darba vietu ir Mazsalacas (79), Raunas (86) un Vecpiebalgas (93) novados. Salīdzinot ekonomiski aktīvo vienību daudzumu novados ar darba vietu skaitu redzams, ka vairāk ka pusē Vidzemes reģiona novadu uzņēmējdarbībā dominē uzņēmumi ar nelielu darbinieku skaitu.

Salīdzinot ar 2011.gadu vislielākais darba vietu skaita pieaugums vērojams Smiltenes (+604), Rūjienas (+474), Cēsu (+312), Apes (+153) un Vecpiebalgas (+110) novados. Vislielākais darba vietu skaita kritums vērojams Valkas (-112), Raunas (-129), Varakļānu (-160), Burtnieku (-237), Madonas (-252) novados un Valmierā (-984).

Divās trešdaļās Vidzemes novadu dominē uzņēmumi ar ļoti nelielu darbinieku skaitu

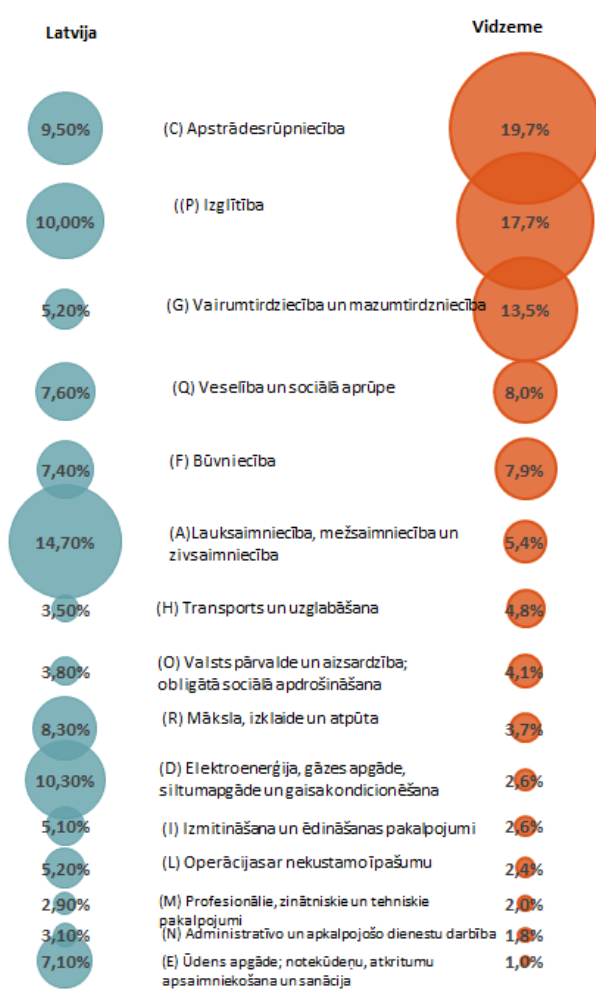
Visvairāk nodarbināto Vidzemē ir apstrādes rūpniecībā, izglītībā, vairumtirdzniecībā un mazumtirdzniecībā, automobiļu un motociklu remonta jomā, veselības un sociālās aprūpes jomā un būvniecībā. Apstrādes rūpniecībā 2013. gadā Vidzemes reģionā nodarbināti ir 19,7% reģiona iedzīvotāju, izglītības jomā 17,7%, vairumtirdzniecībā un mazumtirdzniecībā, automobiļu un motociklu remonta jomā 13,5%, veselības un sociālās aprūpes jomā 8% un būvniecībā 8% visu nodarbināto.

Salīdzinot ar Latvijas kopējo situāciju, Vidzemes reģionā salīdzinoši visvairāk strādājošo nodarbināti mežsaimniecības un mežizstrādes, koksnes, koka un korķa izstrādājumu ražošanas, augkopības un lopkopības, medniecības, mēbeļu ražošanas jomās un sociālajā aprūpē ar izmitināšanu. Šajās nozarēs reģionam ir konkurētspējīgas priekšrocības.

Lielākais nodarbināto iedzīvotāju īpatsvars no kopējā nodarbināto iedzīvotāju skaita Vidzemes reģionā ir šādās profesijās: pašgājēju mašīnu un iekārtu vadītāji un ceļšanas iekārtu un mašīnu operatori (7,96%),

tirdzniecības darbinieki (7,85%), pārtikas produktu pārstrādes un kokapstrādes strādnieki, apģērbu izgatavošanas un citi amatnieki un tiem radniecīgu profesiju strādnieki (6,89%), izglītības jomas vecākie speciālisti (6,32%), komercdarbības un pārvaldes speciālisti (5,47%), rūpniecisko iekārtu operatori (4,61%), ražošanas un specializēto pakalpojumu jomas vadītāji (4,57%), individuālo pakalpojumu jomas darbinieki (4,03%), būvnieki un tiem radniecīgu profesiju strādnieki (3,64%), lauksaimniecības, mežsaimniecības un zivsaimniecības strādnieki (3,33%).

Salīdzinot ar pārējiem Latvijas reģioniem, Vidzemes reģionā ir vislielākais nodarbināto īpatsvars šādās profesijās: tirdzniecības darbinieki, pārtikas produktu pārstrādes un kokapstrādes strādnieki, izglītības jomas vecākie speciālisti, rūpniecisko iekārtu operatori, ražošanas un specializēto pakalpojumu jomas vadītāji, lauksaimniecības, mežsaimniecības un zivsaimniecības strādnieki. Vidzemē ir salīdzinoši liels nodarbināto īpatsvars šādās profesijās: veselības aprūpes jomas speciālisti (1,81%), individuālās aprūpes darbinieki (2,05%), kvalificēti tirgus lauksaimniecības darbinieki (1,81%), amatnieki un iespieddarbu strādnieki (0,43%), kvalificēti tirgus mežsaimniecības, zivsaimniecības un medību saimniecības darbinieki (0,39%), personiskā patēriņa lauksaimnieki, zvejnieki, mednieki un vācēji (0,15%). Vismazākais nodarbināto īpatsvars, salīdzinot ar pārējiem Latvijas reģioniem Vidzemei ir

3.33. att. Nodarbināto īpatsvars pa nozarēm Vidzemē [Avots: CSP, 2013]

šādās profesijās informācijas un komunikācijas tehnoloģiju jomas vecākie speciālisti, iestāžu kalpotāji un kancelejas tehnikas operatori un montieri.

VPR *eksportspējīgās nozares* ir līdzīgas kā Latvijā kopumā – kokrūpniecība, pārtikas un dzērienu rūpniecība, ķīmiskā un tekstila rūpniecība, būvmateriālu ražošana, metālapstrāde. Kā liecina Latvijas preču un pakalpojumu eksporta veicināšanas un ārvalstu investīciju piesaistes plānošanas dokuments³⁶, tad kopumā Latvijā eksporta potenciāls ir šādās nozarēs:

- *Kokrūpniecības* nozares izaugsmes pamatā ir eksporta iespēju paplašināšanās – tiek eksportētas vairāk kā 70% no saražotās produkcijas.

- *Pārtikas un dzērienu rūpniecība* ir lielākā apstrādes rūpniecības nozare gan pēc apgrozījuma (saskaņā ar EM vērtējumu, pārtikas un dzērienu rūpniecība sastādīja 22,7% no kopējās apstrādes rūpniecības struktūras 2012.gadā), gan darba vietu skaita. Eksporta īpatsvars saskaņā ar EM vērtējumu 2012.gadā nozares realizācijā sastāda 33,9%.

- *Vieglās rūpniecības nozare* pamatā ir orientēta uz eksportu. Vairāk nekā 84,6% no saražotās produkcijas tiek realizēta ārējos tirgos. Vieglās rūpniecības galvenie noieta tirgi ir ES vecās dalībvalstis.

- Latvijas *būvmateriālu* eksports lielākoties sastāv no precēm, kas tiek ražotas no vietējiem dabas resursiem, tādiem kā kaļķakmens, dolomīts, māli u.c. Lielākās būvmateriālu grupas, kuras Latvijā tiek ražotas ir betons, dzelzsbetons, cements, siltumizolācijas materiāli, kaļķa un dolomīta materiāli, ģipša produkti, keramiskie materiāli, stikla šķiedras produkti, celtniecības ķīmija, kā arī metāla veidgabali. Galvenās piecas Latvijas būvmateriālu eksporta valstis ir Vācija, Zviedrija, Lietuva, Igaunija un Krievija. Galvenās būvniecības pakalpojumu eksporta valstis 2012.gadā bija Turcija (18,8%), Lietuva (15,9%), Zviedrija (12,6%), Igaunija (9,5%) un Norvēģija (9,3%).

- *Metālapstrāde un mašīnbūve*, kas ir strauji kāpinājusī ražošanas un eksporta apjomus, aptuveni par 13%, 2012.gadu salīdzinot ar 2011.gadu.

Savukārt *IKT nozare* ir starptautiski konkurētspējīga šādās jomās: valodu tehnoloģijas, e-pārvaldes un e-biznesa risinājumi, biznesa sistēmu analīze u.c.

Kopumā lielākās Latvijas tirdzniecības partnervalstis 2013.gadā bija Lietuva – 19% no kopējā ārējās tirdzniecības apgrozījuma, Igaunija, Krievija un Vācija, katra pa – 10%, Polija – 8%, Zviedrija un Somija – pa 4%, Dānija un Nīderlande – pa 3%. Radošo industriju uzņēmumu aptauja Latvijā parāda, ka 2011.gadā galvenie radošo industriju eksporta tirgi ir bijuši Igaunija - 43% eksportē produkciju uz šo valsti, Lietuva (42%), Vācija (32%), Krievija (29%), Zviedrija (24%).

LIAA un EM rīkotajā konkursā "Eksporta un inovācijas balva 2013" kā eksportspējīgākais komersants lielo un vidējo komercsabiedrību grupā Latvijā tika atzīta SIA „VALPRO”, kas atrodas Valmierā un ir viens no lielākajiem metāla apstrādes uzņēmumiem Baltijas valstīs ar specializāciju metāla kannu, ugunsdzēsības aparātu un to korpusu ražošanā, kā arī gāzes balonu inspicēšanā un atbilstības pārvērtēšanā. „VALPRO” ir viens no Latvijas vadošajiem eksporta uzņēmumiem, kas 93% saražoto produktu piedāvā vairāk kā 25 valstīs ne vien Eiropā, bet arī Austrālijā, Ziemeļamerikā, Āzijā un Āfrikā. "VALPRO" pamata tirgus ir Vācija, Lielbritānija, ASV, Itālija, Francija, Skandināvijas valstis, Austrālija.

³⁶ Latvijas preču un pakalpojumu eksporta veicināšanas un ārvalstu investīciju piesaistes pamatnostādnes 2013.-2019.gadam (2013), www.polsis.lv

Valmieras uzņēmums a/s „Valmieras stikla šķiedra” ir viens no lielākajiem ķīmiskās un tekstila rūpniecības uzņēmumiem Baltijā. Tas eksportē uz ārzemēm 97% saražotās produkcijas. Lielākais uzņēmuma eksporta tirgus ir Vācija, otrajā vietā ir ASV, tad Itālija. Uz Krieviju tiek eksportēti 7% produkcijas. Uzņēmums ir pārstāvēts 37 pasaules valstīs.

Latvijas tirdzniecības un rūpniecības kamera 2013.gadā piešķīra K.Valdemāra balvu «Latvji, brauciet jūriņā!» pieredzes bagātam eksportētājam SIA „Staiļi”. Kokapstrādes kompānija „Staiļi” ir dibināta 1993. gadā un atrodas Cēsīs ar pārstāvniecību Rīgā. Jau 1995.gadā uzsākot līmēto kokmateriālu eksportu, „Staiļi” līdz 2004.gadam sasniedza Eiropas lielākā uzņēmuma statusu šajā kategorijā. Uzņēmums „Staiļi” koksni izmanto logu un durvju, kā arī līmēto produktu – brusu, plātņu gatavošanā – un skaidas presējot kokskaidu granulās, ko tālāk iespējams izmantot kurināšanā. Galvenie eksporta tirgi ir Skandināvijas valstis, Dānija, kā arī iegūtie sertifikāti ļauj produkciju eksportēt uz ASV, Kanādu, Lielbritāniju un Ķīnu.

Ieguldītās *nefinanšu investīcijas* Vidzemes reģionā 2012.gadā sastādīja 8,6% no valstī kopējām nefinanšu investīcijām jeb 417 milj. eiro. Salīdzinot ar 2007.gadu investīciju apjoms ir samazinājies, savukārt īpatsvars no kopējām investīcijām ir pieaudzis.

Vidzemes plānošanas reģiona pašvaldībās kopš 1991. gada ir uzkrātas ārvalstu tiešās investīcijas kopumā 135,7 milj. latu apmērā. Visvairāk investīciju uzkrātas Priekuļu novadā, Valmierā un Cēsu novadā, bet vismazāk Varakļānu un Jaunpiebalgas novadā.

3.4. tabula

Uzkrātās ārvalstu tiešās investīcijas Vidzemes plānošanas reģiona pašvaldībās 1991 - 2014.gadā, latos

Novads	Investoru skaits	Investīcijas, LVL
Alsungas novads	4	126 380
Amatas novads	6	156 124
Apes novads	5	15 040
Beverīnas novads	12	16 482
Burtnieku novads	20	815 740
Cesvaines novads	6	26 500
Cēsu novads	78	10 901 619
Gulbenes novads	33	151 998
Jaunpiebalgas novads	2	3 020
Kocēnu novads	9	4 031 659
Līgatnes novads	15	1 782 571
Lubānas novads	8	13 980

Vidzemes eksportspējīgākie uzņēmumi ir SIA VALPRO a/s „Valmieras stikla šķiedra”, SIA “Staiļi”

2012.gadā Vidzemē ieguldīti

8,6% no

valsts kopējām nefinanšu investīcijām

Madonas novads	55	2 013 377
Mazsalacas novads	8	321 980
Naukšēnu novads	7	56 000
Pārgaujas novads	8	1 849 771
Priekuļu novads	27	79 211 347
Raunas novads	7	31 007
Rūjienas novads	9	41 576
Smiltenes novads	30	5 286 339
Strenču novads	7	3 517 891
Valkas novads	49	435 621
Valmiera	116	24 606 678
Varakļānu novads	2	1 001
Vecpiebalgas novads	12	300 213
Vidzemes plānošanas reģions	535	135 713 913

[Avots: Lursoft statistika]

Būtiska loma uzņēmējdarbības veicināšanā ir *biznesa atbalsta struktūrām*. 2007.-2013.gada plānošanas periodā Vidzemes reģionā darbojas divi biznesa inkubatori - Valmierā un Cēsīs, kurus var izmantot vietējie uzņēmēji, lai attīstītu uzņēmējdarbību. Valmieras biznesa un inovāciju inkubatorā 2014.gadā darbojās 49 uzņēmumi, kas pārstāv galvenokārt sekojošas nozares: IT, radošās industrijas, tūrisms un apstrādes rūpniecība. Ja sākotnēji pieprasītākie VBII pakalpojumi bija tehnoloģiskās konsultācijas, kas saistītas ar jaunu produktu izstrādi, kā arī mārketinga un pārdošanas konsultācijas, lai veicinātu produktu noietu tirgū, tad 2012.gadā izteikti pieaugu pieprasījums pēc eksporta un sadarbības organizēšanas pakalpojumiem vietējā un starptautiskā līmenī. Tas liecina par uzņēmumu attīstības stadijas pakāpi, kad tie jau kļūst eksportspējīgi. Šī tendence arī norāda, ka vietējā tirgus pieprasījums ir samērā neliels un uzņēmumiem savā attīstības ceļā nepieciešams iziet ārējos tirgos.

Biznesa inkubatorā „Magnus”, kas atrodas Cēsīs, līdz šim brīdim kopumā ir atbalstīti 135 uzņēmumi. Inkubatora MAGNUS uzņēmumi darbojas galvenokārt pakalpojumu, informācijas un komunikāciju tehnoloģiju, rūpniecības, enerģētikas, skaistumkopšanas un veselības nozarē.

Vidzemes Plānošanas reģiona uzņēmumi ir iesaistījušies vairākos Latvijā esošos nozaru klasteros.

Vidzemes Plānošanas reģiona teritorijā darbojas „Gaujas Nacionālā parka tūrisma klasteris” Gaujas Nacionālā parka (Gaujas NP) tūrisma klastera iniciatīva aizsākās 2011.gada nogalē, tādējādi veicinot vairāk nekā 50 iesaistīto pušu, galvenokārt, tūrisma uzņēmēju, sešu pašvaldību, Vidzemes Augstskolas un Dabas aizsardzības pārvaldes, kopīgu sadarbību vienota mērķa sasniegšanai.

Gaujas NP tūrisma klasteris izveidots, lai paaugstinātu konkurētspēju starptautiskā tirgū, palielinātu apmeklētāju uzturēšanās laiku galamērķī, mazinātu tūrisma sezonālās ietekmi, veicinātu piedāvājuma kvalitātes izaugsmi, nodrošinātu ilgtspējīgu attīstību un optimālu iesaistīto resursu izmantošanu un visu partneru apspriestu lēmumu pieņemšanu, veicinātu iesaistīto pušu sadarbības kultūru un pētījumu iesaisti inovāciju ieviešanai, kā arī citus izaicinājumus.

2010. gadā tika iniciēts „Vidzemes augstvērtīgas un veselīgas pārtikas klasteris”, kurā 2014.g.darbojās 31 organizācija – pārtikas un dzērienu nozares uzņēmumi, Vidzemes plānošanas reģions, akadēmiskās un pētnieciskās institūcijas un atbalstošās nozares asociācijas. Ar 2015.g. klasteris pārveidots par biedrību „Latvijas augstvērtīgas un veselīgas pārtikas klasteris”. Klasteris ir attīstījis ilgtermiņa sadarbību gan ar citu nozaru klasteriem Latvijā, gan ar pārtikas un saistīto nozaru klasteriem Baltijas Jūras reģiona valstīs. Klastera mērķis ir sekmēt veselīgas, augstvērtīgas un drošas pārtikas ražošanas un pārstrādes attīstību un patēriņa pieaugumu.

Vairāki Vidzemes reģiona koka būvniecības uzņēmumi ir iesaistījušies arī Latvijas koka būvniecības klasterī. Klasteris dibināts 2012.g., un apvieno vairāk nekā 20 nozares uzņēmumu un atbalstošo institūciju. Klastera izveides mērķis ir veicināt nozares uzņēmumu sadarbību, attīstot ražošanas un eksporta tirgu potenciālu. Klasteris ir uz biznesu vērsta apvienība, kas par prioritātēm ir noteicis uzņēmumu attīstību, jaunu tirgu apgūšanu un esošo tirgu paplašināšanu.

3.3.2. REĢIONA SPECIALIZĀCIJAS PRIEKŠROCĪBAS ESOŠĀS UN PERSPEKTĪVĀS UZŅĒMĒJDARBĪBAS JOMAS

Salīdzinot uzņēmumu koncentrāciju, nodarbinātību un nozares pievienoto vērtību Vidzemes reģionā vadošās ir šādas nozares (NACE dalījumā):

- (A) Lauksaimniecība, mežsaimniecība un zivsaimniecība
- (C) Apstrādes rūpniecība
- (P) Izglītība
- (Q) Veselība un sociālā aprūpe
- (R) Māksla, izklaide un atpūta
- (F) Būvniecība
- (I) Izmitināšana un ēdināšanas pakalpojumi

Lauksaimniecība, mežsaimniecība un zivsaimniecība, tai skaitā īpaši *mežsaimniecība un mežizstrāde* ir reģiona viskonkurētspējīgākā nozare, par ko liecina visaugstākās salīdzinošās priekšrocības uzņēmumu koncentrācijas ziņā, un radītas pievienotas vērtības ziņā, kā arī otrs visaugstākais radītājs nodarbinātības ziņā. *Apstrādes rūpniecība* ir otra konkurētspējīgākā reģiona nozare, pamatojoties uz otro augstāko pievienotās vērtības īpatsvaru un salīdzinoši augstu uzņēmumu un nodarbināto koncentrāciju reģionā. *Izglītības nozarei* un *veselības un sociālajai aprūpei* reģionā ir salīdzinoši augsta pievienotā vērtība un salīdzinoši augsts nodarbināto īpatsvars.

Atbilstoši pētījuma “Vidzemes plānošanas reģiona viedās specializācijas iespējas” (2014) secinājumiem, Vidzemes reģionam ir viedās specializācijas potenciāls šādās jomās:

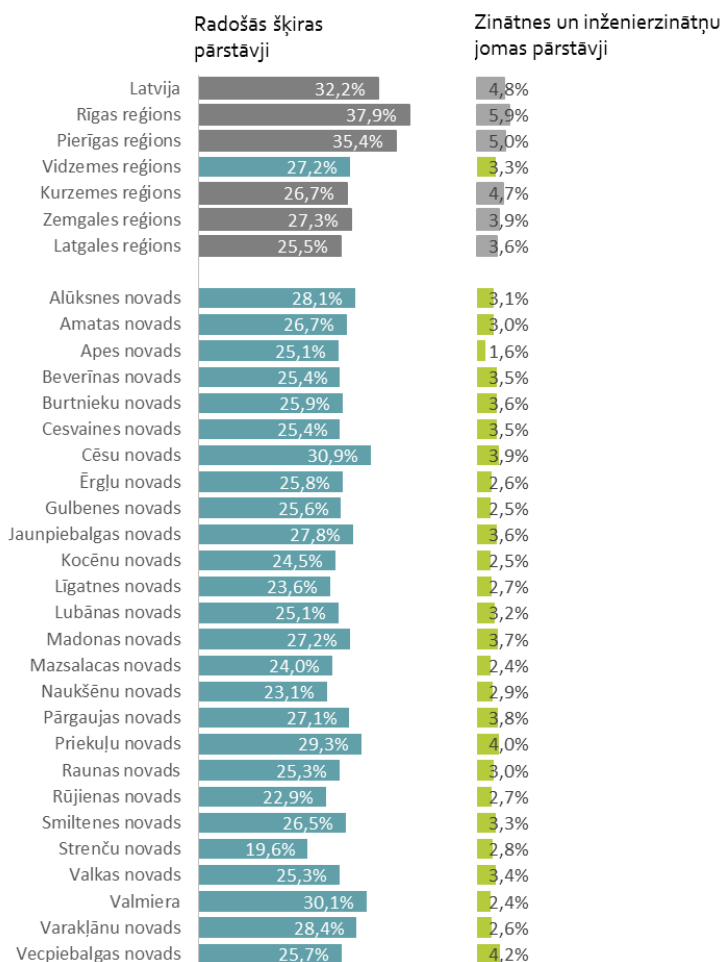
Viedās specializācijas jomas Latvijā un Vidzemē

Nacionālās specializācijas jomas	Vidzemes viedās specializācijas jomas
Zināšanu ietilpīga bioekonomika	Augstas pievienotās vērtības koksnes izstrādājumi Veselīgas pārtikas un dzērienu ražošana Biomasa izmantošana ķīmiskajai pārstrādei un enerģijai
Biomedicīna, medicīnas tehnoloģijas, biofarmācija un biotehnoloģijas	Rehabilitācijas un veselības aprūpes pakalpojumi
Viedie materiāli, tehnoloģijas un inženierija	Viedie materiāli
Informācijas un komunikāciju tehnoloģijas	Informācijas un komunikāciju tehnoloģijas
Viedā enerģija	
	Rekreācija un ilgtspējīgs tūrisms Kultūras un radošās industrijas Attālinātais darbs un pakalpojumi

[Avots: Pētījums „Vidzemes plānošanas reģiona Viedās specializācijas iespējas”, SAFEGE Baltija, 2014]

Reģiona specializācijas iespējas ietekmē reģionā esošais zināšanu, radošais un cilvēk-kapitāls. Vidzemes reģionā 16,1% iedzīvotāju ir *augstākā izglītība*. Latvijas vidējais rādītājs ir augstāks, taču to rada augstais iedzīvotāju ar augstāko izglītību īpatsvars Rīgas un Pierīgas reģionos, kur koncentrējušās zināšanu ekonomikas nozares, kā arī lielākajās Latvijas pilsētās, kur iedzīvotāju ar augstāko izglītību īpatsvars ir 19-23% robežās, izņemot Rīgas pilsētu, kur tas ir 31,4%.

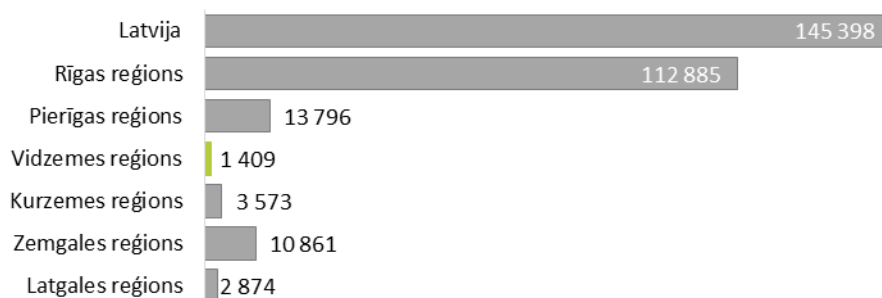
3.34. att. Radošās šķiras un zinātnes un inženierzinātņu pārstāvju īpatsvars VPR pašvaldībās 2011.gadā [Avots: CSP]

Vidzemes reģionā ir salīdzinoši augsts *radošās šķiras* īpatsvars (27,1%), kuru apstieidz tikai rādītāji Rīgā, Pierīgā un Zemgales reģionā (visas šīs teritorijas iekļaujas Rīgas metropoles reģionā). Pašvaldību dalījumā augstākais radošās šķiras īpatsvars ir Cēsu novadā (30,9%), kam seko Valmiera (30,1%), Priekuļu novads (29,3%), Varakļānu novads (28,4%), Alūksnes novads (28,1%), Jaunpiebalgas novads (27,8%) un Madonas novads (27,2%).

Savukārt *zinātnes un inženierzinātņu jomas* pārstāvju īpatsvars reģionā ir viszemākais starp Latvijas reģioniem (3,3%). Tam iemesls varētu būt fakts, ka Vidzemes plānošanas reģionā ir tikai viena augstskola (Vidzemes augstskola), jo Latvijā vairāk kā puse jeb 63% zinātniski pētnieciskajā darbā strādājošo ir nodarbināti augstākās izglītības sektorā (3538 no 5593 nodarbinātajiem normālā darba laika ekvivalentā 2012.gadā, atbilstoši CSP datiem), un tikai 16% zinātniski pētnieciskajā darbā strādājošo ir nodarbināti privātajā sektorā. Pašvaldību dalījumā augstākais zinātnes un inženierzinātņu jomas pārstāvju īpatsvars ir Valmierā (4,2%), kam seko Priekuļu novads (4,0%), Cēsu novads (3,9%), Pārgaujas novads (3,8%), Madonas novads (3,7%), Burtņieku un Jaunpiebalgas novadi (abos 3,6%).

Statistikas dati liecina, ka *izdevumi pētniecības darbu veikšanai* vislielākie ir Rīgas reģionā, kam seko Pierīgas un Zemgales reģioni. Pēc izdevumiem pētniecības darbu veikšanai Vidzemes reģions ierindojas pēdējā vietā, kur šajā jomā 2012.gadā tika ieguldīti vien 1,4 milj.EUR.

3.35. att. Viedās specializācijas jomas Latvijā un Vidzemē

Saskaņā ar pētījuma „Inovāciju ekonomikas attīstības potenciāls un izaicinājumi Vidzemes reģionā” (2012) datiem, 84,6% aptaujāto Vidzemes reģiona uzņēmumu iegulda finanšu resursus attīstības pasākumos. 30,6% uzņēmumu attīstības pasākumos iegulda vairāk nekā 15% no apgrozāmajiem līdzekļiem. Būtiski mazāks ir gan uzņēmumu skaits, gan finanšu resursu apjoms, kas tiek ieguldīts pētniecībā, lai radītu jaunas vai pilnveidotu esošās preces un pakalpojumus. Vairāk kā puse respondentu (56,5%) pētniecībā finansējumu neiegulda.

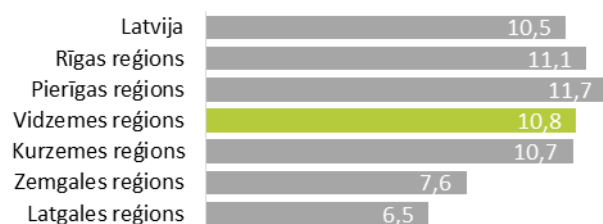
Viens no pamatrādītājiem inovatīvās darbības novērtēšanai reģionos ir *inovatīvi aktīvo uzņēmumu skaits*. Inovatīvi aktīvo uzņēmumu skaitā tiek ietverti uzņēmumi, kuros trīs gadu laikā (no 2008. līdz 2010.gadam) ir ieviests vismaz viens no inovāciju veidiem: produktu (preču vai pakalpojumu), procesu, tirgdarbības vai organizatoriskās inovācijas, vai kuros šo inovāciju ieviešana ir apturēta vai turpinās pēc pārskata perioda beigām. Apsekojuma izlasē tiek iekļauti uzņēmumi ar 10 un vairāk strādājošajiem. Inovatīvi aktīvo uzņēmumu īpatsvara ziņā līderi ir Pierīgas un Rīgas reģioni. Vidzemes reģions ierindojas 3.vietā – 10,8% no apsekotajiem uzņēmumiem ir inovatīvi aktīvi uzņēmumi.

Vidzemes
uzņēmēji
pētniecībā
iegulda

2 reizes

mazāk

kā Latgalē

3.36. att. Uzņēmumu aktivitāte inovācijās [Avots: CSP, 2008-2010]

Saskaņā ar pētījuma „Latvijas radošo industriju darbība un priekšnoteikumi nozares mērķtiecīgai attīstībai” (2013) datiem, reģionos izvietoti tikai aptuveni 1/4 *radošo industriju*³⁷ un 1/3 saistīto nozaru uzņēmumu - vairākums radošo industriju un ar tām saistīto nozaru uzņēmumu atrodas Rīgā un Pierīgā. Vērtējot reģionālā kontekstā, novērojams, ka salīdzinoši visvairāk radošo industriju uzņēmumu izvietoti Vidzemes un Kurzemes reģionos (aptuveni 1/3 no visiem radošo industriju uzņēmumiem reģionos kopumā, kamēr pārējos reģionos - katrā aptuveni 1/4 no visiem). Saistīto nozaru uzņēmumi visvairāk izvietoti Kurzemes reģionā, bet salīdzinoši bieži - arī Latgalē.

Vidzemes reģions ierindojas tūlīt aiz Rīgas un Pierīgas reģioniem arī vērtējot radošo industriju komersantu neto apgrozījumu, kas 2011.gadā ir bijis 40 milj.LVL. Vairāk kā 80% no kopējā radošo industriju apgrozījuma nodrošina uzņēmumi Rīgā, saistītajās nozarēs Rīgas uzņēmumu apgrozījums sastāda aptuveni 70%. Pēdējo četru gadu laikā Rīgā izvietoto uzņēmumu apgrozījuma īpatsvars gan samazinājies par aptuveni 5%, vienlaikus pieaugot Pierīgā un Vidzemē izvietoto uzņēmumu apgrozījuma īpatsvaram. Reģionālā griezumā novērojams, ka salīdzinoši lielāks ir Vidzemē strādājošo radošo industriju uzņēmumu apgrozījums, savukārt saistīto nozaru jomā - Kurzemē strādājošo. Salīdzinot 2008. un 2011.gadu, Vidzemes reģionā radošo industriju komersantu apgrozījums ir pieaudzis par 25%, kas ir otrs lielākais pieaugums aiz Zemgales reģiona un liecina par radošo industriju attīstības potenciālu nākotnē.

³⁷ „Radošās industrijas” ir tādas industrijas, kurās izmanto kultūru kā izejmateriālu un kurām ir kultūras dimensija, kaut gan šo nozaru devums ir pārsvarā funkcionāls. Pie šīm industrijām pieder arhitektūra un dizains, kuri radošus elementus integrē plašākā procesā, kā arī tādas apakšnozares kā, piemēram, lietišķā grafika, modes dizains vai reklāma. Arī daudzās citās industrijās izaugsmei ir vajadzīgs saturs, un tāpēc tās zināmā mērā ir savstarpēji atkarīgas no kultūras un radošajām industrijām. Tās ir, piemēram, tūrisma industrija un jauno tehnoloģiju industrija.” Eiropas Komisijas Zaļā grāmata „Kultūras un radošo industriju potenciāla īstenošana”.

3.4. INFRASTRUKTŪRA UN PAKALPOJUMI

3.4.1. APDZĪVOJUMS

Vidzemes plānošanas reģionā ir viszemākais *iedzīvotāju blīvums* (13,24 iedz./km²) salīdzinot ar citiem Latvijas reģioniem.

3.37. att. Iedzīvotāju blīvums Latvijas reģionos (iedz./km²)

[Avots: CSP, 2014]

Iedzīvotāju skaita samazināšanās rezultātā vidējais iedzīvotāju blīvums Vidzemē, kas jau tradicionāli ir visretāk apdzīvotais reģions Latvijā, salīdzinot ar 2007.gadu ir samazinājies no 15,9 uz 13,24 iedz./km². Vislielākais iedzīvotāju blīvums ir Valmierā (1 314 iedz./km²), Cēsu 99,7 (iedz./km²), Priekuļu (26,7 iedz./km²) un Līgatnes novados (21 iedz./km²). Visretāk apdzīvotie ir Apes (6,6 iedz./km²), Naukšēnu (6,7 iedz./km²) un Lubānas (7,13 iedz./km²) novadi³⁸.

Vidzemes reģiona pilsētās 2014.gadā dzīvo 86,8, bet laukos – 115 tūkstoši iedzīvotāju. Procentos no iedzīvotāju kopskaita reģionā pilsētu un lauku iedzīvotāji dalās attiecīgi 43,03% un 56,97%³⁹. Vidzemes reģionā ir viszemākais pilsētu iedzīvotāju īpatsvars reģionu vidū, bet vislielākais lauku iedzīvotāju īpatsvars.

Sagrupējot pašvaldības pēc lieluma, var redzēt, ka pārsvarā Vidzemes reģionā ir mazas pašvaldības ar iedzīvotāju skaitu līdz 2000 iedzīvotāju (85% no pašvaldību kopskaita). Reģionā ir 65 pašvaldības (49,6% no kopskaita) – ar iedzīvotāju skaitu līdz 999 iedzīvotājiem, 47 pašvaldības (29,3%), ar iedzīvotāju skaitu no 1000 līdz 1999 iedzīvotājiem, 12 pašvaldības (15,2%) ar iedzīvotāju skaitu no 2000 līdz 5000. Reģionā ir 7 pašvaldības ar iedzīvotāju skaitu lielāku nekā 5000.

Vidzemes plānošanas reģionā ir viszemākais iedzīvotāju

blīvums

Vidzemē laukos dzīvo

56,9%

iedzīvotāju

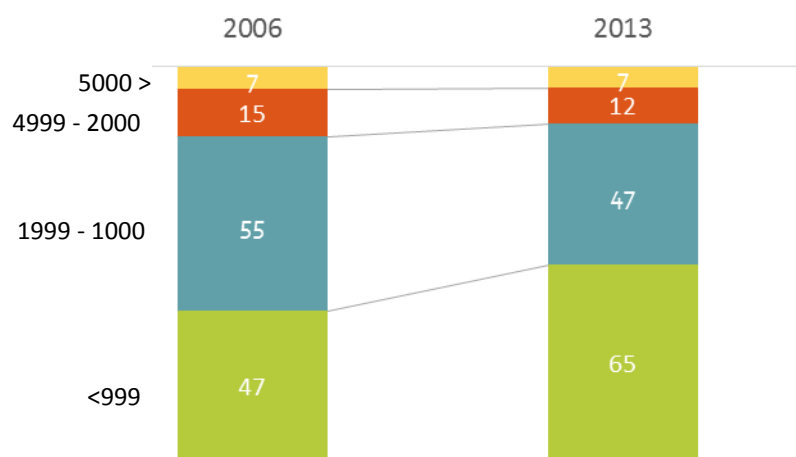
Vidzemes reģionā

85%

pašvaldību dzīvo mazāk kā 2000 iedzīvotāju

³⁸ Platība un iedzīvotāju blīvums reģionos, republikas pilsētās un novados gada sākumā, CSP 2014

³⁹ Pastāvīgo iedzīvotāju skaits novadu pilsētās gada sākumā, CSP 2014

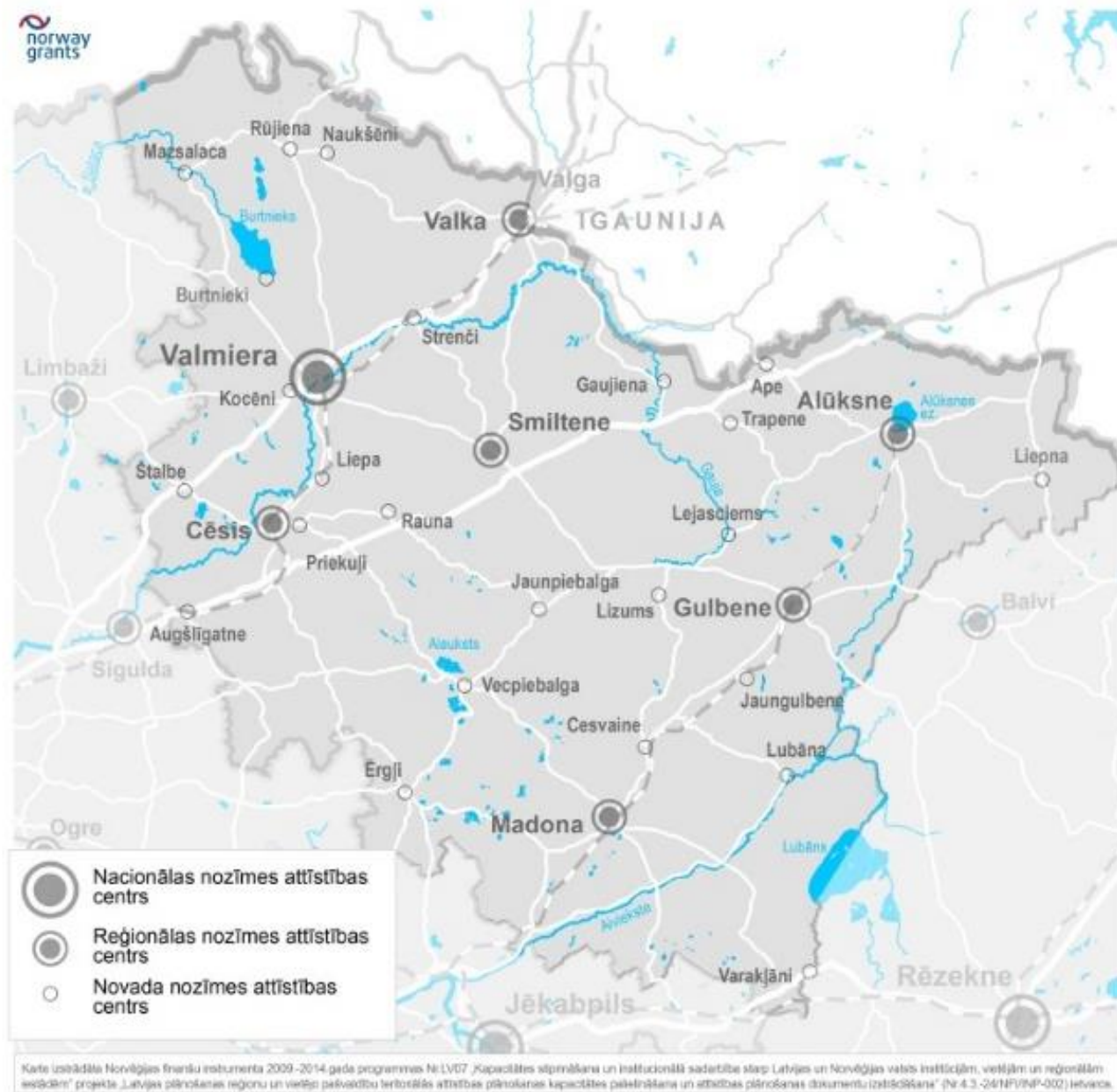

3.38. att. Vidzemes reģionā iedzīvotāju skaits [Avots: PMLP 2013]

Apdzīvojuma struktūru reģionā veido izkliedēts maza un vidēja lieluma pilsētu un lauku apdzīvoto vietu tīkls. Vidzemes plānošanas reģionā nav viens vai divi izteikti attīstības centri kā tas vērojams pārējos reģionos. Katras apdzīvotas vietas nozīmi kopējā apdzīvojuma struktūrā nosaka tās lielums, novietojums, sasniedzamības rādītāji, kā arī veiktās funkcijas un saikne ar citām apdzīvotām vietām. Līdzīgi kā Latvijā, arī reģionā veidojas kontrasti starp pierobežas teritorijām un centriem reģiona iekšienē.

Saskaņā ar Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likumu, Vidzemes reģionā ir 16 *pilsētas*, to skaitā viena republikas nozīmes pilsēta – Valmiera - un 15 pilsētas kā novadu atsevišķas teritoriālā iedalījuma vienības – Alūksne, Ape, Cesvaine, Cēsis, Gulbene, Līgatne, Lubāna, Madona, Mazsalaca, Rūjiena, Seda, Smiltene, Strenči, Valka un Varakļāni.

Galvenais attīstības centrs reģionā ir republikas nozīmes pilsētai Valmierai, kurai ir liela loma izglītības un kultūras, kā arī rūpnieciskās ražošanas jomā. Par otro lielāko attīstības centru var uzskatīt Cēsi, kur noteicoša loma ir tūrisma un kultūras jomā. Alūksnei, Cēsīm, Gulbenei, Madonai, Valkai un Smiltenei ir *reģionālas nozīmes centru* loma. Tie pilda administratīvo pakalpojumu centru funkcijas un ir nozīmīgi ekonomiskie un pakalpojumu centri apkārtējām lauku teritorijām.

3.39. att. Karte ar apdzīvojuma centriem

Vidzemes plānošanas reģiona teritorijas plānojumā, kas izstrādāts 2007.gadā, noteikti apdzīvojuma centru līmeņi un attīstības centri Vidzemes reģionā. Apdzīvojuma centri ir noteikti 4 līmeņos: nacionālas nozīmes centri, reģionālas nozīmes centri, novadu nozīmes centri un vietējas nozīmes centri.

3.6.tabula

Apdzīvojuma centri Vidzemes plānošanas reģionā

Nacionālas nozīmes centri	Valmiera un Cēsis
Reģionālas nozīmes centri	Alūksne, Gulbene, Madona, Valka un Smiltene
Novadu nozīmes centri	Ape, Gaujiena, Liepna, Stalbe, Liepa, Rauna, Priekuļi, Jaunpiebalga, Augšlīgatne, Vecpiebalga, Lejasciems, Lizums, Jaungulbene, Cesvaine, Ērgļi, Varakļāni, Lubāna, Strenči, Rūjiena, Mazsalaca, Burtnieki, Naukšēni.
Vietējas nozīmes centri	Lauku apdzīvotās vietas

Salīdzinot ar 2007.gadu apdzīvoto vietu tīkls Vidzemē nav būtiski mainījies – saglabājušās visas pilsētas un lielie ciemi. Taču pilsētās un lauku apdzīvotajās vietās mainījušies attīstības virzieni un ar to saistītās izmaiņas nodarbinātības struktūrā. Rezultātā notikusi darbaspējīgo iedzīvotāju aizplūšana uz lielākiem centriem, uz ārzemēm, un iedzīvotāju skaits lauku teritorijās būtiski samazinājies. Tādā veidā ievērojami pavājinājies mazo lauku apdzīvoto vietu attīstības potenciāls. Mazo lauku apdzīvoto vietu un viensētu skaits kopumā būtiski nav mainījies, taču daudzi mazie ciemi ir uz iznīkšanas robežas, daudz ir arī pamesto viensētu. 1999.-2008.gados bija vērojama diezgan strauja savrupmāju būvniecība, īpaši ainaviski pievilcīgās vietās.

Pašlaik skaidri iezīmējas to pilsētu un apdzīvoto vietu priekšrocības, kam ir izdevīgāks transportģeogrāfiskais izvietojums, labāka pieredze, augstāks cilvēkresursu līmenis un spēja ātrāk pielāgoties jaunajiem ekonomiskajiem apstākļiem. Vidzemes apdzīvoto vietu attīstību būtiski ietekmē sasniedzamība – transports un satiksmes iespējas.

Vērtējot rūpniecības izvietojumu Vidzemes reģionā, var secināt, ka tā koncentrējusies attīstības centros vai ap attīstības centriem, galvenokārt, pilsētām. Ņemot vērā rūpniecības uzņēmumu izvietojumu reģionā, var konstatēt, ka pastāv *Valmieras – Cēsu - Smiltenes* koncentrēta rūpniecības teritorija, kurā pilnīgi vai daļēji atrodas 10 pašvaldību teritorijās. Šī teritorija aizņem aptuveni 12% no Vidzemes reģiona teritorijas, bet tajā dzīvo aptuveni 88 tūkstoši iedzīvotāju jeb 43% no reģiona iedzīvotājiem. 2011.gadā Valmieras – Cēsu - Smiltenes rūpniecības teritorijā atradās 59% jeb 6,8 tūkstoši no reģionā esošajām darbavietām rūpniecībā, no tām visvairāk jeb 3,1 tūkstotis tika piedāvāts Valmierā. Valmieras – Cēsu - Smiltenes rūpniecības teritorija ir ar

“Vidzemes trijstūrī” ir lielākais rūpniecības attīstības potenciāls

salīdzinoši labu transporta infrastruktūru – autoceļiem, dzelzceļu, teritorijā plaši pieejami dabas gāze sadales tīkli.

Reģiona urbānā attīstība balstīta uz diviem funkcionālajiem tīkliem - kreiso spārnu veido ziemeļu pilsētu tīkls – Cēsis, Valmiera, Smiltene, Valka – Valga ar mazpilsētām un lauku apdzīvojuma centriem. Labo spārnu veido dienvidu pilsētu tīkls – Alūksne, Madona un Gulbene ar mazpilsētām un lauku apdzīvojuma centriem. Šie tīkli veido skaitliski lielāko apdzīvojuma struktūras daļu un nodrošina augstu pakalpojumu kvalitāti un to saņemšanas iespējas.

Aplūkojot Vidzemes reģiona pilsētu *ietekmes areālus*, redzams, ka *Valmieras* ietekmes areāls sniedzas tālāk par 50 km rādiusu, līdz pat Igaunijas robežai. Pētījumi apliecina, ka Valmiera ir viena no republikas pilsētām ar vislielāko tādu iedzīvotāju īpatsvaru (25,9%), kas dzīvo Valmierā, bet dzīvesvietu ir deklarējuši citur. Tātad Valmieras loma darba vietu nodrošināšanā ir vēl lielāka, kā to norāda statistikas dati. Vienlaikus arī jāatzīmē, ka attīstības centru konkurencē Valmieras iedzīvotāju vidū ir viszemākais tādu iedzīvotāju īpatsvars, kuri pēc desmit gadiem vēlētos dzīvot citur – 21,2%.⁴⁰

Arī *Cēsis* minēta kā viens no nedaudziem attīstības centriem, kuru ietekme sniedzas ārpus to robežām. Cēsu ietekmes areālu raksturo augsts iedzīvotāju blīvums ap A2 autoceļu un zems iedzīvotāju blīvums pārējā teritorijā.

Platības ziņā vislielākais ietekmes areāls ir *Madonai*, taču jāatzīmē, ka iedzīvotāju blīvums ārpus pilsētas ir zems. Madonai seko Valmiera un Cēsis. Alūksnes un Smiltenes gadījumā augsts iedzīvotāju blīvums konstatēts ap pilsētu, pārējā teritorijās tas ir zems. Vismazākais ietekmes areāls ir Valkai, turklāt Valkas ietekmes areāls pārklājas ar Smiltenes un Valmieras ietekmes areāliem. Vienlaikus jāņem vērā, ka būtisks attīstības centrs nodarbinātības, pakalpojumu un aktivitāšu kontekstā visā Latvijas teritorijā, izņemot Latgales reģionu, ir Rīga.

Teritoriāli
plašākais
ietekmes areāls
Vidzemē ir
Madonai

3.7. tabula

Vidzemes plānošanas reģiona attīstības centru ietekmes areālu platība

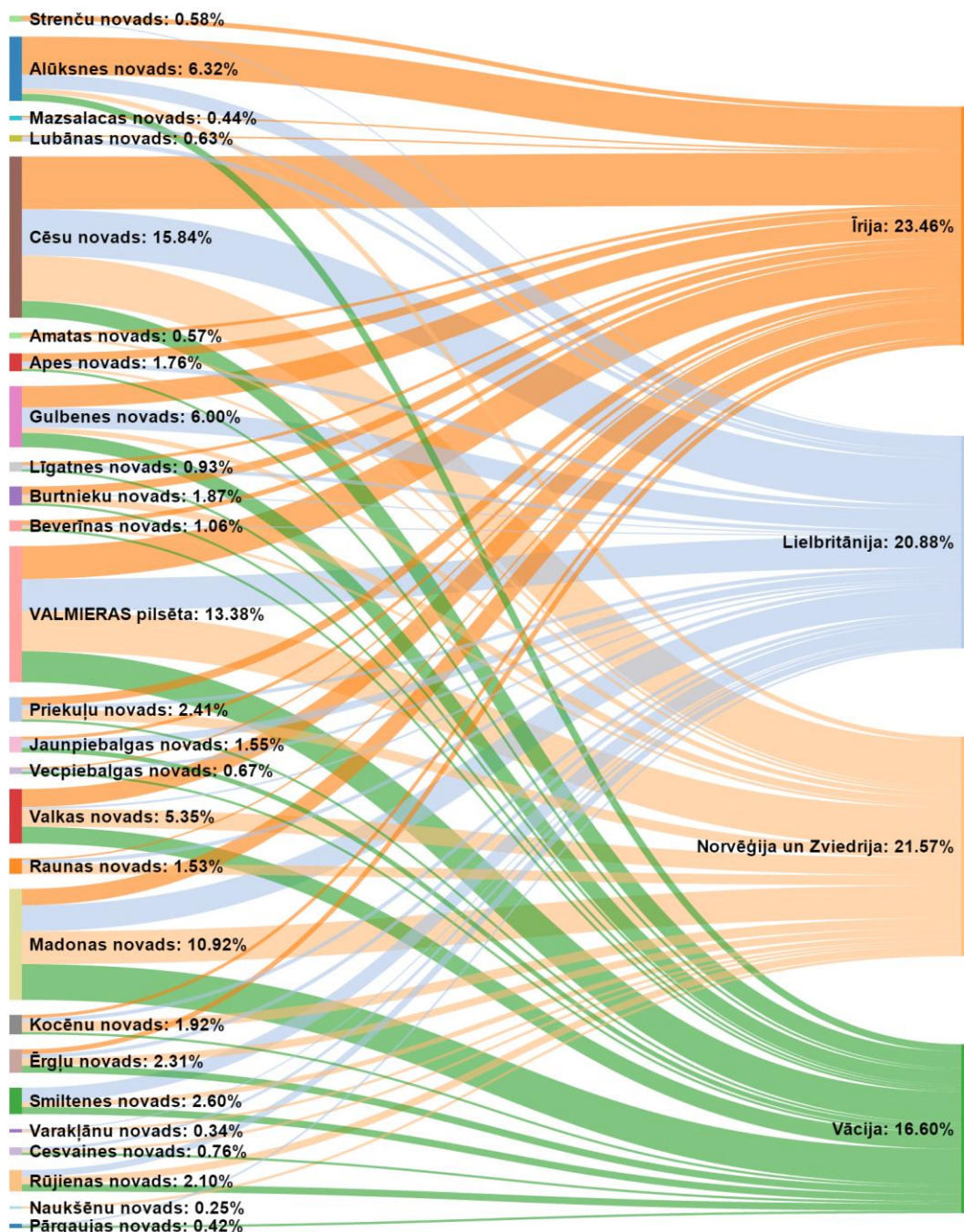
Attīstības centrs	Ietekmes areāla platība, km ²
Madona	3354
Valmiera	3262
Cēsis	2804
Gulbene	1875
Alūksne	1826
Smiltene	1677
Valka	473

[Avots: VRAA, 2013]

⁴⁰ Attīstības centru ietekmes areālu noteikšana un analīze. Plānošanas reģionu, republikas pilsētu un novadu pašvaldību attīstības raksturojums (2013), www.vraa.gov.lv/uploads/documents/.../regionu_attist_final_2012.pdf

Būtiskākie apdzīvotumu ietekmējošie faktori Vidzemē, tāpat kā pārējā Latvijā, ir iedzīvotāju skaita samazināšanās negatīvas dabiskās kustības - migrācijas un sabiedrības novecošanās – ietekmē. Migrācija novērojama gan reģiona robežās, kad cilvēki darba meklējumos dodas dzīvot uz novadu centriem un uz lielākajām pilsētām, gan dodas projām no Latvijas.

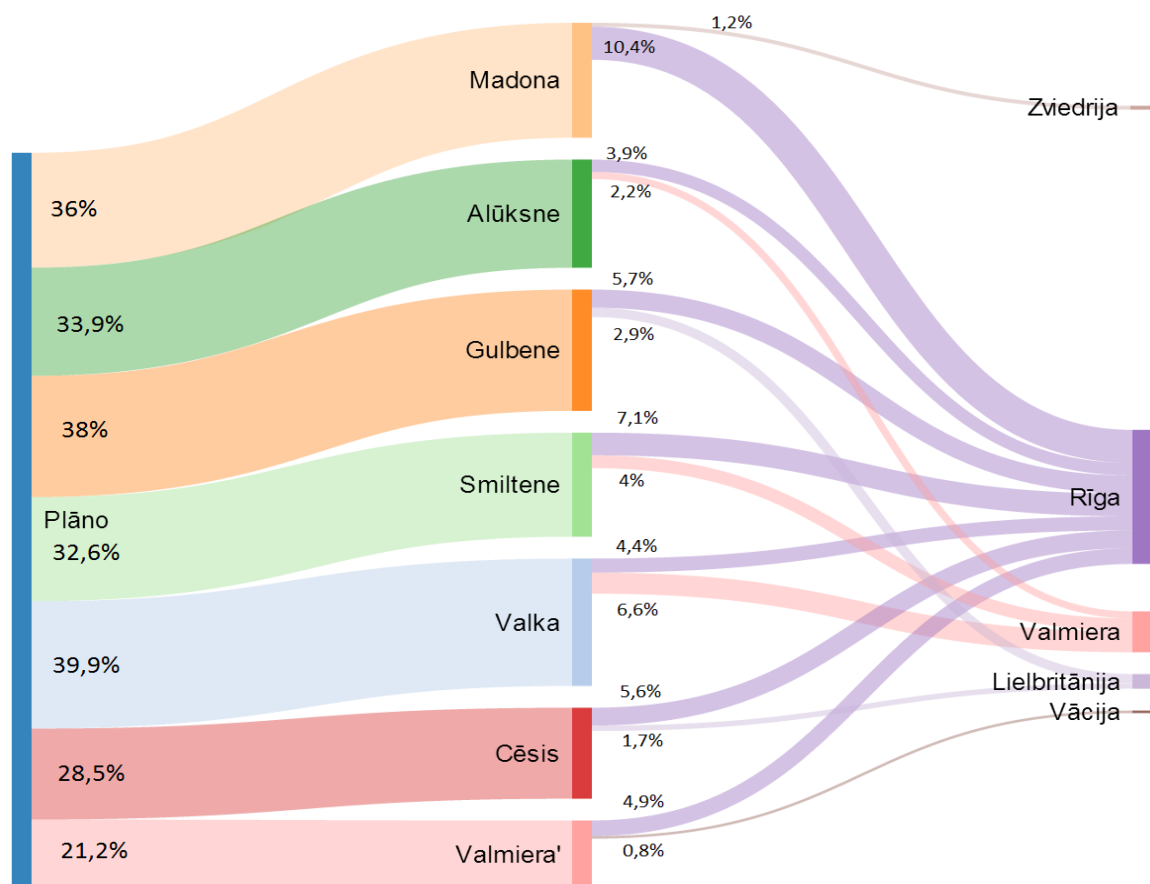
2013.gadā Vidzemē nebija nevienas administratīvās teritorijas ar pozitīvu *migrācijas saldo*. Visnegatīvākais migrācijas saldo 2013.gadā bija iedzīvotāju skaita ziņā lielākajās teritorijās – Valmierā (-514), Madonas novadā (-353), Alūksnes novadā (-321) un Gulbenes novadā (-294).

3.40. att. Emigrējušo Vidzemes reģiona iedzīvotāju sadalījums pa novadiem un izceļošanas mērķa valstīm [Avots: E. Apsīte-Beriņa, 2012 / Vidzemes reģiona apkopojums - A.Klepers]

Precīzi dati par iedzīvotāju skaitu, kas migrējuši ārpus Latvijas, nav pieejami. E. Apsītes – Beriņas pētījuma⁴¹ rezultāti liecina, ka lielākā daļa aptaujāto emigrējušo Vidzemes iedzīvotāju ir emigrējuši uz Īriju (23,46%), Norvēģiju un Zviedriju (21,57%), Lielbritāniju (20,88%) un Vāciju (16,6%). Novadu griezumā visvairāk emigrējuši ir Cēsu novada iedzīvotāji (15,84%), Valmieras iedzīvotāji (13,38%) un Madonas novada iedzīvotāji (10,92%). Vismazāk emigrējušo ir no Naukšēnu novada (0,25%), Varakļānu novada (0,34%), Pārgaujas novada (0,42%) un Mazsalacas novada (0,44%). Raugoties uz izceļošanas mērķa valstīm redzams, ka Cēsu novada iedzīvotāji visvairāk emigrējuši uz Īriju, Valmieras iedzīvotāji – uz Lielbritāniju, bet Madonas novada iedzīvotāji uz Vāciju.

Migrācijas nākotnes tendences daļēji iezīmē attīstības centru ietekmes areālu pētījuma ietvaros veiktās iedzīvotāju aptaujas rezultāti⁴². Aptaujā iedzīvotāji tika lūgti norādīt pilsētu vai pagastu, kurā plāno dzīvot pēc 10 gadiem. Šie dati ļauj vērtēt, cik lielā mērā attīstības centru iedzīvotāji plāno mainīt dzīvesvietu. Vidēji trešā daļa Vidzemes attīstības centru iedzīvotāju plāno pēc 10 gadiem mainīt dzīvesvietu. Kā galvenā mērķa teritorija dominē Rīga, bet kā otrā alternatīva visbiežāk minēta Valmiera, vai ārzemes.

3.41. att. Vidzemes reģiona attīstības centru iedzīvotāju plāni mainīt dzīvesvietu tuvāko 10 gadu laikā [Avots: VRAA, 2013]

⁴¹ Beriņa – Apsīte E., Starpvalstu migrācija Eiropas Savienībā: Latvijas iedzīvotāju migrācija uz Lielbritāniju, 2012

⁴² Attīstības centru ietekmes areālu noteikšana un analīze. Plānošanas reģionu, republikas pilsētu un novadu pašvaldību attīstības raksturojums, VRAA, 2013

3.4.2. TRANSPORTA INFRASTRUKTŪRA

Vidzemes plānošanas reģiona *autoceļu tīkls* ir samērā labi attīstīts un pietiekami blīvs, reģiona pilsētas un lielākos centrus savieno radiāls valsts pirmās un otrās šķiras ceļu tīkls. Visi pašvaldību centri ir savienoti vismaz ar otrās šķiras ceļiem. Kopējais valsts autoceļu garums reģionā ir 4860 km, bet pašvaldību autoceļu kopējais garums ir 6102 km. Salīdzinot ar 2007.gadu valsts autoceļu garums reģionā ir samazinājies par 4 km, bet pašvaldību autoceļu garums par 127 km. Pašvaldību ielu kopgarums reģionā ir 1028 km.

Valsts autoceļu garums (km)		Pašvaldību autoceļu garums (km)	
20093	LATVIJA	30493	
	Rīgas reģions	0	0
	Pierīgas reģions	3378	4926
	Vidzemes reģions	4860	6102
	Kurzemes reģions	3865	5557
	Zemgales reģions	3397	5441
	Latgales reģions	4593	8467

3.42. att. Valsts un pašvaldību autoceļu garums (km) [Avots: CSP, 2013]

Kopējais autoceļu blīvums reģionā ir 0,86 km/km². Vēl zemāks autoceļu blīvums ir vienīgi Kurzemes reģionā (0,85). Salīdzinot starp reģioniem, Vidzemē ir viszemākais galveno autoceļu blīvums (0,03 km/km²) un pašvaldību autoceļu tīkla blīvums (0,40 km/km²), visaugstākais reģionālo autoceļu blīvums (0,11 km/km²), salīdzinoši augsts vietējo autoceļu tīkla blīvums (0,21 km/km²) un pašvaldību ielu tīkla blīvums (0,11 km/km²). Pašvaldību līmenī vislielākais autoceļu blīvums ir Valmierā (6,12), Cēsu (2,15), Cēsaines (1,37), Līgatnes (1,3) un Priekuļu novados (1,19)⁴³. Vidzemes reģionā ir atsevišķi pagasti, kur ceļu blīvums ir salīdzinoši mazs, bet pārsvarā tās ir pašvaldības ar zemu iedzīvotāju blīvumu un augstu meža platību īpatsvaru.

Skatoties pēc seguma veidiem, Vidzemes plānošanas reģionā ir visaugstākais valsts autoceļu ar balto segumu blīvums (0,22 km/km²) un viszemākais valsts autoceļu ar melno segumu blīvums (0,13 km/km²) starp reģioniem.

⁴³ Teritorijas attīstības plānošanas informācijas sistēmas Reģionālās attīstības indikatoru modulis (RAIM). VRAA, 2012

	Valsts autoceļi ar balto segumu	Valsts autoceļi ar melno segumu (km/km ²)
LATVIJA	0,19	0,16
Rīgas reģions	0,16	0,23
Vidzemes reģions	0,22	0,13
Kurzemes reģions	0,16	0,15
Zemgales reģions	0,2	0,14
Latgales reģions	0,21	0,15

3.43. att. Valsts autoceļu ar balto un melno segumu blīvums (km/km²) [Avots: RAIM, 2012]

Pašvaldību līmenī visaugstākais valsts autoceļu ar balto segumu blīvums ir Jaunpiebalgas novadā (0,40), Ērgļu novadā (0,38), Amatas novadā (0,38), Vecpiebalgas novadā (0,35) un Raunas novadā (0,32). Visaugstākais valsts autoceļu ar melno segumu blīvums ir Priekuļu novadā (0,27), Kocēnu novadā (0,26) un Līgatnes novadā (0,25).

Vidzemes plānošanas reģionu šķērso šādi valsts galvenie autoceļi:

- A2 Rīga – Sigulda – Igaunijas robeža (Veclaicene);
- A3 Inčukalns – Valmiera – Igaunijas robeža (Valka).

No šiem autoceļiem A2 vienlaikus ir arī starptautiskas nozīmes autoceļš (E77 Pleskava – Kaļiņingrada) un iekļauts TEN-T tīklā.

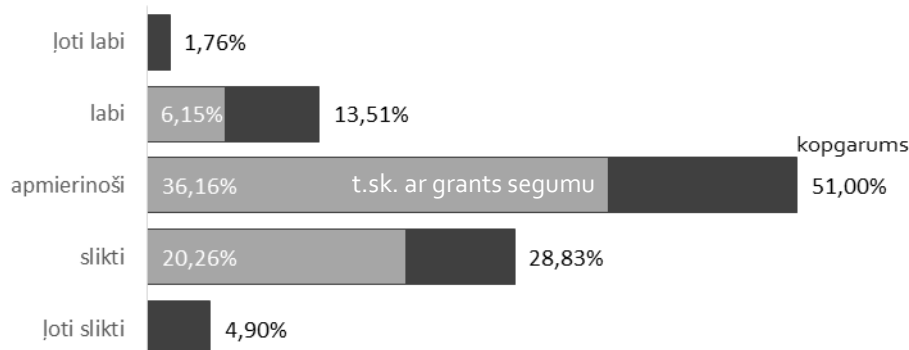
Vidzemes reģiona teritoriju šķērso vairāki nozīmīgi starptautiskie *transporta koridori*. Via Hanseatica Latvijas posms, kura mērķis ir būtiski uzlabot iedzīvotāju mobilitāti un kravu pārvadājumus Latvijas teritorijā un nodrošināt efektīvu kravu plūsmu Dienvidu-Ziemeļu virzienā Lietuva-Latvija-Igaunija, Dienvidbaltijas loka attīstības koridors un *VIA Baltica*, nodrošinot Vidzemei tiešu sasaisti ar reģionu centriem kaimiņu valstīs: Tartu un Tallinu Igaunijā; Pleskavu, Novgorodu un Sanktpēterburgu Krievijā. Ap šiem transporta koridoriem veidojas Baltijas jūras reģiona integrācijai nozīmīgas stratēģiskās attīstības zonas. Vidzemei nav tiešas pieejas ne Baltijas jūrai, ne tās ostām, nav arī lidostas, tāpēc reģionam ir ļoti svarīgi iekļauties Eiropas un Baltijas jūras valstu transporta sistēmā, piedalīties to attīstības projektos.

Vispārēja problēma reģionā ir neapmierinošā *autoceļu kvalitāte*. Autoceļu kvalitāte salīdzinot ar 2007.gadu ir nebūtiski mainījusies – joprojām neapmierinošs ir brauktuvju un ceļu aprīkojuma tehniskais stāvoklis un nozīmīgāko ceļu brauktuvju gabarītu neatbilstība prasībām, kas izvirzītas atbilstošās kategorijas ceļiem. Reģionā tikai 15,3% no valsts autoceļu kopgaruma ir labu vai ļoti labu seguma novērtējumu, kamēr 33,7% valsts autoceļu seguma no valsts autoceļu kopgaruma ir sliktā vai ļoti sliktā stāvoklī. Salīdzinot ar 2007.gadu, ir pieaudzis gan valsts autoceļu ar labu vai ļoti labu seguma novērtējumu īpatsvars (par

33,7%

valsts autoceļu seguma Vidzemē ir sliktā vai ļoti sliktā stāvoklī

aptuveni 1%), gan valsts autoceļu ar sliktu vai ļoti sliktu seguma novērtējumu īpatsvars (par aptuveni 3%). Lielākā daļa grants seguma ceļu ir apmierinošā stāvoklī (57%) un sliktā stāvoklī (32,4%)⁴⁴. Ceļu pamatni un segumu īpaši bojā pārkrauti transporta līdzekļi, galvenokārt kokvedēji.

3.44. att. Ceļu seguma kvalitāte Vidzemē (%) [Avots: LVC, 2012]

2013.gadā Vidzemes plānošanas reģionā ir *reģistrēti* kopumā 77 532 *automobiļi*, tostarp 89,4%, jeb 69 279 vieglie automobiļi. Salīdzinot ar 2007.gadu reģistrēto automobiļu skaits reģionā ir samazinājies par vairāk ka vienu trešdaļu, jeb 41 tūkstoti automobiļu. Ja 2007.gadā ar vienu Vidzemē reģistrētu vieglo automobili vidēji brauca 2,24 iedzīvotāji, tad 2013.gadā jau 2,97. Lielākais reģistrēto automobiļu skaita kritums vērojams 2009.-2010.gadā. Par 9,8% samazinājies arī reģionā reģistrēto kravas automobiļu skaits⁴⁵.

Vidzemes reģionā salīdzinot ar 2007.gadu *ceļu satiksmes negadījumu skaits* ir samazinājies par 55% jeb 1270 negadījumiem. Tai skaitā samazinājies ir bojā gājušo un ievainoto skaits. 2013.gadā reģionā reģistrēti kopumā 1037 CSN, tostarp 290 gadījumos cietuši cilvēki, 18 gājuši bojā un 368 ievainoti⁴⁶.

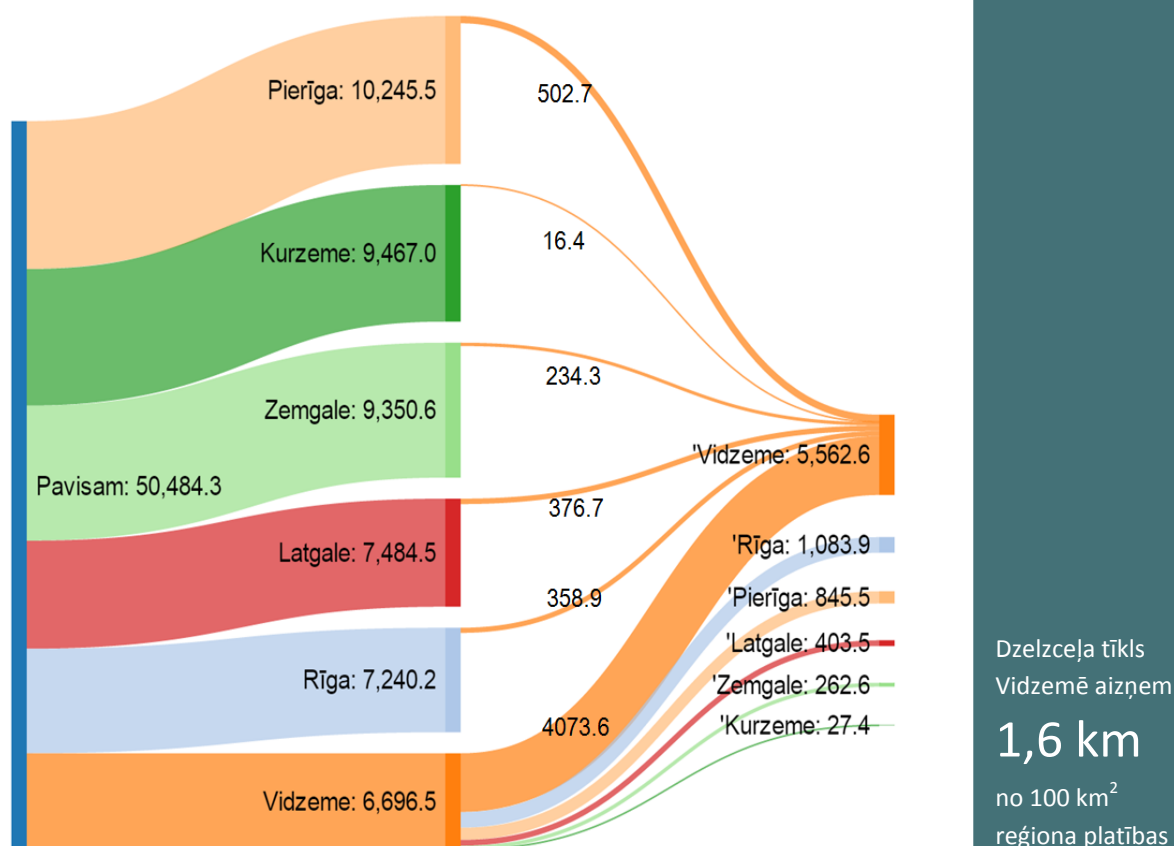
Lielākā daļa *iekšzemes kravas pārvadājumu* Vidzemē lielākoties notiek reģiona ietvaros. 2013.gadā 4073,6 tūkst. tonnu jeb 60,8% Vidzemē iekrauto kravu tika pārvadātas turpat reģiona ietvaros. Ārpus reģiona kravas tiek pārvadātas lielākoties uz Rīgas (16,2%) un Pierīgas reģionu (12,6%), kā arī Latgales reģionu (6%). No citiem reģioniem sūtīto kravu galamērķis tikai 11% gadījumu ir Vidzeme. Vidzemē kravas lielākoties nonāk no Rīgas (5%), Latgales (5%) un Pierīgas (4,9%) reģioniem. Pārvadāto kravu apjoms uz un no Kurzemes reģiona ir niecīgs. Salīdzinot ar 2007.gadu ir samazinājies reģiona iekšienē pārvadāto kravu apjoms (-1,2%), un kravas, kas sūtītas uz Rīgas (-3,4%) un Kurzemes (-0,4%) reģioniem, bet pieaudzis uz Pierīgas (+1%), Zemgales (+1,9%) un Latgales (+2%) reģioniem sūtīto kravu apjoms⁴⁷.

⁴⁴ Latvijas valsts ceļi. Atskaite par valsts autoceļu asfalta segumu tehnisko stāvokli 2012. gadā Vidzemes reģionā

⁴⁵ Reģistrēto automobiļu skaits statistiskajos reģionos, republikas pilsētās un rajonos gada beigās, CSP, 2013

⁴⁶ Ceļu policijā reģistrētie ceļu satiksmes negadījumi un cietušie, Valsts policija, 2013

⁴⁷ Kravu pārvadājumi ar autotransportu iekšzemē pa reģioniem, CSP 2013

3.45. att. Iekšzemes kravas pārvadājumi starp Vidzemi un pārējiem Latvijas reģioniem, tūkst. t [Avots: CSP, 2013]

Vidzemes reģionā ir viens no zemākajiem *dzelzceļa* tīkla pārklājumiem – 1,6 km uz 100 km² reģiona platības⁴⁸. Reģionu šķērso šādas eksistējošas dzelzceļa līnijas:

a) platsliežu dzelzceļa līnijas :

- Rīga – Lugaži- Valga ((100 km garā posmā Līgatne- Lugaži),
- Rīga – Madona – Gulbene (26 km posmā Jaunkalsnava – Madona; 54 km posmā Madona – Gulbene - kursē tikai speciālie ekskursiju vilcieni)
- Rīga – Varakļāni – Zilupe (reģiona robežās ir tikai 1 pietura – Varakļāni);

b) šaursliežu dzelzceļa līnija Gulbene-Alūksne.

Šaursliežu dzelzceļa līnija Gulbene-Alūksne uzbūvēta 1903.gadā. Saskaņā ar LR Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcijas 1997.g. 3.novembra rīkojumu Gulbenes - Alūksnes šaursliežu dzelzceļš ir iekļauts Latvijas aizsargājamo kultūras pieminekļu sarakstā. Tas ir vienīgais šaursliežu dzelzceļš (sliežu platums – 750 mm) Baltijā, kurš joprojām darbojas, nodrošinot pasažieru pārvadājumus starp abu rajonu centriem. Līnijas ekspluatācijas garums ir 32,8 km. Kravu pārvadājumi iecirknī Gulbene – Alūksne netiek veikti.

⁴⁸ Saskaņā ar aprēķiniem, kas veikti balstoties uz VAS „Latvijas dzelzceļš” Publiskās lietošanas dzelzceļa infrastruktūras pārskatu 2010.gadam

Kopš 1990.gada reģiona teritorijā slēgti vairāki dzelzceļa posmi:

- Madona – Lubāna (1990.g.);
- Aloja – Ipiķi (1996.g.);
- Ieriķi – Gulbene (1999.g.);
- Gulbene – Vecumi (2001.g.);
- Rīga – Ērgļi (2009.g.)

Dzelzceļa līnijā Rīga – Lugaži – Valga ir atjaunoti pasažieru pārvadājumi un tiek veikti kravu pārvadājumi. Pasažieru pārvadājumi tiek veikti posmā Rīga – Lugaži – Valga. Valgā pasažieriem iespējams pārsēties un doties tālāk ar vilcienu līdz Tallinai. Dzelzceļa līnija Ieriķi – Gulbene – Vecumi – Krievijas robeža perspektīvā plānota kā stratēģiskas nozīmes dzelzceļa līnija, kuras attīstībā ieinteresēti gan Latvijas, gan Krievijas uzņēmēji.

Dzelzceļa līnija Ieriķi – Gulbene 1999.gadā tika slēgta. 1998. gadā valsts a/s „Latvijas dzelzceļš” pasažieru un kravu pārvadājumu organizēšana, kā arī dzelzceļa infrastruktūras uzturēšana iecirknī Ieriķi – Gulbene radīja 416 tūkstošus Ls zaudējumus. Kā galveno iemeslu var minēt nelielo pasažieru apgrozību iecirknī, kā rezultātā pasažieru pārvadājumu pašizmaksa bija pārmērīgi augsta. Dzelzceļa līnija Rīga – Ērgļi tika slēgta 2009.gadā. Dzelzceļa līnija bija tehniski novecojusi, tādēļ drošības apsvērumu dēļ dažos posmos vilciena braukšanas ātrums bija ierobežots līdz 25 km/h. Pasažieru pārvadājumi līnijā tika pārtraukta 2007.gadā pēc automotriķes avārijas. Pirms avārijas līnijā pasažieru vilcieni kursēja deviņās reizes nedēļā (vienreiz darba dienās un divreiz brīvdienās). Slēgtajās līnijās sliedes ir demontētas. Demontēto dzelzceļa līniju trases tiek saglabātas garenvirziena komunikāciju nodrošināšanai.

Reģiona dienvidu daļā pieejamā dzelzceļa infrastruktūra ir tikai daļēji piemērota vietējiem un starptautiskajiem kravu pārvadājumiem – t.i. kravu caurlaidība ir ierobežota (posmā Krustpils – Rēzekne, Jaunkalsnava – Veseta), kas apgrūtina uzņēmējdarbības attīstību atsevišķās reģiona teritorijās.

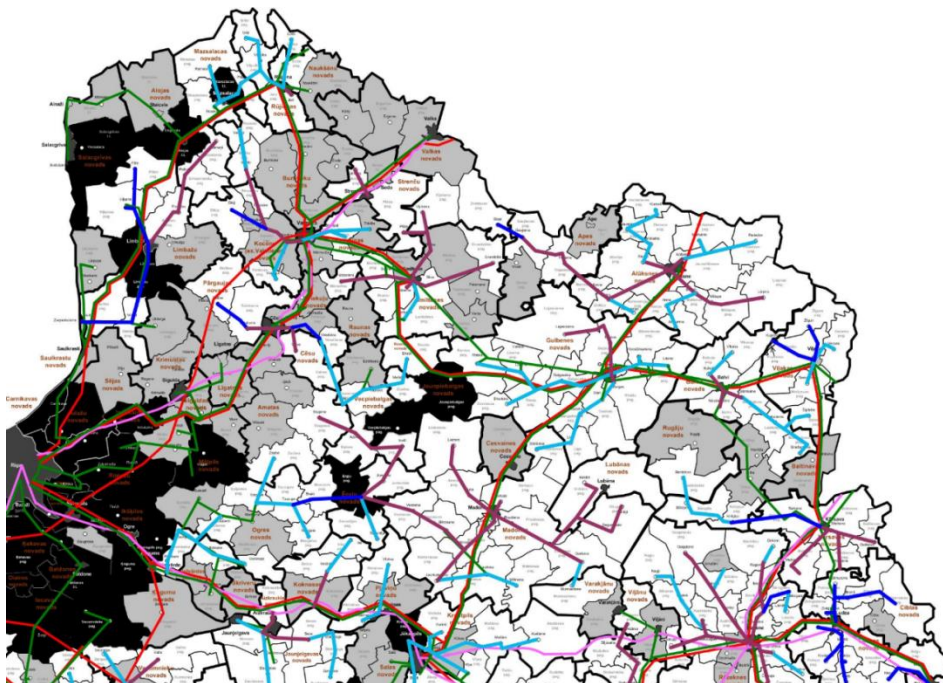
Vidzemē ir plašs upju tīkls, kas lielākoties nav piemērotas kuģošanai. *Ūdens ceļus* pagaidām noslogo visai maz, biežāk tas notiek iedzīvotāju pārvadāšanai (Gaujas tramvajs Valmierā, Līgatnes pārceltuve) un tūrisma vajadzībām. Pa Vidzemes ūdens ceļiem kravu netiek pārvadātas.

Vidzemes reģionā šobrīd nenotiek ne iekšzemes, ne starptautiskie *gaisa satiksmes* pārvadājumi. Reģiona teritorijā atrodas sertificēts lidlauks „Cēsis”, kas atrodas Priekuļu novadā pie Cēsu pilsētas robežas. Uzņēmējdarbības attīstības veicināšanai jāuztur esošais lidlauks pie Cēsīm un jāattīsta lidlauks, kas atrodas Valmierā, jo tuvākā lidosta ir Rīgā, kas atrodas 181 km no Gulbenes, 163 km no Madonas, 156 km Valkas, 106 km no Valmieras, 132 km no Smiltenes, 87 km no Cēsīm. Pēc Satiksmes ministrijas informācijas Vidzemes reģionā atrodas šādi civilās aviācijas gaisa satiksmes vadības objekti:

- Radiolokācijas komplekss „Ezerlīči” un UĪV radio sakaru objekts „Ezerlīči” (Madonas rajona Jumurdas pagastā);
- Radiobāka „Trakši” (Madonas rajona Praulienas pagasta Trakšos).

Vidzemē ir apmierinoša *informācijas tehnoloģiju infrastruktūra*. Analogās telefonu līnijas ir pieejamas visās Vidzemes reģiona pilsētās un apdzīvotās vietās. Vidzeme ietilpst austrumu optiskā kabeļa lokā, kas savieno Gulbeni, Valmieru, Valku, Rūjienu un Cēsis. Alūksni un Madonu ar šo loku vieno ciparu mikroviļņu līnija. Vidzemes reģiona teritorijā mobilo elektronisko sakaru pakalpojumu sniedz Latvijas mobilo elektronisko sakaru operatori: SIA „Latvijas Mobilais telefons”, SIA „Tele2”, SIA „Bite Latvija” un „Triatel”. Vidzemes reģiona pierobežas rajonos ir iespējas izmantot Igaunijas mobilo elektronisko sakaru tīklu operatorus: „Igaunijas Mobilais telefons”, „Igaunijas Tele2”, „Bravocom” un „Radiolinija Eesti AS” pakalpojumus.

Raugoties uz platjoslas pakalpojumu pieejamību, Vidzemē ir daudz „balto” nākamās paaudzes pieejamības (NGA) zonu, kur 2011.gadā neviens elektronisko sakaru komersants nesniedza un līdz 2014.g. neplānoja sniegt galalietotājiem (pašvaldību iestādēm, uzņēmumiem un mājāsaimniecībām) NGA platjoslas interneta pakalpojumus ar datu pārraides ātrumu 30 Mbit/s un vairāk. Tajā pašā laikā reģionā ir ļoti maz „melno” NGA teritoriju. „Melnajās” NGA teritorijās 2011.gadā bija vismaz viens elektronisko sakaru komersants, kas sniedz gala klientiem NGA platjoslas interneta pakalpojumus, un vismaz viens elektronisko sakaru komersants plānoja līdz 2014.gadam piedāvāt šajā teritoriālajā vienībā NGA platjoslas interneta pakalpojumus.

3.46. att. NGA zonas un vidējās jūdzes optiskā tīkla paplašināšanas darbi līdz 2018.gadam [Avots: Satiksmes ministrija]

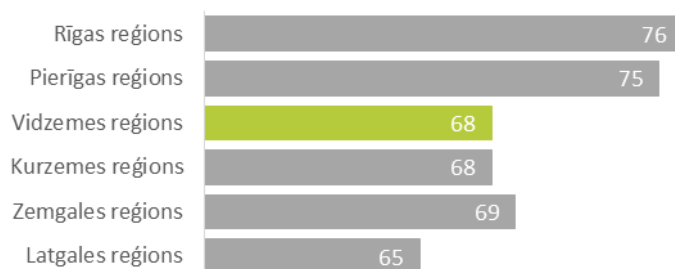
2013.gadā
internets
pieejams

68%

mājāsaimniecību

2014.gadā platjoslas internets ir pieejams visos bijušo pašvaldību centros, skolās un bibliotēkās. Paralēli tiek izmantoti kabeļu tīkli un bezvadu tehnoloģiju risinājumi telekomunikāciju tehnoloģijām nepieciešamo datu pārraidei un radio pārraidēm.

Platjoslas interneta pieslēgumu skaits mājsaimniecībās Vidzemē un visā Latvijā strauji palielinās. Platjoslas interneta pieslēgumu skaits salīdzinot ar 2007. gadu Vidzemes reģionā ir būtiski pieaudzis. Ja 2007.gadā internets Vidzemē bija pieejams 13,8% mājsaimniecību, tad 2013.gadā tas jau bija pieejams 68% mājsaimniecību Vidzemē. Saskaņā ar CSP datiem 2013.gadā lauku teritorijās internets bija pieejams 65% mājsaimniecību, bet pilsētās 73% mājsaimniecību. Reģionu griezumā internets tradicionāli visvairāk pieejams Rīgā (76%), bet vismazāk – Latgales reģionā (65%).

3.47. att. Platjoslas interneta pieslēgumu skaits (% no mājsaimniecību skaita)[Avots: CSP, 2013]

Saskaņā ar CSP datiem⁵⁰, 2013.gadā mobilo internetu ārpus mājām vai darba izmantoja katrs trešais Latvijas iedzīvotājs (32%). No mobilo ierīču klāsta Latvijas iedzīvotāji visvairāk lietoja internetu, izmantojot mobilo tālruni vai viedtālruni (23%). Iedzīvotāju vidū populāra bija arī portatīvo datoru izmantošana, lai piekļūtu internetam (16%). Būtiski ir pieaugusi interneta lietošana sadarbībai ar valsts un sabiedriskajām iestādēm. 2013.gadā 35% Latvijas iedzīvotāju izmantoja internetu sadarbībai ar valsts un sabiedriskajām iestādēm. Gandrīz visi no tiem meklēja informāciju valsts un sabiedrisko iestāžu mājaslapās (34%), no tām lejupielādēja veidlapas (14%), vai tās nosūtīja (13%). Vairāk kā puse (54%) interneta lietotāju veic pirkumus internetā, pasūtot preces vai pakalpojumus privātām vajadzībām.

Regulāros *pasāžieru pārvadājumus* VPR veic autobusi (pilsētu, reģionālie starppilsētu un vietējas nozīmes autobusu maršruti) un starppilsētu dzelzceļa maršruti. Autobusi pārvadā 95%, un dzelzceļš 5% no kopējā pasažieru skaita. Reģionālos starppilsētu nozīmes maršrutus apkalpo autobusu operatori (no vietējiem VPR operatoriem - A/S „CATA” un SIA „VTU Valmiera”) un dzelzceļa operators A/S „Pasažieru vilciens”. Reģionālos vietējos maršrutus apkalpo VPR seši vietējie operatori.

Vidzemes reģionā atrodas šādas autoostas - Valmiera, Alūksne, Smiltene, Valka, Cēsis, Rūjiena, Gulbene, Madona - un dzelzceļa stacijas: Lugaži, Valmiera, Cēsis, Gulbene, Alūksne, Madona, Jaunkalsnava un Cesvaine. Sabiedriskā transporta maršrutu tīklu Vidzemes plānošanas reģionā 2012.gadā veidoja: 2993 autobusu pieturvietas, 2173 pieturas ar maršrutiem, 33 dzelzceļa stacijas un pieturvietas, 78 reģionālie starppilsētu maršruti, 222 reģionālie vietējās nozīmes maršruti, 36 pilsētas nozīmes maršruti, 316 reģionālie

⁵⁰ Informācijas un komunikācijas tehnoloģiju lietošana mājsaimniecībās 2013.gadā, CSP 2013

starpilsētu reisi, 1230 reģionālie vietējās nozīmes reisi, 162 pilsētas nozīmes reisi, >74 skolēnu autobusu reisi un 16 dzelzceļa reisi⁵¹.

Teritoriju sasniedzamības analīze liecina par to, ka ne vairāk kā puse no VPR iedzīvotājiem dzīvo 45min attālumā no reģiona attīstības centriem. Pēc sasniedzamības rādītāja VPR teritorija iedalāma divās grupās:

- 1) Valmieras, Cēsu un Valkas apkaime, kur sasniedzamība līdz 45 minūtēm nodrošināta 50-60% iedzīvotāju,
- 2) Alūksnes, Madonas un Gulbenes apkaime, kur 45 minūšu sasniedzamība nodrošināta 25 -35 % iedzīvotāju.

Raugoties uz lauku teritorijām, vidēji 59% VPR iedzīvotāju ir pieejama sabiedriskā transporta pieturvietā līdz 2 km attālumā. Vislabāk nodrošināti ir Priekuļu, Kocēnu un Beverīnas novadu iedzīvotāji, kur 70 - 100% no iedzīvotāju skaita sabiedriskā transporta pieturvietā atrodas ne vairāk kā 2 km attālumā no dzīvesvietas. Sliktākā situācijā atrodas Lubānas un Apes novadu iedzīvotāji, kur tikai 30-40% no novadu iedzīvotāju skaita pieturvietā ir pieejama līdz 2 km attālumā.

Laikā no 2009. gada sakarā ar valsts budžeta līdzekļu nepietiekamību sabiedriskā transporta pakalpojumu zaudējumu kompensēšanai reģionālajos vietējās nozīmes maršrutos sniedzamo pakalpojumu apjoms ievērojami samazināts. Tā rezultātā vietās ar zemu apdzīvojuma blīvumu izveidojušies tā saucamie baltie plankumi, kur sabiedriskais transports vispār nekursē vai kursē 1 – 2 reizes nedēļā. Daudzviet sabiedriskā transporta pakalpojumi darba dienās nodrošināti tikai skolu mācību laikā, bet skolēnu brīvdienās – labākajā gadījumā tikai divas reizes nedēļā.

Sakarā ar to, ka samazinās reģiona iedzīvotāju skaits, pašvaldības skolēnus un iedzīvotājus pārvadā ar pašvaldības autobusiem, tajā skaitā skolēnu autobusiem un par sociālā fonda līdzekļiem iegādātajiem autobusiem, kā arī iedzīvotāji vairāk izmanto personīgos transporta līdzekļus, pārvadāto pasažieru skaits katru gadu samazinās par 4 līdz 5 procentiem. Piemēram, reģionālajos vietējās nozīmes maršrutos 2010. gadā pārvadāja 3,76 milj. pasažieru, 2011. gadā pārvadāja 3,56 milj. pasažieru un 2012. gadā 3,4 milj. pasažieru.

Rezultātā reģiona iedzīvotāji ikdienā biežāk dod priekšroku citiem transport līdzekļiem, neizvēloties sabiedrisko transportu. Kā liecina Vidzemes plānošanas reģiona 2014.gada vasarā veiktās iedzīvotāju aptaujas rezultāti⁵², maršruta autobusu reizēm izmanto 66% iedzīvotāju un tikai 16% katru dienu. 11% aptaujāto katru dienu lieto skolēnu autobusus. Vilcienu katru dienu lieto tikai 2% aptaujāto. Visbiežāk reģiona iedzīvotāji izvēlas pārvietoties ar personisko automašīnu – ar to katru dienu pārvietojas 48% aptaujāto.

45min attālumā
no reģiona
attīstības
centriem dzīvo
**ne vairāk
kā puse**
reģiona
iedzīvotāju

⁵¹ Pētījums "Sabiedriskā transporta maršruta tīkla optimizācijas iespējas Vidzemē", RTU, SIA IMINK, 2012

⁵² Aptauja par ilgtspējīgu transportu plānošanas un organizēšanas vajadzībām Vidzemes reģionā, 2014

Visbiežākie aptaujāto norādītie iemesli, kādēļ tie neizvēlas maršruta autobusus ir – sabiedriskā transporta nepieejamība vajadzīgajā laikā, pārāk rets kursēšanas grafiks, neatbilstošs maršruts un pārāk dārgās biļetes.

Salīdzinoši liela daļa aptaujāto norādīja, ka sabiedriskā transporta ierobežojumu dēļ saskārušies ar grūtībām nokļūt pie ārsta (67%), uz kultūras pasākumiem (66%) un atpakaļ uz mājām (66%). Lai nokļūtu uz darbu, uz veikalu un uz izglītības iestādi, ar sabiedriskā transporta ierobežojumiem iedzīvotāji saskārušies retāk.

Kā vienu no alternatīviem risinājumiem sabiedriskā transporta nepieejamībai vajadzīgajā laikā un maršrutā, Vidzemes plānošanas reģions plāno ieviest pakalpojumu “Transports pēc pieprasījuma”. Iedzīvotāju aptaujas rezultāti rāda, ka 67% iedzīvotāju būtu gatavi izmantot šādu pakalpojumu. Vispopulārākie mērķi, izmantojot TPP pakalpojumu, būtu apmeklēt ārstu vai kultūras pasākumu.

Vidzemes plānošanas reģiona *attīstības centru savstarpējā savienojamība* ar sabiedrisko transportu vērtējama kā apmierinoša. Visi reģiona attīstības centri ir labi savienoti ar Rīgu un ar Valmieru. Vissliktākā savienojamība ar pārējiem reģiona attīstības centriem ir Valkai, kur tiešie autobusa savienojumi ir tikai ar Valmieru, Smiltēni un Rīgu un ar Cēsīm pa dzelzceļu. Vidējais sabiedriskā transporta kursēšanas ātrums starp reģiona attīstības centriem 2014.gadā ir 49,87 (km/h).

Sabiedriskais
transporta starp
reģiona
attīstības
centriem
2014.gadā kursē
ar vidējo ātrumu
49,87
(km/h)

3.8. tabula

Tiešie (ātrākie) autobusu satiksmes savienojumi starp reģiona attīstības centriem 2014.gadā – vidējais kursēšanas ātrums un ceļā pavadītais laiks [Avots: VPR]

	Alūksne	Cēsis	Gulbene	Madona	Smiltene	Valka	Valmiera	Rīga
Alūksne		40,0	46,4	50,1	56,5		0,0	63,2
Cēsis	3:25		39,6	50,7	55,2		40,5	53,9
Gulbene	1:10	3:15		40,7	64,0		56,4	61,5
Madona	2:06	1:45	1:30		49,4		43,9	63,1
Smiltene	1:40	0:50	1:00	1:55		49,3	51,6	57,2
Valka					0:55		41,5	56,0
Valmiera	0:00	0:45	1:44	3:07	0:40	1:20		54,3
Rīga	3:15	1:45	3:05	2:40	2:25	2:55	2:05	

Ceļā pavadītais laiks (izmantojot ātrāko savienojumu)

Vidējais kursēšanas ātrums (izmantojot ātrāko savienojumu)

3.4.3. INŽENIERTEHNISKĀ INFRASTRUKTŪRA

Vidzemes plānošanas reģiona, tāpat kā visas Latvijas *elektroapgāde* notiek Baltijas energosistēmu apvienību ietvaros. Latvijas energosistēma apmēram 2/3 no nepieciešamās elektroenerģijas saražo Daugavas HES Kaskādē, TEC un citās neatkarīgajās elektrostacijās. Iztrūkstošais elektroenerģijas daudzums tiek importēts no Igaunijas, Lietuvas vai Krievijas.

Reģionu šķērso vairākas 110 kV un 330 kV augstsprieguma līnijas, kā arī liels skaits dažādu zemsprieguma līniju un kabeļu. Elektroenerģijas pārvadi pa 110kV un 330kV elektrolīnijām līdz augstsprieguma transformatoru apakšstacijām Vidzemes plānošanas reģionā un arī visā Latvijā nodrošina AS „Augstsprieguma tīkls”. Elektroenerģijas sadali un patērētāju elektroapgādi pa 6-20kV vidsprieguma un zemsprieguma infrastruktūru Latvijas teritorijā nodrošina AS „Sadales tīkls”.

Kopējais elektroenerģijas patēriņš reģionā ar katru gadu pieaug. Saskaņā ar VAS „Latvenergo” prognozēm tuvākajos gados gaidāms elektroenerģijas patēriņa pieaugums valstī vidēji par 3-5%. Latvijas prioritāte ir maksimāla vietējo energoresursu izmantošana un atkarības no enerģijas importa samazināšana.

Lai sasniegtu Eiropas Savienības līmeņa *enerģētikas* mērķus Eiropas pašvaldībām ir iespēja iesaistīties Mēru paktā (Coventant of Mayors). Mēru Pakts ir Eiropas iniciatīva, kuras ietvaros Eiropas mazpilsētas, pilsētas un reģioni brīvprātīgi apņemas līdz 2020.gadam samazināt CO2 emisijas savās teritorijās par vismaz 20%. Tas nozīmē, ka līdz 2020.gadam attiecīgā pašvaldība vai reģions apņemas samazināt CO2 izmešus par 20 %, kas tiek sasniegts par 20% uzlabojot energoefektivitāti un par 20% palielinot atjaunojamās enerģijas avotu īpatsvaru izmantotās enerģijas bilanci. ES iniciatīvai Mēru pakts no Vidzemes reģiona pievienojušās Valkas pilsēta un Valmiera. Atbilstoši Mēru pakta nosacījumiem pilsētām jāizstrādā Ilgtspējīgas Enerģētikas Rīcības plāni (SEAP – Sustainable Energy Action Plan).

Laika periodā no 2008.gada reģionā veiktas investīcijas *ūdenssaimniecības* jomā LVL 84 512 622 apmērā, no tām LVL 55 288 463 – ES fondu līdzfinansējums. Kopumā izbūvētas 15 jaunas notekūdeņu attīrīšanas iekārtas un rekonstruētas 4 esošās notekūdeņu attīrīšanas iekārtas, kopumā nepilni 97 km jaunu un 15,5 km rekonstruētu esošo kanalizācijas tīklu.

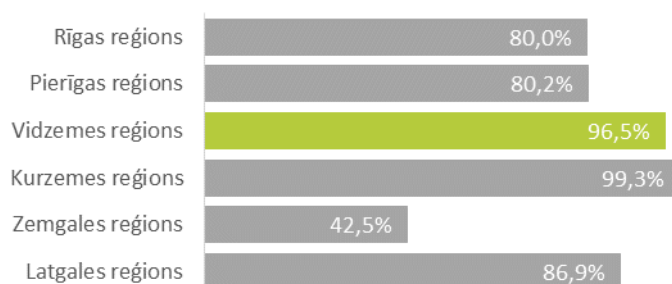
Vidzemes plānošanas reģionā īstenoti 19 Kohēzijas fonda aktivitātes 3.5.1.1. „Ūdenssaimniecības infrastruktūras attīstība aglomerācijās ar cilvēku ekvivalentu lielāku par 2000” līdzfinansēti ūdenssaimniecības projekti, kuru ietvaros izbūvētas astoņas jaunas notekūdeņu attīrīšanas iekārtas Jaunpiebalgā, Liepā, Ērgļos, Mazsalacā, Varakļānos, Valkā un divas Līgatnē, kā arī rekonstruētas esošās notekūdeņu attīrīšanas iekārtas Madonā. Kopumā izbūvēti 87,4 km jaunu kanalizācijas tīklu un rekonstruēti 11,2 km esošo tīklu.

Kopš 2008.gada
ūdenssaimniecības
infrastruktūrā
reģionā ieguldīti
84,5 milj.

LVL

Turklāt Vidzemes reģionā kopumā 2009. gadā uzsākti un līdz 2011.gada beigām realizēti 14 aktivitātes 3.4.1.1. „Ūdenssaimniecības infrastruktūras attīstība apdzīvotās vietās ar iedzīvotāju skaitu līdz 2000” projekti, kas skar notekūdeņu apsaimniekošanu. Projektu ietvaros izbūvētas septiņas jaunas notekūdeņu attīrīšanas iekārtas Lugažos, Sēļos, Liepnā, Aizpurvē, Raiskumā, Nītaurē un Gaujienā, kā arī rekonstruētas divas esošas notekūdeņu attīrīšanas iekārtas Taurenē un Dzelzavā. Ir izbūvēti arī 9,4 km jaunu kanalizācijas tīklu un rekonstruēti 4,3 km esošo tīklu.

Saskaņā Veselības Inspekcijas apkopotajiem datiem par dzeramā ūdens kvalitāti un uzraudzību, 2013.gadā Vidzemes plānošanas reģionā 96,5% iedzīvotāju tika piegādāts normatīviem atbilstošs dzeramais ūdens, kas ir otrs augstākais rādītājs starp reģioniem.

Kvalitatīvs
dzeramais
ūdens pieejams
96,5%
reģiona
iedzīvotāju

3.48. att. Dzeramā ūdens pieejamība iedzīvotājiem [Avots: Veselības inspekcija, 2013]

Saskaņā ar 2013.gadā veikto ūdensapgādes sistēmu pārbaužu rezultātiem, Vidzemē ir apmierinošs ūdensapgādes sistēmu stāvoklis. 43,1% ūdensapgādes sistēmu pilnībā atbilst un 56,4% daļēji atbilst normatīvajos aktos noteiktajām dzeramā ūdens nekaitīguma nodrošināšanas prasībām. Galvenās dzeramā ūdens kvalitātes problēmas ir paaugstināts dzelzs un sulfātu saturs, kā arī ūdens cietība.

Pazemes ūdeņu krājumi Vidzemē ir pietiekami, lai nodrošinātu iedzīvotāju rūpniecības un lauksaimniecības vajadzības pēc dzeramā ūdens. Artēzisko aku stāvoklis reģionā ir krasī atšķirīgs un var izraisīt pazemes ūdeņu piesārņojumu. Iedzīvotāju dzīves vides kvalitātes uzlabošanai svarīgi ir meliorācijas un lietus ūdens kanalizācijas attīstības jautājumi, lai novērstu neattīrītu lietusūdeņu nokļūšanu ūdenstilpēs, upju piesārņotību un teritoriju pārpurvošanos.

Latvijā ir noteikti 10 *atkritumu* apsaimniekošanas reģioni, kuriem ir izstrādāti reģionālie atkritumu apsaimniekošanas plāni. Vidzemes plānošanas reģionā ietilpstošās administratīvās teritorijas atrodas trijos atkritumu apsaimniekošanas reģionos:

- *Ziemeļvidzemes sadzīves atkritumu apsaimniekošanas reģions*, kas kopumā ietver 22 pašvaldības, no tām šādas Vidzemes plānošanas reģionā ietilpstošās teritorijas - Amatas, Beverīnas, Burtnieku, Cēsu, Jaunpiebalgas, Kocēnu, Līgatnes, Mazsalacas, Naukšēnu,

Pārgaujas, Priekuļu, Raunas, Rūjienas, Smiltenes, Strenču, Valkas, Vecpiebalgas novadus un Valmieras pilsētu.

- **Malienas atkritumu apsaimniekošanas reģions**, kas kopumā aptver 10 pašvaldības, tai skaitā šādas VPR ietilpstošas teritorijas - Alūksnes, Apes, Cesvaines, Gulbenes, Lubānas un Madonas (Dzelzavas, Liezēres pag.) novadus.

- **Vidusdaugavas atkritumu apsaimniekošanas reģions**, kas kopumā aptver 15 pašvaldības, tai skaitā šādas VPR ietilpstošas teritorijas - Ērgļu, Madonas (Madonas pilsēta un pārējie 12 pag.) un Varakļānu novadus.

3.9. tabula

Atkritumu apsaimniekošanas reģionu raksturojums uz 01.03.2011

AAR	Platība, km ²				Iedzīvotāju skaits		
	Pilsētās	Laukos	% no Latvijas	Kopā	Pilsētās	Laukos	Kopā
Malienas	49	7 369	11,5	7 417	29 292 39%	45 748 61%	75 040 3,6% no Latvijas
Vidusdaugavas	81	7 626	11,9	7 707	59 932 55%	49 598 45%	109 530 5,3% no Latvijas
Ziemeļvidzemes	136	11 237	17,6	11 372	49 964 30%	117 073 70%	167 037 8,1% no Latvijas

[Avots: Atkritumu apsaimniekošanas valsts plāns 2013.–2020.gadam]

Vidzemes plānošanas reģionā darbojas divi sadzīves atkritumu poligoni SIA “ZAAO” – poligons “Daibe” Pārgaujas novadā (kopējā ietilpība 280 000 t) un SIA “Alba-5” – poligons “Kaudzītes” Gulbenes novadā (kopējā ietilpība 620 700 t).

SIA “ZAAO” nodrošina ne tikai sadzīves atkritumu apglabāšanu, bet arī sadzīves atkritumu savākšanu, tajā skaitā dalīto vākšanu. Reģiona daļā, ko apsaimnieko ZAAO, ir uzlabojusies atkritumu apsaimniekošanas sistēma, tiek īstenota centralizēta atkritumu apsaimniekošana (ieskaitot atkritumu savākšanu, transportēšanu un apglabāšanu). Pārējie sadzīves atkritumu poligoni apsaimniekotāji veic galvenokārt poligoni apsaimniekošanu, kā arī atsevišķos gadījumos nodarbojas ar sadzīves atkritumu dalīto vākšanu.

Reģionālajos atkritumu apsaimniekošanas plānos 2007.-2013.gada plānošanas periodā galvenā vērība tika veltīta videi drošu atkritumu apglabāšanas poligoni izveidei, veco, normatīvo aktu prasībām neatbilstošu, izgāztuvju slēgšanai un atkritumu savākšanas un šķirošanas iekārtu un laukumu izveidei. Jaunajā plānošanas periodā nav nepieciešams izstrādāt reģionu atkritumu apsaimniekošanas plānus, nepieciešamības gadījumā normatīvie akti paredz iespēju katrai pašvaldībai izstrādāt savu atkritumu apsaimniekošanas plānu. Katram atkritumu apsaimniekošanas reģionam ir savs atkritumu apsaimniekošanas plāns, kuru ir apstiprinājis Ministru kabinets.

Atbilstoši Atkritumu apsaimniekošanas valsts plānam 2013.-2020.gadam galvenie risināmie jautājumi ir šādi:

- sadzīves atkritumu dalītās savākšanas sistēmas attīstība,

- elektrisko un elektronisko iekārtu atkritumu dalītās savākšanas un reģenerācijas sistēmas attīstība,
- apglabājamā bioloģiski noārdāmo atkritumu daudzuma samazināšana.

Maksu par sadzīves atkritumu apsaimniekošanu (izņemot sadzīves atkritumu reģenerāciju), atbilstoši Atkritumu apsaimniekošanas likumā noteiktajam, savā administratīvajā teritorijā ar lēmumu nosaka pašvaldība.

3.10. tabula

Atkritumu apsaimniekošanas maksas statistiskie rādītāji 2012.gadā

AAR	Vidējā vērtība, LVL/m ³	Diapazons (min – max vērtība), LVL/m ³	Visbiežāk sastopamā vērtība, LVL/m ³
Malienas	11,05	8,15-13,97	-
Vidusdaugavas	10,11	5,82-18,57	9,17
Ziemeļvidzemes	8,69	7,95-8,90	8,9
Latvijā	8,39	2,59-18,57	8,9

[Avots: Atkritumu apsaimniekošanas valsts plāns 2013.–2020.gadam]

Kopš 2007.gada atkritumu apsaimniekošanas reģioniem bija iespēja piesaistīt ES struktūrfondu finansējumu atkritumu šķirošanas līniju, dalītās savākšanas laukumu un atkritumu dalītās savākšanas punktu ierīkošanai.

3.11. tabula

Atkritumu dalītās savākšanas punktu skaits atkritumu apsaimniekošanas reģionos, kas ierīkoti ar ES fondu finansējumu

Atkritumu apsaimniekošanas reģions	Dalītās vākšanas punkti	Dalītās vākšanas laukumi	Atkritumu šķirošanas līnijas
Malienas	115	1	1
Vidusdaugavas	0	0	0
Ziemeļvidzemes	8	10	1

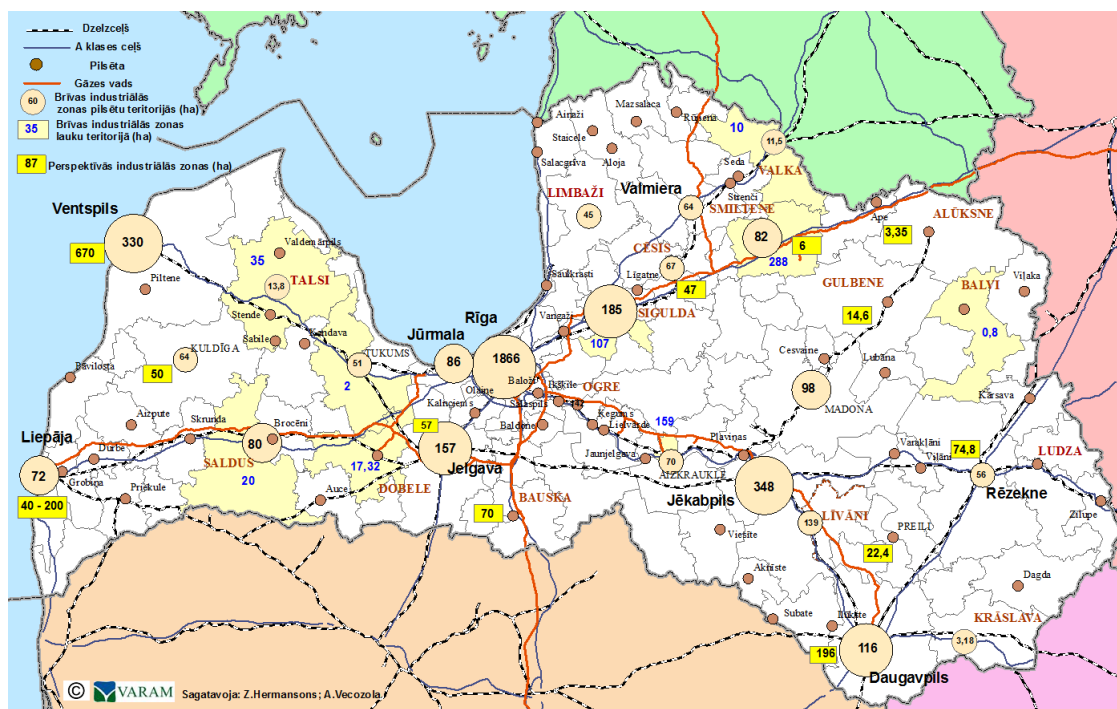
[Avots: VARAM]

2014.gadā Vidzemes plānošanas reģiona administrācija veica reģiona pašvaldību aptauju ar nolūku apzināt pašvaldību teritorijās esošās *degradētās teritorijas* un potenciālās ražošanas teritorijas. Ar jēdzienu “degradēta teritorija” atbilstoši darbības programmā “Izaugsme un nodarbinātība” definētajam tiek saprasta vieta vai pilsētas daļa, kas līdzšinējā laikā ir izmantota, apbūvēta vai plānota uzņēmējdarbības aktivitātēm, bet šobrīd tur uzņēmējdarbības aktivitātes un nodarbinātība nav apmierinošā līmenī. Degradētās teritorijas vai tajās esošie objekti ir pilnībā vai daļēji pamesti vai nolaisti vai arī nereti — piesārņoti. Aptaujas rezultāti liecināja, ka Vidzemes plānošanas reģiona pašvaldībās atrodas daudzas

teritorijas, kas apzīmējamas kā degradētas, piemēram, bijušās kolhozu mehāniskās darbnīcas, fermas, kokapstrādes ražotnes, ražošanas teritorijas, noliktavas, garāžas u.c. Lielākā daļa šo teritoriju atrodas privātpersonu īpašumā, pašvaldībām pieder aptuveni ceturtdaļa šādu teritoriju. Aptaujas ietvaros tika noskaidrota inženiertehnisko komunikāciju esamība šīm teritorijām - 80% teritoriju ir pievadceļi, 72% teritoriju pieejama siltumapgāde, 33% elektrība, 31% ūdensapgāde un kanalizācija, 17% sakaru tīkls un 5,9% gāze.

Viens no šādu degradēto teritoriju izmantošanas piemēriem reģionā ir plānotā Vidzemes industriālā parka izveide Valmieras pilsētas un Beverīnas novada pierobežā, sākot ar 2015.gadu. Vidzemes industriālo parku plānots veidot kā teritoriju ražošanai, kas turpinās līdzšinējo Valmieras pilsētas industriālās zonas attīstību Beverīnas novada virzienā. Parka teritorija ietver daļu degradētās un daļu potenciāli attīstāmās teritorijas. Vidzemes industriālā parka izveide prasa integrētu sadarbības risinājumu izveidi starp abām pašvaldībām, lai nodrošinātu efektīvu parka pārvaldību un investoru piesaisti.

Industriālo teritoriju pieejamību reģionā raksturo VARAM 2012.gadā veiktās nacionālas un reģionālas nozīmes attīstības centru pašvaldību aptaujas rezultāti. Uzņēmējdarbības infrastruktūras kvalitāte reģionos ir identificēta kā problēma gan no uzņēmumu un to pārstāvošo organizāciju, gan pašvaldību puses. Publiskās infrastruktūras kvalitāte un ar to saistītās loģistikas izmaksas, gan veicot izejvielu piegādi, gan arī veicot gala produktu pārvadāšanu rada būtiskus izaicinājumus produktu tirgū. VARAM aptaujas ietvaros tika secināts, ka esošās un/vai perspektīvās industriālās zonas ir visos Vidzemes plānošanas reģiona attīstības centros, un katrā no tām ir brīvas platības, kuras varētu izmantot komersanti, kas vēlas uzsākt vai paplašināt uzņēmējdarbību attiecīgajā pašvaldībā (t.i. ir platības, kas varētu tikt izmantotas jaunu industriālo zonu izveidei/esošo paplašināšanai). Aptaujas ietvaros tika noskaidrots, ka būtiskākie trūkumi esošajai industriālo zonu infrastruktūrai ir nesakārtoti pievadceļi un nepilnīgas inženierkomunikācijas (ūdensapgāde, kanalizācija, siltumapgāde, gāze, nepietiekamas elektroenerģijas jaudas, interneta pieejamība u.tml.).

3.49. att. Reģionālo un nacionālo attīstības centru industriālo zonu pieejamība [Avots: VARAM, 2012]

Mērķtiecīgs industriālo zonu atbalsts var sniegt būtisku ieguldījumu ražošanas attīstībā. Vienlaikus šajos centros ir vērojama arī pakalpojumu koncentrācija (izglītība, veselība u.c.), kas ir būtiski, lai nodrošinātu kvalificēta darba spēka esamību. Nekustamā īpašuma tirgū valda tendence, ka tirgus dalībnieki nespēj nodrošināt pieprasījumam atbilstošu industriālo telpu vai ar komunikācijām nodrošinātu zonu piedāvājumu ārpus Rīgas, kas ir saistīts ar vairākiem biznesa riskiem un spēju uzņemt tos. Vienlaikus ir identificēta apstrādes rūpniecības uzņēmumu nepieciešamība pēc kvalitatīvas infrastruktūras, to turpmākas darbības un attīstības paplašināšanai, tai skaitā valsts atbalsta risinājumi ceļu un komunikāciju sakārtošanai līdz ražošanas objektiem, industriālo telpu un platību tirgus attīstība.

3.4.4. SOCIĀLĀ INFRASTRUKTŪRA UN VIETAS PIEVILCĪBA

Veselības aprūpe Latvijā tiek organizēta saskaņā ar Ārstniecības likumu un saistošajiem Ministru kabineta izdotajiem noteikumiem. Veselības aprūpe iedalās sekojošos pakalpojumos:

- *neatliekamā medicīniskā palīdzība* - pēkšņa saslimšana vai trauma, kuras rezultātā ir apdraudēta cietušā dzīvība;

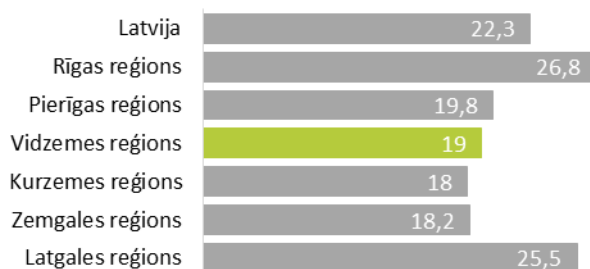
- *primārā veselības aprūpe* - pirmais saskarsmes posms starp pacientu un veselības aprūpes pakalpojumu sniedzēju (ģimenes ārsts, ārsta palīgs, māsa, vecmāte, zobārsts, zobārsta asistents, zobārsta māsa un higiēnists);

- *sekundārā veselības aprūpe* - specializēta ambulatorā un stacionārā veselības aprūpe, kas orientēta uz neatliekamu, akūtu vai plānveida veselības aprūpi (kuru sniedz ambulatorajā ārstniecības iestādē, slimnīcas ambulatorajā nodaļā, neatliekamās medicīniskās palīdzības iestādē, dienas stacionārā, slimnīcā).

Vidzemē ir vairākas teritorijas, kur NMP nevar nodrošināt savlaicīgu palīdzības sniegšanu kritiskā situācijā nokļuvušiem iedzīvotājiem

Neatliekamo medicīnas palīdzību (NMP) Vidzemes plānošanas reģionā sniedz 32 NMP brigādes, kas izvietotas visā reģiona teritorijā. Laika posmā no 2009.gada līdz 2013.gadam izsaukumu skaits Latvijā ir pieaudzis par 10,7%, lai arī kopumā iedzīvotāju skaitam ir tendences samazināties.

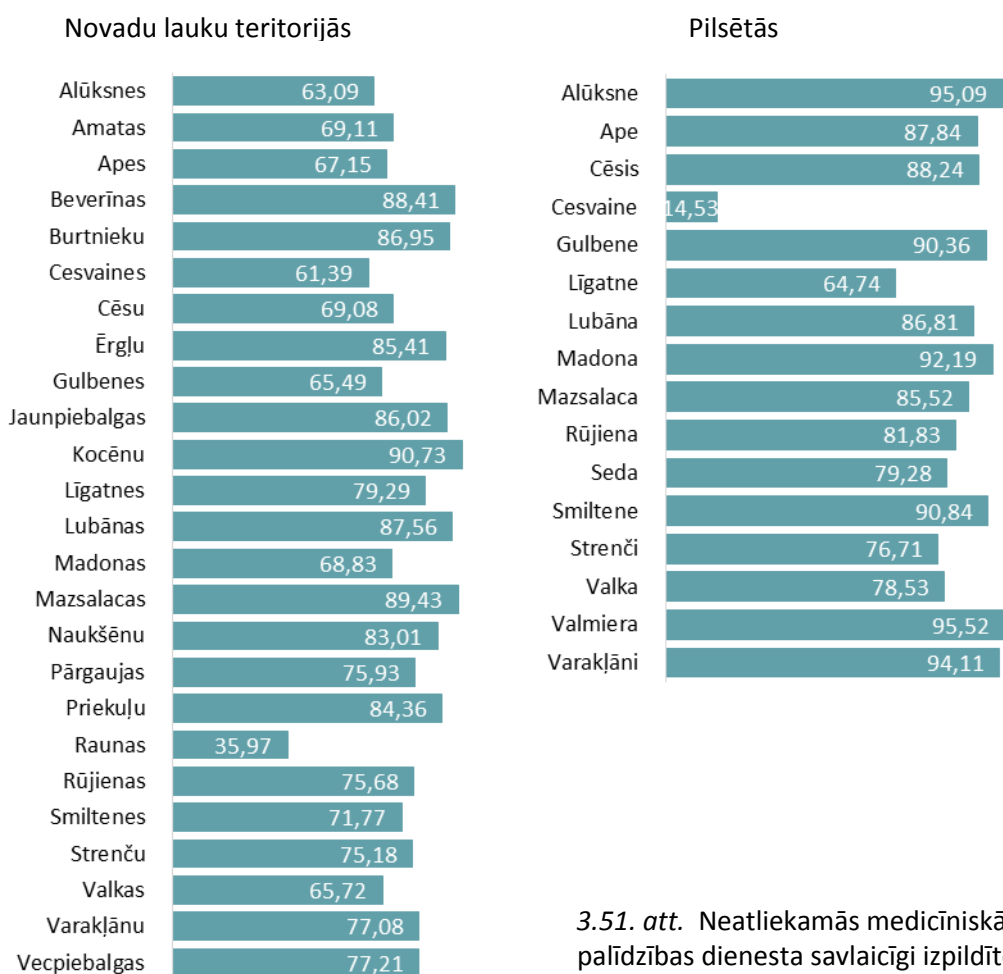
Neatliekamās medicīniskās palīdzības izsaukumi uz 100 iedzīvotājiem Vidzemes reģionā (19) ir mazāk kā vidēji Latvijā (22,3). Novadu griezumā visvairāk izsaukumu uz 100 iedzīvotājiem ir Lubānas novadā (40,4), Varakļānu (30,8), Ērgļu (28,4), Līgatnes (26,4), Jaunpiebalgas (25,8) un Strenču novados (25,4). Vismazāk izsaukumu ir Beverīnas (11,1), Burtnieku (12,6) un Kocēnu novados (13,9).

3.50. att. Neatliekamās medicīniskās palīdzības dienesta izsaukumu skaits uz 100 iedzīvotājiem [Avots: NMD, 2013]

NMP operativitātes rādītājs ir savlaicīgi izpildīts izsaukums, kas nozīmē, ka dzīvībai un veselībai kritiskos stāvokļos jeb augstas prioritātes izsaukumos NMP brigāde no izsaukuma pieņemšanas brīža neatliekamo medicīnisko palīdzību nodrošina 75% gadījumu ne vēlāk kā 15 minūšu laikā pilsētu teritorijās un ne vēlāk kā 15 minūšu laikā lauku teritorijās.

Vidzemes reģionā ir vairākas teritorijas, kurās NMP nevar nodrošināt savlaicīgu palīdzības sniegšanu kritiskā situācijā nokļuvušiem iedzīvotājiem. Šādas teritorijas pārsvarā atrodas pierobežā. Vidzemes reģionā viszemākais savlaicīgi izpildīto izsaukumu skaits ir Cesvaines pilsētā (14,53%) un Raunas novadā (35,97%). Visaugstākais savlaicīgi izpildīto izsaukumu skaits ir reģiona pilsētās – Valmierā (95,5%), Alūksnē (95%), Varakļānos (94,1%) un Madonā (92,2%). Novadu lauku teritorijās visaugstākais izsaukumu skaits ir Kocēnu (90,7%), Mazsalacas (89,4%), Beverīnas (88,4%), Lubānas (87,5%) un Burtnieku novados (86,9%).

3.51. att. Neatliekamās medicīniskās palīdzības dienesta savlaicīgi izpildīto izsaukumu īpatsvars [Avots: NMD, 2013]

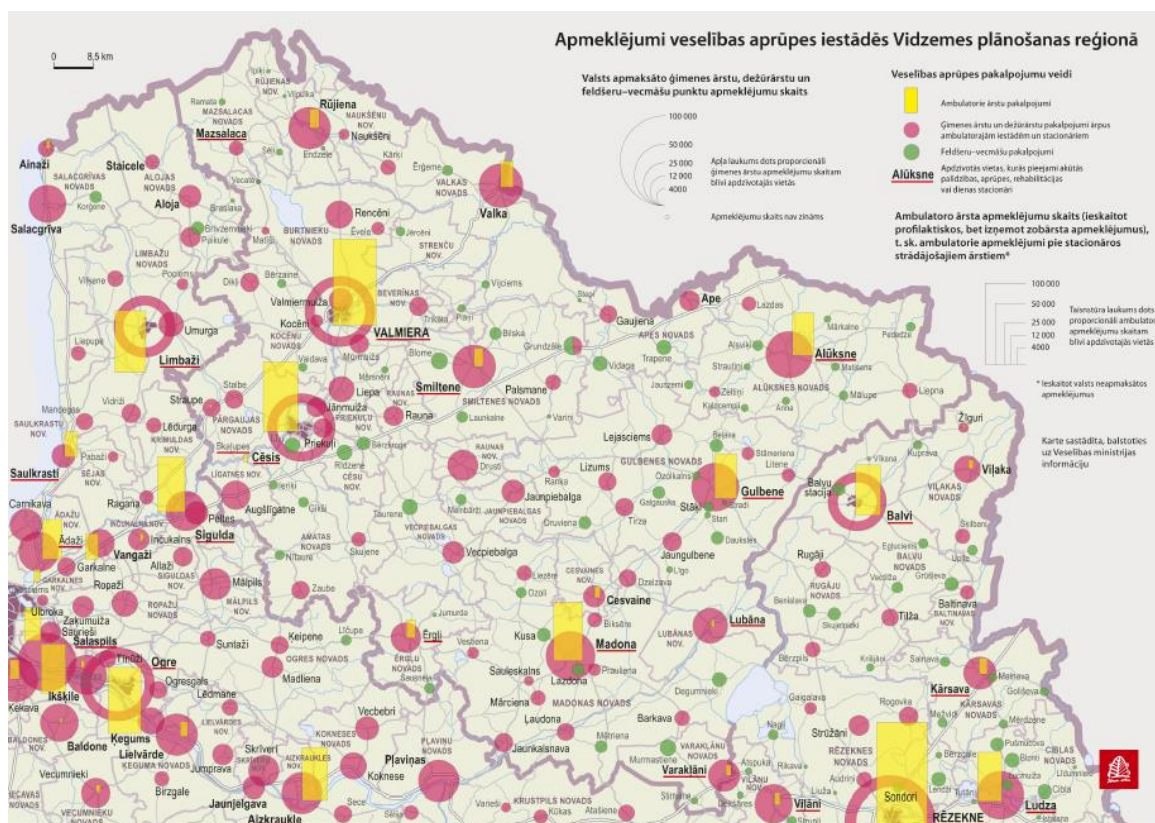
Vidzemes plānošanas reģionā 2013.gadā reģistrētas 170 ģimenes ārstu prakses, kurās *primāro veselības aprūpi* nodrošina kopumā 139 ģimenes ārsti. Lielākajai daļai šo ārstu (110) ir tikai viena prakses vieta, 24 ārstiem ir divas prakses vietas un 5 ārstiem trīs prakses vietas. Šie ģimenes ārsti apkalpo 212 664 reģistrētos pacientus, tostarp 36 130 bērnus. Vidēji vienā praksē reģistrēts 1251 pacients.

Visvairāk ģimenes ārstu prakšu koncentrējušās reģiona attīstības centros un to tiešajā tuvumā – Valmierā (24), Madonas (20), Gulbenes (16), Cēsu (15), Alūksnes (15) un Smiltenes (10) novados. Līgatnes,

Vidzemē
2013.gadā
darbojas **170**
reģistrētas
ģimenes ārstu
prakses

Lubānas, Beverīnas un Pārgaujas novados reģistrētas divas ģimenes ārstu prakses, bet Jaunpiebalgas un Naukšēnu novados viena.

Vairāk kā 50% ārstu strādā koppraksēs vai prakses ir atvērtas vienā iestādē – biežāk, bijušo pašvaldību ārstniecības iestāžu telpās, kur vēsturiski ir arī sabiedriskā transporta nodrošinājums no novadu nomalēm un šo bijušo slimnīcu. Vairākos pagastos attālums līdz ģimenes ārstam pārsniedz 40 km, bet ir pieejamas pašvaldību vai valsts apmaksātas feldšeru prakses, kā arī ģimenes ārstiem ir otra prakses vieta, kur noteiktās nedēļas dienās notiek pieņemšana⁵³. Ģimenes ārstu darbība pamatteritorijās veidojusies vēsturiski un šobrīd neatbilst administratīvajam iedalījumam novados, līdz ar to ģimenes ārsti sniedz veselības aprūpes pakalpojumus dažādu pašvaldību iedzīvotājiem.

3.52. att. Apmeklējumi veselības aprūpes iestādēs

Vislielākais vidējais reģistrēto pacientu skaits vienā prakses vietā vērojams Līgatnes (2397), Lubānas (2154) un Jaunpiebalgas (2145) novados, bet vismazākais Mazsalacas (558) un Vecpiebalgas (543) novados. Zīmīgi, ka ģimenes ārstu praksēs reģistrēto pacientu skaits būtiski atšķiras no novadu iedzīvotāju skaita. Īpaši izteikta šī tendence ir reģiona pilsētās, kur ģimenes ārstu praksēs reģistrēto pacientu skaits pat vairāk kā divas reizes pārsniedz pilsētas iedzīvotāju skaitu. Līdere šai ziņā ir Līgatne, kur ģimenes ārstu praksēs reģistrēts pat četras reizes vairāk pacientu kā pilsētas iedzīvotāju kopskaits. Liels pacientu skaits vērojams arī Lubānā, Rūjienā, Varakļānos un Smiltēnē, savukārt, Sedas un Strenču iedzīvotāji lielākoties reģistrēti Valkas ģimenes ārstu praksēs.

⁵³ Darba grupas „Par priekšlikumu izstrādi pašvaldību lomas stiprināšanai primārajā veselības aprūpē un veselības veicināšanā” gala ziņojums. Veselības ministrija, 2012

Ģimenes ārstu prakses un tajās reģistrētie pacienti reģiona pilsētās

	ģimenes ārstu prakšu skaits	reģistrēto pacientu skaits 2013	Iedzīvotāju skaits 2013 (CSP)
Alūksne	9	12880	7612
Ape	2	1828	954
Cesvaine	3	2040	1548
Cēsis	14	24560	16093
Gulbene	9	12249	8095
Līgatne	2	4794	1117
Lubāna	2	4308	1684
Madona	9	11847	7830
Mazsalaca	4	2232	1246
Rūjiena	4	7405	3080
Seda*	1		1278
Smiltene	7	11845	5461
Strenči*	1		1276
Valka	7	10352	5221
Valmiera	24	33955	24228
Varakļāni	3	4196	1965

[Avots: NVD, 2013]* Sedas un Strenču iedzīvotāji reģistrēti Valkas ģimenes ārstu praksēs

Vidzemes reģionā 2013.gadā darbojās 14 slimnīcas, kas nodrošina dažāda līmeņa *stacionāro aprūpi* (viena reģionālā, 3 lokālās daudzprofilu slimnīcas, 8 aprūpes slimnīcas un 2 specializētās slimnīcas (Straupes narkoloģiskā slimnīca un Līgatnes rehabilitācijas centrs), divas ātrās palīdzības slimnīcas, 20 poliklīnikas, 170 ģimenes ārstu prakses, vairāk nekā 70 ambulatorās un dažādu ārstu speciālistu prakses zobārstniecībā, oftalmoloģijā, dzemdniecībā un ginekoloģijā, fizioterapijā un rehabilitācijā, neiroloģijā u.c.⁵⁴

Vietu skaitam dienas stacionāros visā Latvijā ir tendence palielināties. Salīdzinot ar 2010.gadu vietu skaits Vidzeme ir pieaudzis vidēji par 15%, jeb 33 vietām. Vidzemē ir otrs zemākais stacionāru gada vidējais gultu skaits aiz Kurzemes reģiona, 2013.gadā tas ir samazinājies līdz 1031. Vidzemē 2013.gadā viens pacients vidēji stacionārā pavadīja 8,3 gultdienas.

Vidzemē
2014.gadā
stacionāro
aprūpi

nodrošina **14**
slimnīcas

⁵⁴ Projekta "Mazo un vidējo uzņēmumu attīstība veselības aprūpes nozarē" (Health4Growth) Izvērtējuma ziņojums, I daļa. VPR, 2013

Arī stacionāros ārstēto pacientu skaitam pēdējo piecu gadu laikā ir tendence palielināties. Tā 2010.gadā Vidzemē dienas stacionāros ārstējās 8 171 pacienti, bet 2013.gadā - par 39% vairāk – 13 414 pacienti. Vidzemes slimnīcās 2013.gadā tika hospitalizēti 36 760 cilvēki, jeb 18 no katriem 100 iedzīvotājiem. Tai skaitā stacionārā ārstējās 174,3 no katriem 1000 pieaugušajiem, un 182,6 no katriem 1000 bērniem⁵⁵.

2009.-2010.gadā strukturālo reformu ietekmē daudzas slimnīcas tika reorganizētas par ambulatorās veselības aprūpes centriem, aprūpes slimnīcām un dienas stacionāriem. Visas strukturālās veselības aprūpes reformas tika veiktas ar mērķi attīstīt ambulatoro aprūpi (aprūpi mājās, dienas stacionārus un ambulatoros pakalpojumus) un stiprināt primāro veselības aprūpi (otrās māsas piesaiste ārstu praksei darbam ar hroniskiem pacientiem, primārās un sekundārās profilakses attīstīšanai utt.).

Sociālo pakalpojumu veidus, pakalpojumu sniegšanas principus un saņemšanas kārtību Latvijā regulē Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likums, kas nosaka atbildības dalījumu iedzīvotāju nodrošināšanā ar sociālajiem pakalpojumiem starp valsti un pašvaldībām.

Pašvaldību institūciju sniegtā informācija liecina, ka reģionā nozīmīgākais sociālo pakalpojumu sniedzējs ir pašvaldības sociālais dienests un tā struktūrvienības. Nevalstiskais sektors kopumā ir diezgan vāji attīstīts, un ir pašvaldības, kurās nevalstiskās organizācijas nesniedz publiski zināmus sociālos pakalpojumus.

Saskaņā ar Labklājības ministrijas sociālo pakalpojumu sniedzēju reģistra datiem, 2009.gadā Vidzemes reģionā sociālos pakalpojumus sniedza kopumā 54 sociālo pakalpojumu sniedzēji - 38 pašvaldību institūcijas, 7 NVO un 9 privātas organizācijas. Šai skaitā nebija iekļautas valsts institūcijas, kas sniedz sociālos pakalpojumus, un pašvaldību sociālie dienesti, kā arī tie sociālo pakalpojumu sniedzēji, kas vēl tikai veica reģistrēšanās procedūru, novērsa trūkumus (neatbilstošas telpas, darbinieku izglītība). Sociālo pakalpojumu sniedzēju reģistrā nebija iekļautas arī tās NVO, kas sniedza sociālos pakalpojumus dažādu ES projektu ietvaros⁵⁶.

Saskaņā ar Vidzemes reģiona alternatīvo sociālo pakalpojumu attīstības programmas 2010.-2017. datiem, kopējais sociālo pakalpojumu sniedzēju skaits Vidzemes reģionā 2009.gadā bija 143 institūcijas, no kurām 112 sniedza sociālos pakalpojumus. 2014.gadā Labklājības ministrijas sociālo pakalpojumu sniedzēju reģistrā reģistrētas 111 dažādu sociālo pakalpojumu sniegšanas vietas Vidzemes plānošanas reģionā.

Vidzemē
2013.gadā

gandrīz **katrs**
piektais

iedzīvotājs tika
hospitalizēts

Vidzemē
2014.gadā

sociālie
pakalpojumi tiek

sniegti **111**
vietās

⁵⁵ Veselības aprūpes statistikas gadagrāmata 2013

⁵⁶ Vidzemes reģiona alternatīvo sociālo pakalpojumu attīstības programma 2010.-2017.gadam

Vidzemē reģistrētie sociālie pakalpojumi

Reģistrētie sociālie pakalpojumi	2013
Aprūpe mājās	15
Dienas aprūpes centri	4
Dienas centri	1
Grupu dzīvokļi	2
Ilgstošās sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijas pieaugušajiem	32
	bērniem
Īslaicīgā sociālā aprūpe	1
Īslaicīgās sociālās aprūpes institūcija	1
Krīzes centri	4
Nakts patversmes	3
Pašvaldības sociālie dienesti	26
Profesionālās rehabilitācijas institūcija	1
Pusceļa mājas	2
Sociālās rehabilitācijas institūcijas	11

[Avots: Labklājības ministrijas Sociālo pakalpojumu sniedzēju reģistrs, 2014]

Salīdzinot ar 2009.gadu reģionā pieejamo sociālo pakalpojumu sniedzēju skaits gandrīz nav mainījies, bet ir izmainījusies piedāvāto sociālo pakalpojumu struktūra. Salīdzinot ar 2009.gadu reģionā ir būtiski pieaudzis aprūpes mājās pakalpojumu skaits un sociālās rehabilitācijas institūciju skaits, bet būtiski samazinājies dienas centru skaits.

Vidzemes plānošanas reģiona teritorijā pakalpojumus *pilngadīgām personām ar smagiem garīga rakstura traucējumiem* sniedz divi valsts sociālās aprūpes centri (VSAC): VSAC "Latgale" un VSAC "Vidzeme". Šajos sociālās aprūpes centros 2013.gada beigās uzturējās 820 klienti.⁵⁷

3.14. tabula

Valsts sociālās aprūpes centru klienti Vidzemē

Iestāde	Klientu skaits
VSAC Vidzeme	
filiāle Rauna	71
filiāle Rūja	270
filiāle Valka	90
grupu māja Saulrīti	30

⁵⁷ VSAC Vidzeme 2013.gada darbības pārskats; VSAC Latgale 2013.gada darbības pārskats

VSAC Latgale	
filiāle Litene	271
filiāle Lubāna	88

[Avots: VSAC Vidzeme 2013.gada darbības pārskats; VSAC Latgale 2013.gada darbības pārskats]

Ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumus pilngadīgām personām ar smagiem garīga rakstura traucējumiem reģionā sniedz arī Rūjienas novada pašvaldības SAC „Lode”, kur 2014.gada sākuma uzturējās 74 klienti, un VSIA Strenču psihoneiroloģiskās slimnīcas ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas nodaļa, kur sociālās aprūpes pakalpojumi pieejami 30 klientiem.

Novadu griezumā visvairāk dažādu sociālo pakalpojumu veidi pieejami Cēsu novadā (9), Madonas, Rūjienas, Valkas novados un Valmierā pieejami 8 pakalpojumi, Gulbenes novadā 7, Alūksnes novadā 6, Priekuļu un Vecpiebalgas novados 5, Apes, Ērgļu, Līgatnes, Lubānas, Pārgaujas, Raunas, Smiltenes un Strenču novados 4, Cesvaines un Varakļānu novados 3, Burtnieku un Jaunpiebalgas novados 2, bet Amatas, Beverīnas, Kocēnu, Mazsalacas un Naukšēnu novados 1 pakalpojumu veids – pašvaldības sociālais dienests⁵⁸. Kopumā jāsecina, ka sociālo pakalpojumu klāsts ir plašāk sazarots ap pilsētām, kur koncentrējas lielāks iedzīvotāju skaits – Cēsīm, Valmieru, Madonu, Gulbeni, kā arī novados, kur darbojas valsts sociālās aprūpes iestādes – Rūjiena, Valka, Rauna.

Saskaņā ar LM datiem, 2013.gadā reģiona pašvaldībās tika sniegti kopumā 178 dažādi pakalpojumi. Visvairāk pakalpojumu sniegti Gulbenes (20), Cēsu (15), Amatas (14) novados, Valmierā (13), Madonas (12), Alūksnes (11) un Kocēnu (10) novados, bet vismazāk Jaunpiebalgas, Rūjienas un Strenču novados (1).

No šiem pakalpojumiem tikai trešo daļu jeb 30% sniedza pašas pašvaldības institūcijas. Gandrīz pusi visu pakalpojumu, jeb 46% pašvaldības pirka no citas pašvaldības, 13% no nevalstiskajām organizācijām un 7% no privātpersonām. Sociālos pakalpojumus pilnībā pašu spēkiem nodrošināja Strenču, Apes, Ērgļu un Lubānas novadi, lielāko daļu pakalpojumu pašu spēkiem nodrošināja Varakļānu, Madonas un Valkas novadi. Savukārt, pakalpojumus no citām pašvaldībām pilnībā iepirka Jaunpiebalgas un Pārgaujas novadi, lielāko pakalpojumu daļu no citām pašvaldībām iepirka arī Raunas, Līgatnes, Burtnieku, Cesvaines un Alūksnes novadi.

Pakalpojumi tika nodrošināti kopumā 3370 klientiem. Klientu skaita ziņā absolūtais līderis starp novadiem ir Amatas novads, kas 2013.gada nodrošinājis sociālos pakalpojumus 853 klientiem. Citu pašvaldību

2013.gadā
Vidzemē
sociālos
pakalpojumus
saņēmuši

3370

klienti

2013./2014.
mācību gadā
Vidzemē

darbojas **57**

pirmsskolas
izglītības
iestādes un

148 vispār-

izglītojošās
skolas

⁵⁸ Labklājības ministrijas Sociālo pakalpojumu sniedzēju reģistrs, 2014

apkalpoto klientu skaits ir būtiski zemāks – Valmierā (359), Cēsu (357) un Alūksnes (302) novadi. Vismazāk pakalpojumu saņēmēji Beverīnā (6), Jaunpiebalgā (7), Naukšēnu (13), Pārgaujas (17) un Ērgļu (17) novadu iedzīvotāji. Gandrīz puse klientu jeb 48% ir sievietes, bet 30% vīrieši. Bērni vecumā no 0 - 17 gadu vecumam veido 23% no klientu kopskaita.

Pakalpojumu sniegšanai kopumā reģionā izlietoti 5,16 milj. EUR. Sociālo pakalpojumu izmaksas uz vienu klientu vidēji reģionā ir 1533 EUR. Tomēr vērojamas būtiskas atšķirības, piemēram, izmaksas uz vienu klientu Lubānā (6429 EUR) un Cesvainē (5043 EUR) novados ir daudzkārt lielākas kā Cēsu novadā (621 EUR), vai Amatas novadā (205 EUR).

Sociālos pakalpojumus reģiona pašvaldībās 2013.gadā sniedza kopumā 645 darbinieki, no kuriem desmitā daļa, jeb 68 ir sociālie darbinieki. Visvairāk darbinieku pašas pašvaldības sniegto sociālo pakalpojumu sniegšanā iesaistīti Madonā (137), savukārt, visvairāk sociālo darbinieku Gulbenē (13). Salīdzinot ar 2009.gadu, sociālo dienestu darbinieku skaits ir audzis divkārt.

166 darbiniekiem jeb 75% no tiem, kuru funkcijās ietilpst sociālā darba organizēšana un veikšana (dienesta un tā struktūrvienību vadītāji, vietnieki un sociālā darba speciālisti), ir augstākā izglītība sociālajā darbā. Salīdzinot ar 2009.gadu ir pieaudzis gan šādu darbinieku skaits (par 47), gan to izglītības līmenis (par 20%). Pašvaldību sociālo dienestu sniegtā informācija liecina, ka virknē pašvaldību ir nepietiekams sociālā darba speciālistu daudzums.

Izglītības pieejamību Vidzemes plānošanas reģionā nodrošina plašs izglītības iestāžu tīkls. 2013./2014. mācību gadā Vidzemē reģistrētas 57 privātās vai dažādu iestāžu dibinātas *pirmsskolas izglītības iestādes*, kuras apmeklēja 5672 bērni. Sešas no tām ir specialās pirmsskolas izglītības iestādes. Vidēji vienu pirmsskolas izglītības iestādi apmeklēja 100 bērni. Salīdzinot ar 2010./2011. mācību gadu pirmsskolas izglītības iestāžu skaits ir samazinājies par divām iestādēm⁵⁹.

2013./2014.mācību gadā reģionā darbojas 148 *vispārīgizglītojošās skolas*, tai skaitā 79 pamatskolas, 43 vidusskolas, 13 sākumskolas, 10 speciālās skolas un 3 vakara (maiņu) skolas, kurās kopumā mācās 22 076 skolēni.

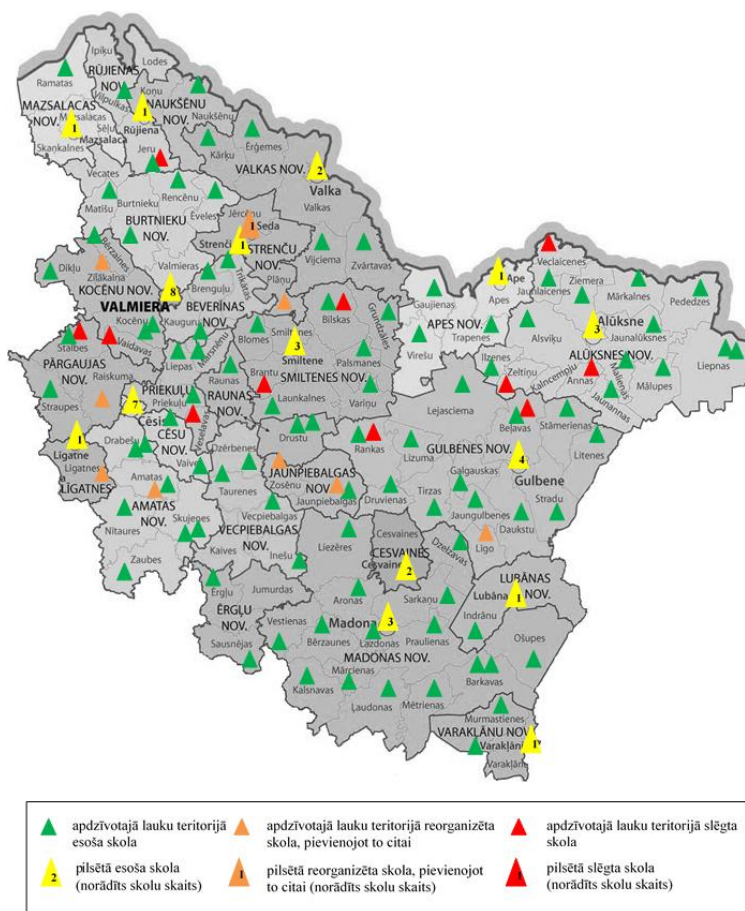
3.15. tabula

Vispārīgizglītojošo skolu skaits reģionos 2013./ 2014. mācību gadā [Avots: IZM]

Plānošanas reģions	Sākumskolas	Pamatskolas	Vidusskolas	Speciālās izglītības iestādes	vakara (maiņu) skolas	Kopā
Rīgas	8	22	44	12	6	144
Pierīgas	15	46	102	9	2	125
Vidzemes	13	79	55	10	3	145
Kurzemes	9	63	43	9	5	125
Zemgales	7	54	44	9	5	116
Latgales	2	70	46	12	4	152
Valstī kopā	54	334	358	61	25	807

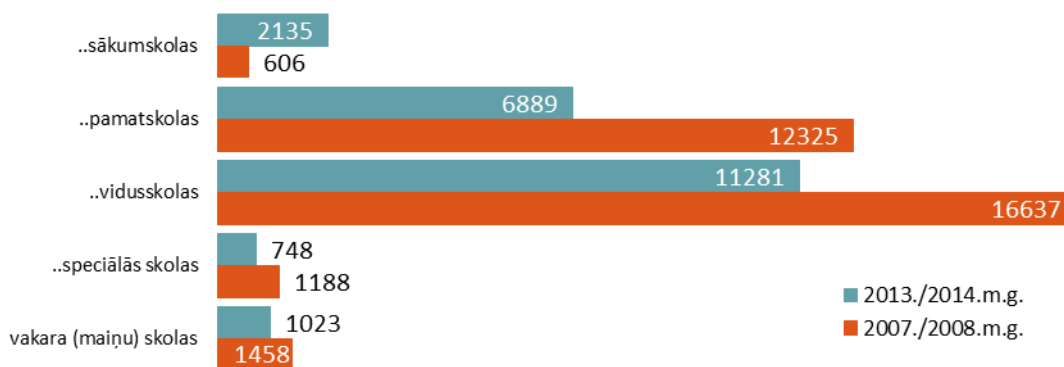
⁵⁹ IZM statistika par pirmsskolas izglītību

Samazinoties iedzīvotāju skaitam arī vispārizglītojošo skolu skaits reģionā 2007.-2013.gadā ir sarucis par 72 skolām, tai skaitā slēgtas vai reorganizētas ir puse no visam vakara (maiņu) skolām (3), katra ceturtā pamatskola (28), katra desmitā dienas skola (22), savukārt pieaudzis ir sākumskolu skaits (+7).

3.53. att. Esošās, reorganizētās un slēgtās skolas Vidzemes plānošanas reģionā laika periodā no 2009. gada līdz 2013. gadam [Avots: IZM Informatīvais ziņojums „Informācija par situāciju vispārējās izglītības kvalitātes un pieejamības nodrošināšanā”, 2014]

Salīdzinot ar 2007.gadu kopējais skolēnu skaits Vidzemē ir samazinājies par 10 138 izglītojamiem. Visvairāk ir krities pamatskolu (-5436) un vidusskolu (-5356) audzēkņu skaits, samazinājies ir arī speciālo skolu (-440) un vakara (maiņu) skolu (-435) audzēkņu skaits. Toties pieaudzis ir sākumskolu audzēkņu skaits (+1529). 2014.gadā vidēji vienā vispārizglītojošajā skolā mācās 149 skolēni, kas ir par 37 skolēniem mazāk kā 2007.gadā.

Vidzemes plānošanas reģionā tradicionāli ir visaugstākais vispārējās izglītības skolās strādājošo pedagogu skaita īpatsvars attiecībā pret skolēnu skaitu valstī. 2013./14 mācību gadā reģiona skolās mācās vidēji 6,9 skolēni uz 1 pedagogu⁶⁰. Kopējais pedagogu skaits reģionā 2008.-2013.gadā ir samazinājies par 24%, kas ir viszemākais rādītājs starp visiem reģioniem.

Vidzemes reģionā 2012./2013/mācību gadā *profesionālās izglītības* programmas apguva 3603 studenti jeb 11,2% no profesionālās izglītības studentu kopskaita Latvijā. Vidzemes reģionā atrodas 8 no 38 IZM pakļautības profesionālās izglītības iestādēm un viena pašvaldības profesionālā vidusskola. VPR darbojas arī Alfrēda Kalniņa Cēsu Mūzikas vidusskola un Valmieras Mākslas vidusskola, kas realizē profesionālās ievirzes izglītības programmas, profesionālās vidējās izglītības programmas, kā arī profesionālās ievirzes vidējās izglītības programmas.

Saskaņā ar Valsts izglītības informācijas sistēmas datiem šīs 11 profesionālās pamata un vidējās izglītības iestādes 2014.gadā piedāvā kopumā 295 licencētas izglītības programmas.

3.16. tabula

Profesionālās izglītības iestāžu piedāvāto programmu un audzēkņu skaits 2012./2013.m.g.

Profesionālās pamata un vidējās izglītības iestādes	Aktīvās izglītības programmu licences	Audzēkņu skaits 2012./2013. m. g.
Alsviķu arodskola	27	137
Barkavas Profesionālā vidusskola	26	238
Ērgļu Profesionālā vidusskola	37	164
Jaungulbenes Profesionālā vidusskola	5	184
Priekuļu tehnikums	51	1008
Rankas Profesionālā vidusskola	12	259
Smiltenes tehnikums	19	658
Valmieras profesionālā vidusskola	28	529
Cēsu pašvaldības profesionālā vidusskola	12	278
Alfrēda Kalniņa Cēsu Mūzikas vidusskola	66	
Valmieras Mākslas vidusskola	12	

[Avoti: Valsts izglītības informācijas sistēma viis.lv, 2014; Izglītības un zinātnes ministrija, 2013]

⁶⁰ Pārējos Latvijas reģionos šī attiecība ir vidēji 9-10 skolēni uz 1 pedagogu. IZM statistika par vispārējo izglītību. <http://izm.izm.gov.lv/registri-statistika/statistika-vispareja.html>

IZM apkopotā statistika liecina, ka tikai trīs VPR profesionālās izglītības iestādēs - Priekuļu tehnikumā, Smiltenes tehnikumā un Valmieras profesionālajā vidusskolā - audzēkņu skaits ir lielāks par 300.

Visbiežāk Vidzemē piedāvātas tiek izglītības programmas šādās jomās: ēdināšanas pakalpojumi (36), būvdarbi (26), autotransports (14), kokizstrādājumu izgatavošana (14), komerczinības (14), restorānu pakalpojumi (11), viesnīcu pakalpojumi (10), lauksaimniecība (9) un tūrisma pakalpojumi (6). Reģionā iespējams mācīties arī tādās izglītības programmās kā: datorsistēmas (2), administratīvie un sekretāra pakalpojumi (5), vides aizsardzība (1), veterinārmedicīna (2), mehatronika (1), telemehānika un loģistika (1), tekstiliju ražošanas tehnoloģiju un izstrādājumu izgatavošana (1) u.c..

Visplašākais piedāvājums ir apgūt tādas kvalifikācijas kā pavārs (19), lauku īpašuma apsaimniekotājs (9), automehāniķis (7), viesmīlības pakalpojumu speciālists (7), ēdināšanas pakalpojumu speciālists (6), galdnieks (6), pavāra palīgs (6), viesmīlis (6), apdares darbu tehniķis (5), autoelektriķis (5), ekotūrisma speciālists (5), konditors (5), lauksaimniecības tehnikas mehāniķis (5) un namdaris (5).

3.17. tabula

Reģiona profesionālās izglītības iestāžu īstenotās profesionālās izglītības programmas

Alsviķu arodskola	Priekuļu tehnikums
- Ādas apstrādes tehnoloģijas un izstrādājumu izgatavošana	- Administratīvie un sekretāra pakalpojumi
- Būvdarbi	- Autotransports
- Datoru lietošana	- Būvdarbi
- Ēdināšanas pakalpojumi	- Datorsistēmas
- Kokizstrādājumu izgatavošana	- Ēdināšanas pakalpojumi
- Sociālā aprūpe	- Komerczinības
- Šūto izstrādājumu ražošanas tehnoloģija	- Lauksaimniecība
	- Lauksaimniecības tehnika
	- Siltuma, gāzes un ūdens tehnoloģija
	- Tūrisma pakalpojumi
	- Vides aizsardzība
Barkavas Profesionālā vidusskola	Rankas Profesionālā vidusskola
- Administratīvie un sekretāra pakalpojumi	- Ēdināšanas pakalpojumi
- Būvdarbi	
- Ēdināšanas pakalpojumi	
- Komerczinības	

- Lauksaimniecība
- Miltu izstrādājumu ražošana
- Restorānu pakalpojumi
- Skaistumkopšanas pakalpojumi
- Viesnīcu pakalpojumi

- Kokizstrādājumu izgatavošana
- Meža darbi un tehnika
- Viesnīcu pakalpojumi

Cēsu Profesionālā vidusskola

- Būvdarbi
- Enerģētika un elektrotehnika
- Kokizstrādājumu izgatavošana
- Restaurācija

Ērgļu Profesionālā vidusskola

- Bāra darba organizācijas pamati
- Būvdarbi
- Dārzu un parku kopšana
- Ēdienu gatavošanas tehnoloģijas pamati
- Ēdināšanas pakalpojumi
- Ēku siltināšana (zemas energoefektivitātes ēku siltinātājs)
- Koksnes resursi ilgtspējīgas siltumapgādes sistēmas nodrošināšanai
- Koku kopšanas darbu pamati
- Konditorejas izstrādājumu gatavošanas pamati
- Mājturība
- Meža darbi un tehnika
- Mikrouzņēmuma darba organizācijas pamati

Smiltenes tehnikums

- Administratīvie un sekretāra pakalpojumi
- Autotransports
- Būvniecība
- Ēdināšanas pakalpojumi
- Koksnes materiāli un tehnoloģija
- Konditorejas izstrādājumu gatavošana
- Lauku tūrisma pakalpojumi
- Restorānu pakalpojumi
- Skaistumkopšanas pakalpojumi
- Transports
- Tūrisma pakalpojumi
- Veterinārmedicīna
- Viesnīcu pakalpojumi

Valmieras Mākslas vidusskola

- Apģērbu dizains
- Interjera dizains
- Metāla izstrādājumu dizains
- Reklāmas dizains
- Vizuāli plastiskā māksla

<ul style="list-style-type: none"> - Restorānu pakalpojumi - Šūto izstrādājumu ražošanas tehnoloģija - Viesnīcu pakalpojumi - Viesu apkalpošanas organizācijas pamati 	Valmieras Profesionālā vidusskola
Jaungulbenes Profesionālā vidusskola	<ul style="list-style-type: none"> - Ēdināšanas pakalpojumi - Gaļas produktu ražošana - Grāmatvedība - Komerccinības - Mehatronika - Pārtikas produktu tehnoloģija - Piena produktu ražošana - Restorānu pakalpojumi - Tekstiliju ražošanas tehnoloģijas un izstrādājumu izgatavošana - Telemehānika un loģistika - Viesnīcu pakalpojumi

[Avots: Izglītības un zinātnes ministrijas dati, viis.lv, 2014]

Augstāko izglītību Vidzemes reģionā iespējams iegūt vienīgajā reģionālajā augstskolā Vidzemes augstskolā, kā arī kopumā 12 vairāku citu augstskolu filiālēs: RPIVA (Alūksnē, Cēsīs, Madonā), biznesa augstskola „Turība” (Cēsīs), Grāmatvedības un finanšu koledža (Cēsīs, Madonā), RTU (Cēsīs), Latvijas Lauksaimniecības universitāte (Smiltenē), Baltijas Starptautiskā akadēmija (Smiltenē), Sociālā darba un sociālās pedagoģijas augstskola „Attīstība” (Smiltenē), Rēzeknes Augstskola (Madonā), Juridiskā koledža (Gulbenē).

Vidzemes augstskola darbojas gan kā augstākās izglītības iestāde, gan kā mūžizglītības centrs, gan kā reģiona pētniecības un inovāciju centrs. Augstskolā ir iespējams apgūt gan sociālo zinātņu programmas - biznesa (vides) vadība, tūrisms, komunikācija un žurnālistika, pārvaldība, gan inženierzinātņu programmas - informācijas tehnoloģijas, sociotehnisku sistēmu modelēšana, mehatronika, koka ēku celtniecība un ekobūves. Augstskolā ir attīstīta starptautiskā sadarbība, kā arī izveidoti un darbojas divi pētniecības institūti - Sociotehnisku sistēmu inženierijas institūts un Sociālo, ekonomisko un humanitāro pētījumu institūts.

Lai sekmētu lietišķo pētniecību, kā arī zinātniskās darbības rezultātu pārnesi uz tautsaimniecību, 2014.gada septembrī ViA tiks izveidota īpaša struktūrvienība Zināšanu un tehnoloģiju centrs, kura galvenais uzdevums būs augstskolas intelektuālā potenciāla, tehnoloģiju un inovāciju pārnese uz tautsaimniecību un mūžizglītības pieejamības veicināšana Vidzemes reģionā, Latvijā un ārvalstīs. ZTC iekļaus arī līdz šim funkcionējošā Mūžaizglītības centra funkcijas.

Vidzemes plānošanas reģionā darbojas vairākas **pētnieciskās iestādes**: *Valsts Priekuļu lauku selekcijas institūts*, kas veic zinātniskos pētījumus un izstrādā inovatīvas tehnoloģijas Latvijas augkopības nozares ilgtspējīgas attīstības un konkurētspējas veicināšanai; *Vides*

pētījumu institūts – fonds “Vides risinājumu institūts”, kas, izmantojot jaunākās informācijas tehnoloģijas, īpaši aviācijā bāzētu attālo izpēti, rada zināšanas un praktiski pielietojamus risinājumus pārdomātai un ilgtspējīgai vides un dabas resursu izmantošanai.

Vidzemes plānošanas reģionā *mūžizglītību un pieaugušo izglītību* iespējams apgūt dažādos pieaugušo izglītības centros, piemēram, Cēsu Pieaugušo izglītības centrā, Madonas novada izglītības pārvalde, Vidzemes augstskolas Mūžizglītības centrā Valmierā, Latvijas – Igaunijas institūtā Valkā u.c. Par mūžizglītības kompetences centru reģionā uzskatāms Vidzemes Augstskolas Mūžizglītības centrs. Pieaugušo izglītības piedāvājums reģionā netiek sistemātiski koordinēts. Latvijā kopumā 2011.gadā pieaugušo izglītībā bija iesaistīti 5,1% iedzīvotāju vecumā no 25 līdz 64 gadiem.

Vidzemes reģiona iedzīvotāju dzīves un darba apstākļu kvalitātes uzlabošanai tiek attīstīta *kultūras infrastruktūra*, nodrošinot kultūras pasākumu pieejamību reģionos un sniedzot iedzīvotājiem radošo izpausmju iespējas, tādējādi sekmējot vērtību inovāciju ieviešanu saimnieciskās dzīves organizēšanā. Kultūras infrastruktūras galveno pārkļājumu reģionā veido bibliotēkas, saietu nami un muzeji, kā arī kultūrizglītības iestādes, kas bieži darbojas arī kā sabiedriski nozīmīgi mūžizglītības centri. Kultūras namiem, muzejiem un citām kultūrizglītības iestādēm ir liels attīstības potenciāls, veidojot reģionālos amatniecības etnogrāfiskās kultūras centrus, sekmējot vietējo iedzīvotāju nodarbinātību un mikro-ražošanas attīstību. Muzeju darbība tiek savietota ar citu kultūras tūrisma objektu apskates iespējām, pastāvīgi pilnveidojot tūrisma maršrutos iekļauto pakalpojumu piedāvājumu.

Vidzeme tradicionāli tiek saukta par latviešu dziesmu svētku šūpuli. Tradicionālās kultūras un amatiermākslas procesa nepārtrauktības nodrošināšana organizatoriski saistīta ar kultūras un tautas namiem. Vidzemes reģionā ir liels skaits *kultūras centru* (120), to apsteidz tikai Latgales reģions ar 151 kultūras centru. Vidzemē pēdējos piecos gados kultūras centru skaits ir pieaudzis – 2009. gadā bija 116 kultūras centri. Ņemot vērā, ka Vidzemes reģions ir mazāk apdzīvots par Latgales reģionu, kultūras centru attiecība pret 1 iedzīvotāju reģionā ir visaugstākais – apmēram 1 kultūras centrs uz 1568 Vidzemes reģiona iedzīvotājiem. Augsts kultūras centru skaits liecina par kultūras un radošo industriju attīstības perspektīvām reģionā.

Kopumā Vidzemes reģionā 2013.gadā kultūras centros notikuši 4509 pasākumi, kuru kopējais apmeklētāju skaits bija - 652 tūkstoši. Salīdzinot ar 2009.gadu, norišu un apmeklētāju skaits kultūras centros Vidzemē ir pieaudzis. Tomēr arī Vidzemi ir skārusi pēdējo septiņu gadu laikā vērojamā mākslinieciskās pašdarbības kolektīvu un to dalībnieku skaita samazināšanās tendence.

Vēl blīvāk nekā kultūras centri, Vidzemi pārklāj *publisko bibliotēku* tīkls. Latvijā kopumā vērojama tendence samazināties gan bibliotēku, gan arī lasītāju skaitam. Vidzemes reģionā 2013. gadā reģionā bija 158 bibliotēkas. Salīdzinot ar 2009.gadu bibliotēku skaits ir samazinājies par 3 bibliotēkām. Bibliotēkas pēdējos gados ir piedzīvojušas vērienīgus infrastruktūras un programmatūras uzlabošanas darbus. Publisko bibliotēku loma ir paplašinājusies, tās daudzviet ir vienīgā vieta, kur iedzīvotāji var saņemt kultūras,

informācijas, sociālos un tālākizglītības pakalpojumus, un tām ir ievērojama sociāla un ekonomiska ietekme uz iedzīvotāju labklājību un sabiedrības attīstību.

Nozīmīgs kultūras piedāvājuma veidotājs ir *muzeji*. Saskaņā ar Centrālās statistikas pārvaldes datiem par akreditētajiem muzejiem, Vidzemē 2013.gadā darbojas 24 dažāda profila muzeji. Precīza informācija par privāto, bieži vien neakreditēto muzeju skaitu Vidzemes reģionā nav pieejama, kaut arī šie muzeji veido nozīmīgu daļu no kultūras un kultūras tūrisma piedāvājuma reģionā. Kaut arī muzeju skaits kopumā Latvijā samazinās, pēdējos gados apmeklējumu skaits muzejos pieaug. Piemēram, Cēsu vēstures un mākslas muzejs 2013.gadā ir viens no desmit apmeklētākajiem Latvijas muzejiem. 2013.gadā to apmeklējuši kopumā 90 704 apmeklētāji⁶¹. Savukārt, visā reģionā 2013.gadā muzejus apmeklējuši kopumā 270 000 apmeklētāju – par 55 tūkstošiem vairāk kā 2009.gadā⁶².

Vidzemes reģionā darbojas viens profesionāls teātris – Valmieras Drāmas teātris, kas piesaista vidēji 51 tūkst. skatītāju gadā. Neskatoties uz teritoriālo piederību Vidzemes reģionam, Valmieras drāmas teātris ir valsts dibināts un joprojām ir valsts pārvaldībā (atšķirībā no abiem pārējiem reģionu teātriem Daugavpilī un Liepājā).

Vidzemes reģionā ir trīs *kinoteātri* (salīdzinājumam: Kurzemē ir trīs kinoteātri, Latgalē – četri, bet Zemgalē nav neviena): Smiltēnē, Valmierā un Madonā. 2006. gadā rekonstruēts Smiltēnes kinoteātris “Kino 80”, kurā ir 74 sēdvietas. Madonā darbojas kinoteātris “Vidzeme” (ar 186 sēdvietām), ko rekonstruēja 2014. gadā. Bet Valmierā darbojas kinoteātris “Gaisma” ar 200 sēdvietām un mūsdienīgām kino izrādīšanas iespējām. Kinofilmas tiek izrādītas arī kultūras centros. Informācija par 2012. gadu liecina, ka Valmieras un Madonas kinoteātri ir iekļuvuši TOP 15 apmeklētāko kinoteātru sarakstā¹³. Valmieras kinoteātri “Gaisma” 2012. gadā apmeklēja 41 396 apmeklētāji, bet Madonas kinoteātri “Vidzeme” – 4741 apmeklētāji⁶³.

2014. gada maijā tika atvērta Vidzemes koncertzāle “Cēsis”, kurā ietilpst akustiskā koncertzāle ar 800 vietām, kamerzāle ar Ugāles meistara Jāņa Kalniņa restaurētām ērgelēm, vēl viena kamerzāle, kurā paredzēta kino rādīšanas iespēja, Alfrēda Kalniņa Cēsu mūzikas vidusskolas mācību telpas, Vidzemes kamerorķestra un amatierkolektīvu mēģinājumu telpas, mākslas galerija un kafējnīca.

Sniegtais kultūras organizāciju raksturojums norāda, ka Vidzemes reģiona kultūras piedāvājumu veido plašs kultūras organizāciju tīkls, kas kopumā spēj piesaistīt būtisku auditorijas apjomu, kuram, turklāt, kopš 2010. gada raksturīga pieauguma tendence gandrīz visos piedāvājuma segmentos.

Vidzemes reģionā ir labi attīstīta *tūrisma infrastruktūra*, sevišķi, dažāda veida naktsmītnes un ēdināšanas iestādes. 2010.gadā Vidzemes reģionā bija 37 viesnīcas un moteļi ar 1,83 tūkstošiem vietu, 98 viesu mājas ar 2,2 tūkst. vietām un 64 brīvdienu mājas ar 649

⁶¹ Latvijas iedzīvotāju kultūras patēriņš un līdzdalība kultūras aktivitātēs 2007-2014, Culturelab, 2014

⁶² Latvijas digitālā kultūras karte, 2009, 2013

⁶³ Kultūras patēriņš Vidzemē: kultūras pieejamība un iedzīvotāju līdzdalība kultūras norisēs. Haritas, LKA, 2014

vietām. Reģionā bija 35 jauniešu mītnes, kurās ir vieta vairāk kā 1000 jauniešiem. Kopumā 2010.gadā reģionā 244 naktsmītnēs varēja izmitināt vairāk kā 5000 tūristu⁶⁴.

Saskaņā ar Centrālās statistikas pārvaldes datiem, 2013.gadā Vidzemes reģionā ir 99 tūrisma nakts mītņu, kas skaita ziņā apsteidz pārējos Latvijas reģionus, izņemot Rīgu un Pierīgu. Tomēr gultasvietu skaita ziņā Vidzemes reģionu (3486 gultasvietas) apsteidz Kurzemes reģions (4667 gultasvietas), kur vidējā tūrisma mītņu ietilpība ir lielāka.

3.56. att. Gultasvietu un tūrisma mītņu skaits reģionos [Avots: CSP, 2013]

Apkalpoto personu skaita ziņā reģionu konkurencē Vidzemes reģionu (95 447) apsteidz Rīga un Pierīga, kā arī Kurzemes reģions. Arī Latgales reģions būtiski neatpaliek no Vidzemes.

Apskatot ārvalstnieku īpatsvaru apkalpoto personu skaitā, redzams potenciāls to palielināt attālākajos Latvijas reģionos. Pašlaik vairākums ārvalstu tūristu pavada laiku Rīgā un Pierīgā, taču ar pievilcīgāka tūrisma piedāvājuma palīdzību tos būtu iespējams piesaistīt arī citos Latvijas reģionos.

Lielākais apkalpoto personu skaits ir Cēsu novadā (12 499) un Valmierā (12 073), kam seko Madonas novads ar 12 110, Beverīnas novads ar 9 208 un Kocēnu novads ar 8 759 apkalpotām personām.

⁶⁴ Latvijas reģionu ekonomikas attīstības perspektīvas un virzieni 2010-2011

3.5. SADARBĪBA UN FUNKCIONĀLĀS SAITES

3.5.1. FUNKCIONĀLĀS SAITES

Funkcionālās saites ietver informāciju par iedzīvotāju pārvietošanos, dažādu pakalpojumu izmantošanu, pašvaldību sadarbību. Intensīvas funkcionālās saites norāda gan uz potenciālo konkurenci, gan arī uz iespējamo sadarbību starp attīstības centriem. Funkcionālās saites pārsniedz administratīvo teritoriju robežas un to apzināšana palīdz labāk īstenot uz vietu orientētas attīstības pieejas.

Vietas, kuras funkcionē kā attīstības centri ap sevi veido vairāk dažādu funkcionālo saišu. Ap šīm veidojās t.s. *ietekmes areāli*, kuru aptvērtā teritorija ir atkarīga no tādiem nepastarpinātiem rādītājiem kā iedzīvotā svārstmigrācijas, ceļu infrastruktūras, iedzīvotāju ienākumu nodokļu plūsmas, uzņēmumiem, kā arī no pastarpinātiem rādītājiem - iedzīvotāju skaita izmaiņām, bezdarba līmeņa, demogrāfiskās slodzes un citiem indikatoriem.⁶⁵

Vidzemes izteikti policentrisko apdzīvojuma struktūru ietekmē divi nacionālas nozīmes ietekmes areāli - Valmiera un Rīga, kā arī seši reģionālās nozīmes attīstības centru ietekmes areāli. Daļa no reģiona teritorijas atrodas ārpus ietekmes areālu robežām.

3.58. att. Ietekmes areāli [Avots: Valsts reģionālās attīstības aģentūra. (2013) Attīstības centru ietekmes areālu noteikšana un analīze. Plānošanas reģionu, republikas pilsētu un novadu pašvaldību attīstības raksturojums, 38. lpp.]

Valmieras ietekmes areāls

Atšķirībā no pārējiem plānošanas reģioniem Vidzemes teritorijā ir tikai viens izteikts nacionālas nozīmes attīstības centra ietekmes areāls, kas ietver tuvākos reģionālas nozīmes attīstības centrus - Cēsis, Limbažus un Smilteni. Šis ietekmes areāls, kas pazīstams ar nosaukumu "Vidzemes trijstūris," izveidojusies par ekonomiski spējīgāko un attīstītāko reģiona funkcionālo teritoriju. Vidzemes teritoriālajā perspektīvā *trijstūris* tiek saukts arī par Ziemeļu, jeb *kreiso spārnu* pretstatā Dienvidu, jeb *labējā spārna*, funkcionālajai teritorijai ap Madonu, Gulbeni un Alūksni. Valmieras ietekmes vairāk izpleties Ziemeļu virzienā sasniedzot Rūjieni un Valku. Rietumu virzienā tas sniedzas līdz Limbažiem, bet Dienvidos sasniedz autoceļu Rīga-Pleskava. Valmieras ietekmes areāla iedzīvotāju blīvums ir ievērojami lielāks teritorijā starp Valmieru un Cēsīm, bet ne tik liels virzienā no Valmieras līdz pierobežai. Valmieras ietekmes areāla robežas nesakrīt ar novadu robežām. Tas ietver Kocēnu, Beverīnas, Strenču, Rūjienas, Naukšēnu, Mazsalacas novadus, kā arī Kārķu pagastu Valkas novadā un Braslavas un Alojās pagastus Alojās novadā. Kopējā Valmieras un tā

⁶⁵ Ietekmes areāla definēšanai pēc VRAA pasūtījuma 2013.g. tapušajā pētījumā tika izmantoti šādi rādītāji: iedzīvotāju skaits, iedzīvotāju darba vieta, izglītības (mācību, studiju) vieta, iepirkšanās vieta, kultūras un brīvā laika vieta, sociālo pakalpojumu vieta, pašvaldību savstarpējie pārskaitījumi par sociālajiem pakalpojumiem, izglītības pakalpojumiem, pašvaldību sadarbība, iedzīvotāju ienākuma nodokļa pārskaitījumi. Sk. VRAA (2013). *Attīstības centru ietekmes areālu noteikšana un analīze. Plānošanas reģionu, republikas pilsētu un novadu pašvaldību attīstības raksturojums*. Rīga.

ietekmes areāla platība aizņem 3262 km², jeb aptuveni piekto daļu no reģiona teritorijas, bet pēc iedzīvotāju skaita (ieskaitot Valmieru) 2013.g. tajā dzīvoja 64394, jeb aptuveni viena trešā daļa no reģiona iedzīvotājiem. Kopā ar Cēsu un Smiltenes ietekmes areāliem iedzīvotāju skaits šajos areālos sasniedz 131746, kas ir 59% no reģiona iedzīvotājiem.

Pēc 2013. g. *Exocolo Latvija* un *Draugiem.lv* veiktās aptaujas salīdzinājumā ar citiem ietekmes areāliem Valmierā bija vismazāk iedzīvotāju, kuri desmit gadu nākotnē vēlētos dzīvot citur (21,2%). Salīdzinoši zems šādi domājošo īpatsvars ir arī Cēsu ietekmes areāla iedzīvotājiem (28,5%) (sk. 19. tabulu) Par Valmieras kā attīstības centra nozīmi liecina tas, ka daudz Valmieras ietekmes areālā dzīvo tie, kuriem deklarētā dzīvesvieta atrodas citur. Tomēr salīdzinājumā ar citiem nacionālas nozīmes ietekmes areāliem Valmieras ietekme šobrīd vairāk izpaužas nodrošinot izglītības un sociālos pakalpojumus reģiona Ziemeļu daļas pašvaldībām un tās ietekme darba vietu nodrošināšanā vēl nav tik plaša kā citiem nacionālās nozīmes attīstības centriem. Valmieras ietekmes areāla respondenti vairāk kā citi arī atzinuši, ka Valmiera viņiem ir arī nozīmīgs kultūras un izklaides pasākumu centrs.

Lai arī Vidzemē ir tikai viens izteikts attīstības centra ietekmes areāls, reģiona Dienvidu daļā ietekmi atstāj arī Jēkabpils un Rēzekne. Rīgas ietekmes areāla ietekme vērojama visā Vidzemes plānošanas reģionā, bet īpaši reģiona Dienvidu daļā un teritorijās, kas atrodas tālāk no ietekmes areāliem. Lai arī funkcionālās saites pamatā vērstas Valmieras ietekmes areāla virzienā, nozīmīgi ir arī reģionālās nozīmes ietekmes areāli, kuri neatrodas Vidzemes plānošanas reģiona teritorijā, piemēram Sigulda Cēsīm un Limbaži Ziemeļvidzemes teritorijām. Attālākajās teritorijās t.sk. Gulbenes, Alūksnes, Madonas Balvu gadījumā nozīmīgs ir reģionālo attīstības centru "pievilšanas efekts" darba, iepirkšanās un veselības pakalpojumu nodrošināšanā.

Reģionālās nozīmes attīstības centru ietekmes areāli

Reģionālās nozīmes attīstības centru ietekmes areāli atrodas ap Alūksni, Cēsīm, Gulbeni, Madonu, Smilteni un Valku. Šo areālu raksturojums sniegts 18. tabulā.

- *Alūksnes* ietekmes areāls pārklājas ar Balvu un Gulbenes sasniedzamības zonām un tā teritorija ir 1826 km². Alūksnes ietekmes areālā dzīvo 20 087 iedzīvotāji. Alūksnes ietekmes areāls ietver Apes pagastu un Apes pilsētu. Tajā ir viena no zemākajām atšķirībām starp deklarēto un faktisko dzīvesvietu. Kopējā pakalpojumu pieejamība ārpus Alūksnes ir diezgan zema. Absolūtais vairākums iedzīvotāju pēc pakalpojumiem vai darba dēļ dodas ārpus savas faktiskās dzīves vietas. Alūksnes loma izteiktāka ir ģimenes ārsta apmeklēšanas un iepirkšanās aspektā.

- *Cēsu* ietekmes areāls aizņem 2804km² un ietver Amatas, Pārgaujas, Priekuļu, Raunas, Cēsu, Vecpiebalgas un Jaunpiebalgas novadus. Tajā ieskaitot centru dzīvoja 49738 iedzīvotāji. Cēsu ietekmes areāls ir otrais lielākais aiz Valmieras pēc iedzīvotāju skaita. Cēsu ietekme ir izteiktāka Madonas virzienā, bet mazāk izteikta Smiltenes un Siguldas virzienā. Cēsu iedzīvotāji salīdzinoši mazāk kā citi apgalvojuši ka pēc desmit gadiem plāno dzīvot citur. Ietekmes areālā ir salīdzinoši augsta pakalpojumu pieejamība. Būtiskāka ietekme uz Cēsu ietekmes areālu ir Rīgai. Arī Cēsu ietekmes areālā absolūtais vairākums pēc pakalpojumiem vai nodarbinātības iemesla dēļ dodas ārpus savas faktiskās dzīves vietas. Tomēr Cēsīs un Valmierā šādu iedzīvotāju ir salīdzinoši mazāk kā citos ietekmes areālos.

- *Gulbenes* ietekmes areāls aizņem 1875 km² ietverot apkārtējos pagastus. Gulbenes ietekmes areāls ir vienīgais, kura robežas sakrīt ar novada robežām. Tajā ir samērā augsta atšķirība starp deklarēto un faktisko dzīves vietu. Samērā daudz Gulbenes iedzīvotāji aptaujā (38%) norādījuši, ka vēlētos dzīvot citur, tomēr Gulbene ir būtisks darba devējs apkārtējo teritoriju iedzīvotājiem. Būtiskāka ekonomiskā ietekme pēc iedzīvotāju ienākuma nodokļa ieskaitījumiem uz Gulbenes ietekmes areālu ir Rīgai nevis tuvākajiem attīstības centriem (Jēkabpīlij un Rēzeknei)

- *Madonas* ietekmes areāla platība ir 3354 km² un tajā ietilpst Ērgļi, Cesvaines, Madonas, Varakļānu, Lubānas novadi un trīs pilsētas. Kopējais iedzīvotāju skaits ietekmes areālā bija 39933, kas bija trešais lielākais starp reģiona ietekmes areāliem. Madonas ietekmes areāls atrodas Jēkabpils areāla un Gulbenes areāla sasniedzamības zonā un tam ir vairāk saīšu arī ar Rīgas ietekmes areālu. Madonas ietekmes areāls ir nozīmīgs darba devējs visai plašā teritorijā, tomēr samērā daudz iedzīvotāju aptaujā atbildējuši, ka nākotnē vēlētos dzīvot citur. Ietekmes areāla respondentu vērtējumā Madonai ir samērā augsti rādītāji ārstu-speciālistu apmeklēšanā, bet zemāki rādītāji darba vietas, mācību, studiju un ģimenes ārsta apmeklēšanā.

- *Smiltenes* ietekmes areāls iesniedzas Valmieras ietekmes areālā un pārklājas ar Valkas ietekmes areālu. Smiltenes areāla kopējā platība ir 1677 km² un tajā ietilpst Smiltenes, Apes (izņemot Apes pagastu un pilsētu novadi), kā arī Vijciema un Zvārtes pagasti Valkas novadā. Iedzīvotāju aptaujā samērā maz iedzīvotāju atzina, ka nākotnē vēlētos dzīvot citur. Būtiska ietekme uz Smiltenes ietekmes areāla ekonomiku ir IIN nodokļu pārskaitījumiem no Rīgas. Smiltenes novads ir nozīmīgākais darba devējs tikai novada ietvaros. Smiltenes kā attīstības centra loma izteiktākā ir ikdienas pārtikas iepirkumu un ģimenes ārsta apmeklēšanas aspektā. Ietekmes areāla iedzīvotāji zemāk novērtējuši Smiltenes piesaisti apģērbu un apavu iegādes, kā arī ārstu - speciālistu apmeklēšanas aspektā.

- *Valkas* ietekmes areāls pēc platības ir vismazākais reģionā. Tas aizņem tikai 473 km² un tajā ietilpst Valkas pilsēta un četri Valkas novada pagasti ar 8192 iedzīvotājiem. Valkas ietekmes areāls pārklājas ar Valmieras un Smiltenes tiešās sasniedzamības zonu. Valkā ir viena no zemākajām atšķirībām starp iedzīvotāju deklarēto un faktisko dzīves vietu. Salīdzinoši daudz ietekmes areāla respondenti atzīst, ka Valka viņiem ir nozīmīga kā darba vieta, vieta pārtikas iegādei, kultūras un izklaides pasākumiem, ģimenes ārsta apmeklēšanai. Samērā liela ietekme IIN pārskaitījumos ir Rīgai. Nozīmīga ietekme izglītības un veselības pakalpojumu pieejamībā ir Valgai. Valka un Valga vēsturiski veidojusies ciešā funkcionālā sasaistē ar Igaunijas pilsētu Valgu. Salīdzinājumā ar pārējiem Vidzemes ietekmes centriem Valkā bija vairāk iedzīvotāju, kuri desmit gadu nākotnē apsvērtu mainīt dzīves vietu (39,5%).

- *Teritorijas ārpus ietekmes centru areāliem*. Vairākas Vidzemes teritorijas atrodas ārpus centru ietekmes areāliem. Šāda tendence vērojama Vidzemes Ziemeļu un Austrumu pierobežā, kā arī vidienē - atsevišķās Lubānas, Raunas, Vecpiebalgas novadu vietās, kurās attālums līdz reģionālās nozīmes attīstības centriem pārsniedz 50km.

Attīstības centru ietekmes areāli

Attīstības centra ietekmes areāls	Areāla platība (km ²)	Iedz. sk. ietekmes areālā ieskaitot centru (2013)	Ietekmes areālā ietilpstošie novadi / pagasti	Tuvākie attīstības centri
Valmieras	3262	64394	Kocēnu, Beverīnas, Strenču, Rūjienas, Naukšēnu, Mazsalacas, kā arī Kārķu pag. Valkas novadā un Braslavas un Alojās pagasti Alojās novadā	Rīga, Cēsis, Smiltene, Limbaži
Alūksnes	1826	20087	Alūksnes, kā arī Apes pagasts un Apes pilsēta	Gulbene, Balvi
Cēsu	2804	49738	Valmiera, Sigulda, Limbaži, Smiltene	Amatas, Pārgaujas, Priekuļu, Raunas, Cēsu, Vecpiebalgas, Jaunpiebalgas
Gulbenes	1875	24311	Gulbenes	Rēzekne, Balvi, Alūksne
Madonas	3354	39933	Ērgļi, Cesvaines, Madonas, Varakļānu, Lubānas	Jēkabpils, Gulbene
Smiltenes	1677	17614	Smiltenes, Apes (izņemot Apes pagastu un pilsētu), Vijciema un Zvārtavas pagasti Valkas novadā	Valmiera, Valka, Cēsis
Valkas	473	8192	Ērgemes un Valkas pagasti Valkas novadā, Valga (Igaunija)	Valmiera, Smiltene

[Iedzīvotāju sk. pēc PMLP datiem uz 2013.g. sākumu. Avots: VRAA (2013). *Attīstības centru ietekmes areālu noteikšana un analīze. Plānošanas reģionu, republikas pilsētu un novadu pašvaldību attīstības raksturojums.* Rīga.]

Attīstības centru iedzīvotāju esošās un plānotās dzīves vietas

Attīstības centra ietekmes areāls	Deklarētās un faktiskās dzīves vietas nesakritības īpatsvars	Iedzīvotāju īpatsvars, kuri izmanto pakalpojumus ārpus savas faktiskās dzīvesvietas (pagasta vai pilsētas), %	Iedzīvotāji, kuri plāno mainīt dzīves vietu, īpatsvars, %	Trīs visbiežāk minētās atbildes par plānoto dzīvesvietu pēc 10 gadiem
Gulbene	30,4	83	38	NA* (35,5%), Rīga (5,7%), Lielbritānija (2,9%)
Madona	30,2	84,2	36	NA (28,5%), Rīga (10,4%), Zviedrija (1,2%)
Valmiera	25,9	59,5	21,2	NA (27,8%), Rīga (4,9%), Vācija (0,8%)
Smiltene	25,1	92,7	32,6	NA (30,3%), Rīga (7,1%), Valmiera (4,0%)
Cēsis	20,2	78,1	28,5	NA (31,9%), Rīga (5,6%), Lielbritānija (1,7%)
Alūksne	19,1	84,4	33,9	NA (37,3%), Rīga (3,9%), Valmiera (2,2%)
Valka	18,3	88,2	39,5	NA (40,4%), Valmiera (6,6%), Rīga (4,4%)

[Informācija balstīta uz Excolo Latvia un *Draugiem.lv* veikto iedzīvotāju interneta aptauju 2013.g. Avots: VRAA (2013). *Attīstības centru ietekmes areālu noteikšana un analīze. Plānošanas reģionu, republikas pilsētu un novadu pašvaldību attīstības raksturojums*. Rīga, 16, 22, 28. lpp.]

Par funkcionālās saišu intensitāti liecina iedzīvotāju svārstmigrācija, pakalpojumu izmantošana, kā arī pašvaldību sadarbība. Intensīvākās svārstmigrācijas plūsmas Vidzemē sadalās starp diviem ietekmes areāliem - Valmieru un Rīgu. Jo tālāk teritorija atrodas no Valmieras ietekmes areāla, jo noteicošāka iedzīvotāju svārstmigrācijā ir Rīgas ietekme. Līdzīga tendences vērojamas arī pakalpojumu izmantošanā. Iedzīvotāju ienākuma nodokļa pārskaitījumos dominē Rīga. Tas liecina par to, ka daudzi reģiona iedzīvotāji strādā uzņēmumos, kuri atrodas vai ir reģistrēti Rīgā. Savukārt, Burtnieku, Beverīnas novados nozīmīgs IIN pārskaitītājs ir Valmiera. Pašvaldību sadarbības stiprināšanas jomā nozīmīga loma ir Valmierai, jo tā kopīgi ar apkārtējām pašvaldībām ir izveidojusi uzņēmumu veselības aprūpes pieejamības nodrošināšanai, sabiedriskā transporta pakalpojumu organizācijai un komunālo pakalpojumu nodrošināšanai. Sadarbību ar Smilteni, Cēsīm un Valmieru sporta, profesionālās izglītības jomā palīdz stiprināt regulāras pašvaldību vadības tikšanās.

3.20. tabula

Vidzemes novadiem būtiskākie nacionālās nozīmes attīstības centri konkrētu aktivitāšu un pakalpojumu aspektā

	Svārstmigrācija	Pakalpojumu nodrošināšana	Pašvaldību sadarbība	IIN
Kocēnu novads	Valmiera	Valmiera	Valmiera	Rīga
Burtnieku novads	Valmiera	Valmiera	Rīga, Valmiera	Valmiera
Amatas novads	Rīga			Rīga
Beverīnas novads	Valmiera	Valmiera	Valmiera	Valmiera
Lubānas novads	Rīga	Rīga		Rīga
Pārgaujas novads	Rīga	Rīga	Valmiera	Rīga
Mazsalacas novads	Valmiera	Valmiera	Valmiera	Rīga
Jaunpiebalgas novads	Rīga	Rīga, Valmiera		Rīga
Valmiera	Valmiera	Rīga		Valmiera
Alūksnes novads	Rīga			Rīga
Līgatnes novads	Rīga	Rīga		Rīga
Vecpiebalgas novads	Rīga	Rīga		Rīga
Ērgļu novads	Rīga	Rīga	Jēkabpils	Rīga
Madonas novads	Rīga	Rīga		Rīga
Apes novads	Rīga			Rīga
Smiltenes novads	Valmiera	Valmiera	Valmiera	Rīga
Naukšēnu novads	Valmiera	Valmiera	Valmiera	Rīga
Raunas novads	Rīga	Rīga	Valmiera	Rīga
Cēsu novads	Rīga	Rīga	Valmiera	Rīga
Rūjienas novads	Valmiera	Valmiera	Valmiera	Rīga
Priekuļu novads	Rīga	Rīga		Rīga
Gulbenes novads	Rīga	Rīga		Rīga
Valkas novads	Valmiera	Valmiera		Rīga
Cesvaines novads	Rīga	Rīga		Rīga

Strenču novads	Valmiera	Valmiera	Valmiera	Rīga
Varakļānu novads	Rēzekne	Rīga		Rīga

[Avots: VRAA (2013). *Attīstības centru ietekmes areālu noteikšana un analīze. Plānošanas reģionu, republikas pilsētu un novadu pašvaldību attīstības raksturojums*. Rīga, 31-33. lpp.]

3.5.2. PĀRVALDĪBA

Pārvaldība ir nozīmīga reģiona attīstības dimensija, jo tā nodrošina ietvaru attīstības politikas ieviešanai caur dažādu sabiedrības un institūciju iesaistīšanu un labo prakšu izplatīšanu. Iedzīvotāju skaita samazināšanās pašvaldībās liek apsvērt resursu efektīvāku izmantošanu un meklēt radošus veidus pakalpojumu nodrošināšanai caur ciešāku pašvaldību savstarpējo sadarbību un mobilajiem risinājumiem. Kopš 2011. gada aizvien vairāk pašvaldību pakalpojumu tiek piedāvāti arī elektroniskā veidā t.sk. arī caur centralizēto portālu Latvija.lv. Tāpat reģionālā līmeņa pārvaldības risinājumi var sekmēt arī zināšanu uzkrāšanu un tālāku nodošanu. Nozīmīgākie pārvaldē iesaistītie spēlētāji Vidzemes plānošanas reģionā ir plānošanas reģiona administrācija, pašvaldības un dažādu nozaru valsts institūcijas, dažādu līmeņu izglītības, zinātniskās institūcijas, nevalstiskās organizācijas, nozaru un uzņēmēju asociācijas, lauku partnerības u.c. nevalstiskās organizācijas.

Eiropas valstu un reģionu pārvaldei nākas aizvien vairāk uzmanības pievērst enerģētikas, ekonomiskās konkurētspējas, pārrobežu sadarbības, sociālajiem, vides, kā arī iedzīvotāju iesaistes jautājumiem, uzticības un pārvaldes caurspīdīguma palielināšanai. Finanšu un ekonomikas krīzes pārvarēšana Latvijā ir veicinājusi lielāku finanšu centralizāciju. Vienlaicīgi, pieaug arī dažādu NVO loma pārvaldes jautājumu risināšanās. ES kopējās politikas un pieejamo fondu apjoms arī būtiski ietekmē valstu un pašvaldību pārvaldes dienaskārtību.

Reģiona pārvaldības procesus lielā mērā nosaka *politiskais un institucionālais ietvars*, kas paredz spēcīgu centrālo varu un pašvaldības. Latvijas plānošanas reģionu kompetences ir noteiktas Reģionālās attīstības likumā (2002). Plānošanas reģiona lēmēj institūcija un tā attīstības politikas noteicēja ir plānošanas reģiona attīstības padome, ko veido reģionā ietilpstošo pašvaldību domju priekšsēdētāji. Plānošanas reģiona izpildinstitūcija ir plānošanas reģiona administrācija, kas tiek finansēta no valsts budžeta. Tomēr lielākā daļa darbības ir saistīta ar dažādu ES un citu programmu īstenošanu. Koordināciju starp nacionālā līmeņa institūcijām un plānošanas reģioniem nodrošina sadarbības komisijā, kurā darbojas plānošanas reģiona, attīstības padomes un ministriju norīkoti pārstāvji.

Reģionālais pārvaldes līmenis Latvijā ir apveltīts ar salīdzinoši nelielām pilnvarām. Plānošanas reģionu kompetences ir šauras un reģionu iespējas plānot un ieviest visaptverošas attīstības politikas, kas ņemtu vērā teritoriālo specifiku, ir ierobežotas. Reģiona attīstības padome nav tieši vēlēta institūcija. Tāpēc tai bieži pietrūkst politiskā mandāta ieviest visu reģiona pašvaldību aptverošus risinājumus. Kopš 2014.g. plānošanas reģionu kompetence ir vēl vairāk sašaurinājusies. Reģioni var tikai piedalīties, bet ne paši plānot un kontrolēt savulaik no rajoniem pārņemto pasažieru pārvadājumus. Lai arī kopš 2010. g. reģioni var deleģēt pārvaldes uzdevumus, lai arī šāda iespēja, izņemot kultūras nozari, tiek izmantota maz.

Galvenās *plānošanas reģiona funkcijas* ir:

- reģiona teritorijas attīstības plānošana, t.sk. reģiona attīstības programmas un teritorijas plānojama izstrāde, īstenošana un uzraudzība
- vietējo pašvaldību teritorijas attīstības plānošanas dokumentu tiesiskuma uzraudzība;
- reģiona un vietējā līmeņa attīstības plānošanas dokumentu savstarpējās saskaņotības un to atbilstības normatīvo aktu prasībām izvērtēšana.

Jau kopš to izveides 2006. gadā plānošanas reģionu darbības efektivitāti nelabvēlīgi ietekmē neskaidrais politiskais fons par plānošanas reģionu statusu un funkcijām. Taču pie pašreizējās teritoriālās pārvaldes sistēmas fragmentācijas, plānošanas reģions darbojas kā kopīgs forums dažādu vairākām pašvaldībām saistošu jautājumu izdiskutēšanai, saskaņošanai un vienotai interešu aizstāvībai. Reģions ir arī kā zināšanu pārneses platforma konsultācijām ar dažādām iesaistītām pusēm, piemēram valsts uzņēmumiem, izglītības iestādēm, nozaru ministrijām, interešu asociācijām un nevalstiskajām organizācijām. Izmantojot plānošanas reģiona platformu iesaistītajām pusēm paveras iespēja uzrunāt vairākas pašvaldības vienlaicīgi.

Alternatīva platforma pašvaldību interešu pārstāvniecībai nacionālajā līmenī ir Latvijas Pašvaldību savienība, kura ir ietekmīgāks spēlētājs politikas procesā nekā plānošanas reģioni. Tāpēc pašvaldību atbalsts plānošanas reģionu darbībai nav viennozīmīgs. Tomēr pastāv arguments, ka plānošanas reģioni darbībā mēdz vairāk līdzsvarot visas plānošanas reģiona teritorijas pašvaldību intereses un piedāvāt plašāku un balansētāku skatījumu uz attīstības problēmām.

Reģiona administrācija šobrīd ir kā atbilde mazāko pašvaldību kapacitātes ierobežojumiem. Šobrīd mazāko pašvaldību institucionālā kapacitāte, ņemot vērā tiem pieejamo stipri ierobežoto resursu daudzumu, ir neliela, tādēļ plānošanas reģions var būt kā nozīmīgs atbalsta punkts. Plānošanas reģiona īstenotie projekti palīdz risināt vairākām pašvaldībām kopīgas attīstības problēmas. Šādu projektu īstenošana katrā pašvaldībā atsevišķi, iespējams, nedotu vajadzīgo efektu. Tāpēc Vidzemes plānošanas reģions projektus parasti īsteno vairāku pašvaldību partnerības dažādās valstīs. Šajā procesā notiek arī pašvaldību darbinieku mācīšanās un labāko pieredžu pārņemšana.

Pagājušajā programmēšanas periodā reģiona īstenoto projektu tēmas bija:

- Pašvaldību kapacitātes stiprināšana un jaunu speciālistu piesaistīšana
- Pašvaldību darbinieku un citu mērķa grupu apmācība un kapacitātes celšana
- Jauniešu uzņēmējspēju attīstīšanai un prakšu nodrošināšana
- Klasteru sadarbības veicināšana
- Koksnes enerģijas un ekoloģiski tīru tehnoloģiju attīstība
- Kvalitātes vadības sistēmas ieviešana
- Energoefektīvas būvniecība attīstības stratēģijas
- Vietas pievilcība un zīmolvēde
- Piesārņoto vietu salīdzinošā novērtēšana
- Pilsoniskās sabiedrības stiprināšana
- Kultūras programma
- Sabiedriskā transporta pakalpojumu kvalitātes paaugstināšana
- Seno kulta vietu apzināšana Baltijas jūras piekrastē

- Ūdensceļu attīstība
- Atbalst uzņēmumu tīklojumiem ārējās pierobežas reģionos
- Alternatīvo sociālo pakalpojumu attīstība
- Uzņēmumu darbinieku prasmju veicināšana, pieredzes apmaiņa un prakses vietas ārzemēs
- u.c.

VPR teritorijā darbojās divi reģiona specializācijas jomām atbilstoši tīklojumi. Uz Gaujas Nacionālā parka bāzes ir izveidots Gaujas Nacionālā parka tūrisma klasteris, kas apvieno tūrisma nozarē iesaistītās puses. Lielā mērā pateicoties plānošanas reģiona atbalstam sekmīgi darbojas arī Vidzemes augstvērtīgas un veselīgas pārtikas klasteris, kurā apvienojušies ar pārtikas nozari saistītie uzņēmumi.

VPR teritorijā ir 25 *pašvaldības* un nacionālas nozīmes attīstības centrs - Valmiera. Reģiona pašvaldības ir dažādas pēc iedzīvotāju skaita un teritorijas lieluma, tomēr vairāk kā puse (57,5%) tās iedzīvotāju dzīvo kādā no 6 pašvaldībām, kurās iedzīvotāju skaits pārsniedz 10000.

3.21. tabula

Vidzemes plānošanas reģiona lielākās pašvaldības ar iedzīvotāju skaitu virs 10000. 2014. g. dati

[Avots: "Reģionālās attīstības indikatoru modulis, "raim.gov.lv. Aplūkots 10.11.2014]

	iedzīvotāju skaits (PMLP dati) 2014	% no VPR iedzīvotājiem	Teritorijas platība	% no VPR teritorijas
Valmiera	25680	11,7	18,7	0,1
Madonas novads	26387	12	2159,36	14,2
Gulbenes	23720	10,8	1871,84	12,3
Alūksnes novads	18020	8,2	1698,48	11,1
Cēsu novads	18964	8,6	172,87	1,1
Smiltenes novads	13663	6,2	946,85	6,2
Kopā	126434	57,5	6868,1	45,0

Var teikt, ka šobrīd Vidzemē pastāvošais administratīvi teritoriālais dalījums vairs nevar pilnvērtīgi garantēt tādu funkciju decentralizācijas spēja kā tas bija iecerēts administratīvi teritoriālajā reformā, jo gandrīz puse novadu pēc iedzīvotāju skaita ir mazāki nekā likumā noteiktie 4000. Uz 2014. g. pēc PMLP datiem mazāk kā 4000 iedzīvotāju bija 12 novados (Apes, Beverīnas, Cesvaines, Ērgļu, Jaunpiebalgas, Līgatnes, Lubānas, Mazsalacas, Naukšēnu, Raunas, Strenču, Varakļānu). Demogrāfiskie un sociālekonomiskie rādītāji mazajos novados kopumā ir nelabvēlīgāki galvenokārt jau to ģeogrāfiskā novietojuma dēļ. Apdzīvotības samazināšanās pašvaldībām sadārdzina sabiedrisko pakalpojumu un infrastruktūras uzturēšanu, ja pašvaldības ienākumu bāze saglabājas nemainīga. Tāpēc nākotnē jārēķinās ar pašvaldību administratīvo teritoriju robežu tālāku pārskatīšanu vai arī pašvaldībām aktīvāk jāsadarbojas pakalpojumu nodrošināšanā vai funkciju veikšanā.

Pāreju uz teritoriāli lielākām pašvaldībām pamato arī VARAM Informatīvais ziņojums "Administratīvi teritoriālās reformas izvērtējums," kurā secināts, ka kopumā republikas

pilsētu pašvaldībām un lielo novadu pašvaldību grupai ir augstāki attīstības rādītāji. Līdzīgas tendences vērojamas arī izvērtējot pašvaldību spēju piesaistīt projektu finansējumu. Lai arī pēc administratīvi teritoriālās reformas pašvaldību pašvērtējums par spēju piesaistīt investīcijas un projektu finansējumu ir pieaudzis, finansējuma piesaistes rādītāji reģiona pašvaldībām atšķiras. Tas liecina par lielāko pašvaldību administratīvo spēju projektu sagatavošanā, līdzfinansējuma garantēšanā un citos ar projektu finansējumu apguvi saistītos procesos.

Ar mērķi radīt pašvaldībām līdzīgas iespējas ar likumu noteikto funkciju izpildē, ņemot vērā pašvaldību sociālekonomiskās atšķirības, Latvijā ir izveidota un darbojas pašvaldību finanšu izlīdzināšanas sistēma. Vidzemes mazajiem novadiem pamatbudžetu ieņēmumu daļā ir zemāks nodokļu ieņēmumi un augsts dotācijas no pašvaldību finanšu izlīdzināšanas fonda īpatsvars. Dotācijas no pašvaldību finanšu izlīdzināšanas fonda Vidzemē saņem visas pašvaldības, izņemot Valmieru, kas ir vienīgā pašvaldība Vidzemes plānošanas reģionā, kas veic iemaksas izlīdzināšanas fondā. Valmieras 2013.gadā izlīdzināšanas fondā iemaksāja 647 415 EUR. Lielāko finansējumu no izlīdzināšanas fonda 2013. g. saņēma Madonas, Gulbenes un Alūksnes pašvaldības. Pašreizējā finanšu izlīdzināšanas sistēma palīdz līdzsvarot valsts sociālekonomiskās nevienlīdzības, tomēr tā mēdz arī saasināt attiecības starp ilgstošo donorpašvaldību un izlīdzināšanas fonda finansējuma saņēmējiem, aktualizējot jautājumu par pašvaldības finanšu izlīdzināšanas sistēmas ilgtermiņa efektivitāti un izdevīgumu

Latvijas konstitucionālā iekārta paredz spēcīgas pašvaldības. Pašvaldībām ir deleģētas nozīmīgas pilnvaras un to kompetences līdz ar teritoriāli administratīvās reformas noslēgšanos 2009.g. ir paplašinājušās. Atsevišķos gadījumos pašvaldības īsteno likumā atļautās brīvprātīgās iniciatīvas, piemēram, pārņemot savā pārziņā profesionālās izglītības iestādes. Aktuālākie jautājumi pašvaldībām saistās ar lielākām iespējām mājokļu jautājumu risināšanā, nekustamā īpašuma pārņemšanā un uzņēmējdarbības sekmēšanai savā teritorijā. Lai arī pašvaldību kompetenču palielināšanos varētu uzskatīt par soli decentralizācijas virzienā, deleģētajām funkcijām līdzī sekoja plašs normatīvais regulējums, kas palielina administratīvo slogu un samazina pašvaldību autonomiju. Administratīvais slogs pašvaldībām saglabājas un tas joprojām tiek minēts kā biežākā problēma pašvaldību aptaujās.

VARAM Informatīvais ziņojums konstatē, ka pēc apvienošanas novadu pašvaldības kopumā ir izveidojušas atbilstošu pakalpojumu sniegšanas sistēmu, palielinājušas infrastruktūras efektivitāti un radījušas priekšnoteikumus pašvaldību darba tālākai uzlabošanai. Tomēr pakalpojumu fiziskā pieejamība vairākās Vidzemes plānošanas reģiona pašvaldībās joprojām ir problemātiska, ņemot vērā samērā lielos attālumus līdz pakalpojumu sniegšanas centriem. Tādēļ aizvien nozīmīga loma ir pagastu un novada pilsētu pārvalžu darbībai.

Sadarbība starp pašvaldībām šobrīd pamatā vērojama bijušo rajonu robežās. Tā var būt nozīmīgs instruments tieši mazo novadu pašvaldībām, lai uzlabotu pakalpojumu sniegšanas kvalitāti un kapacitāti. Pašvaldību sadarbība šobrīd vērojama šādās jomās:

- *Izglītības pārvaldes* uzdevumu realizēšana. Kopīgi izveidotas izglītības pārvaldes ir bijušā Valmieras un Cēsu rajonu teritorijas pašvaldībām. Starp pašvaldībām pastāv arī savstarpējo norēķinu prakse par izglītības iestāžu pakalpojumiem. Kopumā var novērot, ka

skolēnu plūsma notiek uz tām izglītības iestādēm, kuras atrodas spēcīgākajos attīstības centros - Valmierā, Cēsīs, Madonā.

- *Būvvaldes* pakalpojumu sniegšana. Vairākas pašvaldības ir vienojušās par kopīgu būvvaldes izveidošanu. Šajā jomā kopīgu risinājumu ir atradušas bijušā Cēsu rajona teritorijas pašvaldības. Kopīgas būvvaldes ir Mazsalacas, Rūjienas un Naukšēnu novadam, Valkas, Strenču, Apes un Alūksnes novadiem, kā arī Cesvaines un Lubānas novadiem.

- *Reģionālās bibliotēkas* funkciju veikšana. Pašvaldībām ir noslēgti sadarbības līgumi ar tuvāko reģiona galveno bibliotēku. Kopumā reģiona galvenās bibliotēkas ir izveidotas 28 republikas vai reģionālās nozīmes attīstības centros.

- *Pedagoģiski medicīniskās komisijas* pakalpojumi. Beverīnas, Burtnieku, Kocēnu, Mazsalacas, Naukšēnu un Rūjienas novadu pašvaldības šo funkciju deleģējušas Valmieras pilsētas pašvaldībai.

- *Civilās aizsardzības* plāna izstrāde un civilās aizsardzības komisijas atrodas bijušo Valmieras un Cēsu rajonu robežās. Kopīga civilās aizsardzības komisija ir arī Apes un Alūksnes novadam.

- *Veselības aprūpes pieejamības* nodrošināšana. Veselības aprūpes jomā Valkas un Valmieras pašvaldības sadarbojas Vidzemes slimnīcas kapitālsabiedrībā kas atrodas Valmierā.

Kopumā vērtējot pašreizējās pašvaldību sadarbības formas Vidzemē var secināt, ka:

- Pašvaldības sadarbojas funkciju veikšanā, tomēr sadarbība mazāk vērojama starp lielāko novadu pašvaldībām, bet vairāk starp mazo novadu pašvaldībām

- Sadarbības formas vēl neskar plašāku tematisko jautājumu loku. Pašvaldības labprāt sadarbojas kultūras jomā, taču mazāk ekonomiskās attīstības un sociālajā jomā. Atzinīgi jāvērtē sadraudzības pašvaldību kontaktu nozīme.

- Sadarbība šobrīd aprobežojas ar kopēju funkciju veikšanu, bet ne ar augstākajām sadarbības formām kopēju attīstības projektu plānošanā un ieviešanā. Līdz ar to kopējā institucionāla integrācija VPR pašvaldību starpā vēl ir salīdzinoši zema.

- Sadarbību starp pašvaldībām veicina arī ES projekti, lai arī projektos iedibinātās partnerības ne vienmēr turpina sekmīgi darboties pēc projekta beigām.

- Šobrīd spēkā esošais politikas ietvars nepiedāvā motivējošus instrumentus pašvaldību sadarbības veicināšanā.

Būtiski nepalielinoties reģionā pieejamajam publiskajam finansējumam, cīņa par piesaistītajiem iedzīvotājiem, ES fondu projektiem, kā arī valsts finansējumu pašvaldību vidū saasināsies. Tāpēc pašvaldību sadarbībai būs liela nozīme konkurences attiecību līdzsvarošanā. Ņemot vērā sabiedrības novecošanās tendences, rūpes par iedzīvotāju dzīves kvalitāti un ekonomikas struktūras izmaiņas, īpaši vēlams būtu veicināt pašvaldību sadarbību veselības aprūpē, sociālo pakalpojumu sniegšanā, kā arī izglītības un darba tirgus sasaistes jomās.

Pašvaldību finanšu autonomijas, stabilitātes un rīcībspējas līmeni raksturo nodokļu ieņēmumi, kas veido lielāko daļu no pašvaldību pamatbudžeta kopapjoma. Iedzīvotāju ienākuma nodokļa (turpmāk - IIN) ieņēmumi ir apjoma ziņā lielākie no nodokļu ieņēmumiem pašvaldību budžetos. 2013.gadā Vidzemes plānošanas reģiona pašvaldību kopējie ieņēmumi no iedzīvotāju ienākuma nodokļa sastādīja 86,15 milj. eiro, tas ir 89% no kopējiem pašvaldību nodokļa ieņēmumiem. Salīdzinot ar 2008.gadu kopējie IIN ieņēmumi Vidzemē ir samazinājušies par 9,37 milj. eiro. Salīdzinot ar citiem reģioniem, pašvaldību budžeta

ieņēmumi no IIN 2013.gadā Vidzemes plānošanas reģionā ir otri zemākie aiz Latgales plānošanas reģiona.

Novadu griezumā vislielākie IIN ieņēmumi 2013.gadā bija Valmierā (14,32 milj. EUR), Madonas (9,5 milj. EUR), Cēsu (9,1 milj. EUR) un Gulbenes (8,4 milj. EUR) novados, bet vismazākie IIN ieņēmumi - Cesvaines (0,98 milj. EUR), Varakļānu (0,92 milj. EUR), Naukšēnu (0,81 milj. EUR) un Jaunpiebalgas (0,78 milj. EUR) novados⁶⁶.

Vislielākie IIN ieņēmumi uz 1 iedzīvotāju 2013.gadā bija Valmierā (545,06 EUR), Cēsu (475,80 EUR), Priekuļu (431,28 EUR), Smiltenes (408,29 EUR) un Beverīnas (404,91 EUR) novados, bet vismazākie - Vecpiebalgas (298,31 EUR), Mazsalacas (281,95 EUR), Apes (268,59 EUR) un Varakļānu (245,18 EUR) novados⁶⁷.

Salīdzinot pašvaldību ieņēmumus un izdevumus, redzams, ka pēdējo piecu gadu laikā lielākajai daļai pašvaldību ieņēmumi ir mazāki nekā izdevumi - 2013.gadā izdevumi pārsniedza ieņēmumus par 6 815 084 EUR. Budžets ar lielāko deficītu 2013.gadā bija Cēsu (-2,9 milj. EUR), Madonas (-2,4 milj. EUR), Kocēnu (-1,6 milj. EUR) un Alūksnes (-1 milj. EUR) novados, bet lielākais budžeta pārpalikums Gulbenes novadā (+1,7 milj. EUR). Vidzemes pašvaldību finanšu kapacitāte ar normatīvajiem aktiem noteikto pašvaldības funkciju izpildei ir ļoti atšķirīga, liela daļa pašvaldību ar saviem budžeta ieņēmumiem nevar nodrošināt savu funkciju izpildi.

Salīdzinot kopējos pašvaldību ieņēmumus uz 1 iedzīvotāju ar izdevumiem uz 1 iedzīvotāju redzams, ka tikai Cesvaines un Strenču novados tie ir vienādi. Pusei reģiona pašvaldību izdevumi uz 1 iedzīvotāju pārsniedz ieņēmumus; līderis šai ziņā ir Kocēnu novads, kur pašvaldība uz vienu iedzīvotāju tērē par 235 eiro vairāk kā ieņem. Savukārt Rūjienas, Gulbenes, Amatas, Beverīnas, Ērgļu, Līgatnes, Smiltenes un Varakļānu novados ieņēmumi pārsniedz izdevumus.

Vidzemes reģiona pašvaldībās, tāpat kā citos reģionos, lielākā pašvaldību izdevumu daļa 2013.gadā tika atvēlēta izglītībai – vidēji 43%. Novadu griezumā visvairāk izglītībai tika atvēlēts Cesvaines novadā (58,9%), Valmierā (57%), Amatas (56,4%) un Rūjienas (50,2%) novados, bet vismazāk Strenču novadā (17,2%). Liela daļa izdevumu tiek izlietoti arī sociālajai aizsardzībai un kultūrai⁶⁸.

⁶⁶ VARAM RAIM, 2013

⁶⁷ Turpat.

⁶⁸ Pašvaldību budžeta izdevumi veselībai, izglītībai un sociālajai aizsardzībai 2013. gadā, VARAM, 2013

2007.-2013.gada plānošanas periodā pašvaldībām, NVO un uzņēmējiem bijā iespējas saņemt finansējumu no Eiropas Sociālā fonda (ESF), Eiropas reģionālās attīstības fonda (ERAF), Kohēzijas fonda (KF), Eiropas Lauksaimniecības fonda Lauku attīstībai (ELFLA), Eiropas Zivsaimniecības fonda (EZF), Teritoriālās sadarbības programmām, Eiropas Ekonomiskās zonas finanšu instrumenta un Norvēģijas finanšu instrumenta, Latvijas – Šveices sadarbības programma, Klimata pārmaiņu finanšu instrumenta u.c programmām.

Vidzemes plānošanas reģiona teritorijā lielākās summas tika piesaistītas no ELFLA, ELGF, EZF, ko var skaidrot ar to, ka Vidzemē ir attīstīta lauksaimniecība un ir lielākais reģistrēto zemnieku saimniecību skaits. Pašvaldību griezumā lielākās summas piesaistītas Madonas (79,4 milj. EUR), Gulbenes (52,9 milj. EUR), Smiltenes (36,1 milj. EUR) un Alūksnes (31,8 milj. EUR) novados. Šajos novados ir arī vislielākais atbalsta saņēmēju skaits: Madonas novadā 23307, Gulbenes novadā 16768, Alūksnes novadā 15119 un Smiltenes novadā 9318.

Vidzemes plānošanas reģionā atbalstu no ELFLA, ELGF un EZF 2009.-2013.gados kopumā saņēmuši 134 775 projekti. Vidzeme šai ziņā atpaliek tikai no Latgales plānošanas reģiona, kur atbalstīts gandrīz divas reizes vairāk projektu (249 894). Savukārt, vislielāko atbalsta kopapjomu saņēmuši Zemgales plānošanas reģionā atbalstītie projekti (464,6 milj. EUR). Vidzeme (432,5 milj. EUR) atbalsta kopapjoma ziņā apsteidz tikai Rīgas reģionu⁶⁹.

Vidzemes plānošanas reģionā atbalstu no ESF, ERAF un KF 2009.-2014.gados kopumā saņēmuši 1374 projekti. Vidzeme šai ziņā atpaliek no Rīgas (4325) un Kurzemes (1423) plānošanas reģioniem. Vislielāko atbalsta kopapjomu saņēmuši Rīgas plānošanas reģionā atbalstītie projekti (1 139,7 milj. EUR). Vidzeme (337,2 milj. EUR) atbalsta kopapjoma ziņā apsteidz tikai Zemgales reģionu (316,5 milj. EUR)⁷⁰. Salīdzinot vidējo atbalsta apjomu uz 1 projektu redzams, ka Vidzemē tas ir viszemākais – vidēji 236 051 EUR uz 1 projektu.

Pašvaldību griezumā lielākās summas piesaistītas Valmierā (53,6 milj. EUR), Madonas (49,2 milj. EUR), Gulbenes (41,5 milj. EUR), Cēsu (36,1 milj. EUR), Valkas (25,3 milj. EUR) un Alūksnes (22 milj. EUR) novados. Vismazāk finansējuma izdevies piesaistīt Beverīnas (0,54 milj. EUR) un Naukšēnu (0,78 milj. EUR) novados. Vislielākais atbalstīto projektu skaits ir

⁶⁹ VARAM RAIM dati, 2014

⁷⁰ VARAM RAIM dati, 2014

Madonas novadā (172), Valmierā (146), Gulbenes (111), Cēsu (110) un Alūksnes (108) novados⁷¹.

3.5.3. SOCIĀLĀS UN KULTŪRAS SAITES

Sociālās un kultūras saites ir nozīmīgs resurss reģionu attīstībā. Aktīva pilsoniskā sabiedrība laikus pamana problēmas un spēj rast risinājumus saviem spēkiem. Sociālās un kultūras saites stiprina sabiedrības sociālo kapitālu, veidojot klimatu uzticībai un sadarbībai. Tajās vietās, kur brīvā tirgus risinājumi ir nerentabli, aktīva sabiedriskā dzīve, iedzīvotāju iniciatīva un sadarbība nodrošina sabiedrības pamatfunkcijas un uztur dzīves kvalitāti.

Sociālās un kultūras saites uzturēt palīdz nevalstiskās (sabiedriskās) organizācijas, lauku partnerības, interešu grupas, neformālas iedzīvotāju iniciatīvas grupas, kultūras kolektīvi. Vidzemē vēsturiski sabiedriskā un kultūras dzīve ir bijusi bagātīga. Reģions tiek dēvēts par Latvijas kultūras šūpuli, jo no tā nākuši daudzi izcili rakstnieki, dzejnieki, mūziķi un sabiedriskie darbinieki. Arī šodien katrā pašvaldībā darbojas viens sieviešu klubs, vismaz viena jauniešu organizācija, senioru biedrība, labdarības organizācija, vairāki pašdarbības kolektīvi, sporta, izglītības un vēstures biedrība, vairāki mednieku un makšķernieku klubi.

Nevalstisko organizāciju darbības profils mainās atbilstoši sabiedrības vajadzībām, pieejamajam finansējumam un citiem ārējiem faktoriem. Pēc administratīvi teritoriālās reformas noslēgšanās radās organizācijas, kuru darbība bija vērsta uz konkrētu teritoriju (pilsētu, pagastu, kultūrvēstures telpu) attīstību. Finanšu un ekonomikas krīzes laikā pieauga labdarības organizāciju t.sk. arī draudžu loma. Pēc krīzes veidojās biedrības alternatīvu izglītības formu ieviešanai, kā arī organizācijas, kas savos mērķos uzsvēra nepieciešamību veidot dialogu ar tautiešiem, kuri izbraukuši no valsts. Sabiedrisko aktivitāti un plašākām iedzīvotāju grupām noderīgus projektus veicinājusi LEADER+ programma, kurā iesaistījušās lauku partnerības, kā arī daudzveidīgās novadu fondu aktivitātes.

2013. g. Vidzemē bija reģistrētas 9% (1498) no visām NVO. Uz 1000 iedzīvotājiem Vidzemē bija 7,15 organizācijas. Tas bija trešais lielākais organizāciju skaits uz 1000 iedzīvotājiem Latvijā, kurā vidējais rādītājs bija 8,5⁷². Augstākā NVO koncentrācija bija Rīgā (11,7), Rīgas reģionā (8,3) un Kurzemē (7,3). Ne visas no reģistrētajām organizācijām ir aktīvas. Bez oficiāli reģistrētajām organizācijām veidojušās arī neformālas iedzīvotāju iniciatīvas, kuru īstenošanā nozīmīga loma ir NVO fondiem, jauniešu organizācijām, t.sk. arī Jauniešu domēm, skolām, kā arī vietējām lauku rīcības grupām, kas ar LEADER+ projektu starpniecību dažādo lauku sociālo vidi.

Visvairāk NVO (biedrības un nodibinājumi) - 199 (13%) bija reģistrēti Valmierā. Kopš 2011. gada Valmierā no jauna reģistrētas 43 organizācijas. Tomēr jaunu organizāciju reģistrēšana norisinās arī pārējās Vidzemes pašvaldībās un to skaitam ir tendence palielināties. Otrajā vietā pēc nevalstisko organizāciju skaita līdzīgi kā 2011. g. bija Madonas novads ar 186 organizācijām jeb 12% no kopējā NVO skaita reģionā. Kopš 2011. gada

⁷¹ VARAM RAIM dati, 2014

⁷² Latvijas Pilsoniskā alianse (2013) *Pārskats par NVO sektoru Latvijā* Latvijas Pilsoniskā alianse: Rīga. Pieejams: http://nvo.lv/site/attachments/03/11/2014/Petijums_Parskats_par_NVO_sektoru_LV_2013.pdf.

Madonas novadā bija dibinātas 30 jaunas organizācijas. Lielāka NVO koncentrācija vērojama teritorijās ar augstāku attīstības indeksu, tomēr ir izņēmumi. Augsts NVO blīvums ir arī tajos novados, kuriem attīstības rādītāji ir zemāki (Apes, Alūksnes, Mazslacas novadi, kā arī Madonas un Lubānas novadi. Lielākais NVO blīvums Vidzemē ārpus Valmieras bija Kocēnu (9,82) un Burtnieku (9,27) novados, bet zemākais Varakļānu (3,37) un Strenču (4,7) novados.

3.63. att. Vidzemē uz 1000 iedzīvotājiem ir 7,1 nevalstiskās organizācijas

3.22. tabula

NVO skaits, īpatsvars un blīvums uz 1000 iedzīvotājiem 2013.g.

	NVO skaits	% no kopējā skaita Vidzemē	NVO Blīvums uz 1000 iedzīvotājiem
Kocēnu novads	62	4,1	9,82
Burtnieku novads	77	5,1	9,27
Amatas novads	51	3,4	9
Beverīnas novads	29	1,9	8,9
Lubānas novads	22	1,5	8,67
Pārgaujas novads	34	2,3	8,6
Mazsalacas novads	28	1,9	8,09
Jaunpiebalgas novads	19	1,3	7,95
Valmiera	199	13,3	7,92
Alūksnes novads	137	9,1	7,89
Līgatnes novads	29	1,9	7,87
Vecpiebalgas novads	32	2,1	7,69
Ērgļu novads	24	1,6	7,52
Madonas novads	186	12,4	7,41
Apes novads	28	1,9	7,3
Smiltenes novads	86	5,7	6,58
Naukšēnu novads	13	0,9	6,54
Raunas novads	23	1,5	6,4
Cēsu novads	113	7,5	6,19
Rūjienas novads	33	2,2	5,92
Priekuļu novads	49	3,3	5,86
Gulbenes novads	128	8,5	5,62
Valkas novads	51	3,4	5,48
Cesvaines novads	15	1	5,35
Strenču novads	18	1,2	4,7

Varakļānu novads	12	0,8	3,37
-------------------------	----	-----	------

[Avots: Latvijas Pilsoniskā alianse (2013) *Pārskats par NVO sektoru Latvijā*, Latvijas Pilsoniskā alianse: Rīga. NVO skaits balstīts uz SIA "Lusrsoft IT" datiem 2013. g. jūlijā.]

3.64. att. Vidzemē uz 1000 iedzīvotājiem ir 7,1 nevalstiskās organizācijas [Avots: Latvijas Pilsoniskā alianse (2013) *Pārskats par NVO sektoru Latvijā*, Latvijas Pilsoniskā alianse: Rīga, 24. lpp. NVO skaits balstīts uz SIA "Lusrsoft IT" datiem 2013. g. jūlijā.]

Lai arī kopumā nevalstisko organizāciju skaits valstī palielinās, biedru skaits tajās kopš 2004.g samazinās. Par 10 % (no 62% līdz 72 %) ir palielinājies to cilvēku īpatsvars, kuri nepedalās nepedalās nevienā sabiedriskā organizācijā vai aktivitātē.⁷³

Ir grūti noteikt aktuālo informāciju tieši par Vidzemes iedzīvotāju līdzdalību sabiedriskajās aktivitātēs. Par nosacītu izejas punktu var kalpot 2011. g. SKDS veiktās aptaujas rezultāti, pēc kuriem Vidzemē dažādās sabiedriskās aktivitātēs gada laikā bija iesaistījušies no 0,1-3% iedzīvotāju. Lai arī tas šķiet maz, salīdzinot ar citiem reģioniem, iedzīvotāju aktivitāte kopumā ir augstāka. Vidzemē NVO bija iesaistījušies 0,7% iedzīvotāju, kas bija otrs augstākais rādītājs aiz Rīgas. Vidzemes iedzīvotāji salīdzinoši vairāk bija piedalījušies arī sabiedriskās apspriešanas pasākumos (0,9%), tikušies ar pašvaldību debutātiem (1,9%). 1,1% iedzīvotāju Vidzemē un Latgalē atzina, ka darbojušies arī kādā reliģiskā organizācijā / baznīcu draudzē. Profesionālajā apvienībā vai biedrībā bija iesaistīti 0,2%, bet arodbiedrībās 1,1% Vidzemes iedzīvotāju. Vidzemes iedzīvotāji salīdzinoši biežāk piedalījušies arī dažādās individuālās līdzdalības aktivitātes, piemēram, ziedojuši naudu sabiedriskajām kampaņām (1,8%) un piedalījušies kādā preču boikotā (1,2%).

3.65. att. Vidzemes iedzīvotāju sabiedriskā līdzdalība [Avots: SKDS veiktā telefona aptauja projektā "Nacionālā identitāte un politiskā rīcībspēja," 2011.]

Ņemot vērā, ka nevalstiskās organizācijas ir nelielas un to darbība bieži vien skar tikai noteikta novada un grupas intereses, svarīga ir to savstarpējās sadarbības veicināšana. Sadarbība ir nosacījums arī efektīvākai un mērķtiecīgākai līdzdalībai un sadarbībai ar pašvaldību. To apliecina vairāku reģionā izveidoto nevalstisko organizāciju apvienību darbība. *NVO sektora pārskatā* konstatēts, ka Vidzemes un Kurzemes nevalstiskās organizācijas atzīst, ka vairāk sadarbojas ar citām nevalstiskajām organizācijām un vairāk tic iespējai ietekmēt lēmumus pieņemšanu (73%).⁷⁴

Novadu nevalstiskās organizācijas piedalās arī nacionālā līmeņa NVO - Latvijas Muzeju asociācijā, Latvijas Mūzikas iestāžu asociācijā, Latvijas Bērnu fondā, Latvijas Sarkanajā Krustā,

⁷³ LU SPPI (2014) Cik demokrātiska ir Latvija? Demokrātijas audits 2005-2014. Zin.red. Juris Rozenvalds. Rīga: LU Sociālo un politisko pētījumu institūts, 210. lpp. Pieejams: http://www.szf.lu.lv/fileadmin/user_upload/szf_faili/Petnieciba/Demokratijas_audits_2014_kopaa.pdf

⁷⁴ Latvijas Pilsoniskā alianse (2013) *Pārskats par NVO sektoru Latvijā* Latvijas Pilsoniskā alianse: Rīga. Pieejams: http://nvo.lv/site/attachments/03/11/2014/Petijums_Parskats_par_NVO_sektoru_LV_2013.pdf.

Latvijas Pilsoniskā aliansē, Latvijas Platformā attīstības sadarbībai, Latvijas Lauku forumā, u.c., kā arī darbojas profesionālajās organizācijās: Latvijas Tirgotāju asociācijā, Latvijas Būvnieku asociācijā, Latvijas Būvinženieru savienībā, Latvijas Kokapstrādes uzņēmumu asociācijā, Latvijas ārstu, skolotāju, lauksaimnieku u.c. organizācijās.

Zemāk sniegts īss pārskats par sabiedrisko organizāciju darbības profilu, akcentējot sabiedrisko organizāciju sadarbības saišu potenciālu.

3.23. tabula

Vidzemes novadu sabiedrisko organizāciju profils un saišu potenciāls

<p><i>Lauku partnerības</i></p> <p>Vidzemē darbojas 8 lauku partnerību organizācijas, kuras piedalījās LEADER+ programmas projektos. Šīm organizācijām ir saišu potenciāls, jo tās īsteno aktivitātes vairākos novados. Starp šīm organizācijām ir: lauku partnerība "Brasla", Īģes lauku partnerība, biedrība "No Salacas līdz Rūjai", Cēsu rajona lauku partnerība, partnerība "Ziemeļgauja", Abulas lauku partnerība, Alūksnes lauku partnerība, Biedrība "Sateka" Gulbenē.</p>
<p><i>Novadu fondi</i></p> <p>Lauku-pilsētu saišu stiprināšanā nozīmīga loma ir 3 novadu fondiem - Madonas novada fondam, Alūksnes un Apes novadu fondam, kā arī Valmieras novada fondam, jo to īstenotās aktivitātes skar ne tikai pilsētu, bet arī lauku iedzīvotājus.</p>
<p><i>Alūksnes novads</i></p> <p>Liels sabiedrisko organizāciju skaits un aktivitāte. Darbojas nevalstisko organizāciju atbalsta centrs ar vairāk kā 80 NVO un vairākām neformālajām grupām ne tikai no Alūksnes, bet arī Apes, Balvu, Viļakas, Gulbenes novadiem un Rīgas. Izveidota sociālo organizāciju apvienība, sieviešu organizāciju apvienība un novada Jauniešu apvienība. Regulāri notiek iedzīvotāju ideju forumi.</p>
<p><i>Amatas novads</i></p> <p>Attīstītas kultūrvides organizācijas, piemēram, "Skujenes kultūrvides attīstība" un vēstures biedrība "Brunis," jauniešu organizācija. Izveidots pilsoniskās sabiedrības attīstības fonds, kas sniedz praktisku atbalstu nevalstiskajām organizācijām, kā arī dažādām sociāli mazaisargātām grupām.</p>
<p><i>Apes novads</i></p> <p>Neskatoties uz to, ka Ape atrodas pierobežā, tajā ir augsta NVO aktivitāte. Nozīmīgākās biedrības "Apes Attīstības atbalsta klubs" un „Radošo ideju centrs,” apvieno aktīvākos un inovatīvi domājošos pilsētas iedzīvotājus, kas kopā strādā, atpūšas un piedalās kopīgos pasākumos. Aktīvu sadarbību NVO starpā nodrošina saites ar apkārtnējiem novadiem un Igaunijas pašvaldībām.</p>
<p><i>Burtnieki</i></p> <p>Vairākas senioru organizācijas, uz noteiktu teritoriju attīstību orientētas biedrības, piemēram, biedrība „Matīšu attīstībai”, „Burtnieku kultūrvide”. Vairākas biedrības izglītības atbalstam, piemēram biedrība "Pieredzes telpa", "Vidzemes valdorffizglītības atbalsta biedrība", Camphill nodbinājums "Rožkalni."</p>

Cēsis

Plašs sabiedrisko organizāciju loks. Vairākas sabiedriskās organizācijas, kuras bagātina kultūras dzīvi un palīdz uzturēt attiecības ar diasporu. Pozitīvā pieredze ievērojama privāto uzņēmēju un jauniešu iesaiste kultūras aktivitāšu īstenošanā.

Cesvaines novads

Senioru atbalsta organizācija, kultūras un mākslas biedrību īstenošanās kultūras veicināšanas aktivitātes, atbalsta organizācija trūcīgo, maznodrošināto un sociālās atstumtības riska ģimeņu bērnu izglītībai. Aktīva jātnieku biedrība "Pakavs", kas īsteno aktivitātes arī reitertapijas jomā.

Ērgļu novads

Organizācijas iedzīvotāju tālākizglītības veicināšanai, darbam ar jauniešiem, invalīdu integrācijai sabiedrībā, veselīga dzīves veida un sabiedrības veselības veicināšanai. Novadā darbojas trīs draudzes.

Gulbenes novads

Izveidots NVO centrs, kas apvieno 10 organizācijas. Nozīmīga loma biedrībai "Sateka", kas izmanto LEADER+ projektu iespējas, kā arī vietējai Tirzas pagasta atbalsta biedrībai.

Jaunpiebalgas novads

Darbojas Jaunpiebalgas vides radošā darbnīca.

Līgatnes novads

Darbojas Līgatnes jauniešu biedrība, kā arī vairākas biedrības vides aizsardzības, labiekārtošanas un tūrisma jomās. Veiksmīga pašvaldības un nevalstisko organizāciju sadarbība.

Lubānas novads

Organizācijas, kas rūpējas par novada kultūrvēsturiska mantojuma saglabāšanu, senioru, amatnieku, karavīru, tūrisma veicināšanas organizācijas.

Madonas novads

Augsta NVO koncentrācija. Nevalstisko organizāciju loks skar uzņēmējdarbības, aktīvas atpūtas, veselīga dzīvesveida, vides izglītības, sociālos pakalpojumus, kultūrvēsturisko vērtību saglabāšanas, brīvā laika pavadīšanas jomas. Madonā ir izveidots NVO atbalsta centrs un Madonas novada fonds, kura darbība aptver apkārtējos Cesvaines, Ērgļu, Lubānas un Varakļānu novadus.

Mazsalacas novads

Saišu loma nodrošina biedrības "No Salacas līdz Rūjai" kā arī "Mazsalacas attīstības projekti," kas savas aktivitātes īsteno vairākos novados. Teritorijas ģeoloģiskā, ainavas, kultūrvēstures mantojuma saglabāšanai izveidota biedrība "Ziemeļvidzemes ģeoparks", kas aptver četru novadu Mazsalacas, Rūjienas, Naukšēnu un Burtnieku teritorijas. Novadā darbojas dāmu klubs, kā arī jauniešu un senioru atbalsta un labdarības organizācijas.

Naukšēnu novads

Neliela sabiedrisko organizāciju aktivitāte. Aktīvas citos novados reģistrētās NVO, piemēram, Ziemeļvidzemes mežu īpašnieku biedrība.

Pārgaujas novads

Daudzveidīgs organizāciju loks, starp kurām nozīmīgu saišu lomu ieņem lauku partnerība "Brasla" , kā arī biedrība "Braslas draugi". Vairākas organizācijas darbojas veselīga un aktīva dzīves veida uzturēšanas un sporta jomās.

Priekuļu novads

Liels sporta organizāciju skaits. Darbojas vairākas sieviešu atbalsta un izglītības biedrības.

Raunas novads

Vairākas nelielas sabiedriskās organizācijas, t.sk. vairāki amatiermākslas kolektīvi. Darbojas "Tautsakola 99 Balti Zirgi," kurai ir vairākas sekotājorganizācijas citos reģionos.

Rūjienas novads

Novadā darbojas pagastu attīstības organizācijas, sieviešu atbalsta organizācija. Nozīmīga saišu loma ir biedrībai "Rūvenietis," kuras mērķis ir nodrošināt sociālo platformu iedzīvotājiem, kuri sevi pieskaita pie rūjieniešiem, kā arī biedrībai "Rūjienas senioru māja," kuras darbība vērsta uz sabiedrības, pirmspensijas un pensijas vecuma, un personu ar īpašām vajadzībām sociālo integrāciju. Veiksmīgs piemērs privāta muižas kompleksa izmantošana nekomerciāliem mērķiem ir biedrībai "Oleru muiža," kurā tiek rīkoti publiski pieejami pasākumi t.sk. arī bezmaksas un labdarības sabiedriskās kultūras pasākumi.

Smiltenes novads

Nevalstiskās organizācijas pārstāv plašu interešu spektru ieskaitot dažādu iedzīvotāju grupu atbalsta organizācijas. Novadā ir vairāki sporta klubi un amatnieku apvienības. Nozīmīga loma LEADER+programmas projektu īstenošanā ir Abulas lauku partnerībai.

Strenču novads

Darbojas vairākas saturīgai laika pavadīšanai veltītas organizācijas. Novadā aktīva arī lauku partnerība "Ziemeļgauja."

Valkas novads

Vairākas biedrības, kuras orientētas uz pilsētas un Latvijas Ziemeļaustrumu pierobežas reģionu attīstību, t.sk. Latvijas-Igaunijas institūts, mazpulku biedrība, Rotari klubs, vairākas jauniešu, senioru atbalsta biedrības, kā arī dāmu klubs.

Valmiera

Augsta nevalstisko organizāciju koncentrācija un daudzveidība, kas vainagojusies ar stratēģisku pašvaldības un nevalstisko organizāciju partnerību. Darbojas Valmieras novada fonds, kurš īsteno dažādas uz iedzīvotāju grupu pašiniciatīvu balstītus projektus apkārtējos Burtnieku, Kocēnu Rūjienas, Mazsalacas, Naukšēnu, Beverīnas novados.

Varakļāni

Neliels NVO skaits. Organizācijas darbojas pieaugušo izglītības, kultūras, sporta un veselības jomās.

Vecpiebalga

Vairākas NVO darbojas interešu jomā t.sk. vairākas uz bērniem un jauniešiem orientētas organizācijas.

[Avots: Vidzemes plānošanas reģiona pašvaldību ilgtermiņa attīstības stratēģijās un programmās pieejamā informācija. Pašvaldību mājas lapās pieejamā informācija.]

SECINĀJUMI

- Pēc finanšu un ekonomikas krīzes vairākas biedrības ar pašvaldību palīdzību īstenoja labdarības un sociālās palīdzības funkcijas. Dažos gadījumos tas veidoja sadarbības pieredzi un radīja lielāku uzticību starp nevalstiskajām organizācijām un pašvaldību. Sadarbība ar nevalstiskajām organizācijām ir minēta vairākās attīstības programmās. Tomēr sadarbība stratēģiskā līmenī vēl tikai veidojās. Vairākās pašvaldībās ir aktuāls jautājums par efektīvāku sabiedrisko organizāciju darba koordināciju.
- Tā kā Vidzemes novadu nevalstisko organizāciju darbība ir vērsta uz noteiktu iedzīvotāju grupu un teritoriju interesēm, būtu jāstiprina to organizāciju iesaiste tīkļos, kas spēj identificēt un risināt vairākām teritorijām kopīgās problēmas.
- LEADER+ pieeja ir bijusi noderīga lauku iedzīvotāju aktivizēšanā. Pārvaldes institūcijām būtu jāizvērtē un iespēju robežās jāatbalsta veiksmīgākās mikroiniciatīvas, lai palielinātu to ietekmi plašākā mērogā.
- Atbildot uz pārmaiņām sabiedrībā, nevalstiskajām organizācijām būs jāpaplašina dažāda veida sociālās palīdzības, apmācības un aprūpes iespējas, kā arī veidot atbalsta centrus dažādām sabiedrības grupām, piemēram, jaunajām māmiņām, ģimenēm ar bērniem līdz skolas vecumam, jauniešiem, vientuļajiem senioriem u.c. grupām. Tāpēc aktuāla ir dažādu sociālo organizāciju lomas stiprināšana, lai tās kļūtu par uzticamiem partneriem apmierinot dažādās iedzīvotāju grupu vajadzības.

VIDZEMES REĢIONA SVĪD ANALĪZE

stiprās puses:

Augsts iedzīvotāju ar augstāko izglītību īpatsvars attīstības centros, visaugstākais iedzīvotāju ar arodizglītību īpatsvars starp reģioniem

Augstākais radošās šķiras īpatsvars ārpus Rīgas metropoles reģiona

Augsts svārtsmigrējošo iedzīvotāju īpatsvars

Attīstīta IT infrastruktūra reģionā – jo sevišķi pilsētās

Ainaviska un kvalitatīva dzīves vide – speciālistu piesaistes faktors

Pieejama infrastruktūra un brīvas teritorijas ražošanas attīstībai gan lauku, gan pilsētu teritorijās

Pamata publiskā infrastruktūra attīstības centros ir sakārtota

Degradēto teritoriju un neizmantotās ražošanas infrastruktūras potenciāls ražošanas attīstībai

Noieta tirgus centros – ir vietējais patērētāju tirgus reģiona mazajiem ražotājiem

Vidzemes augstskolas potenciāls – ViA kā sadarbības partneris uzņēmumiem: zināšanu un ekspertīzes pārneses iespējas tautsaimniecībā

Ekoloģiski tīra vide, augsts bioloģiskās daudzveidības līmenis, liela ainavu daudzveidība, unikālas kultūrvēsturiskās vērtības un tradīcijas.

Blīvs autoceļu tīkls, atrašanās tranzīta koridoru tuvumā, funkcionējoša dzelzceļa esamība, attīstīts sabiedriskā transporta

vājās puses:

Mazs apdzīvotības blīvums un iedzīvotāju skaits, iedzīvotāju novecošanās un skaita sarukšana

Iedzīvotāju novecošanās nākotnē palielinās nepieciešamību pēc sociālajiem pakalpojumiem un veselības aprūpes un sociālajiem pabalstiem

Iedzīvotāju izglītības, prasmju un profesiju piedāvājuma neatbilstība darba tirgus kvalitātes un strukturālām prasībām.

Aizplūstoši cilvēkresursi – nepietiekams darbaspēks. Izglītota un kvalificēta darbaspēka aizplūšana no reģiona.

Zemi vidējie ienākumi

Infrastruktūras zemā kvalitāte – ceļu tīkls ir ar zemu kvalitāti, rada papildus izmaksas gan pašvaldībām, gan uzņēmumiem.

Reģiona ekonomikas struktūrā dominē nozares ar zemu pievienoto vērtību

Ražošanas un pakalpojumu koncentrācija lielākajos centros, neattīstīta un maz apdzīvotas nomales un pierobeža.

Statistikas un informācijas trūkums par uzņēmumiem un to darbību

Nepietiekama pārvaldes kapacitāte un zināšanu trūkums par uzņēmumiem, nišām, attīstības potenciāliem, galvenajiem eksporta partneriem

Sadrumstalots vietas mārketinga

Piesārņojuma riski degradētajās teritorijās

Maza uzņēmumu sadarbība – netiek izmantots sadarbības un specializācijas

<p>tīkls</p> <p>Maģistrālā gāzes vada pieejamība</p> <p>Ģeogrāfiski izdevīga atrašanās vieta un laba aizsniedzamība</p>	<p>potenciāls</p> <p>Dzelzceļa infrastruktūras samazināšanās</p> <p>Nepietiekami attīstīta velo infrastruktūra</p> <p>Maza telekomunikāciju un interneta pieejamība lauku teritorijās</p> <p>Sabiedriskā transporta pieejamība ir nepietiekama</p> <p>Nepietiekošas elektroapgādes jaudas, nestabilitāte, augstas pieslēguma izmaksas</p> <p>Liels attālums starp teritorijām – zems apdzīvotības blīvums</p>
<p><i>iespējas:</i></p> <p>Attīstības centri – zināšanu un speciālistu piesaistes punkti, noieta tirgus reģiona</p> <p>ražotājiem un pakalpojumu sniedzējiem</p> <p>Pārrobežu sadarbība</p> <p>Atbalsts tradicionālo ražošanas nozaru uzņēmumiem un lauku saimniecībām, lai nodrošinātu plašu iedzīvotāju skaita nodarbinātību</p> <p>Centru - lauku teritoriju dzīves vides sinerģija (vienots dzīves vides piedāvājums speciālistiem)</p> <p>Uzņēmumu, Vidzemes augstskolas, pašvaldību, reģiona administrācijas sadarbība uzņēmējdarbības vides attīstīšanā reģionā</p> <p>Izmaksu mazināšana, realizējot energoefektivitātes pasākumus</p> <p>Centru un lauku teritoriju ciešāka integrācija – ražošanas, noieta, mārketinga tīklu attīstīšana.</p> <p>Ainavas kā reģiona attīstībai būtisks potenciāls</p> <p>Augsts attālinātā darba attīstības potenciāls</p> <p>Uz cilvēku vajadzībām veidotu pakalpojumu pieejamība</p> <p>Vienota reģiona zīmolvedība - mērķēta</p>	<p><i>draudi:</i></p> <p>Iedzīvotāju skaita samazināšanās un cilvēkresursu kvalitātes pazemināšanās;</p> <p>Ekonomiskās aktivitātes pazemināšanās;</p> <p>Reģiona konkurētspējas pazemināšanās;</p> <p>Ienākumu pazemināšanās un nabadzības riska pieaugums</p> <p>Dzīves kvalitātes pazemināšanās, īpaši lauku un attālinātu teritoriju iedzīvotājiem pakalpojumiem koncentrējoties tikai centros</p> <p>Darbspēka skaitliskā un kvalitatīvā potenciāla pazemināšanās</p> <p>Valsts iestāžu centralizācija</p> <p>Finansējuma samazinājums infrastruktūrai</p> <p>Ceļu un sakaru infrastruktūras stāvokļa turpmāka pasliktināšanās</p> <p>Esošo dzelzceļa līniju slēgšana</p>

KOPSAVILKUMS

Vidzeme ir Eiropas Savienības robežreģions, ko šķērso vairāki nozīmīgi starptautiskie transporta koridori, nodrošinot Vidzemei tiešus sakarus ar lielākajiem reģionu centriem kaimiņu valstīs - Tartu un Tallinu Igaunijā, un Pleskavu, Novgorodu un Sanktpēterburgu Krievijā. Ap šiem transporta koridoriem veidojas Baltijas jūras reģiona integrācijai nozīmīgas stratēģiskās attīstības zonas-VHB Zone Hanseatica attīstības koridors, Dienvidbaltijas loka attīstības koridors, kā arī VIA Baltica. Vidzemei nav tiešas pieejas ne Baltijas jūrai, ne tās ostām, nav arī lidostas.

Vidzemes priekšrocība ir robeža ar divām valstīm – Igauniju un Krieviju, pieredze pārrobežu sadarbībā, kas var tikt sekmīgi izmantota pārrobežu sadarbības projektu attīstīšanā un tranzīta pakalpojumu attīstībā.

Vidzemes reģions ir teritoriāli lielākais Latvijā, aizņemot 23,6 % no valsts teritorijas, taču ar vismazāko iedzīvotāju skaitu un blīvumu (13,24 cilvēki uz kvadrātkilometru). 2014.gadā Vidzemē dzīvoja 201 915 jeb 10,1% Latvijas iedzīvotāju

Gan telpiski, gan funkcionāli Vidzemes plānošanas reģions ir cieši saistīts ar Rīgas plānošanas reģionu, ņemot vērā piekļuvi Vidzemes jūrmalai un ostām, un saikni ar galvaspilsētu kā valsts administratīvo centru un transporta mezglu.

Salīdzinot ar 2007.gadu, *iedzīvotāju skaits* Vidzemes plānošanas reģionā ir samazinājies par 12,9% jeb 29,91 tūkstošiem cilvēku. Iedzīvotāju skaita samazināšanās vērojama visos reģiona novados un attīstības centros. Divās trešdaļās visu novadu iedzīvotāju skaits ir samazinājies vairāk kā vidēji reģionā, un nevienā no novadiem iedzīvotāju skaita kritums nav mazāks par Latvijas vidējo rādītāju (4,22%). Tikai sešos no 131 reģiona pagastiem iedzīvotāju skaits ir pieaudzis vai saglabājies nemainīgs. Iedzīvotāju skaita kritums ir zemāks par reģiona vidējo rādītāju 75 pagastos, tostarp 11 no tiem kritums ir lielāks par 10% . Divpadsmit no kopumā 15 novadu attīstības centriem iedzīvotāju skaits ir samazinājies par vairāk kā 10% .

Iedzīvotāju *vecumstruktūra* liecina, ka Vidzemes reģionā ir viens no zemākajiem iedzīvotāju īpatsvaram darbības vecumā Latvijā (62,8%); vēl zemāks rādītājs ir tikai Kurzemes reģionam. Arī nākotnes darbības spēka - bērnu un jauniešu – īpatsvars ir zems (14%); vēl zemāks rādītājs konstatēts tikai Latgales reģionā. Visstraujāk augošā vecuma grupa reģionā ir pensijas vecuma iedzīvotāji (iedzīvotāji, kas vecāki par 65 gadiem), savukārt, visstraujāk rūkošā – jaunieši vecumā no 15-29 gadiem.

Vidzemes reģionā, salīdzinot ar citiem reģioniem, ir visaugstākais iedzīvotāju ar arodizglītību īpatsvars (35,35%), viszemākais iedzīvotāju ar vispārējo vidējo *izglītību* īpatsvars (22,47%). salīdzinoši daudz iedzīvotāju ar pamatizglītību (22,93%) un augstāko izglītību (18,98%). Saskaņā ar tautas skaitīšanas datiem 2011.gadā Vidzemes plānošanas reģionā bija viszemākais jaunākās paaudzes iedzīvotāju (30-34 gadu vecumā) īpatsvars ar augstāko izglītību, kas ievērojami atpaliek no Latvijas vidējā rādītāja.

Vidzemes reģionā ir zemākā *ekonomiski aktīvo* iedzīvotāju proporcija kopējā reģiona iedzīvotāju struktūrā. Nodarbinātības līmenis Vidzemes reģionā iedzīvotājiem vecumā no 15

līdz 74 gadiem ir salīdzinoši zems (53,3%), apsteidzot tikai Latgales reģionu. Vidzemē ir visaugstākais ekonomiski neaktīvo iedzīvotāju īpatsvars (38,7%) . Vecuma grupā no 15 līdz 64 gadiem Vidzemes reģionā bija nodarbināti 61,1% iedzīvotāju, kas ievērojami atpaliek no Eiropa 2020 noteiktajiem kvantitatīvajiem mērķiem (75%).

Bezdarba līmenis Vidzemes plānošanas reģionā 2014.gada sākumā ir salīdzinoši augsts (8,5%), tomēr zemāks kā Latgales (14,6%) un Kurzemes reģionā (9,1%). Reģionā ir otrs augstākais ilgstošo bezdarbnieku īpatsvars (38,2%), kas pārsniedz Latvijas vidējo rādītāju.

Vidzemes reģionā *nabadzības riska indekss* jau ilgstoši ir viens no augstākajiem Latvijā. 2007.-2012.gadā Vidzeme šajā rādītājā ir atpalikusi vienīgi no Latgales, bet 2012. gadā pat to apsteidza. Vidzemes reģionā ir viena no zemākajām *vidējām darba samaksām* Latvijas reģionu vidū (410 euro neto); zemāka darba samaksa ir tikai Latgales reģionā. Gandrīz trešo daļu (29,8%) Vidzemes iedzīvotāju ienākumu veido sociālā palīdzība un pabalsti. Salīdzinot ar 2007.gadu sociālās palīdzības un pabalstu radīto ienākumu īpatsvars ir pieaudzis par 10%.

Ņemot vērā sabiedrības novecošanos, neinfekciju slimības ieņem aizvien nozīmīgāku vietu gan mirstības, gan saslimstības rādītāju vidū Vidzemes reģionā. Salīdzinot ar citiem Latvijas reģioniem un Latvijas kopējie rādītājiem, Vidzemes reģionā ir otrā augstākā *mirstība* no sirds un asinsvadu slimībām pēc Latgales reģiona. Pēdējos gados Vidzemes reģionā strauji ir pieaugusi mirstība no ļaundabīgiem audzējiem. Vidzemes reģionā *saslimstība ar psihiskiem un uzvedības traucējumiem* ir viena no zemākajām starp Latvijas reģioniem. Vidzemes reģionā un arī Latvijā kopš 2008.gada ir samazinājies *iedzīvotāju skaits uz vienu praktizējošo ārstu*. Tajā pašā laikā Vidzemes reģionā 2012.gadā uz vienu praktizējošo ārstu bija 454 iedzīvotāju, kas ir gandrīz par 150 iedzīvotāju vairāk kā vidēji Latvijā kopā.

Vidzemes reģionā saražotais *iekšzemes kopprodukts* 2011.gadā bija ir 1,378 milj. EUR jeb 6,8% (tradicionāli vismazākais īpatsvars valsts ekonomikā salīdzinot ar citiem Latvijas reģioniem). Latvijas reģionu konkurencē Vidzemē ir viszemākā pievienotā vērtība – 1,235 milj. EUR, kas ir tikai 6,8% no Latvija saražotās pievienotās vērtības. Pievienotā vērtība uz vienu nodarbināto Vidzemes reģionā ir augstāka par vidējo rādītāju valstī, tomēr tā atpaliek no Kurzemes un Zemgales reģioniem.

Vidzemei kopumā raksturīga agrārā ekonomiskā struktūra ar zemu *pievienoto vērtību* un nelielu inovatīvo uzņēmumu īpatsvaru. Vidzemes reģionā ir salīdzinoši augsts primārās nozares īpatsvars kopējā pievienotā vērtībā (15,8%). Ražošanas sektora īpatsvars pievienotajā vērtībā ir tuvu vēlamajam, taču jāpalielina augsto un vidējo tehnoloģiju ražošana, lai tā veidotu 50% pievienotās vērtības ražošanā. Vidzemes reģionā dominē apstrādes rūpniecība, primārās nozares (lauksaimniecībā, mežsaimniecība un zivsaimniecība), vairumtirdzniecība un mazumtirdzniecība, valsts pārvaldes un operācijas ar nekustamo īpašumu.

Vidzemes plānošanas reģionā ir salīdzinoši augsts tirgus sektora *ekonomiski aktīvo vienību skaits* uz 1000 iedzīvotājiem, apsteidzot visus citus Latvijas reģionus, izņemot Rīgas pilsētu. Arī komercsabiedrību skaits uz 1000 iedzīvotājiem reģionu konkurencē Vidzemes reģionā ir augsts, to apsteidz tikai Pierīga. Uzņēmējdarbība reģionā ir vērsta uz valsts un reģionālā līmeņa attīstības centriem un to apkārtni. Lielākā daļa uzņēmumu atrodas ap lielāko pilsētu teritorijām un lielajās pilsētās - Valmierā, Cēsīs un Smiltēnē.

Vidzeme ir viens no *mežainākajiem* Latvijas reģioniem - 55,3% teritorijas aizņem mežs. Tas rada perspektīvu attīstīt kokapstrādi, kur iespējams ražot arī produkciju ar augstu pievienoto vērtību. Salīdzinot ar citiem Latvijas reģioniem, Vidzemē ir viduvējs daudzums būvmateriālu izejvielu krājumu (74 034 tūkst. m³) un kūdras (25 702 tūkst. t). Būvmateriālu izejvielu krājumu ziņā reģionu būtiski apsteidz Kurzemes un Zemgales reģioni. Savukārt kūdras krājumu ziņā Vidzemes reģions seko Pierīgai un Latgales reģionam, kur kūdras krājums ir lielāks. Saistībā ar reģiona resursu efektīvāku izmantošanu, VPR ir attīstības iespējas bioloģiski noārdāmo atkritumu pārstrādē.

Vidzemes reģionā ir salīdzinoši augsta *vides kvalitāte*, kas ir nozīmīga vērtība gan reģionālajā, gan nacionālajā līmenī. Salīdzinājumā ar daudziem reģioniem pasaulē un Eiropas valstīs, reģionā ir saimnieciski neskartāka vide, stabilāks ekosistēmu līdzsvars un zemāks vides piesārņojums.

Valsts un pašvaldību *autoceļu blīvums* Vidzemes reģionā ir salīdzinoši neliels – 719 km uz 1000 km², salīdzinot ar vidējo rādītāju valstī 783 km uz 1000 km². Tomēr jāņem vērā reģiona apdzīvotības zema blīvums, kā dēļ plašāk sazarots autoceļu tīkls var nebūt nepieciešams. Ņemot vērā zemo apdzīvotības līmeni Vidzemes reģionā, reģiona iedzīvotājiem jābūt gataviem mērot lielākus attālumus līdz darbavietai. Dati apliecina, ka reģionā ir viens no augstākajiem *svārstmigrējošo darbinieku* īpatsvaram (30,4%) valstī. Kopumā Vidzemes reģionā ir salīdzinoši labāka interneta pieejamība nekā citos Latvijas reģionos, izņemot Rīgu un Pierīgu.

Vidzemes reģionā ir salīdzinoši augsts *nevalstisko organizāciju* skaits uz 1000 iedzīvotājiem (4,9 NVO uz 1000 iedzīvotājiem); augstāki rādītāji redzami tikai Rīgai un Kurzemes reģionam. Augsta NVO koncentrācija ir pozitīvs rādītājs, jo apliecina iedzīvotāju sadarbības potenciālu kopīgu mērķu sasniegšanai.

PIELIKUMI

Statistikas dati reģiona un pašvaldību griezumā